0368_05/NG A GYMN 23/11/2005 14:53

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 960-06-1900-X

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Κωνσταντίνος Αγγελάκος Ελένη Κατσαρού Αναστασία Μαγγανά

Νεοελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Νεοελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
Κωνσταντίνος Αγγελάκος, *Λέκτορας του Ιονίου Πανεπιστημίου*
Ελένη Κατσαρού, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
Αναστασία Μαγγανά, *Γλωσσολόγος*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ
Σταύρος Καμαρούδης, *Επίκουρος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Δ. Μακεδονίας*
Χρυσούλα Παπαγεωργοπούλου, *Σχολική Σύμβουλος*
Ιωάννης Μπασλής, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ
Αικατερίνη Βερούτσου, *Εικονογράφος-Σκιτσογράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Δήμητρα Αλατζατζή, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ
Χριστίνα Αργυροπούλου, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
Φώτιος Καβουκόπουλος, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ
Σύνθεση από την εικονογράφηση

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Γ' Κ.Π.Σ. / **ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ** / **Ενέργεια 2.2.1** / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Κωνσταντίνος Αγγελάκος   Ελένη Κατσαρού   Αναστασία Μαγγανά

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ   ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Νεοελληνική Γλώσσα

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ . . . 7

1η ΕΝΟΤΗΤΑ **Οι πρώτες μέρες σε ένα νέο σχολείο** . . 9
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 10
Β. Επικοινωνία . . . 12
Β1. Παράγοντες της επικοινωνίας . . . 12
Β2. Κώδικες επικοινωνίας . . . 15
Γ. Είδη προτάσεων . . . 17
Γ1. Είδη προτάσεων ανάλογα με τα συστατικά τους . . 17
Γ2. Είδη προτάσεων, σημασίες τους και σημεία στίξης . . . 19
Δ. Λεξιλόγιο . . . 22
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 23
Διαθεματική εργασία . . . 24
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 24

2η ΕΝΟΤΗΤΑ **Επικοινωνία στο σχολείο** . . . 25
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 26
Β. Είδη προφορικού και γραπτού λόγου . . . 28
Β1. Προφορικός λόγος . . . 28
Β2. Γραπτός λόγος . . . 29
Β3. Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας . . . 31
Γ. Η παράγραφος . . . 34
Δ. Λεξιλόγιο . . . 36
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 37
Διαθεματική εργασία . . . 38
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 38

3η ΕΝΟΤΗΤΑ **Ταξίδι στον κόσμο της φύσης** . . . 39
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 40
Β. Περιγραφή . . . 43
Β1. Στοιχεία περιγραφής . . . 43
Β2. Είδη περιγραφής . . . 44
Β3. Λεξιλόγιο περιγραφής . . . 46
Β4. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 46
Γ. Αφήγηση . . . 47
Γ1. Στοιχεία αφήγησης . . . 47
Γ2. Είδη αφήγησης . . . 49
Γ3. Λεξιλόγιο αφηγηματικών κειμένων . . . 50
Γ4. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 51
Δ. Επιχειρηματολογία . . . 52
Δ1. Στοιχεία του επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων . . . 52
Δ2. Λεξιλόγιο επιχειρηματολογίας . . . 55
Δ3. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 55
Ε. Πολυτροπικότητα . . . 56
Διαθεματική εργασία . . . 58
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 58

4η ΕΝΟΤΗΤΑ **Φροντίζω για τη διατροφή και την υγεία μου** . . . 59
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 60
Β. Ονοματική φράση – Επιθετικός προσδιορισμός . . . 63
Β1. Τι είναι η ονοματική φράση και ποια η λειτουργία της στην πρόταση; . . . 63
Β2. Επιθετικός προσδιορισμός . . . 65
Γ. Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων . . . 68
Γ1. Κλίση ουσιαστικών . . . 68
Γ2. Κλίση επιθέτων . . . 72
Δ. Παραγωγή και σύνθεση . . . 74
Ε. Στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο . . 77
ΣΤ. Λεξιλόγιο . . . 78
Ζ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 78
Διαθεματική εργασία . . . 79
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 80

5η ΕΝΟΤΗΤΑ **Γνωρίζω το μαγικό κόσμο του θεάτρου και του κινηματογράφου** . . . 81
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 82
Β. Το ρήμα . . . 84
Β1. Ο ρόλος και η λειτουργία του ρήματος . . . 84
Β2. Οι μορφές του ρήματος . . . 85
Β2.1 Πρόσωπο και αριθμός . . . 85
Β2.2 Συζυγίες και φωνές . . . 86
Β2.3 Διαθέσεις του ρήματος . . . 87
Β2.4 Χρόνοι του ρήματος και ποιόν ενέργειας . . . 89
Β3. Τα συνδετικά ρήματα . . . 91
Γ. Παράγωγα ρήματα . . . 92
Δ. Λεξιλόγιο . . . 93
Ε. Το ρήμα στην αφήγηση . . . 94
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 95
Διαθεματική εργασία . . . 97
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 98

6η ΕΝΟΤΗΤΑ **Οι δημιουργικές δραστηριότητες στη ζωή μου** . . . 99
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 100
Β. Λειτουργίες – Χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού . . . 103
Β1. Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ρήματος . . . 103
Β2. Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ουσιαστικού . . . 104
Γ. Παράγωγα ουσιαστικά . . . 106
Δ. Παράγραφος – Πλαγιότιτλοι . . . 107
Ε. Λεξιλόγιο . . . 108
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 109
Διαθεματική εργασία . . . 110
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 110

7η ΕΝΟΤΗΤΑ **Ο κόσμος μέσα από την οθόνη-εικόνα** . . . 111
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 112
Β. Οριστικό και αόριστο άρθρο . . . 115
Γ. Παράγωγα επίθετα . . . 117
Δ. Περιγραφή . . . 118
Ε. Λεξιλόγιο . . . 120
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 121
Διαθεματική εργασία . . . 122
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 122

8η ΕΝΟΤΗΤΑ **Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες: Παρακολουθώ και συμμετέχω** . . . 123
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 124
Β. Παρατακτική σύνδεση – Ασύνδετο σχήμα . . . 127
Β1. Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις . . . 127
Β2. Παρατακτική σύνδεση προτάσεων-περιόδων . . . 128
Β3. Ασύνδετο σχήμα . . . 130
Γ. Αφήγηση . . . 131
Δ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 133
Διαθεματική εργασία . . . 136
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 136

9η ΕΝΟΤΗΤΑ **Ανακαλύπτω τη μαγεία της γνώσης** . 137
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 138
Β. Συνταγματικός άξονας . . . 141
Γ. Παραδειγματικός άξονας . . . 142
Δ. Λεξιλόγιο . . . 145
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 146
Διαθεματική εργασία . . . 148
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 148

10η ΕΝΟΤΗΤΑ **Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του** . . . 149
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 150
Β. Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων . . . 153
Β1. Δευτερεύουσες προτάσεις . . . 153
Β2. Υποτακτική σύνδεση προτάσεων. . . . 155
Β3. Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση. . . . 155
Γ. Σημεία στίξης . . . 156
Δ. Χρήση λεξικών . . . 159
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 160
Διαθεματική εργασία . . . 161
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 161

ΓΛΩΣΣΑΡΙ . . . 162

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ . . . 163

Πρόλογος

Αγαπητοί μας μαθητές και μαθήτριες,

Καλώς ήρθατε στην Α΄ τάξη του Γυμνασίου, του νέου σας σχολείου στο οποίο ευχόμαστε να περάσετε τρία όμορφα και δημιουργικά χρόνια. Μπορεί να αλλάξατε τάξη και σχολείο, αλλά το ταξίδι σας στο μαγευτικό κόσμο της Νεοελληνικής Γλώσσας θα συνεχιστεί μέσα και από τις σελίδες αυτών των βιβλίων.

Πρόκειται για βιβλία-περιοδικά τα οποία δε σας επιβάλλουν να «αποστηθίσετε» κανόνες και οδηγίες για να μιλάτε ή να γράφετε ποικίλα κείμενα, αλλά σας «καλούν» να συνεργαστείτε μαζί του για να εκφράσετε με ποικίλους τρόπους τις ιδέες, τις σκέψεις, τα συναισθήματά σας. Το πλούσιο γλωσσικό υλικό που μεταφέρετε από το Δημοτικό Σχολείο αλλά και πιο πέρα, από το οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό σας περιβάλλον, θα είναι πολύ χρήσιμο στη μελέτη αυτών των βιβλίων.

Το Βιβλίο του Μαθητή χωρίζεται σε δέκα (10) ενότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν θέματα που σας απασχολούν και τα συζητάτε καθημερινά μεταξύ σας, με τους γονείς σας ή με άλλους ανθρώπους. Κάθε ενότητα έχει ως αφετηρία τρία τέσσερα κείμενα. Τα κείμενα αυτά δεν είναι μόνο τα γραπτά κείμενα που συναντάτε σε σχολικά βιβλία, αλλά και κείμενα με ποικίλες μορφές (ειδήσεις και άρθρα από εφημερίδες και περιοδικά, λογοτεχνικά κείμενα, διαφημίσεις, αφίσες, κόμικς, σκίτσα, χρηστικά κείμενα, ιστοσελίδες κτλ.). Υπάρχουν δηλαδή διαφορετικά είδη κειμένων, που έχουν ως στόχο από τη μια να κατανοήσετε ότι κάθε είδους κείμενο είναι χρήσιμο στην ανθρώπινη επικοινωνία και από την άλλη να ασκηθείτε και εσείς στην επιλογή και στην κριτική μελέτη ποικίλων κειμένων.

Από εκεί και πέρα, αρχίζει μια ενδιαφέρουσα αναζήτηση-παιχνίδι σε όλα τα μήκη και τα πλάτη των κειμένων. Ένα παιχνίδι κατανόησης των κειμένων αλλά και ανακάλυψης των ποικίλων χαρακτηριστικών τους: της γραμματικής (και συντακτικής τους δομής), του λεξιλογίου, της οργάνωσης των ιδεών τους. Όλα αυτά γίνονται με ποικίλες δραστηριότητες, οι οποίες έχουν ως αφετηρία και κατάληξη τα κείμενα. Τελικός στόχος: εσείς και η τάξη σε συνεργασία με τον καθηγητή να παράγετε προφορικά και γραπτά το δικό σας λόγο, να μιλήσετε, να επικοινωνήσετε.

Το Τετράδιο Εργασιών περιέχει ένα συμπληρωματικό υλικό (ασκήσεις, δραστηριότητες) για να κατανοήσετε καλύτερα όσα θα μάθετε στις δέκα ενότητες του Βιβλίου του Μαθητή. Όπως θα διαπιστώσετε, οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες αυτές «παρακολουθούν» τη δομή των αντίστοιχων ενοτήτων που θα μελετήσετε στο Βιβλίο του Μαθητή. Μπορείτε, σε συνεργασία με τον καθηγητή σας, να αξιοποιείτε το υλικό αυτό παράλληλα με το αντίστοιχο υλικό του βιβλίου σας. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το υλικό αυτού του βιβλίου να σας βοηθήσει στην κατανόηση και αφομοίωση εκείνων των γλωσσικών φαινομένων στα οποία συναντήσατε δυσκολίες. Είμαστε σίγουροι ότι θα τα πάτε πολύ καλά στις γλωσσικές ασκήσεις!

Όπως γνωρίζετε, για να γίνει ευχάριστο και δημιουργικό το γλωσσικό μάθημα, δεν αρκούν τα σχολικά βιβλία που έχετε μπροστά σας. Γι' αυτό μη θεωρήσετε τα βιβλία αυτά ως το «μαγικό κλειδί» για να μιλάτε και να γράφετε την ελληνική γλώσσα. Θεωρήστε τα μόνο ως μία αφορμή, «μία σπίθα», που θα πυροδοτήσει τη γλωσσική ανάγκη και επιθυμία σας για συνεχή και ουσιαστική επικοινωνία με τους άλλους στον πολύπλοκο σύγχρονο κόσμο. Και αναζητήστε αυτή την επικοινωνία κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε στιγμή...

Σας ευχόμαστε μια καλή σχολική χρονιά,
με χιλιάδες χαμόγελα και πολλές γλωσσικές δημιουργίες

Η συγγραφική ομάδα

1η ενότητα

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΜΕΡΕΣ Σ' ΕΝΑ ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τους **παράγοντες της επικοινωνίας** (ποιος μιλάει ή γράφει, σε ποιον, για ποιο σκοπό, με ποιο θέμα, πού και πότε).

Θα μελετήσουμε ποικίλους **κώδικες επικοινωνίας**.

Θα γνωρίσουμε διάφορα **είδη προτάσεων**.

Θα διαβάσουμε, θα μιλήσουμε και θα γράψουμε για τις σκέψεις και τα συναισθήματα από τις **πρώτες μέρες** στο νέο σχολείο, **το Γυμνάσιο**.

Κείμενο 1 [Πρώτη μέρα στο Γυμνάσιο]*

Κατηφόρισε σοβαρή, όπως ταίριαζε σ' ένα γυμνασιοκόριτσο, την καινούρια ακόμη γειτονιά της. Διέσχισε γρήγορα, όπως άρμοζε, την Πάνω Πλατεία και μπήκε στο δρόμο με τα μαγαζιά. Ούτε ματίτσα αριστερά και δεξιά. Με βιαστικό βήμα, έφτασε στην Κάτω Πλατεία, πέρασε απέναντι και μπήκε επιτέλους στο δρόμο που βρισκόταν το Γυμνάσιο. Ήταν κι αυτή πια γυμνασιοκόριτσο! Πήρε μια βαθιά ανάσα και μπήκε στον αυλόγυρο. Αμέσως όμως ένιωσε να βουλιάζει. Θεέ, πόσο τεράστιοι ήταν όλοι τους! Κι αυτή σαν νάνος! Ολόκληροι άντρες και γυναίκες! Πέρασε διστακτικά από δίπλα τους κι εκείνοι χαμήλωσαν το βλέμμα τους κατά τη μεριά της χαμογελώντας.

«[...] Και δεν ξέρω κανέναν εδώ. Και δες τι αέρα που έχουν όλες αυτές οι κυράτσες. Εγώ είμαι σαν βλαχαντερό!» σκέφτηκε αναψοκοκκινισμένη και ζάρωσε σε μια άκρη.

– Άννα!

Γύρισε κι είδε το Γιώργο. [...]

– Τι θες σε τούτο το προαύλιο; [...] Εμείς μένουμε στο κάτω προαύλιο. Δε σ' το 'πανε; Πάμε.

Η Άννα τον ακολούθησε αμίλητη.

– Εφέτος έχει έρθει καινούριος γυμνασιάρχης. Λένε πως είναι πολύ αυστηρός. Στο προηγούμενο Γυμνάσιο που ήταν, λένε, τους είχε κάνει όλους στρατιωτάκια, καθηγητές και μαθητές! [...]

Το κουδούνι τού έκοψε την κουβέντα. Έπρεπε να βρουν τώρα πού έκανε σειρά η τάξη τους. Και γρήγορα μάλιστα, γιατί οι καθηγητές είχαν ήδη βγει και στήνονταν με σεβασμό πίσω από έναν ψηλόλιγνο άντρα. «Αυτός είναι!» ακούστηκαν μερικά ψιθυρίσματα. Έπειτα ήρθε ο παπα-Νικόλας που τους έκανε αγιασμό και στο Δημοτικό. «Χμ, γι' αυτό εμείς αργούσαμε να μπούμε...» σκέφτηκε αθέλητα η Άννα, λογαριάζοντας τον εαυτό της ακόμη με τα παιδιά του Δημοτικού παρά με τούτους εδώ τους μαντράχαλους.

Ο αγιασμός έγινε όπως συνήθως, αλλά μετά βγήκε μπροστά ο γυμνασιάρχης κι άρχισε ένα κατεβατό από «πρέπει» κι «απαγορεύεται», που έκανε όλο το ακροατήριο κάτω να στενάξει. Από τις μεγάλες μάλιστα τάξεις ακούστηκαν έντονες διαμαρτυρίες.

– Δε θα ανεχτώ! φώναξε ο γυμνασιάρχης. Και τώρα οι μαθητές ν' αρχίσουν να προχωρούν απ' αριστερά και να μπαίνουν από την κυρία είσοδο στο πάνω προαύλιο. Οι μαθήτριες από δεξιά. Θα μπαίνουν από την πλαϊνή. [...]

Πάλι ακούστηκαν διαμαρτυρίες.

– Δε θα ανεχτώ, είπα! Πάραυτα! Από αύριο θα υποστούν κυρώσεις οι μη συμμορφωθέντες!

– Κατάλαβες τι είπε τώρα; ρώτησε η Άννα τη διπλανή της, μια κοντούλα ξανθομάλλα.

– Όχι και τόσο. Θα δούμε όμως... Με λένε Αγγέλα. Εσένα;

– Άννα.

– Καθόμαστε μαζί;

– Γιατί όχι; Στο πρώτο, έτσι;

– Πού αλλού; Με τέτοιο μπόι...

Και γέλασαν.

Βούλα Μάστορη, *Στο Γυμνάσιο*, εκδ. Πατάκη, 1998

* Οι τίτλοι σε αγκύλη είναι επιλογή της συγγραφικής ομάδας.

Ερώτηση κατανόησης

Πώς νιώθει η Άννα, η κύρια ηρωίδα του αποσπάσματος, μόλις μπαίνει για πρώτη φορά στο χώρο του Γυμνασίου; • Από πού καταλαβαίνουμε τα συναισθήματά της;

Κείμενο 2 [Μιλώ, ζωγραφίζω, γράφω]

Το πρόσωπο, τα χέρια και η φωνή

Οι άνθρωποι πιθανόν ξεκίνησαν να μιλούν 30.000 με 50.000 χρόνια πριν. Η επικοινωνία, όμως, είναι μια ιστορία που ξεκινά πολύ παλιότερα! Τα χέρια και το πρόσωπο μπορούσαν και μπορούν να είναι τόσο εκφραστικά όσο οι λέξεις και καμιά φορά περισσότερο από αυτές. Έτσι, πολύ πριν εμφανιστεί η γραφή, οι χειρονομίες και οι γκριμάτσες είχαν δημιουργήσει τη δική τους γλώσσα. Στην αρχή οι άνθρωποι συγκρατούσαν όλες τις πληροφορίες στο μυαλό τους. Οι γονείς μετέφεραν τις γνώσεις στα παιδιά τους μιλώντας σ' αυτά, αφού κανείς δεν ήξερε να γράψει. Όμως, είναι δύσκολο να θυμόμαστε τα πάντα κι έτσι, πολλές φορές, πολύτιμα κομμάτια της ιστορίας χάνονταν μέσα στο χρόνο.

Από το λόγο στην εικόνα

Ήταν φυσικό, λοιπόν, κάποια στιγμή να δημιουργηθεί έντονη η ανάγκη να καταγράφονται τα πάντα. Έτσι γεννήθηκε η ζωγραφική (ζωγραφίζω = «γράφω τη ζωή»). Η γραπτή επικοινωνία ξεκίνησε με ζωγραφιές. Οι ζωγραφιές, περνώντας από πολλά στάδια, απλοποιήθηκαν και εξελίχτηκαν σε γράμματα.

Η επανάσταση του αλφάβητου

Χίλια χρόνια πριν από το Χριστό, έγινε μια αληθινή επανάσταση με την επινόηση του αλφάβητου. Οι αρχαίοι Φοίνικες, που ήταν έμποροι και ταξιδευτές και κατοικούσαν στο σημερινό Λίβανο, δημιούργησαν το πρώτο αλφάβητο που αποτελούνταν από 22 γράμματα, τα οποία ήταν όλα σύμφωνα. Μεταξύ 9ου και 8ου αιώνα π.Χ., οι Έλληνες πρόσθεσαν στο φοινικικό αλφάβητο τα φωνήεντα α, ε, ι, ο, ου. Βασισμένοι στο ελληνικό αλφάβητο, οι Ρωμαίοι δημιούργησαν το λατινικό, που σήμερα είναι το πιο γνωστό αλφάβητο στον κόσμο.

Η γραφή είναι ένας τρόπος να αποθηκεύονται και να μεταφέρονται πληροφορίες σε ανθρώπους που τους χωρίζει ο χρόνος και η απόσταση.

περ. «Ερευνητές», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 28/3/1999

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποιοι ήταν οι πρώτοι τρόποι με τους οποίους επικοινωνούσαν οι άνθρωποι;
2. Πότε και πού εμφανίστηκαν οι πρώτες μορφές γραφής;
3. Γιατί η επινόηση του αλφάβητου θεωρείται επανάσταση στην ιστορία του ανθρώπου;

Κείμενο 3 [Διάφοροι κώδικες στη ζωή μου]

1. Στο δρόμο για το σχολείο συναντώ σήματα του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας και προσέχω τα φανάρια.

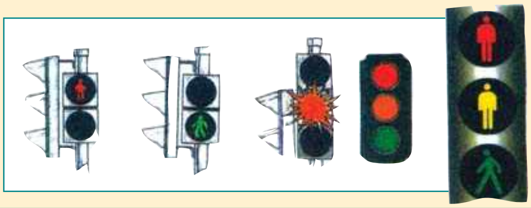

2. Φτάνω στο σχολείο και ακούω το κουδούνι που με ειδοποιεί ότι το μάθημα αρχίζει.

- 1η ώρα: **Μαθηματικά**. *Ανοίγω το βιβλίο:*

> Να συγκριθούν οι αριθμοί:
> α) 35,046 και 60,03 και β) 4,567 και 4,53989
> Αν εφαρμόσουμε την προηγούμενη διαδικασία, βρίσκουμε ότι:
> α) 35,046 < 60,03 και β) 4,567 > 4,53989

- 2η ώρα: **Μουσική**

- 3η ώρα: **Αρχαία Ελληνικά**

> Μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον.
>
> Πλάτων, *Κρίτων* 12 (4ος αι. π.Χ.)

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Πόσοι διαφορετικοί κώδικες παρουσιάζονται στο κείμενο 3;
2. Προσπαθήστε να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά την παραπάνω φράση του Πλάτωνα.

Β ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Β1 Παράγοντες της επικοινωνίας

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε στο κείμενο 1 τα λόγια που λέει ο Γιώργος και τα λόγια που λέει ο διευθυντής του Γυμνασίου. • Σε ποιον απευθύνεται ο Γιώργος και σε ποιον ο γυμνασιάρχης; • Για ποιο θέμα μιλά ο καθένας και με ποιο σκοπό; • Πώς αντιδρούν κάθε φορά αυτοί που τους ακούν;

2. Στο κείμενο 1 η Άννα και η Αγγέλα δεν καταλαβαίνουν τι λέει ο γυμνασιάρχης. Για ποιο λόγο;

3. Ο άνθρωπος –σύμφωνα με το κείμενο 2– από το λόγο και την παράσταση εικόνας πέρασε στη γραφή. Σήμερα πώς προτιμά να επικοινωνεί; • Σε ποιες περιπτώσεις προτιμά το λόγο, σε ποιες την εικόνα και σε ποιες τη γραφή;

4. Δείτε προσεκτικά τα παρακάτω σκίτσα που σχετίζονται με το κείμενο 1.

1 Οι δύο φίλες συζητούν.

2 Ο γυμνασιάρχης μιλά στο προαύλιο από το μικρόφωνο.

3 Ο μαθητής ρωτάει το συμμαθητή του.

4 Η Άννα μιλά στο σπίτι στη μητέρα της, καθώς ετοιμάζεται για το σχολείο.

• Βρείτε σε ποιο από τα σκίτσα αυτά ο ομιλητής:

α. εκφράζει φόβο για κάτι
β. προτείνει κάτι σε κάποιον άλλο
γ. απειλεί
δ. συμφωνεί με μια πρόταση
ε. ζητά μια πληροφορία.

Κείμενο 4 [Γράμμα σ' ένα φίλο μου που είναι μακριά]

Αθήνα, 10-12-71

Αγαπητέ μου Πωλ,

Μου γράφεις πως το Παρίσι είναι χιονισμένο, κι εδώ έχουμε σωστό ανοιξιάτικο καιρό. Κι ας είναι Δεκέμβρης. Πόσο γρήγορα κυλάνε οι μέρες του χρόνου! Τελειώνουμε και τους διαγωνισμούς του πρώτου τριμήνου. Σήμερα Μαθηματικά, αύριο Χημεία και τέρμα. Μεθαύριο θα κάνουμε τη δεύτερη μεγάλη σχολική εκδρομή. Θα πάμε στους Δελφούς. Θυμάσαι που είχαμε πάει μαζί, με τους γονείς μου, πριν από δύο χρόνια; Αλλά τι τα θέλεις, μια εκδρομή με το σχολείο είναι άλλο πράμα. Όλα τα χαίρεσαι πιο έντονα. Θα επισκεφτούμε πρώτα το Μουσείο και τα Αρχαία, κι ύστερα θα ξεχυθούμε για παιχνίδι. Θα φάμε σε εστιατόριο. Έχει το γλέντι του κι αυτό. Οι καθηγητές μας πετάνε την αυστηρή μάσκα που φοράνε στο σχολείο και γίνονται άλλοι άνθρωποι. Έχουμε φτιάξει για τον καθένα σατιρικούς* στίχους. Ο Πέτρος βοήθησε πολύ με το χιούμορ του. Ελπίζω να δω τον κύριο Ευαγγέλου να χαμογελάει, επιτέλους.

Β ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η Σόφη είναι ενθουσιασμένη με το σχολείο μας. Έχουμε φτιάξει μια καλή παρέα, τους ξέρεις πάνω κάτω όλους. Μόνο η Χριστίνα σού είναι άγνωστη, μια καινούρια από τη Θεσσαλονίκη. Ξέρεις, είναι σπουδαίο κορίτσι. Έξυπνη, τρώει την Τάνια στους βαθμούς και είναι όμορφη. Έχει κάτι τεράστια μάτια. Μόνο που συχνά φέρεται παράξενα, με ξαφνιάζουν οι τρόποι της. Στις αρχές νομίζαμε πως ήταν περήφανη κι ακατάδεχτη. Τώρα όμως που τη γνώρισα καλύτερα, ξέρω πόσο απλή είναι. Η Λίνα ψήλωσε, έγινε σωστή δεσποινίς. Για σκέψου: το μωρό μας πάει Πρώτη Γυμνασίου. Πώς περνάει ο καιρός!

Φίλησέ μου τη Νικόλ και τη μαμά σου. Μην αργήσεις να μου γράψεις.

Με πολλή αγάπη

Αλέξης

* **σατιρικός:** σκωπτικός, κοροϊδευτικός.

Ζωρζ Σαρή, *Το ψέμα*, εκδ. Πατάκη, 1996 (διασκευή)

Ακούω και μιλώ

1. Ποιος έχει γράψει αυτή την επιστολή (είναι δηλαδή ο αποστολέας); • Σε ποιον την απευθύνει (ποιος είναι ο παραλήπτης);
2. Ποια σχέση φαίνεται να έχουν τα δύο πρόσωπα; • Από ποια στοιχεία της επιστολής το καταλάβατε;
3. Για ποιο σκοπό επικοινωνούν με αυτή την επιστολή τα δύο πρόσωπα;
4. Εσείς διατηρείτε αλληλογραφία με φίλους ή φίλες σας που μένουν μακριά, στα ελληνικά ή σε ξένες γλώσσες;
5. Δείτε τα παρακάτω κείμενα και πείτε ποιες διαφορές παρατηρείτε στη μορφή και το ύφος του μηνύματος στις δύο περιπτώσεις;

1

– Τι ώρα να 'ρθω να σε πάρω για το σχολείο;

– Οχτώ, οχτώ παρά τέταρτο.

– Ε, άλλο παρά τέταρτο κι άλλο οχτώ!

– Καλά, ντε! Οχτώ είναι εντάξει;

– Ναι, προλαβαίνουμε.

2

Οι πρώτες μου γνώσεις για την επικοινωνία

- Επικοινωνία είναι η **ανταλλαγή μηνυμάτων** μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων. Για να υπάρξει επικοινωνία χρειαζόμαστε έναν **πομπό**, ένα **δέκτη** κι έναν **κώδικα**. Πομπός είναι αυτός που μιλάει (ο ομιλητής) ή γράφει (ο συγγραφέας). Δέκτης είναι αυτός που ακούει (ο ακροατής) ή διαβάζει (ο αναγνώστης). Κώδικας είναι ένα σύστημα σημείων ή σημάτων ή συμβόλων με αρχές και κανόνες. Η γλώσσα είναι ένα παράδειγμα κώδικα πολύ δημιουργικού.
- Ο πομπός χρησιμοποιεί το γλωσσικό κώδικα για να κωδικοποιήσει ένα μήνυμα, να εκφράσει δηλαδή μια επιθυμία, να διατυπώσει μια ερώτηση, να δώσει ή να ζητήσει μια πληροφορία, να πει κάτι που σκέφτεται ή που νιώθει κτλ. Από τον πομπό το μήνυμα μεταβιβάζεται με κάποιον **τρόπο (φυσικό ή τεχνητό)** στο δέκτη. Ο δέκτης είναι αυτός που λαμβάνει και αποκωδικοποιεί το μήνυμα.

- Το μέσο που χρησιμοποιούμε για να επικοινωνήσουμε, ο φυσικός ή τεχνητός αυτός τρόπος (τηλέφωνο, Η/Υ, κινητό τηλέφωνο, επιστολή, επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο κτλ.), επηρεάζει τη μορφή και το ύφος του μηνύματος.
- Υπάρχουν δύο είδη γλωσσικής επικοινωνίας: **η προφορική και η γραπτή**.

Διαβάζω και γράφω

1. Βρείτε τους πομπούς και τους δέκτες στα κείμενα 1 και 4. • Σε ποιες περιπτώσεις η επικοινωνία τους είναι γραπτή και σε ποιες προφορική;

2. Ποια μέσα χρησιμοποιούνται για την επικοινωνία στο κείμενο 4 και στα σκίτσα που το ακολουθούν;

3. Ταιριάξτε τη λέξη με την εξήγηση:

α. πομπός
β. δέκτης
γ. συνθήκες επικοινωνίας
δ. γλωσσικός κώδικας
ε. επικοινωνία

1. ο τρόπος μετάδοσης του μηνύματος/το περιβάλλον, οι σχέσεις των συνομιλητών κ.ά.
2. (επιτυχής) ανταλλαγή μηνυμάτων κ.ά.
3. αυτός που «λαμβάνει» το μήνυμα
4. αυτός που «στέλνει» το μήνυμα
5. ένα σύστημα σημείων που έχει κανόνες και αρχές και χρησιμοποιείται για να επικοινωνούμε

Β2 Κώδικες επικοινωνίας

Ακούω και μιλώ

1. Πριν από την επινόηση του αλφάβητου (κείμ. 2), τι είδους σύμβολα χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι για να παραστήσουν αντικείμενα και ιδέες;

2. Δείτε το απόσπασμα από την άσκηση Μαθηματικών που σας δόθηκε στο κείμενο 3. • Σας είναι κατανοητό; • Τι λέει;

• Δείτε τώρα κι αυτό το απόσπασμα από μία άσκηση Χημείας:

Να βρεθεί η τιμή ΔG^0 της αντίδρασης: $H_2(g) + I_2(g) \rightarrow 2HI(g)$ και η ΔG^0 σχηματισμού του HI σε kJ mol $^{-1}$, με βάση τα δεδομένα του παρακάτω πίνακα:

ουσία	H_2	I_2	HI
ΔH^0_f / kJ mol $^{-1}$	0	0	26,48
S^0 / J mol $^{-1}$ K $^{-1}$	130,7	116,1	206,6

• Μπορείτε να καταλάβετε τι λέει; • Γιατί ναι/όχι;

3. Στο κείμενο 3 υπάρχουν δείγματα από διάφορους κώδικες. Ποιοι από αυτούς μας δίνουν οπτικά σήματα και ποιοι ακουστικά;

4. Γράψτε το μικρό σας όνομα. • Στη συνέχεια συμβουλευτείτε το αλφάβητο της νοηματικής γλώσσας των κωφαλάλων και παραστήστε το με τα κατάλληλα σήματα.

Κείμενο 5 [Ο καιρός]

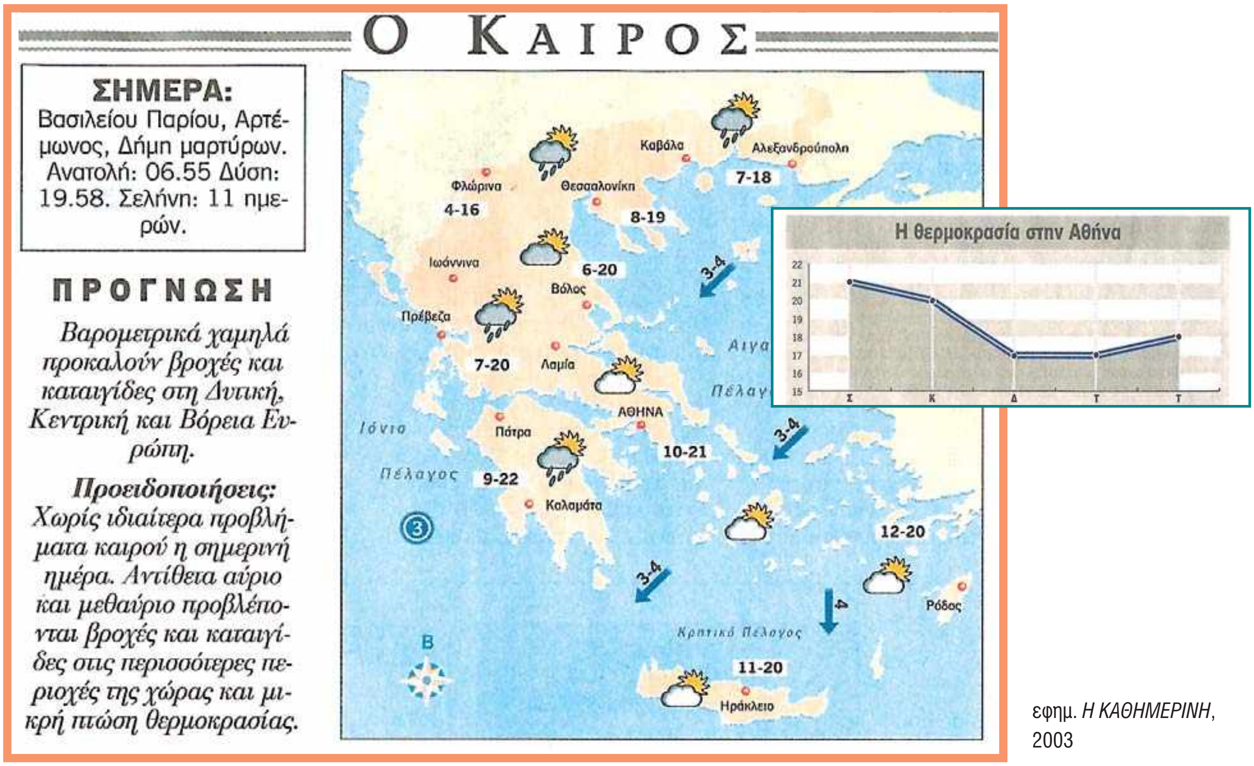

Ο ΚΑΙΡΟΣ

ΣΗΜΕΡΑ: Βασιλείου Παρίου, Αρτέμωνος, Δήμη μαρτύρων. Ανατολή: 06.55 Δύση: 19.58. Σελήνη: 11 ημερών.

ΠΡΟΓΝΩΣΗ

Βαρομετρικά χαμηλά προκαλούν βροχές και καταιγίδες στη Δυτική, Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη.

Προειδοποιήσεις: *Χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα καιρού η σημερινή ημέρα. Αντίθετα αύριο και μεθαύριο προβλέπονται βροχές και καταιγίδες στις περισσότερες περιοχές της χώρας και μικρή πτώση θερμοκρασίας.*

εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2003

Ακούω και μιλώ

Πριν ξεκινήσετε το πρωί για το σχολείο, καλό είναι να συμβουλευτείτε ένα δελτίο πρόγνωσης του καιρού. Εκτός από το λόγο, ποια άλλα μέσα χρησιμοποιεί το δελτίο για να δείξει τον καιρό της επόμενης μέρας; (κείμ. 5) • Πώς θα ντυθείτε αύριο, αν δείτε ένα τέτοιο δελτίο καιρού;

Β ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Οι πρώτες μου γνώσεις για τους κώδικες

- Εκτός από τη γλώσσα επικοινωνούμε και με πολλά άλλα **σήματα** που ανήκουν σε διάφορους **κώδικες**. Ιδιαίτερη σημασία για την επικοινωνία των ανθρώπων έχει ο γλωσσικός κώδικας.
- Πολλά κείμενα δε χρησιμοποιούν μόνο τη γλώσσα για να μεταδώσουν το μήνυμά τους, αλλά και άλλους τρόπους, που μπορεί να είναι σήματα από άλλους κώδικες. Επειδή λοιπόν χρησιμοποιούν πολλούς τρόπους, λέγονται **πολυτροπικά κείμενα**.

Διαβάζω και γράφω

1. Πόσους κώδικες –εκτός από το γλωσσικό– μπορείτε να αναφέρετε; • Μπορείτε να σκεφτείτε μερικές ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στο γλωσσικό κώδικα και σε άλλα είδη κωδίκων που είδατε ως τώρα;
2. Πώς παριστάνεται ο κίνδυνος στα σήματα του ΚΟΚ; • Φτιάξτε κι εσείς μια πινακίδα προειδοποίησης για κίνδυνο. • Γράψτε «ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΙΝΔΥΝΟΣ» και προσθέστε ένα ανάλογο σήμα. • Το κείμενό σας είναι πολυτροπικό ή όχι;
3. Ποια από τα κείμενα που έχετε δει ως τώρα (1-5) είναι πολυτροπικά; • Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

Γ ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Γ1 Είδη προτάσεων ανάλογα με τα συστατικά τους

Ακούω και μιλώ

1. «Το κουδούνι τού έκοψε την κουβέντα» (κείμ. 1): Η πρόταση αυτή έχει μόνο τα βασικά συστατικά. Μπορείτε να προσθέσετε κι άλλα στοιχεία, άλλες λέξεις δηλαδή που να δίνουν επιπλέον πληροφορίες;
2. «Με λένε Αγγέλα. Εσένα;»: Βρείτε το απόσπασμα στο κείμενο 1. • Από τη δεύτερη πρόταση λείπουν βασικά συστατικά. Μπορείτε να τη συμπληρώσετε; • Γιατί η συγγραφέας προτίμησε την ελλειπτική μορφή;
3. «Η Λίνα ψήλωσε, έγινε σωστή δεσποινίς» (κείμ. 4): Βρείτε τις δύο προτάσεις του αποσπάσματος. • Από ποια πρόταση μπορείτε να αφαιρέσετε κάποια λέξη και πάλι να έχει ολοκληρωμένο νόημα; • Από ποια πρόταση δεν μπορείτε να αφαιρέσετε τίποτα;
4. «Χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα καιρού η σημερινή ημέρα»: Βρείτε την πρόταση στο κείμενο 5. • Παρατηρήστε ότι της λείπει ένα βασικό συστατικό. • Μπορείτε να το συμπληρώσετε; • Γιατί ο μετεωρολόγος δεν το περιέλαβε στην πρότασή του;

Οι πρώτες μου γνώσεις για την πρόταση

- **Πρόταση** είναι το μεγαλύτερο σύνολο λέξεων που είναι γραμματικά οργανωμένο.
- Μια πρόταση η οποία έχει ολοκληρωμένο νόημα, μας δίνει απάντηση στις ερωτήσεις «ποιος» και «τι» και από την οποία δεν μπορούμε να αφαιρέσουμε τίποτα λέγεται **απλή** πρόταση, π.χ. *Η Άννα είδε το Γιώργο.*

- Οι συνθήκες της επικοινωνίας μάς αναγκάζουν ή μας επιτρέπουν να προσθέτουμε ή να αφαιρούμε στοιχεία/λέξεις από τις προτάσεις μας. Έτσι:
  - Η πρόταση από την οποία λείπουν στοιχεία/λέξεις λέγεται **ελλειπτική**, π.χ. *Σήμερα Μαθηματικά, αύριο Χημεία και τέρμα.* (κείμ. 4)
  - Η πρόταση που εκτός από τα βασικά έχει κι επιπλέον στοιχεία λέγεται **επαυξημένη**, π.χ. *Ο Πέτρος βοήθησε πολύ με το χιούμορ του.* (κείμ. 4)

5. Στο μήνυμα στην οθόνη του κινητού τηλεφώνου (σκίτσο 2, σελ. 14), τι είδους πρόταση έχει γραφεί; • Γιατί ο πομπός διάλεξε τέτοιου είδους πρόταση; • Εσείς, όταν γράφετε μηνύματα στο κινητό, τι είδους προτάσεις προτιμάτε;

Κείμενο 6 Οι δυσκολίες της τωρινής ζωής μου

Είμαι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου. Σ' αυτή την τάξη τα μαθήματα είναι περισσότερα και δυσκολότερα απ' ό,τι στο Δημοτικό σχολείο. Ο χρόνος για τη μελέτη πολλαπλασιάστηκε, οι ελεύθερες ώρες μειώθηκαν. Ώρες για παιχνίδι σχεδόν δεν υπάρχουν στο ημερήσιο πρόγραμμά μου.

Στο τέλος της σχολικής ημέρας, ύστερα από εντατική παρακολούθηση και συμμετοχή στα μαθήματα, αρχίζει το μεγάλο μου βάσανο. Αφού γευματίσω, θα ξεκουραστώ λίγο και αμέσως μετά θα αρχίσω το διάβασμα. Τι να πρωτοδιαβάσω όμως; Μαθηματικά, Αρχαία, Ιστορία, Θρησκευτικά;

Μεγάλος μπελάς! Για την Ιστορία έχω να διαβάσω πολλές σελίδες, στα Μαθηματικά να λύσω αρκετές ασκήσεις, στα Αρχαία να γράψω εργασία. Από τη μια πλευρά οι εξισώσεις, από την άλλη ο Οδυσσέας και η Ναυσικά, όλα μαζί πραγματικά με έχουν τρελάνει.

Τι να κάνω όμως; Βλέπετε, σήμερα έχουν αυξηθεί οι απαιτήσεις της κοινωνίας, γι' αυτό πρέπει επίσης να μάθω τουλάχιστον δύο ξένες γλώσσες, σε ηλικία που δεν έχω μάθει ακόμη καλά καλά τα ελληνικά. Έτσι, εκτός από τα μαθήματα του σχολείου μου, έχω καθημερινά να διαβάζω αγγλικά και γερμανικά, που είναι επίσης πολύ δύσκολα.

Έπειτα, λοιπόν, από απασχόληση πολλών ωρών και στις ξένες γλώσσες, με το κεφάλι «καζάνι», γυρίζω σπίτι να συνεχίσω τη μελέτη των υπόλοιπων μαθημάτων. Ζαλισμένος διαβάζω όσο ακόμη κρατούν οι δυνάμεις μου.

Η ώρα τώρα είναι 9.00 το βράδυ. Είναι ώρα για φαγητό. Μα επιτέλους, βαρέθηκα πια! Τα μαθήματά μου παρουσιάζουν βέβαια ενδιαφέρον, αλλά έλα που πρέπει να έχω και ελεύθερες ώρες για παιχνίδι και ξεκούραση! Όσο κι αν προσπαθώ όμως να εξοικονομήσω αυτές τις ελεύθερες ώρες, δεν τα καταφέρνω. Ούτε παιχνίδι, ούτε ξεκούραση λοιπόν.

– Τι κατάσταση είναι αυτή; Τι θα γίνει, επιτέλους;

Γ. Κατσίφης, μαθητής Α΄ Γυμνασίου

Η Φωνή του Πειραματικού Σχολείου, φυλλάδιο του Βαρβάκειου Πειραματικού Σχολείου,τεύχ. 51, Απρίλιος 1980

Κείμενο 7 [Ντριν, ντριν, χτύπησε κουδούνι...]

Σεπτέμβριος, η νέα σχολική χρονιά αρχίζει. Πρωινό ξύπνημα, διαβάσματα. 8.00 π.μ. Βάρος στον ώμο – τσάντα γεμάτη τετράδια. Κόρνα! «Το λεωφορείο! Τρέχα!» Συνάντηση με παλιούς φίλους και συμμαθητές. Γέλια. Συζητήσεις για διακοπές. Φτάνοντας στο σχολείο, όλοι, μαθητές και δάσκαλοι ή καθηγητές, συγκεντρώνονται στο προαύλιο για τον αγιασμό. Ντριιιν! Χτυπάει κουδούνι. Όλοι, κατά μία τάξη μεγαλύτεροι, τρέχουν στην καινούρια τους αίθουσα. Νέα βιβλία και προγράμματα και ίσως νέος δάσκαλος ή καθηγητές. Νέο σχολικό έτος! Καλή χρονιά!

περ. «Ερευνητές», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 1999

Διαβάζω και γράφω

1. Υπογραμμίστε όσο περισσότερες ελλειπτικές προτάσεις μπορείτε στο κείμενο 6. • Στη συνέχεια συμπληρώστε τα στοιχεία που τους λείπουν.
2. «Σεπτέμβριος, η νέα σχολική χρονιά αρχίζει» (κείμ. 7): Αν κάποιος συμπλήρωνε το απόσπασμα αυτό με τα στοιχεία που λείπουν, θα έγραφε: «Ήρθε ο Σεπτέμβριος και η νέα σχολική χρονιά αρχίζει». Γιατί ο συγγραφέας του άρθρου, όμως, προτίμησε την πρώτη εκδοχή; • Ποια από τις δύο εκδοχές ταιριάζει στο υπόλοιπο κείμενο;
3. «8.00 π.μ... Συζητήσεις για διακοπές» (κείμ. 7): Μπορείτε να συμπληρώσετε τις προτάσεις του αποσπάσματος με ρήματα ή άλλα μέρη του λόγου; • Διαβάστε τώρα το απόσπασμα όπως το συμπληρώσατε εσείς. Ποια εκδοχή σάς αρέσει πιο πολύ; Αυτή του κειμένου ή η δική σας; • Για ποιους λόγους;
4. «Χτυπάει κουδούνι» (κείμ. 7): Η πρόταση είναι απλή, δηλαδή έχει ένα ολοκληρωμένο νόημα και μόνο τα απαραίτητα συστατικά, τους βασικούς όρους. Μπορείτε να της προσθέσετε κι άλλα στοιχεία, κι άλλους όρους και να τη μετατρέψετε σε πρόταση επαυξημένη;

Γ2 Είδη **προτάσεων, σημασίες** τους και **σημεία στίξης**

Ακούω και μιλώ

1. «Εφέτος έχει έρθει... καθηγητές και μαθητές» (κείμ. 1): Βρείτε σε αυτά τα λόγια του Γιώργου τις πληροφορίες που δίνει στην Άννα.
2. «Κατάλαβες τι είπε... Καθόμαστε μαζί;»: Αναζητήστε το απόσπασμα στο κείμενο 1. • Με ποιες προτάσεις οι δύο συμμαθήτριες ζητούν πληροφορίες η μία από την άλλη;
3. Βρείτε στα λόγια του γυμνασιάρχη (κείμ. 1) τις προτάσεις που χρησιμοποιεί για να ζητήσει από τους μαθητές να κάνουν κάτι.
4. Ποιες προτάσεις στα κείμενα 6 και 7 εκφράζουν κάποιο έντονο συναίσθημα και έχουν θαυμαστικό στο τέλος;

Γ ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Μαθαίνω για τις προτάσεις και τη σημασία τους

- Οι προτάσεις που χρησιμοποιούμε συνήθως για να δώσουμε μια πληροφορία λέγονται **αποφαντικές**, π.χ. *Το μάθημα αρχίζει στις 8:00.* Σε αυτές τις προτάσεις, όταν γράφουμε, βάζουμε τελεία.
- Οι προτάσεις που χρησιμοποιούμε συνήθως για να ζητήσουμε μια πληροφορία λέγονται **ερωτηματικές**, π.χ. *Τι ώρα αρχίζει το μάθημα;* Σε αυτές τις προτάσεις, όταν γράφουμε, βάζουμε ερωτηματικό.
- Οι προτάσεις που χρησιμοποιούμε συνήθως για να ζητήσουμε από κάποιον να κάνει κάτι ή να τον παρακαλέσουμε για κάτι λέγονται **προστακτικές**, π.χ. *Μπείτε στην τάξη.* Σε αυτές τις προτάσεις, όταν γράφουμε, βάζουμε τελεία ή θαυμαστικό.
- Οι προτάσεις που εκφράζουν ένα έντονο συναίσθημα λέγονται **επιφωνηματικές**, π.χ. *Τι ωραία μέρα!* Σε αυτές τις προτάσεις, όταν γράφουμε, βάζουμε θαυμαστικό.

Διαβάζω και γράφω

1. Δείτε στο κείμενο 2 την παράγραφο με τίτλο «Η επανάσταση του αλφάβητου»: Οι προτάσεις που περιέχει είναι αποφαντικές, ερωτηματικές, προστακτικές ή επιφωνηματικές; • Γιατί;
2. Στο κείμενο 3 δίνονται αποσπάσματα από άσκηση Μαθηματικών. • Βρείτε την προστακτική πρόταση που περιέχεται σε αυτή.
3. Διαβάστε το κείμενο 4 και βρείτε μία πρόταση αποφαντική, μία ερωτηματική, μία προστακτική και μία επιφωνηματική.

Ακούω και μιλώ

1. «Γιατί όχι;...», «Πού αλλού;»: Βρείτε τις δύο αυτές ερωτηματικές προτάσεις στο κείμενο 1. • Τις χρησιμοποιούν οι δύο φίλες για να ζητήσουν κάποια πληροφορία ή εκφράζουν κάτι άλλο; • Μπορείτε να προσδιορίσετε τι εκφράζουν;
2. «Τι θες σε τούτο το προαύλιο;... Πάμε»: Βρείτε το απόσπασμα στο κείμενο 1 και υπογραμμίστε τις ερωτηματικές προτάσεις. • Πρόκειται για ερωτήσεις που εκφράζουν απορία και περιμένουν απάντηση; • Τι πραγματικά εκφράζει η καθεμιά;
3. Βρείτε τις ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου 6. • Εκφράζουν κάποια απορία ή κάτι άλλο περισσότερο; • Τι είναι αυτό;

Διαπιστώνω ότι:

- Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διαφορετικά είδη προτάσεων (π.χ. αποφαντική, ερωτηματική, προστακτική, επιφωνηματική) για να πετύχουμε το σκοπό μας στην επικοινωνία. Η επιλογή μας εξαρτάται κυρίως από **τον ακροατή** μας (ποιος είναι, τι σχέση έχουμε μαζί του), από **τον τρόπο** που μεταδίδεται το μήνυμα και **τις συνθήκες επικοινωνίας** (αν μιλάμε από το τηλέφωνο ή «πρόσωπο με πρόσωπο», αν είμαστε μπροστά σε άλλους ή μόνοι με το συνομιλητή μας).
- Έτσι, μπορούμε να ζητήσουμε μια πληροφορία χρησιμοποιώντας όχι μόνο ερωτηματικές προτάσεις, αλλά και αποφαντικές ή προστακτικές, π.χ.
  - *Θα ήθελα να μου πει κάποιος τις ώρες των μαθημάτων.*
  - *Πες μου τις ώρες των μαθημάτων.*
  - *Ποιες είναι οι ώρες των μαθημάτων;*

Γ ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Διαβάζω και γράφω

1. Μετατρέψτε τις ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου 6 σε αποφαντικές που να έχουν την ίδια σημασία. • Πότε το κείμενο είναι πιο ζωντανό και άμεσο;
2. «Τι θες σε τούτο το προαύλιο;... Πάμε» (κείμ. 1): Μετατρέψτε τις ερωτηματικές προτάσεις σε αποφαντικές και προστακτικές με την ίδια σημασία. • Γιατί ο Γιώργος προτίμησε τις ερωτηματικές;
3. Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 6 βρείτε προτάσεις που δεν περιέχουν άρνηση και μία που περιέχει. • Στη συνέχεια ξαναγράψτε το απόσπασμα, προσθέτοντας άρνηση στις προτάσεις που δεν έχουν και αφαιρώντας την άρνηση από την πρόταση που περιέχει.

Μαθαίνω ότι:

- Οι προτάσεις που δεν έχουν άρνηση λέγονται **καταφατικές**.
- Οι προτάσεις που περιέχουν άρνηση [δε(ν), μη(ν)] λέγονται **αρνητικές**.

Ακούω και μιλώ

1. «Είναι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου»: Τι σημείο στίξης θα βάζατε στο τέλος της πρότασης; • Μπορείτε να διαβάσετε την ίδια πρόταση με τρεις διαφορετικούς τρόπους, ώστε στην πρώτη περίπτωση να δίνει μια πληροφορία, στην άλλη να ζητάει μια πληροφορία και στην τρίτη να εκφράζει ένα συναίσθημα;
2. Βρείτε μια πρόταση από τα κείμενα 1 ως 7. Διαβάστε τη με τρεις διαφορετικούς τρόπους. • Σημειώστε τι εκφράζει κάθε φορά και βάλτε το ανάλογο σημείο στίξης.
3. Στο κείμενο 6 υπάρχουν αρκετά ερωτηματικά και θαυμαστικά. • Νομίζετε ότι ταιριάζουν σε ένα μαθητικό κείμενο που δημοσιεύτηκε σε σχολικό περιοδικό; • Γιατί; • Τι του προσθέτουν; • Για να απαντήσετε, σκεφτείτε τον πομπό, το δέκτη και γενικά τις συνθήκες της επικοινωνίας.

Συμπεραίνω για τις προτάσεις

- Η ίδια ακριβώς πρόταση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσουμε ή να ρωτήσουμε κάτι, για να εκφράσουμε απορία, θαυμασμό, έκπληξη κτλ., π.χ.
  - *Άρχισε το σχολείο.*
  - *Άρχισε το σχολείο;*
  - *Άρχισε το σχολείο!*

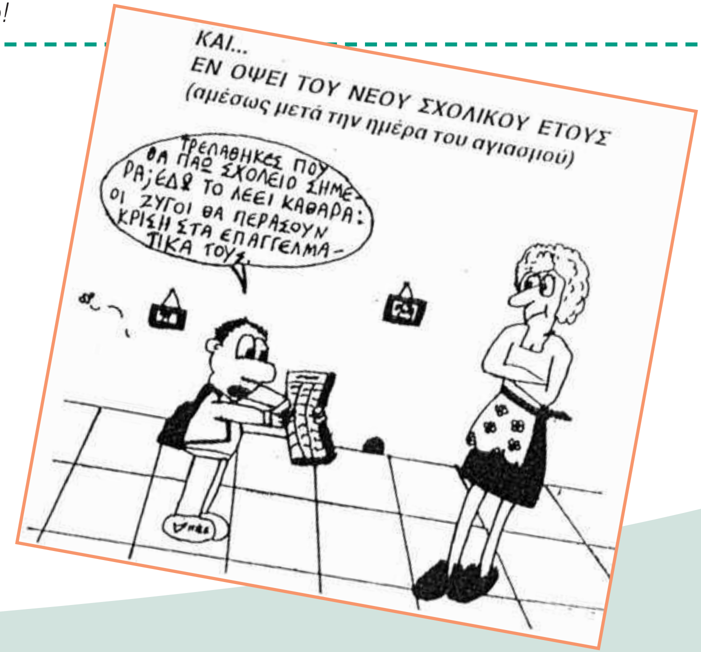

Πειραματισμοί, φυλλάδιο του Πειραματικού Λυκείου Αγ. Αναργύρων, τεύχ. 5, 2001

Δ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1 Σημειώστε στο τετράδιό σας όσο περισσότερους κώδικες μπορείτε να σκεφτείτε και τα αντίστοιχα σήματα, τα σημεία δηλαδή κάθε κώδικα. • Ξεκινήστε από τους κώδικες των μαθημάτων που διδάσκεστε στο σχολείο και συνεχίστε με άλλους κώδικες που συναντάτε στη ζωή σας.

Κώδικες	**Σημεία του κώδικα**
Γραπτός λόγος	Λέξεις

2 Το ρήμα *επικοινωνώ* προέρχεται από τη σύνθεση της πρόθεσης *επί* και του ρήματος *κοινωνώ* (*επί* + *κοινωνώ*). Μπορείτε να βρείτε άλλες λέξεις που να προέρχονται από το ρήμα *επικοινωνώ*; • Χρησιμοποιήστε δύο από τις λέξεις που βρήκατε σε προτάσεις.

Από τη σύνθεση της πρόθεσης *συν* και του ρήματος *κοινωνώ* προέρχεται το ρήμα *συγκοινωνώ*. Μπορείτε να σκεφτείτε άλλες λέξεις που να προέρχονται από το ρήμα *συγκοινωνώ*;

3 Οι πρώτες μέρες στο Γυμνάσιο πάντα προσφέρουν δυνατές συγκινήσεις στους μαθητές. Καταγράψτε τα συναισθήματα αυτών των πρώτων ημερών και συμπληρώστε τον πίνακα:

	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΘΕΤΙΚΑ – ΑΡΝΗΤΙΚΑ		
Τις πρώτες μέρες	είμαι	*χαρούμενος*, ...	← **επίθετα μετοχές**
	νιώθω	*χαρά*, ...	← **ουσιαστικά**
	χαίρομαι, ...		← **ρήματα**

Κείμενο 8 [Το διαγώνισμα]

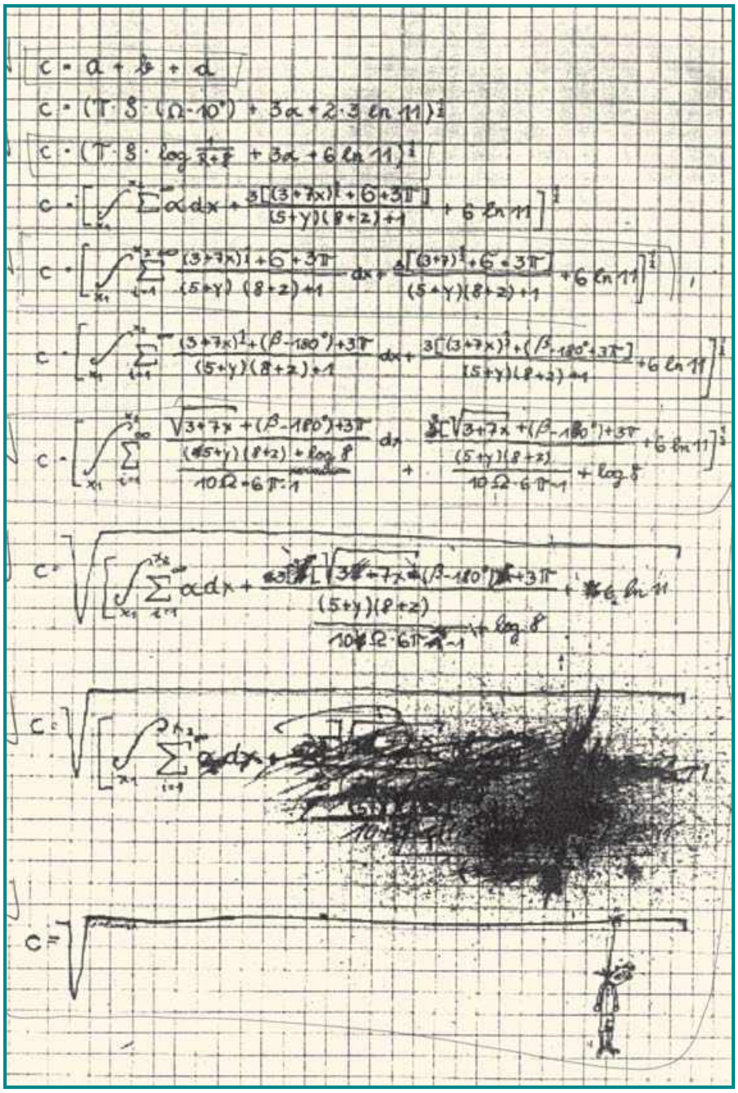

Από αυθεντικό μαθητικό κείμενο

Κείμενο 9 [Ένα σύνθημα στον τοίχο]

Στάθης, *Πληροφοριακό Δελτίο* της ΟΛΜΕ, τεύχ. 676, 2003

Ακούω και μιλώ

1. Το κείμενο 8 αποτελεί αυθεντικό μαθητικό γραπτό. Ποιους κώδικες χρησιμοποίησε ο μαθητής που το έγραψε; • Εσείς χρησιμοποιήστε το γλωσσικό κώδικα και πείτε τι δείχνει το σκίτσο στο τέλος της άσκησης. • Ποιο είναι το τελικό αποτέλεσμα των πράξεων;

2. Δείτε το κείμενο 9. • Σε ποιους κώδικες είναι γραμμένα τα συνθήματα στον τοίχο; • Μπορείτε να καταλάβετε το δεύτερο σύνθημα; • Σε ποιον κώδικα μιλά ο κύριος στο σκίτσο; • Μπορείτε να αποδώσετε με λόγο το μήνυμα της γελοιογραφίας;

Ε ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Διαβάζω και γράφω

1. Συλλέξτε στοιχεία για τις πρώτες μορφές γραφής από το βιβλίο της Ιστορίας (από την ιστορία των Ανατολικών λαών και την Εποχή του χαλκού στην Ελλάδα). • Παρουσιάστε στους συμμαθητές σας την ιστορία της γραφής και παραδείγματα από πρώτα δείγματά της.

2. Γράψτε μια επιστολή σε ένα φίλο σας που πηγαίνει σε άλλο Γυμνάσιο. • Μοιραστείτε μαζί του τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας από τις πρώτες μέρες στο νέο σας σχολείο. • Αξιοποιήστε το λεξιλόγιο που έχετε μελετήσει στα κείμενα και τις ασκήσεις αυτής της ενότητας.

Κριτήρια με τα οποία θα αξιολογηθεί το κείμενό σας:

α. Πληρότητα περιεχομένου όσον αφορά σκέψεις και συναισθήματα.
β. Κατάλληλο ύφος – φιλικό (ανάλογο με τις συνθήκες της επικοινωνίας).
γ. Χρήση προτάσεων που το είδος τους ταιριάζει με τις συνθήκες της επικοινωνίας.

Διαθεματική εργασία

Χωριστείτε σε ομάδες και φωτογραφίστε χώρους του σχολείου σας.

- Φτιάξτε ανάλογα σήματα που θα μπορούσαν να συνοδεύσουν χώρους που απεικονίζονται στις φωτογραφίες.
- Στη συνέχεια, ταξινομήστε το υλικό που θα συγκεντρώσετε σε κατηγορίες (π.χ. εσωτερικοί – εξωτερικοί χώροι).
- Τέλος, γράψτε σε κάθε φωτογραφία μια λεζάντα στην οποία να περιγράφετε σύντομα και να σχολιάζετε ό,τι εικονίζεται στη φωτογραφία.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- – Επικοινωνία είναι η ανταλλαγή .... μεταξύ .... και ....
  – Για να επιτευχθεί επικοινωνία χρειάζεται ένας κοινός ....
  – Η γλωσσική επικοινωνία επηρεάζεται από ....

- Υπάρχουν διάφορα είδη προτάσεων:

  α. Ανάλογα με τα συστατικά τους: **πρόταση**
  → απλή | .... | ....

  β. Ανάλογα με τη σημασία τους: **πρόταση**
  → αποφαντική | .... | .... | ....

- Κάντε τις σωστές αντιστοιχίσεις:

αποφαντικές •	• ερωτηματικό
ερωτηματικές •	• θαυμαστικό
επιφωνηματικές •	• τελεία
προστακτικές •	

2η ενότητα

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα γνωρίσουμε καλύτερα διάφορα **είδη** του **προφορικού** και του **γραπτού λόγου**.

Θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε το **κατάλληλο ύφος** και **λεξιλόγιο** ανάλογα με τον αποδέκτη του μηνύματος και το μέσο-δίαυλο μετάδοσής του.

Θα καταλάβουμε το **ρόλο της παραγράφου** σ' ένα κείμενο και θα ασκηθούμε να γράφουμε παραγράφους.

Θα συζητήσουμε με τους **συμμαθητές** μας και θα **επικοινωνήσουμε** (μέσα από κείμενα) με **άλλους μαθητές**.

Κείμενο 1 [Διάλογος μαθητών]

Θα ξεκινήσουμε ακούγοντας στο κασετόφωνο μερικούς διαλόγους, όπως αυτόν που ακολουθεί:

ΜΑΘΗΤΗΣ: Γεια σου, φίλε μου, τι κάνεις, είσαι καλά;
ΦΙΛΟΣ: Μια χαρά! Εσύ γιατί είσαι λυπημένος;
ΜΑΘΗΤΗΣ: Μας βάζουν πολλά μαθήματα στο σχολείο. Και δε φτάνει μόνο αυτό, οι γονείς μου με βάζουν να κάνω πολλά φροντιστήρια.
ΦΙΛΟΣ: Σε καταλαβαίνω, φίλε μου, πρέπει να είσαι κουρασμένος.
ΜΑΘΗΤΗΣ: Ναι... θέλω κι εγώ λίγο να παίξω. Αλλά τώρα πρέπει να φύγω, γιατί σε είκοσι λεπτά (...) έχω Αγγλικά. Γεια σου!
ΦΙΛΟΣ: Γεια σου και σένα.

(Αυθεντικός διάλογος)

Κείμενο 2 [Διάλογος μαθήτριας-διευθυντή σχολείου]

– Μην κάνεις έτσι, παιδί μου, δεν πρόκειται να σε φάει κανένας! της είπε ο γυμνασιάρχης πιάνοντας το σφυγμό της. Πού είναι εκείνο το νερό που ζήτησα;

Η Γαλλίδα το ’φερε τρέχοντας, ενώ εκείνος μέτραγε το σφυγμό της Άννας.

– Ησύχασε, παιδί μου. Τι κάνεις έτσι; Πιες λίγο νερό να συνέλθεις και μετά τα λέμε.

Καινούριος κοπετός* της Άννας, που είχε προς στιγμή σταματήσει.

– Ησύχασε. Δεν πρόκειται να σε φάμε.

– Θα... μου... δώσετε... όμως... αποβολή! είπε εκείνη ανάμεσα στους λυγμούς της. Εσείς... με το τίποτα... δίνετε αποβολή.

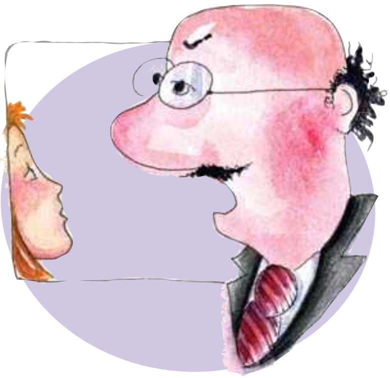

– Ε, όχι και με το τίποτα.

– Κι όλοι σάς φοβούνται! Μικροί και μεγάλοι.

– Υπερβολές!

– Κανείς δε σας αγαπάει!

– Χμ, χμ...

– Όλο μη κι απαγορεύεται! είχε πάρει φόρα τώρα η Άννα.

– Μπορείς να μου πεις γιατί... έδειρες το συμμαθητή σου; τη ρώτησε εκείνος ήρεμα.

– Μαλώσαμε.

– Και μ’ όποιον μαλώνεις εσύ, του σπας τη μύτη;

– Κατά λάθος έγινε.

– Εσύ, όμως, δε με φοβάσαι και τόσο, μου φαίνεται...

– Σας φοβάμαι.

– Όμως τα λες ένα χεράκι...

– Με πνίγει το δίκιο. Δε λέω, είστε δίκαιος αλλά αχώνευτος, πώς να το κάνουμε...

– Καλά, καλά... Πήγαινε τώρα και να μη μάθω ότι μάλωσες με κανέναν ξανά, γιατί...

* **κοπετός:** δυνατό κλάμα που συνοδεύεται από κραυγές και χτυπήματα στο στήθος.

Βούλα Μάστορη, *Στο Γυμνάσιο*, εκδ. Πατάκη, 1998

Κείμενο 3 [Ηλεκτρονική επικοινωνία]

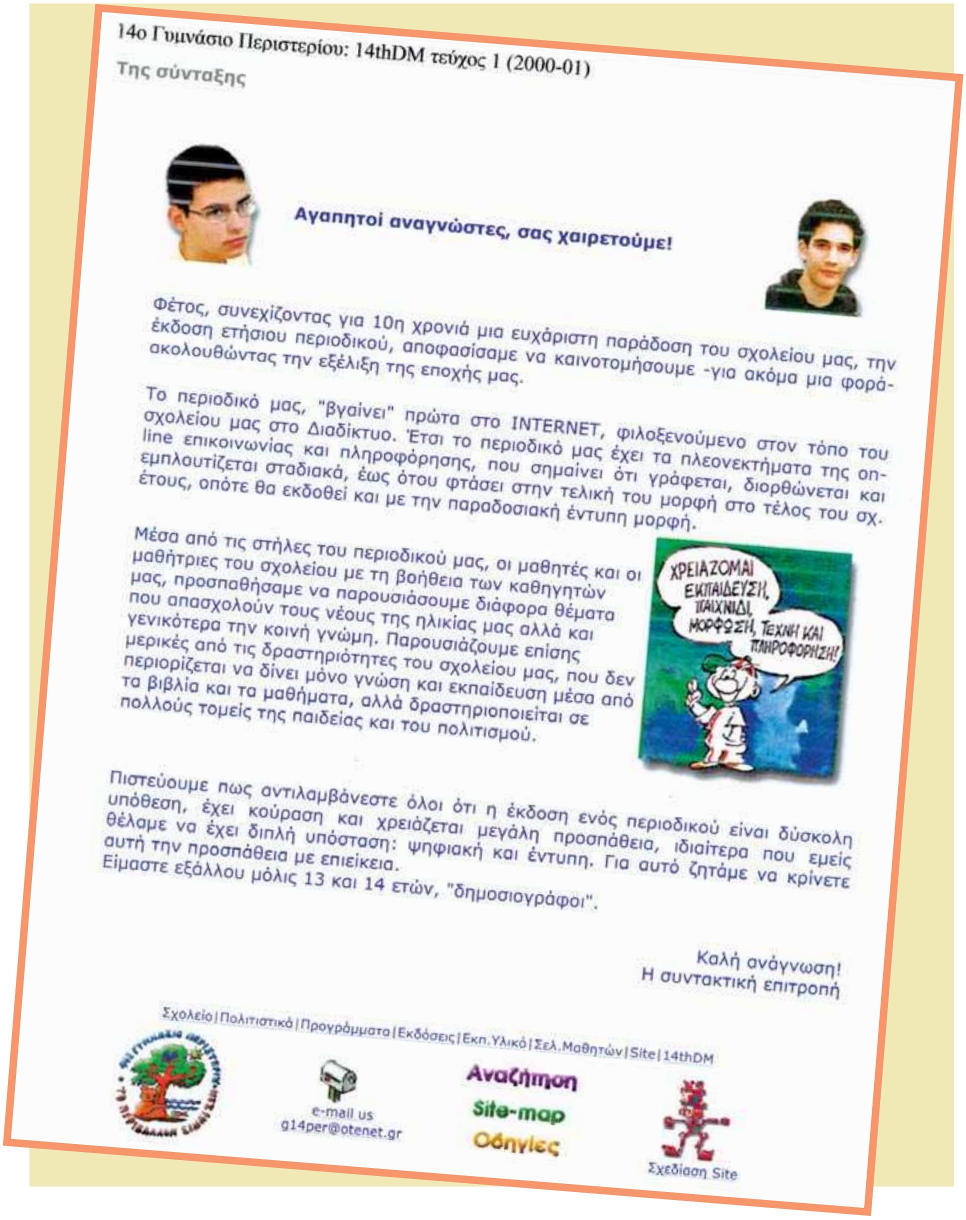
14ο Γυμνάσιο Περιστερίου: 14thDM τεύχος 1 (2000-01)

Της σύνταξης

Αγαπητοί αναγνώστες, σας χαιρετούμε!

Φέτος, συνεχίζοντας για 10η χρονιά μια ευχάριστη παράδοση του σχολείου μας, την έκδοση ετήσιου περιοδικού, αποφασίσαμε να καινοτομήσουμε -για ακόμα μια φορά- ακολουθώντας την εξέλιξη της εποχής μας.

Το περιοδικό μας, "βγαίνει" πρώτα στο INTERNET, φιλοξενούμενο στον τόπο του σχολείου μας στο Διαδίκτυο. Έτσι το περιοδικό μας έχει τα πλεονεκτήματα της on-line επικοινωνίας και πληροφόρησης, που σημαίνει ότι γράφεται, διορθώνεται και εμπλουτίζεται σταδιακά, έως ότου φτάσει στην τελική του μορφή στο τέλος του σχ. έτους, οπότε θα εκδοθεί και με την παραδοσιακή έντυπη μορφή.

Μέσα από τις στήλες του περιοδικού μας, οι μαθητές και οι μαθήτριες του σχολείου με τη βοήθεια των καθηγητών μας, προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε διάφορα θέματα που απασχολούν τους νέους της ηλικίας μας αλλά και γενικότερα την κοινή γνώμη. Παρουσιάζουμε επίσης μερικές από τις δραστηριότητες του σχολείου μας, που δεν περιορίζεται να δίνει μόνο γνώση και εκπαίδευση μέσα από τα βιβλία και τα μαθήματα, αλλά δραστηριοποιείται σε πολλούς τομείς της παιδείας και του πολιτισμού.

Πιστεύουμε πως αντιλαμβάνεστε όλοι ότι η έκδοση ενός περιοδικού είναι δύσκολη υπόθεση, έχει κούραση και χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια, ιδιαίτερα που εμείς θέλαμε να έχει διπλή υπόσταση: ψηφιακή και έντυπη. Για αυτό ζητάμε να κρίνετε αυτή την προσπάθεια με επιείκεια.
Είμαστε εξάλλου μόλις 13 και 14 ετών, "δημοσιογράφοι".

Καλή ανάγνωση!
Η συντακτική επιτροπή

Σχολείο | Πολιτιστικά | Προγράμματα | Εκδόσεις | Εκπ. Υλικό | Σελ. Μαθητών | Site | 14thDM

e-mail us
g14per@otenet.gr

Αναζήτηση
Site-map
Οδηγίες

Σχεδίαση Site

Ηλεκτρονική εφημερίδα 14ου Γυμν. Περιστερίου Αττικής, http://www.14gymnasio.gr

Κείμενο 4 [Ο λόγος του εκπαιδευτικού]

Θέλω δημόσια να αναφερθώ σ' αυτόν το σχεδόν παράλογο πανικό που άρχιζε με εφιάλτες τρεις ημέρες πριν αρχίσουν κάθε χρόνο τα μαθήματα. Όταν ερχόταν ο Οκτώβριος (τότε, για πολλά χρόνια, άρχιζαν τα μαθήματα στη Μέση Εκπαίδευση), για τρεις ημέρες, πριν γίνει ο καθιερωμένος αγιασμός και μπούμε ξανά στις τάξεις, εφιάλτες τρομεροί με ταλαιπωρούσαν. Από τον Οκτώβριο εκείνο του 1963 μου είχε καρφωθεί η τρελή ιδέα πως σ' αυτή την τάξη, αυτή την πρώτη ημέρα, θα βρισκόταν εκείνος ο διαβολικός, ανελέητος* μαθητής που θα μου υπέβαλλε την τρομερή ερώτηση που δε θα μπορούσα να απαντήσω! Αυτό έως τον Οκτώβριο του 1998.

Α ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Περνούσαν τα χρόνια, ερχόντουσαν ωραία, χαρισματικά, ανάμεσα στα άλλα, παιδιά, συχνά (πώς όχι;) δεν μπορούσα να απαντήσω σε κάποια ερώτηση, έμαθα ωριμάζοντας να λέω «θα το κοιτάξω και θα σου απαντήσω αύριο, δεν το ξέρω, δεν το έχω σκεφτεί, δε χρειάστηκε ως τα τώρα να το αναζητήσω» κτλ., αλλά ο πανικός κάθε χρόνο εκεί. Προσπαθώντας λογικά να εξηγήσω αυτό το άγχος, έβρισκα πως ίσως, επειδή υπήρξα προκλητικός μαθητής, σχεδόν αλαζόνας και συχνά προσπαθούσα να φέρω σε δύσκολη θέση τους δασκάλους μου θέτοντας απίθανες ερωτήσεις, φοβόμουν, όταν πια έγινα εγώ δάσκαλος, ότι θα βρισκόταν κάποιο ζιζάνιο να μου ανταποδώσει τις προκλήσεις.

*** ανελέητος:** αυτός που δεν δείχνει έλεος, σκληρός, αδυσώπητος.

Κώστας Γεωργουσόπουλος, «Ο πανικός ενός δασκάλου», εφημ. *ΤΑ ΝΕΑ*, 2003 (διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποιοι μιλούν στη συνομιλία που ακούσατε (και διαβάσατε) στο κείμενο 1; • Ποιο θέμα συζητούν;

2 Πώς νιώθει η μαθήτρια και πώς αντιδρά ο γυμνασιάρχης στο κείμενο 2;

3 Για ποιους λόγους οι μαθητές του 14ου Γυμνασίου Περιστερίου αποφάσισαν να εκδώσουν μια ηλεκτρονική εφημερίδα;

4 Τι είδους πανικός καταλάμβανε το δάσκαλο στην αρχή του σχολικού έτους (κείμ. 4) και γιατί;

Β ΕΙΔΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Β1 Προφορικός λόγος

Ακούω και μιλώ

1. Αφού ακούσετε πάλι τη συνομιλία των μαθητών, εντοπίστε ορισμένα στοιχεία που απαντούν κυρίως στον προφορικό λόγο και προσπαθήστε να τα συγκρίνετε με το γραπτό κείμενο (κείμ. 1). • Ποιες διαφορές διαπιστώνετε;
2. Η συνομιλία γυμνασιάρχη-μαθήτριας έχει μερικά χαρακτηριστικά σημεία που απαντούν στον προφορικό λόγο. Ποια είναι αυτά; • Βλέπετε τέτοια σημεία στο κείμενο 4;
3. Πού αλλού χρησιμοποιείται κυρίως ο προφορικός λόγος στο σχολείο; • Είναι ίδιος ο προφορικός λόγος στην τάξη με αυτόν του διαλείμματος; • Μαγνητοφωνήστε μια συζήτηση στο διάλειμμα και σχολιάστε τη στην τάξη.
4. Στα κείμενα 3 και 4 απαντούν δύο διαφορετικά είδη γραπτού λόγου. Προσέξτε τα χαρακτηριστικά του ηλεκτρονικού κειμένου (ο συνδυασμός εικόνων-λόγου, το ύφος που γράφουν οι μαθητές, το λεξιλόγιο, ο τρόπος οργάνωσης κτλ.). • Ποιες οι διαφορές του από το κείμενο 4; • Ποιο από τα δύο κείμενα εμπεριέχει πολλά στοιχεία προφορικού λόγου;
5. Λέγεται ότι ο προφορικός λόγος είναι πιο αυθόρμητος, ενώ ο γραπτός πιο οργανωμένος. Φαίνεται αυτό αν συγκρίνετε το κείμενο 4 με τα υπόλοιπα κείμενα;

Ο προφορικός λόγος χρησιμοποιείται καθημερινά σε ποικίλες περιστάσεις:

α. Τηλεοπτική συζήτηση για θέματα παιδείας

β. Ραδιοφωνικός «λόγος» στο διαδίκτυο

γ. Καθημερινή συνομιλία στο λεωφορείο

6. Συζητήστε ιδιαίτερα για τον προφορικό λόγο στις τηλεοπτικές συζητήσεις και στο ραδιόφωνο. • Φέρτε στην τάξη αποσπάσματα πέντε λεπτών από διαφορετικές τηλεοπτικές συζητήσεις και από διαφορετικές ραδιοφωνικές εκπομπές. • Σχολιάστε ιδιαίτερα τις χειρονομίες των συνομιλητών, τον τόνο της φωνής, τις εκφράσεις των προσώπων κτλ. • Βρείτε παραδείγματα ανολοκλήρωτων προτάσεων, φράσεων ή σημεία που δύσκολα θα μεταφέρονταν σε γραπτό λόγο (π.χ. δύο συνομιλητές μιλούν ταυτόχρονα).
7. Η συνομιλία των δύο μαθητών εντάσσεται στο πλαίσιο της καθημερινής προφορικής επικοινωνίας. Εντοπίστε στοιχεία που υποδηλώνουν ομοιότητες αλλά και διαφορές ατόμων. • Συνεχίστε το διάλογο (κείμ. 1) με υποθετικές ερωτήσεις-απαντήσεις μεταξύ των δύο μαθητών.

Β2 Γραπτός λόγος

Γράφετε με τον ίδιο τρόπο όταν απευθύνεστε στους συμμαθητές σας, στους γονείς σας, στο διευθυντή του σχολείου ή στον εαυτό σας;
Προσέξτε και τα παρακάτω κείμενα.

Κείμενο 5 [Αίτηση]

ΑΙΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

. . . .

προέδρου
του 15μελούς συμβουλίου

Προς το Διευθυντή του σχολείου

Παρακαλώ να εγκρίνετε την πρότασή μας για διοργάνωση συναυλίας στο αμφιθέατρο του σχολείου, η οποία θα διεξαχθεί στις 17-11-2003 (ημέρα του Πολυτεχνείου), σύμφωνα με το συνημμένο πρόγραμμα.

Κείμενο 6 [Ημερολόγιο]

19 Οκτωβρίου, στο δωματιάκι μου.
Οι μέρες πέρασαν χωρίς να γράψω ούτε μια λέξη. Κι όμως, Χριστινάκι, εσύ το ξέρεις καλά πόσα πολλά θα 'χα να σου πω. Η μητέρα κοιμάται. Όταν βραδιάζει, είναι πάντα κουρασμένη. [...]
Άρχισα γερμανικά σ' ένα φροντιστήριο της πλατείας Κάνιγγος. Παίρνω το λεωφορείο που σταματάει μπροστά στο σπίτι μας και κατεβαίνω στο τέρμα. Τρεις φορές την εβδομάδα. Έχω πολλή μελέτη.

Η μαμά δεν έφερε αντίρρηση για τα γερμανικά. Ξέρω όμως πως πολύ στενοχωρέθηκε. Αχ, θα ήθελα να μη μου περίσσευε καιρός ούτε για να πάρω ανάσα. Δε θέλω να σκέφτομαι. Προσπαθώ να σβήσω απ' το μυαλό μου τον πατέρα, το θυρωρείο. Κι όμως, η κάθε λεπτομέρεια της ζωής μου μπήγεται στη σκέψη μου σαν τη βελόνα της μαμάς στο ρούχο της πελάτισσας.

Ζωρζ Σαρή, *Το ψέμα*, εκδ. Πατάκη, 1996

Κείμενο 7 [Ιστοσελίδα «Άσπρη λέξη»]

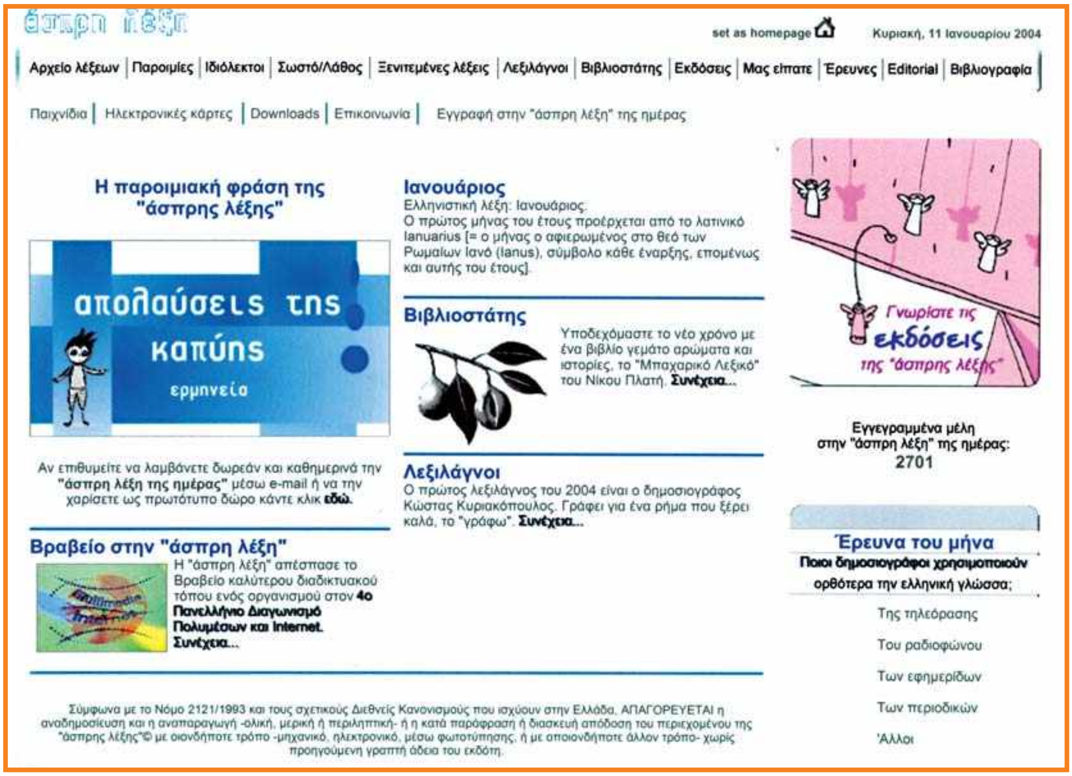

http://www.asprilexi.com

Κείμενο 8 [Επιστολή του Πατριάρχη Βαρθολομαίου]

Σεβαστοί μου γονείς,

Τα μαθήματα άρχισαν. Ήρθεν ο καιρός της δουλειάς. Θα εργασθούμε οκτώ μήνες για να έχουμε το δικαίωμα της ξεκούρασης το καλοκαίρι. Η πρώτη εβδομάδα των μαθημάτων περνά ευχάριστα, όπως θα περάσουν κι οι άλλες με τη βοήθεια Εκείνου. Ξαναβλέπουμε τους καθηγητάς μας, οι οποίοι μας περιβάλλουν με τόση στοργή, αγάπη και πατρικό ενδιαφέρον, προσπαθούν δε και εργάζονται και κοπιάζουν για το δικό μας το καλό. Μια ένδειξις του ενδιαφέροντός τους είναι και το ότι μας ρωτούν όλοι πώς περάσαμε τις διακοπές μας.

Με καινούριους συμμαθητάς και καινούριους καθηγητάς πολλές φορές, αρχίζουμε το νέο σχολικόν έτος και προσπαθούμε να φθάσουμε στην κορυφή του βουνού που ανεβαίνουμε, να φθάσουμε στην τελειότητα.

Αυτά, σεβαστοί μου γονείς, για το καινούριο σχολικόν έτος.

Με σεβασμό ο υιός Σας, Δημήτριος Αρχοντώνης

Ότε ήμην παιδίον, ο Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίος, εκδ. Καστανιώτη, 2003

Ακούω και μιλώ

1. Σε ποιο από τα παραπάνω κείμενα ο λόγος είναι απλός και οικείος και σε ποιο «σοβαρός» και επίσημος;
2. Φανταστείτε ένα διάλογο ανάμεσα στον πρόεδρο του 15μελούς και τους υπόλοιπους μαθητές της τάξης. Τα παιδιά συζητούν για τη συναυλία (πότε, πού, πώς κτλ.) και αποφασίζουν να κάνουν την αίτηση προς το διευθυντή. Ποιες διαφορές βρίσκετε ανάμεσα στο διάλογο και στην αίτηση (κείμ. 5);
3. Γιατί ο μαθητής γράφει με διαφορετικό τρόπο στην αίτηση (κείμ. 5) από ό,τι η Χριστίνα στο κείμενο 6 και ο μικρός Δημήτριος στο κείμενο 8;

Διαβάζω και γράφω

1. Τι είδους κείμενο γράφει ο Δημήτριος (κείμ. 8); • Από πού διαφαίνεται η ένδειξη σεβασμού στο κείμενο αυτό; • Γράψτε κι εσείς μια σύντομη επιστολή σε ένα πρόσωπο που σέβεστε (π.χ. γονείς ή παππούδες).
2. Σήμερα απαντούν πολλά κείμενα με τη μορφή ιστοσελίδων στο διαδίκτυο. Παρουσιάστε σε ένα σύντομο κείμενο (δύο παραγράφων) τα βασικά στοιχεία της ιστοσελίδας (κείμ. 7) στην τάξη σας, δείχνοντας ότι πρόκειται για ένα κείμενο με διαφορετική οργάνωση, το οποίο έχει ως στόχο να προσελκύσει με διάφορες τεχνικές το ενδιαφέρον του αναγνώστη.
3. Γραπτά κείμενα απαντούν σε ποικίλες μορφές – όπως οι προηγούμενες. Αναζητήστε και άλλες μορφές γραπτού λόγου σε άλλα μαθήματα του σχολείου, στα βιβλία της σχολικής βιβλιοθήκης και αλλού...

Έμαθα ότι

- **Ο προφορικός λόγος** είναι πιο άμεσος, αυθόρμητος στην καθημερινή μας επικοινωνία. Διαφέρει, όμως, από το γραπτό λόγο σε ορισμένα σημεία:
  α. Στον προφορικό λόγο είμαστε, συνήθως, στον ίδιο χώρο με το συνομιλητή μας και συζητάμε την ίδια χρονική στιγμή. Ο προφορικός λόγος πλάθεται την ίδια στιγμή, γι' αυτό έχει διακοπές, επαναλήψεις, διορθώσεις κτλ.
  β. Στον προφορικό λόγο χρησιμοποιούμε πέρα από τις λέξεις και άλλα συμπληρωματικά στοιχεία (π.χ. χειρονομίες, επιτονισμό κτλ.), τα οποία δεν είναι εύκολο να αποδοθούν γραπτά. Αντίθετα, στο **γραπτό λόγο** δεν έχουμε μπροστά μας τον αναγνώστη και διαθέτουμε χρόνο για σχεδιασμό και διόρθωση.
- Από την προσέγγιση των παραπάνω κειμένων και συνομιλιών καταλαβαίνουμε ότι είναι δύσκολο να διακρίνουμε τα όρια ανάμεσα στο γραπτό και τον προφορικό λόγο, ιδιαίτερα στα κείμενα της ηλεκτρονικής επικοινωνίας.

B3 Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση **επικοινωνίας**

Κείμενο 9 [Κανονισμός σχολείου]

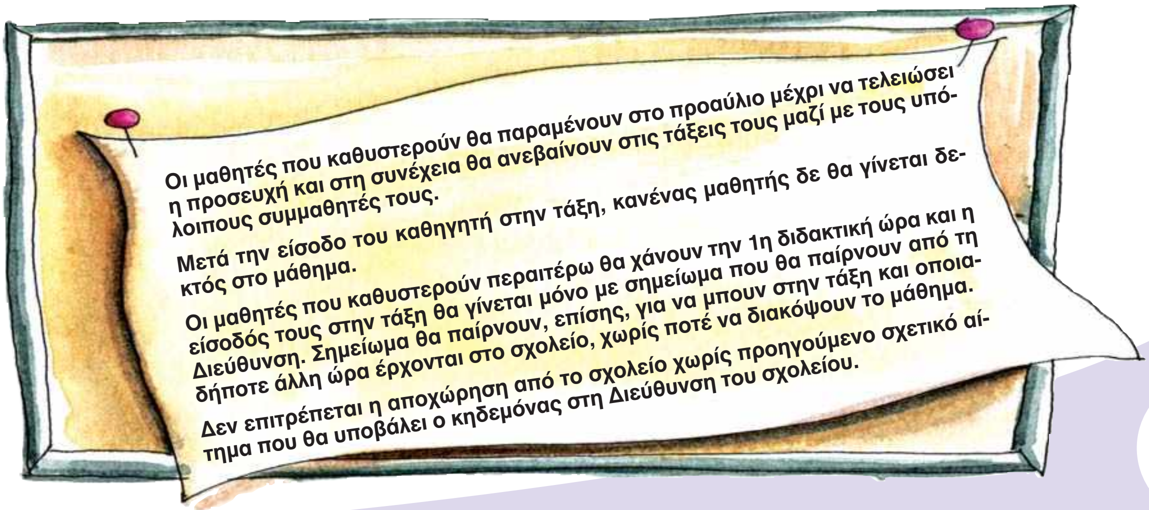

Οι μαθητές που καθυστερούν θα παραμένουν στο προαύλιο μέχρι να τελειώσει η προσευχή και στη συνέχεια θα ανεβαίνουν στις τάξεις τους μαζί με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους.

Μετά την είσοδο του καθηγητή στην τάξη, κανένας μαθητής δε θα γίνεται δεκτός στο μάθημα.

Οι μαθητές που καθυστερούν περαιτέρω θα χάνουν την 1η διδακτική ώρα και η είσοδός τους στην τάξη θα γίνεται μόνο με σημείωμα που θα παίρνουν από τη Διεύθυνση. Σημείωμα θα παίρνουν, επίσης, για να μπουν στην τάξη και οποιαδήποτε άλλη ώρα έρχονται στο σχολείο, χωρίς ποτέ να διακόψουν το μάθημα.

Δεν επιτρέπεται η αποχώρηση από το σχολείο χωρίς προηγούμενο σχετικό αίτημα που θα υποβάλει ο κηδεμόνας στη Διεύθυνση του σχολείου.

Κείμενο 10 [Συνθήματα σε τοίχο]

Κείμενο 11 [Κόμικς]

Quino, Μαφάλντα, αρ. 9, μτφρ. Κατερίνα Χριστοδούλου, εκδ. Παρά Πέντε, 1991

Κείμενο 12 [Μήνυμα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail)]

23/11/2003
Ioannis@otenet.gr
Γεια σας, παιδιά!
Τυχαία και μέσα από το portal του pathfinder ανακάλυψα το site σας.
Να πω ότι έμεινα έκπληκτος; Θα είναι λίγο...
Δεν ξέρω ποιος πήρε αυτή την πρωτοβουλία, αλλά το αποτέλεσμα είναι θεαματικό!!!
Τέτοιες προσπάθειες πρέπει να βραβεύονται και ο καλός λόγος να λέγεται...
Έτσι κι εγώ, στέλνοντας αυτό το μήνυμα, θα ήθελα να σας πω τα συγχαρητήριά μου γι' αυτή σας την πρωτοβουλία και προσπάθεια.
Συνεχίστε να πλουτίζετε τις σελίδες αυτές. Αξίζει τον κόπο...

Γιάννης από Λιβαδειά Βοιωτίας

Κείμενο 13 [Μήνυμα σε κινητό τηλέφωνο]

Ακούω και μιλώ

1. Διαβάστε τα παραπάνω κείμενα που συναντάτε και στο σχολικό περιβάλλον. Σε ποιον απευθύνονται; • Ποιο μέσο-δίαυλο χρησιμοποιούν για τη μετάδοση του μηνύματος;
2. Προσέξτε πώς αλλάζει το λεξιλόγιο ανάλογα με το μέσο μετάδοσής του και τον αποδέκτη (ανακοίνωση, συνθήματα στον τοίχο, ηλεκτρονικό μήνυμα, τηλεφωνικό μήνυμα).
3. Χωριστείτε σε ζεύγη. • Το ένα μέλος κάθε ομάδας να υποδυθεί έναν αυστηρό καθηγητή που ενημερώνει τους μαθητές για τον κανονισμό του σχολείου (κείμ. 9). Το άλλο μέλος να υποδυθεί ένα μαθητή που δίνει τις ίδιες πληροφορίες σε ένα συμμαθητή του (δραματοποίηση).

Διαβάζω και γράφω

1. Εντοπίστε διαφορές στο ύφος, στο λεξιλόγιο και στην οργάνωση ανάμεσα στο κείμενο 9 (κανονισμός σχολείου) και στο κείμενο του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (κείμ. 12). • Στείλτε ένα ηλεκτρονικό μήνυμα σ' ένα άλλο σχολείο και γράψτε ένα κείμενο-πρόταση για έναν πιο φιλελεύθερο κανονισμό στα σχολεία.
2. Με αφορμή το γραπτό μήνυμα σε κινητό τηλέφωνο, συγκεντρώστε διάφορα γραπτά μηνύματα ή εικονομηνύματα και καταγράψτε σ' έναν πίνακα τα χαρακτηριστικά τους (πομπός, αποδέκτης, σκοπός, λεξιλόγιο κτλ.).
3. Γράψτε μία σελίδα στο ημερολόγιο του Φελίπε (κείμ. 11) για την πρώτη του μέρα στο σχολείο μετά τη συζήτηση με τη φίλη του Μαφάλντα.
4. Σε συνεργασία με τους συμμαθητές σας και τους καθηγητές της Πληροφορικής και των Καλλιτεχνικών φτιάξτε α) μία αφίσα για τη σχολική γιορτή του Πολυτεχνείου και β) μία γελοιογραφία με θετικό μήνυμα για το σχολείο.

Έμαθα ότι

- Όταν μελετούμε τον προφορικό λόγο ή το γραπτό κείμενο, αναζητούμε:
  - ποιος μιλάει ή γράφει (**πομπός**),
  - σε ποιον μιλάει ή γράφει (**δέκτης**),
  - για ποιο σκοπό μιλάει ή γράφει (**σκοπός**),
  - ποιο θέμα, ποιες απόψεις-ιδέες (**μήνυμα**) μεταδίδει και με ποιον τρόπο.
- Ο τρόπος που μιλάμε αλλά και αυτά που λέμε εξαρτώνται από πολλούς **παράγοντες**, όπως:
  - από τη σχέση που έχουμε με το συνομιλητή μας: αν μιλάμε με κάποιο φίλο μας, για παράδειγμα, είμαστε λιγότερο τυπικοί, ενώ όταν μιλάμε με κάποιο μεγαλύτερο που δε γνωρίζουμε καλά χρησιμοποιούμε τον πληθυντικό αριθμό·
  - από το σκοπό του λόγου ή του κειμένου.
- Τέλος, **το μέσο-δίαυλος επικοινωνίας** επηρεάζει τη μορφή του μηνύματος (το λεξιλόγιο, το ύφος, ακόμα και την οργάνωση των προτάσεων ή της παραγράφου). Η μορφή και το ύφος του μηνύματος καθορίζονται από τις κοινωνικές μας σχέσεις και τις συνθήκες επικοινωνίας. Το επίπεδο ύφους καθορίζεται και από τη σχέση πομπού-αποδέκτη που κινείται είτε στον άξονα της εξουσίας είτε στον άξονα της ισοτιμίας/αλληλεγγύης. Μια σχέση ισοτιμίας μπορεί να είναι από πολύ οικεία έως τυπική και απρόσωπη.

Ακούω και μιλώ

1. Διαβάζοντας το κείμενο 4 του Κ. Γεωργουσόπουλου, βλέπετε ότι χωρίζεται σε δύο μέρη. Ήδη από το Δημοτικό σχολείο γνωρίζετε πώς ονομάζεται το κάθε μέρος. Πολύ σωστά! **Παράγραφος**. Η παράγραφος είναι σημαντικό στοιχείο για την οργάνωση ενός κειμένου. Όμως και η ίδια είναι ένα κείμενο με αρκετή αυτονομία. Αποτελείται από τρία μέρη (όπως και μία ολοκληρωμένη έκθεση): από τη **θεματική πρόταση** (τον πρόλογο της παραγράφου), τις **λεπτομέρειες** (το κύριο θέμα, τα στοιχεία ανάπτυξης της παραγράφου) και την **κατακλείδα** (συμπέρασμα). Ας προσπαθήσουμε όλοι μαζί να ανιχνεύσουμε αυτά τα στοιχεία στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 4.
2. Μελετώντας τώρα τη δεύτερη παράγραφο του ίδιου κειμένου σε σχέση με την πρώτη, παρατηρείτε κάποια σημαντική διαφορά ως προς τα τρία μέρη της παραγράφου που αναφέρθηκαν πιο πάνω;
3. Στις παραγράφους που ακολουθούν (κείμενα 14, 15) εντοπίστε τα βασικά τους στοιχεία: τη θεματική πρόταση, τις λεπτομέρειες και την πρόταση-κατακλείδα (αν υπάρχει). • Προσέξτε με ποιες λέξεις ή φράσεις συνδέονται οι προτάσεις στο εσωτερικό της παραγράφου.

Κείμενο 14 [Ένα διαφορετικό παιχνίδι (;) στο θρανίο]

Ξάφνου, το πρόσωπό του φωτίστηκε: έβαλε το χέρι του στην τσέπη και τράβηξε το κουτάκι όπου κρατούσε αιχμαλωτισμένο το τριζόνι. Άνοιξε το καπάκι κι ακούμπησε το έντομο στο θρανίο του. Το τριζόνι, ενθουσιασμένο που γλίτωσε απ' τη φυλακή του, άρχισε να προχωρεί, μα ο Τομ το τσίγκλησε* με μια καρφίτσα, αναγκάζοντάς το ν' αλλάξει διεύθυνση και δείχνοντάς του ότι έπρεπε να υπακούσει. Ο Τζόε οπλίστηκε με τη σειρά του με μια καρφίτσα και βάλθηκε να βοηθάει την εκπαίδευση του φυλακισμένου. Μεμιάς, το παιχνίδι έγινε συναρπαστικό.

*** τσιγκλώ:** κεντώ, πειράζω ζώο με κάτι αιχμηρό

Μαρκ Τουαίν, *Τομ Σώγιερ*, μτφρ. Α. Φερτάκη, εκδ. Άγκυρα, 1990

Κείμενο 15 [Ο νέος ρόλος του δασκάλου]

Ο υπολογιστής σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί, βέβαια, να αντικαταστήσει το δάσκαλο και το βιβλίο. Ο δάσκαλος παίζει και πρέπει να παίζει κεντρικό ρόλο, ιδιαίτερα στις μικρές ηλικίες. Χρησιμοποιεί ως κύριο εργαλείο το λόγο, που κινητοποιεί τη φαντασία. Επίσης, ο ρόλος του βιβλίου είναι σημαντικός. Αποτελεί τη βάση, όπου μπορεί να ανατρέξει ο μαθητής κάθε στιγμή. Μεταφέρεται και ξεφυλλίζεται εύκολα. Όμως, πιστεύουμε ότι η χρήση ποιοτικού εκπαιδευτικού λογισμικού μπορεί να βοηθήσει το έργο του δασκάλου και να συμπληρώσει κενά στη λειτουργία του συμβατικού εντύπου-βιβλίου. Ενώ ο δάσκαλος με χρήση του λόγου κινητοποιεί τη φαντασία, το εκπαιδευτικό λογισμικό και τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας μπο-

ρούν να δράσουν συμπληρωματικά και να κινητοποιήσουν τις αισθήσεις. Επιπλέον, τα πολυμέσα σε σχέση με τα συμβατικά εποπτικά μέσα, video, audio κ.λπ., προσφέρουν κάτι περισσότερο. Ο μαθητής δεν παρακολουθεί παθητικά. Δε μετατρέπεται σε θεατή. Συμμετέχει, αυτενεργεί. Σε ένα τέτοιο μαθητοκεντρικό μαθησιακό περιβάλλον, ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλάζει, από απλός «αναμεταδότης» γνώσεων και «αυθεντία» γίνεται συνεργάτης και σύμβουλος του μαθητή.

Η Πληροφορική στο σχολείο, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000

Διαβάζω και γράφω

1. Αναζητήστε και άλλες παραγράφους στις ενότητες των βιβλίων της Ιστορίας, της Γεωγραφίας και των Μαθηματικών που διδάσκεστε αυτή την περίοδο. • Εντοπίστε σε αυτές: τη θεματική πρόταση, τις λεπτομέρειες και την κατακλείδα (αν υπάρχει).
2. Γράψτε δύο παραγράφους με βάση την παρακάτω θεματική πρόταση και την παρακάτω κατακλείδα:

Θεματική πρόταση: Οι περισσότεροι μαθητές στο Γυμνάσιο έχουν πολύ λίγο ελεύθερο χρόνο.

Λεπτομέρειες...

....

....

....

....

Κατακλείδα ....

Θεματική πρόταση ....

Λεπτομέρειες ....

....

....

....

....

Κατακλείδα: Τότε κατάλαβα ότι ορισμένα παιδιά στην τάξη μου είναι φτωχά.

Κατάλαβα ότι

- Η **παράγραφος** είναι ένα ενιαίο κείμενο, με αρχή, ανάπτυξη και τέλος. Έχει την **αυτονομία** της, αφού αναπτύσσεται μια ιδέα ή η πλευρά ενός θέματος, αλλά ταυτόχρονα συνδέεται με την επόμενη παράγραφο και όλες μαζί διαμορφώνουν ένα κείμενο.
- Στην αρχή της παραγράφου εντοπίζουμε-γράφουμε το θέμα που αναλύεται παρακάτω σε προτάσεις.
- Συνδέουμε τις προτάσεις στο εσωτερικό της παραγράφου με κατάλληλες **συνδετικές λέξεις** που δηλώνουν επεξήγηση, παράδειγμα, συμπέρασμα, αντίθεση κτλ.
- Η μια παράγραφος πρέπει να ξεχωρίζει από την άλλη, γι’ αυτό αφήνουμε **περιθώριο** στην αρχή κάθε παραγράφου.

Δ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1 Επιλέξτε από όλα τα κείμενα της ενότητας το λεξιλόγιο που αναφέρεται στο σχολικό περιβάλλον και στη σχολική ζωή και ερμηνεύστε όσες λέξεις δε γνωρίζετε με τη χρήση ενός λεξικού.

Ουσιαστικά	Επίθετα/μετοχές	Ρήματα	Φράσεις

2 Εντοπίστε στα κείμενα 3, 14 και 15 τις λέξεις που χρησιμοποιούνται για τη σύνδεση των προτάσεων στο εσωτερικό των παραγράφων, γράψτε τες σ' έναν πίνακα και δίπλα σημειώστε τι δηλώνει η κάθε συνδετική λέξη.

Πίνακας συνδετικών λέξεων	
1. όμως	**1.** αντίθεση
2.	
3.	
4.	
5.	

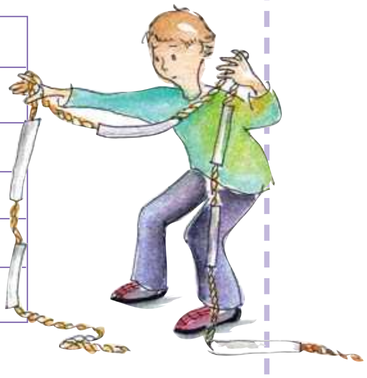

3 Συλλέξτε από τα τέσσερα εισαγωγικά κείμενα και από τις προηγούμενες γραπτές εργασίες σας τις λέξεις που σας δυσκολεύουν ορθογραφικά στην κατάληξή τους και συνεργαστείτε με τους συμμαθητές σας και τον καθηγητή.

Τις χωρίζετε σε κατηγορίες.

Καταλήξεις ουσιαστικών	Καταλήξεις επιθέτων – επιρρημάτων	Καταλήξεις ρημάτων
προσπάθεια	προκλητικός	πλουτίζετε

Ακούω και μιλώ

1. Υποθέστε ότι μιλάτε για το σχολείο σας: α) σε μαθητές από διπλανό σχολείο, β) σε ένα σχολικό σύμβουλο που έρχεται να ενημερωθεί πώς λειτουργεί το σχολείο σας. • Χρησιμοποιήστε το κατάλληλο ύφος για κάθε περίπτωση.

Κριτήρια αυτοαξιολόγησης

Α΄ περίπτωση (προς μαθητές):

- αυθορμητισμός στη χρήση της γλώσσας,
- αμεσότητα-οικειότητα στο ύφος,
- επιλογή υλικού από πολλές περιοχές: χώρος του σχολείου, καθηγητές, διεύθυνση, συμμαθητές, μαθήματα, βιβλία κτλ.

Β΄ περίπτωση (προς σχολικό σύμβουλο):

- ύφος επίσημο,
- χρήση πιο σύνθετου λεξιλογίου,
- επιλογή υλικού από δύο πλευρές: α) θετικές πλευρές της λειτουργίας του σχολείου, β) αρνητικές πλευρές – κριτική στάση στη λειτουργία του σχολείου σας.

2. Οργανώνεται στο σχολείο σας ένας μικρός ρητορικός διαγωνισμός-συζήτηση με θέμα: «Να εκδώσουμε έντυπη ή ηλεκτρονική εφημερίδα». Παρουσιάστε τις απόψεις σας σε οργανωμένο προφορικό λόγο, με βάση το πλαίσιο που θα σας δώσει ο καθηγητής σας.

Διαβάζω και γράφω

Έχετε αρχίσει να χρησιμοποιείτε τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και θέλετε να στείλετε ένα κείμενο στην ηλεκτρονική εφημερίδα του 14ου Γυμνασίου Περιστερίου. Περιγράψτε στην πρώτη παράγραφο διάφορα ευτράπελα-κωμικά επεισόδια που συμβαίνουν στο σχολείο σας και στη συνέχεια αναλύστε πώς είναι οι σχέσεις σας με τους συμμαθητές και τους καθηγητές σας.

Κριτήρια αυτοαξιολόγησης που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε:

- να κατανοηθεί ο σκοπός του κειμένου,
- να ληφθούν υπόψη οι αποδέκτες στους οποίους απευθύνεται,
- να αξιοποιηθεί το λεξιλόγιο που συγκεντρώθηκε προηγουμένως,
- να δοθεί έμφαση στη σύνταξη-οργάνωση της παραγράφου: θεματική πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα.

Διαθεματική εργασία

- Με αφετηρία το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώσατε στην προηγούμενη ενότητα, φτιάξτε ένα λεύκωμα για το σχολείο σας. • Εργαστείτε σε ομάδες για να συγκεντρώσετε υλικό (κείμενα, μαρτυρίες κτλ.) για την ιστορία και τη σημερινή κατάσταση του σχολείου. • Ενδιαφέρον θα έχει οι ίδιοι οι μαθητές να ασκηθούν στην έρευνα, αναζήτηση και οργάνωση υλικού και να αποτυπώσουν με ποικίλους τρόπους (ποικίλα κείμενα, σκίτσα κτλ.) τις πρώτες εντυπώσεις τους από το σχολείο.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. **http://www.ypepth.gr** (Υπουργείο Παιδείας)
2. **http://www.sch.gr** (Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο)
3. **http://web.lib.auth.gr** (Βιβλιοθήκη Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης)
4. **http://www.komvos.edu.gr** (Λεξικό Ιδρύματος Μαν. Τριανταφυλλίδη)
5. **http://www.asprilexi.com** (Ασκήσεις και παιχνίδια με τη γλώσσα)

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Τα δύο είδη της γλωσσικής επικοινωνίας είναι .... και ....

.... λόγος	.... λόγος
• Είναι πιο άμεσος και αυθόρμητος. • Έχει διακοπές, επαναλήψεις, διορθώσεις. • Εμπλουτίζεται από στοιχεία, όπως χειρονομίες, εκφράσεις προσώπου κτλ.	• Υπάρχει χρόνος να προετοιμαστεί προσεκτικά, να οργανωθεί και να διορθωθεί. • Χρησιμοποιείται συνήθως όταν πομπός και δέκτης βρίσκονται μακριά ο ένας από τον άλλο.

- Χαρακτηριστικό της παραγράφου είναι ότι αποτελεί κείμενο ενιαίο και σχετικά .... , αλλά ταυτόχρονα .... με τις προηγούμενες και τις επόμενες παραγράφους.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Περνούσαν τα χρόνια, ερχόντουσαν ωραία, χαρισματικά, ανάμεσα στα άλλα, παιδιά, συχνά (πώς όχι;) δεν μπορούσα να απαντήσω σε κάποια ερώτηση, έμαθα ωριμάζοντας να λέω «θα το κοιτάξω και θα σου απαντήσω αύριο, δεν το ξέρω, δεν το έχω σκεφτεί, δε χρειάστηκε ως τα τώρα να το αναζητήσω» κτλ., αλλά ο πανικός κάθε χρόνο εκεί. Προσπαθώντας λογικά να εξηγήσω αυτό το άγχος, έβρισκα πως ίσως, επειδή υπήρξα προκλητικός μαθητής, σχεδόν αλαζόνας και συχνά προσπαθούσα να φέρω σε δύσκολη θέση τους δασκάλους μου θέτοντας απίθανες ερωτήσεις, φοβόμουν, όταν πια έγινα εγώ δάσκαλος, ότι θα βρισκόταν κάποιο ζιζάνιο να μου ανταποδώσει τις προκλήσεις.

Ήταν πασίγνωστη στα νιάτα της, όταν τραβήχτηκε –θεωρητικά– αυτή η φωτογραφία. Είχε γίνει αρκετά διάσημη ως diseuse και εμφανιζόταν τακτικά σε μικρές επιθεωρήσεις μέχρι που πέρασε η μόδα τους. Ο κόσμος διασκέδαζε βλέποντας μια γυναίκα τόσο εμφανώς αριστοκρατική να καταδέχεται να ψυχαγωγεί το κοινό με τέτοιον τρόπο. Αυτό το στοιχείο καταδεκτικότητας στις εμφανίσεις της επέβαλλε το σεβασμό, αλλά όχι παντού: όταν προσπάθησε να ψυχαγωγήσει γυναίκες σε εργοστάσια στα χρόνια του πολέμου, τη θεώρησαν πολύ σνομπ για τα λαϊκά γούστα. Φαινόταν εκτός εποχής με τα μακριά της φορέματα, το αραχνοΰφαντο μαντίλι δεμένο στο μικρό δαχτυλάκι του αριστερού της χεριού.

Μόλις κλείσει τα δεκατέσσερα, η μάνα θα τον ξυπνήσει πρωί πρωί και θα τον περάσει στην απέναντι όχθη του ποταμού Ουμγκούζα. Ο ποταμός κυλά πάνω από τις πέτρες και τους αγκαθόθαμνους. Νωρίς το πρωί, και πιο πέρα βλέπουν τον καπνό να σκαρφαλώνει πάνω από το κέντρο της πόλης και ακούνε την βοή των επίμονων τρένων. Στον μεγάλο τους περίπατο η μάνα δεν λέει τίποτα. Στο τέλος, σταματάει, κρατώντας τον από το χέρι, κάτω από ένα μεγάλο δέντρο που εκείνος δεν έχει δει ποτέ και λέει: «Φουμπάθα...». Η φωνή της ένας ψίθυρος. Ο Φουμπάθα δεν ξέρει αν πρέπει να απαντήσει ή αν φωνάζει κάποιον που είναι απών, μια ανάμνηση στα χέρια της. «Φουμπάθα...» Ψάχνει τον αέρα με τη φωνή της και γυρίζει γύρω γύρω από το δέντρο.

Παράγραφοι

- Κάθε παράγραφος πρέπει να ξεχωρίζει από την άλλη. Γι' αυτό ....
....

3η ενότητα

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Σ’ αυτή την ενότητα:

Θα γνωρίσουμε μαζί διαφορετικά **είδη κειμένων**:

- τα περιγραφικά,
- τα αφηγηματικά,
- κείμενα στα οποία υπάρχουν επιχειρήματα.

Θα μάθουμε να κάνουμε την **περίληψη** ενός **κειμένου**.

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε για τη σχέση μας με τη **φύση** με αφορμή τα κείμενα.

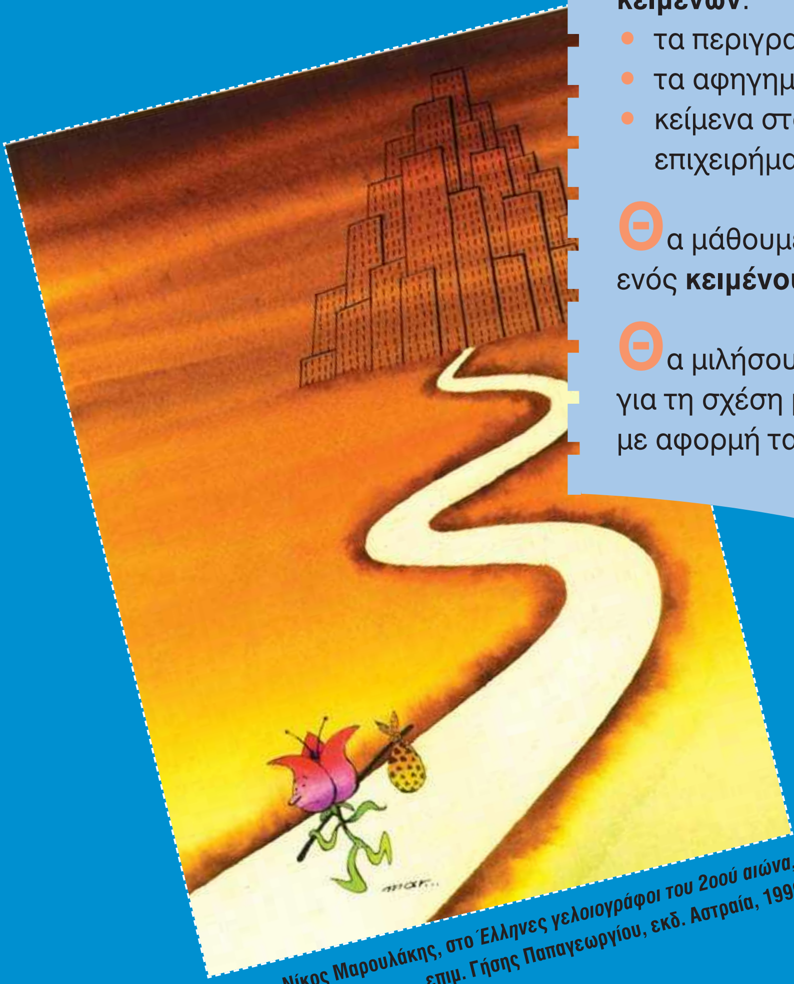

Νίκος Μαρουλάκης, στο Έλληνες γελοιογράφοι του 2οού αιώνα, επιμ. Γιώργος Παπαγεωργίου, εκδ. Αστραία, 1999

Κείμενο 1 [Ας γνωρίσουμε τη Σαλαμίνα]

Στα νεότερα χρόνια η Σαλαμίνα είναι τόπος παραθερισμού μεγάλου αριθμού κατοίκων της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά. Σελήνια, Κακή Βίγλα, Περάνι, Περιστέρια, όλα τοποθετημένα στις ανατολικές ακτές, αποτελούν παραθεριστικούς οικισμούς με μια περίεργη αισθητική. Χαμηλοί λόφοι περιβάλλουν με στοργή ένα τοπίο που δέχτηκε την αυτοσχεδιαστική αρχιτεκτονική παρέμβαση των κατοίκων του. «Χειροποίητα» μικρά σπιτάκια ξεπροβάλλουν άναρχα κτισμένα, εξυπηρετώντας εγωιστικά τις ανάγκες των ενοίκων τους. Απομακρυσμένα το ένα από το άλλο, λες κι επιθυμούν να τραβήξουν την προσοχή του περαστικού, που αναγκαστικά κοντοστέκεται για να σχολιάσει τη συνύπαρξη –σε αρκετά σπίτια– της ελληνικής σημαίας με τη σημαία του Ολυμπιακού! Οι παραλίες, γραφικές, συνομιλούν αδιάκοπα με τις μελαγχολικές σιλουέτες των αγκυροβολημένων καραβιών στο βάθος. Τα καράβια χάνονται απ' το οπτικό πεδίο όσο κατεβαίνουμε νοτιότερα.

Πινακίδες λίγες έως ανύπαρκτες προτρέπουν τον περιηγητή να εμπιστευτεί το ένστικτό του, ακολουθώντας διαδρομές που τον φέρνουν αντιμέτωπο με παλιές γνώριμες κι ωστόσο ξεχασμένες αγγελίες: «Ντομάτα ντόπια, κόβετε μόνοι σας» και πιο κάτω «Πουλάμε κουνέλι ζωντανό, το παίρνετε αμέσως, εδώ».

Η νότια πλευρά του νησιού ανταμείβει και τον πιο απαιτητικό. Το τοπίο γίνεται ξαφνικά άγριο με έντονη και πυκνή βλάστηση. Πλούσιος πευκώνας ξεδιπλώνεται δεξιά κι αριστερά του ασφαλτοστρωμένου δρόμου με αναζωογονητικές μυρωδιές, μελίσσια και τιτιβίσματα. Ο φιδίσιος δρόμος της καθόδου, που οδηγεί στους νότιους παραλιακούς οικισμούς, Κολώνες, Άγ. Δημήτριος, Σατερλί, Κανάκια, συμμετέχει στο κρυφτό που παίζουν οι αχτίδες του ήλιου με τις φυλλωσιές των δέντρων, αφήνοντας μικρά αναπάντεχα ξέφωτα, αγνάντι στο γαλάζιο του ουρανού και της θάλασσας. Οι ήσυχες κυματόβρεχτες ταβερνούλες στις βοτσαλωτές παραλίες προσκαλούν τον κολυμβητή να γευτεί το ψητό χταποδάκι και τα κάθε λογής όστρακα συνοδεία ούζου.

Πολύβουοι, ειδικά το καλοκαίρι, οι παραθεριστικοί οικισμοί, με το σχεδόν αποκλειστικά ελληνικό τουρισμό, με τα παιδιά να παίζουν στους χωματόδρομους και τους μεγαλύτερους να εκκλησιάζονται τα απογεύματα ή να συζητούν σε πηγαδάκια, δημιουργούν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, κράμα νησιού και χωριού.

περ. «Γεωτρόπιο», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2003 (διασκευή)

Ερώτηση κατανόησης

- Παρά την ανθρώπινη παρέμβαση, αυτή η φύση διατηρεί την ομορφιά της. Μπορείτε να επιβεβαιώσετε τη θέση αυτή με στοιχεία από το κείμενο;

Κείμενο 2 Ιστορία μιας φώκιας

Πάντοτε συμπαθούσα τις φώκιες, ιδίως από τότε που άκουσα στην Ολλανδία την ιστορία που θα σας διηγηθώ. Είναι πραγματική, αν πιστέψει κανείς τους Ολλανδούς. Αυτά τα ζώα είναι τα σκυλιά των ψαράδων. Έχουν κεφάλι μολοσσού, μάτι βοϊδίσιο και μουστάκια γάτας. Την περίοδο του ψαρέματος ακολουθούν τις βάρκες και κυνηγάνε το ψάρι, όταν ο ψαράς αστοχεί ή το αφήνει να του ξεφύγει. Το χειμώνα είναι πολύ κρυουλιάρες και σε κάθε ιγκλού ψαρά βλέπεις να τριγυρνάει και μία, που συνήθως πιάνει την καλύτερη θέση μπροστά στη φωτιά, περιμένοντας το μερίδιό της απ' ό,τι βράζει στη χύτρα.

Ένας ψαράς και η γυναίκα του περνούσαν μεγάλες φτώχειες –η χρονιά ήταν πολύ κακή– και, όταν δεν υπήρχε πια λέπι, ο ψαράς λέει στη γυναίκα του: «Αυτό το βρομόψαρο τρώει την μπουκιά απ' το στόμα των παιδιών μας. Μου 'ρχεται να το πάρω και να το πετάξω στη θάλασσα· ας πά' να βρει τους όμοιούς του· αυτοί ξέρουν κάτι τρύπες και ξεχειμωνιάζουν, χωμένοι κάτω από φύκια κι όλο και ξετρυπώνουν κανένα ψάρι για φαΐ».

Η γυναίκα του ψαρά έπεσε γονατιστή μπροστά στον άντρα της και τον παρακαλούσε να λυπηθεί τη φώκια. Η σκέψη, όμως, των παιδιών της που 'χαν ξελιγωθεί από την πείνα κατεύνασε γρήγορα αυτή την κρίση μεγαλοψυχίας. Τα χαράματα ο ψαράς έβαλε τη φώκια μέσα στη βάρκα του κι αφού ξανοίχτηκε μερικές λεύγες την ξεμπάρκαρε σ' ένα ξερονήσι. Η φώκια άρχισε να παίζει χαζοχαρούμενα με τις άλλες φώκιες και ούτε που πήρε είδηση πως η βάρκα έφευγε.

Ο ψαράς γύρισε στην καλύβα του με την καρδιά ραγισμένη απ' το χαμό της συντρόφου του. Μόλις μπήκε μέσα, βρήκε τη φώκια να στρογγυλοκάθεται μπροστά στη φωτιά και να στεγνώνει τη γούνα της. Άντεξαν την πείνα για λίγες μέρες ακόμα. Μετά ο ψαράς, αλαλιασμένος απ' τις φωνές των παιδιών του που ζητούσαν φαΐ, αποφάσισε να δράσει πιο δυναμικά. Αυτή τη φορά, ξανοίχτηκε πολύ βαθιά στη θάλασσα και πέταξε τη φώκια στο νερό, μακριά απ' τις ακτές. Η φώκια προσπαθούσε απεγνωσμένα να γαντζωθεί από την κουπαστή με τα πτερύγιά της που μοιάζουν με χέρια. Ο ψαράς, εκνευρισμένος, της κοπανάει μια με το κουπί, με αποτέλεσμα να της σπάσει το ένα πτερύγιο. Η φώκια έμπηξε κάτι τσιριχτά σαν άνθρωπος και χάθηκε μες στο νερό, που βάφτηκε κόκκινο απ' το αίμα της.

Ο ψαράς γύρισε σπίτι του ψυχικό ράκος. Αυτή τη φορά η φώκια δεν τον περίμενε κάτω απ' την καμινάδα. Την ίδια νύχτα, όμως, ακούστηκαν φωνές έξω στο δρόμο. Ο ψαράς νόμιζε ότι κάποιον σκοτώνουν και βγήκε να βοηθήσει το θύμα. Μπροστά στην πόρτα βρήκε τη φώκια που 'χε συρθεί μέχρι το σπίτι και φώναζε γοερά, υψώνοντας στον ουρανό το ματωμένο της πτερύγιο. Τη μάζεψαν, την περιποιήθηκαν κι ούτε που ξανασκέφτηκαν ποτέ να τη διώξουν απ' το σπίτι· άλλωστε, από εκείνη τη στιγμή, η ψαριά ήταν κάθε φορά και καλύτερη.

Ζεράρ ντε Νερβάλ, στο *Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία, Ανθολόγιο μεταφράσεων*, Β΄ Ενιαίου Λυκείου (επιλογής), ΟΕΔΒ, 2000

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Για ποιο λόγο ο άνθρωπος-ψαράς επιδιώκει να απαλλαγεί από τη φώκια; Πώς επιδρά αυτό στην ψυχολογία του;
2. Πώς αντιδρά το ζώο-φώκια απέναντι σ' αυτή τη συμπεριφορά του ανθρώπου;
3. Το τέλος της «Ιστορίας μιας φώκιας» σε ποιες σκέψεις σάς οδηγεί για τη συνύπαρξη ανθρώπου και ζώου;

Κείμενο 3 Ανανεώσιμοι φυσικοί και ενεργειακοί πόροι

Οι σημερινοί άνθρωποι καταναλώνουν πολλούς από τους φυσικούς πόρους τόσο γρήγορα, που η φύση δεν προλαβαίνει να τους ξαναδημιουργήσει. Πώς θα ζήσουν οι επόμενες γενιές ανθρώπων αν εξαντληθούν αυτοί οι φυσικοί πόροι; Επιπλέον, όπως χρησιμοποιούμε αυτούς τους φυσικούς πόρους, ρυπαίνουμε το περιβάλλον. Πώς θα ζήσουμε εμείς καλά και οι επόμενες γενιές καλύτερα, αν καταστρέψουμε το φυσικό μας περιβάλλον;

Ας σκεφτούμε καλύτερα, λοιπόν, πώς φτάσαμε σε αυτό το σημείο, για να μπορέσουμε να καταλάβουμε καλύτερα τι μπορούμε και πρέπει να κάνουμε, και ας αναρωτηθούμε γιατί δεν το κάνουμε ακόμη ή δεν το κάνουμε όσο γρήγορα πρέπει.

Είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε ότι η κατάσταση που αντιμετωπίζουμε σήμερα δεν ήταν πάντα έτσι. Για χιλιάδες χρόνια, σε ολόκληρο τον κόσμο, οι περισσότεροι άνθρωποι ζούσαν φτωχικά σε μικρά χωριά και σε μέρη όπου υπήρχε τρεχούμενο νερό και φυσούσαν άνεμοι. Κατανάλωναν λίγα πράγματα, ικανοποιώντας τις πιο βασικές ανάγκες τους, και το έκαναν με τρόπο που δεν έκανε κακό στο φυσικό περιβάλλον τους, γιατί ανακύκλωναν σχεδόν τα πάντα και χρησιμοποιούσαν σχεδόν αποκλειστικά ανανεώσιμους πόρους.

Όμως, εδώ και δύο αιώνες περίπου άρχισε μια πολύ μεγάλη αλλαγή, γνωστή και ως βιομηχανική επανάσταση. Σε μερικές χώρες αρχικά, οι άνθρωποι ανακάλυψαν πρώτα τον ατμό και κατασκεύασαν τις ατμομηχανές, έπειτα τον ηλεκτρισμό και τις ηλεκτρικές μηχανές. Με τις μηχανές αυτές, που είχαν πολύ μεγαλύτερη δύναμη από τα ζώα, μπορούσαν να φτιάξουν πολύ περισσότερα, καλύτερα και φτηνότερα προϊόντα και να βελτιώσουν τη ζωή τους.

Για την παραγωγή, όμως, όλων αυτών των θαυμαστών πραγμάτων, που μεγάλωσαν και βελτίωσαν πάρα πολύ τη ζωή μας, απαιτούνται ολοένα περισσότερα μέταλλα και ενέργεια, που μάθαμε να τα παίρνουμε από μη ανανεώσιμους ορυκτούς φυσικούς πόρους. Βεβαίως, για τα μέταλλα δεν μπορούσαμε να κάνουμε αλλιώς. Αλλά εγκαταλείψαμε και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, γιατί δεν μπορούσαμε ή δε θελήσαμε να αντιμετωπίσουμε την ιδιορρυθμία τους.

Για να βελτιώσουμε τη ζωή μας, μπορούμε και πρέπει να αλλάξουμε πολλά πράγματα στη χρήση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων:

- Μπορούμε και πρέπει *να περιορίσουμε τη σπατάλη* και να καταναλώνουμε μόνο όσα προϊόντα έχουμε πραγματικά ανάγκη. Γιατί να επηρεαζόμαστε από τις διαφημίσεις ή από το τι κάνουν οι άλλοι (φίλοι, συγγενείς, γείτονες...); Γιατί να αγοράζουμε πράγματα που δεν τα χρειαζόμαστε ή να πετάμε εκείνα που μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε για αρκετό καιρό ακόμα;
- Μπορούμε και πρέπει *να ανακυκλώνουμε όσα υλικά γίνεται* –όπως το γυαλί ή το χαρτί– και κυρίως τα μέταλλα που τα παίρνουμε από μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους. Γιατί να πετάμε τα μεταλλικά κουτιά, τα γυάλινα μπουκάλια, τα χάρτινα είδη (εφημερίδες, περιοδικά...), αντί να τα επιστρέφουμε για να ξαναχρησιμοποιηθούν; Γιατί να μη φτιάχνουμε όλα τα προϊόντα έτσι, ώστε όλα τα υλικά τους να μπορούν να ανακυκλωθούν;

Η ζωή μας μπορεί να γίνει πολύ καλύτερη. Το κακό είναι ότι οι άνθρωποι παγιδεύονται σε αυτό που έχουν δημιουργήσει και φοβούνται τις αλλαγές. Αλλά οι νέοι και οι νέες, που έχουν τη ζωή μπροστά τους και μπορούν να καταλάβουν καλύτερα τους κινδύνους που μας απειλούν, οφείλουν να δείξουν μεγαλύτερη τόλμη και αποφασιστικότητα και να απαιτήσουν από τους μεγαλύτερους να κάνουν το ίδιο.

Λευτέρης Παπαγιαννάκης, στο *Ανιχνεύοντας το Σήμερα*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002 (διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποια ερωτήματα θέτει ο συγγραφέας στην εισαγωγή του κειμένου σχετικά με τους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον;
2. Προς ποιες κατευθύνσεις κινούνται οι προτάσεις του κειμένου, για να «διορθωθούν τα πράγματα»;

Β1 Στοιχεία περιγραφής

Ακούω και μιλώ

1. Για ποιο μέρος της Σαλαμίνας (βόρειο, νότιο, ανατολικό, δυτικό) δίνει πληροφορίες η πρώτη παράγραφος του κειμένου 1 και για ποιο η τρίτη παράγραφος;
2. Μελετήστε όλο το κείμενο 1. Ο συγγραφέας του σας δίνει την εντύπωση ότι μένει ακίνητος σε ένα σημείο και αποκεί περιγράφει ή κινείται στο χώρο (π.χ. από μακριά-κοντά, από βόρεια-νότια, από πάνω-κάτω κτλ.); • Σχεδιάστε με μικρά βέλη πάνω στο χάρτη της Σαλαμίνας που βρίσκεται δίπλα στο κείμενο 1 την πορεία που διαγράφει η περιγραφή του.
3. «Η νότια πλευρά... συνοδεία ούζου»: Βρείτε το απόσπασμα στο κείμενο. • Υπογραμμίστε τα επίθετα. • Είναι πολλά ή λίγα; • Διαβάστε το τώρα χωρίς τα επίθετα. • Μιλήστε στην τάξη για την εντύπωση που σας δημιουργεί τώρα το απόσπασμα. • Συγκρίνετε τις δύο εκδοχές (αυτή που δίνει το κείμενο και την άλλη χωρίς τα επίθετα). • Ποια από τις δύο σάς κάνει να φανταστείτε πιο εύκολα και με περισσότερες λεπτομέρειες την εικόνα της νότιας πλευράς του νησιού; • Τα επίθετα παίζουν διακοσμητικό ρόλο ή δίνουν ουσιαστικές πληροφορίες στον αναγνώστη;
4. Υπογραμμίστε τα ρήματα στην τρίτη παράγραφο του κειμένου. • Σε ποιο χρόνο βρίσκονται; • Τι προσδίδει αυτός ο χρόνος στην περιγραφή;
5. Ποιος είναι ο σκοπός του κειμένου 1; • Ποιο είναι το ύφος του (οικείο, επίσημο, φιλικό, απόμακρο, απότομο, τυπικό);

Οι πρώτες μου γνώσεις για την περιγραφή

- Με τον όρο **περιγραφή** εννοούμε την **αναπαράσταση μέσα από το λόγο** χώρων, προσώπων, αντικειμένων, φαινομένων κτλ.
- Όπως φάνηκε από όσα είδαμε παραπάνω:
  - Η περιγραφή ως είδος κειμένου συνδέεται κυρίως με το **ΧΩΡΟ**.
  - Ακολουθεί πορεία από το γενικό στο ειδικό, από γενικές εικόνες σε λεπτομερειακές.
  - Το σημείο περιγραφής μπορεί να είναι σταθερό, όταν ο συγγραφέας μένει ακίνητος και αποκεί περιγράφει το χώρο, ή να κινείται μέσα στο χώρο.
  - Η γλώσσα της περιγραφής χαρακτηρίζεται από σαφήνεια, ακρίβεια, ζωντάνια και παραστατικότητα.

Διαβάζω και γράφω

1. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο 1, παρουσιάστε σε 2-3 γραμμές το θέμα του.
2. Ξαναδιαβάστε το κείμενο 1 και, παρακολουθώντας την πορεία της περιγραφής σε κάθε παράγραφο, εντοπίστε:
   α. τη θεματική πρόταση της παραγράφου,
   β. τις σημαντικές λεπτομέρειες για την ανάπτυξή της.

   Στη συνέχεια γράψτε έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο, ο οποίος να αποδίδει σύντομα το περιεχόμενό της, χωρίς να επαναλαμβάνετε αυτούσια τμήματα του κειμένου.

3. Φτιάξτε ένα διάγραμμα του κειμένου σε δύο στήλες. Στην πρώτη στήλη θα γράψετε τους πλαγιότιτλους, ενώ στη δεύτερη θα γράψετε με τίτλους (βλέποντας και το χάρτη) την πορεία που ακολουθεί ο συγγραφέας στην περιγραφή της Σαλαμίνας.

ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΙ	ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
1ος πλαγιότιτλος:	Εκκίνηση από τα ανατολικά: οι οικισμοί, οι λόφοι, οι παραλίες

4. Αξιοποιώντας όσα γράψατε στις ασκήσεις 2 και 3, προσπαθήστε τώρα να γράψετε μια πρώτη μορφή περίληψης του κειμένου σε 80 λέξεις και συζητήστε τη στην τάξη.

B2 Είδη περιγραφής

Κείμενο 4 [Πάνω από τη Μυτιλήνη]

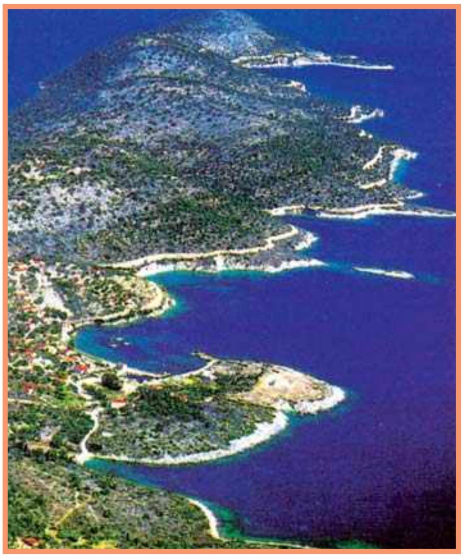

Ελλάς, ειδική έκδοση Ολυμπιάδα της Αθήνας, Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης, ΕΟΤ, 2004

Αφήνοντας πίσω μας τις αφροστεφανωμένες ακτές της Χίου, ξαναβρεθήκαμε πάνω από το Αιγαίο, το οποίο στο σημείο αυτό ήταν ονειρωδώς γαλήνιο. Πάνω από την αρυτίδωτη επιφάνειά του, που τη γλαυκότητά* της την ξεθώριαζε ο έντονος ήλιος, σχηματίζονταν εδώ κι εκεί μεγάλες γυαλιστερές πλάκες, σαν να είχε χυθεί λάδι πάνω στα νερά. Ένα βαπόρι, το μόνο που συναντήσαμε σ' όλο μας το ταξίδι, αυλάκωνε μακριά τη γαλήνια θάλασσα. [...]

Τα βουνά της Μυτιλήνης ερχόντουσαν τώρα καταπάνω μας κι ύστερ' από ένα λεπτό βρισκόμαστε πάνω απ' αυτά, αγγίζοντάς τα σχεδόν. Κατάφυτα από ελιές, φάνταζαν τώρα σαν ασημένια μέσα στο φως του ήλιου... Στο βάθος των πτυχώσεών τους τα μάτια μας, μαγεμένα, έβλεπαν να γυαλίζει μια τεράστια πλάκα νερού, που την παίρναμε για λίμνη, γιατί την περιτριγύριζαν βουνά από παντού. Όταν περάσαμε πάνω της, είδαμε πως ήταν ένας κόλπος, ο κόλπος της Γέρας, που η στενή και γραφική του έξοδος, όμοια με λαιμό φιάλης, δεν είχε μεγαλύτερη διάσταση από όση οι όχθες ενός ποταμού. Το θέαμα του κόλπου, με τις κατάφυτες ακρογιαλιές του, που γυάλιζε κάτω μας πάμφωτος και ακίνητος, ήταν αληθινά ονειρώδες – κι ένα από τα ωραιότερα που έχω δει στη ζωή μου.

γλαυκότητα: το αστραφτερό γαλάζιο χρώμα.

Κώστας Ουράνης, *Ταξίδια: Ελλάδα*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1998

Κείμενο 5 [Ελάτε να δούμε από κοντά τον μπούφο]

Έχουμε και λέμε: μήκος 65 με 70 εκατοστά, με άνοιγμα φτερών που φτάνει τα 1,70 μέτρα! Πρόκειται για το μεγαλύτερο και δυνατότερο νυχτόβιο αρπακτικό πουλί. Τα ολοστρόγγυλα λαμπερά μάτια του είναι πορτοκαλοκόκκινα. Με φτέρωμα κιτρινοκάστανο ή κιτρινόμαυρο, στολισμένο με μεγάλες καφετιές κηλίδες και δύο μυτερές φούντες σαν λοφία στο κεφάλι, είναι άκρως εντυπωσιακός. Βάζοντας δίπλα του μια κοινή κουκουβάγια Αθηνά, καστανόλευκη, κοντόχοντρη και μόλις 21 με 23 εκατοστά, δεν τίθεται, όπως καταλαβαίνετε, θέμα σύγκρισης. Αν και στη φύση όλα τα πλάσματα είναι διαφορετικά και ίσα μεταξύ τους, μ' έναν αξιοθαύμαστο και συχνά ακατανόητο για μας τους ανθρώπους τρόπο.

περ. «Ερευνητές», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2003

Κείμενο 6 [Ένα από τα ωραιότερα ψηφιδωτά]

Ένα από τα ωραιότερα και πιο γνωστά ψηφιδωτά που βρέθηκαν στην Πέλλα, το οποίο είναι έργο του *Γνώση* και εικονίζει κυνήγι ελαφιού. Το ψηφιδωτό αυτό, που χρονολογείται στις αρχές της ελληνιστικής εποχής, χαρακτηρίζεται από τους σαφείς πλαστικούς όγκους των μορφών.

Λάμπρος Τσακτσίρας – Μιχάλης Τιβέριος,
Ιστορία των αρχαίων χρόνων ως το 30 π.Χ., Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2004

Ακούω και μιλώ

Διαβάστε τώρα προσεκτικά την περιγραφή του κειμένου 4.

1. Είναι κι αυτή περιγραφή από κάποιο είδος τουριστικού οδηγού; • Από ποιο είδος κειμένου μπορεί να προέρχεται; • Από ποια στοιχεία του βγάλατε τα συμπεράσματά σας;
2. Προσπαθήστε να συγκρίνετε το κείμενο αυτό με το απόσπασμα του τουριστικού οδηγού (κείμ. 1) που μελετήσατε παραπάνω. Το θέμα είναι περίπου κοινό. Και στα δύο περιγράφεται ένας τόπος. Ποιος είναι, όμως, ο σκοπός κάθε περιγραφής; • Ποιο από τα δύο κείμενα σας φαίνεται πιο προσωπικό, πιο βιωματικό;

> Όπως είδαμε, περιγραφικά κείμενα δε συναντάμε μόνο σε τουριστικούς οδηγούς αλλά και στη λογοτεχνία, στον προφορικό και γραπτό λόγο της καθημερινής ζωής.

Διαβάζω και γράφω

1. Δείτε προσεκτικά τα κείμενα 4, 5 και 6 που σας δίνονται παραπάνω και απαντήστε στα ερωτήματα:
   - **α.** Πού αλλού μπορούμε να βρούμε περιγραφικά κείμενα; • Σε τι είδους βιβλία;
   - **β.** Και επιπλέον: μόνο τοπία περιγράφονται; • Μήπως, εκτός από την περιγραφή τοπίου, υπάρχουν κι άλλα είδη περιγραφής; • Τι άλλο μπορεί να περιγράφεται;
   - **γ.** Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί:

ΚΕΙΜΕΝΟ	Σε τι είδους βιβλίο βρίσκεται;	Τι περιγράφει;
4		
5		
6		

Β3 **Λεξιλόγιο** περιγραφής

1 Στην τρίτη παράγραφο του κειμένου 1 προσπαθήστε να αντικαταστήσετε τα επίθετα με άλλα που έχουν αντίθετη σημασία. • Στη συνέχεια, διαβάστε το κείμενο στη νέα αυτή εκδοχή του.

2 Καταγράψτε τα επίθετα του κειμένου 4. • Μπορείτε να τα αντικαταστήσετε με άλλα ίδιας ή παρόμοιας σημασίας;

3 Στο κείμενο 5 υπάρχουν αρκετά επίθετα σύνθετα, που έχουν δηλαδή προέλθει από τη σύνθεση δύο λέξεων (π.χ. καστανόξανθος). Γράψτε τα σύνθετα επίθετα του κειμένου αυτού και από ποιες λέξεις έχουν προέλθει / είναι σύνθετα.

- Μ' αυτές τις ασκήσεις συγκεντρώσατε πολλές λέξεις που αφορούν την περιγραφή. Σημειώστε τες, γιατί θα σας φανούν χρήσιμες στις δραστηριότητες που ακολουθούν.

Β4 Δραστηριότητες **παραγωγής λόγου**

Ακούω και μιλώ

Δείτε προσεκτικά το σκίτσο. Περιγράψτε στην τάξη με λεπτομέρειες τι βλέπετε.

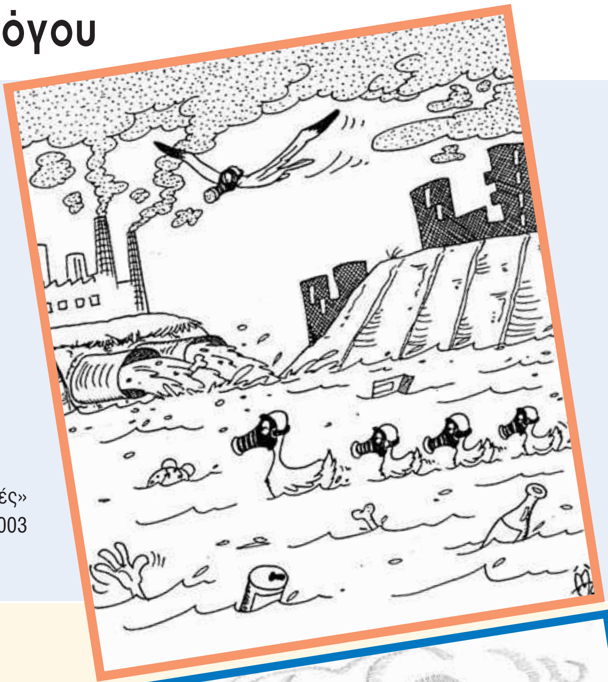

περ. «Ερευνητές»
εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2003

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε έναν τίτλο ή έναν υπότιτλο για το σκίτσο αυτό.
2. Σε μια παραγράφο περιγράψτε τι βλέπετε στο σκίτσο.

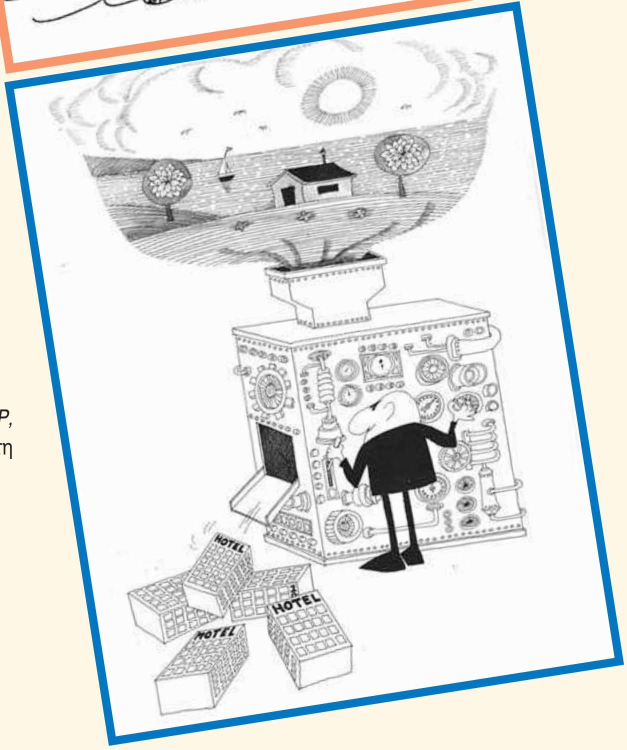

ΚΥΡ, *Ημερολόγιο του 1999 με τον ΚΥΡ*,
εκδ. Καστανιώτη

Γ1 Στοιχεία αφήγησης

Ακούω και μιλώ

1. Τι αφηγείται ο συγγραφέας στο κείμενο 2;
2. Η αφήγηση οργανώνεται με άξονα τον τόπο (όπως στην περιγραφή) ή με βάση κάποια άλλη διάσταση; • Ποια;
3. Σε ποιους χρόνους βρίσκονται κυρίως τα ρήματα του κειμένου; • Τι κοινό έχουν οι χρόνοι αυτοί μεταξύ τους;
4. Υπογραμμίστε λέξεις και φράσεις στο κείμενο που δείχνουν τη χρονική σειρά των γεγονότων (π.χ. ύστερα, στη συνέχεια κτλ.) και την αιτιολόγηση κάποιων ενεργειών (π.χ. επειδή, καθώς, αφού κτλ.).

Οι πρώτες μου γνώσεις για την αφήγηση

- Με τον όρο **αφήγηση** εννοούμε την προφορική ή γραπτή **παρουσίαση ενός γεγονότος** ή μιας σειράς γεγονότων, πραγματικών ή φανταστικών.
- Από όσα είδαμε, λοιπόν, παραπάνω συμπεραίνουμε ότι:
  - Η αφήγηση οργανώνεται με άξονα το **χρόνο**, αλλά οι καταστάσεις συνδέονται αιτιολογικά μεταξύ τους.
  - Η αφήγηση ακολουθεί τη δομή που δίνεται στο παρακάτω σχήμα:

    Α. Πληροφορίες για τους ήρωες, το χώρο, το χρόνο και την κατάσταση από την οποία ξεκινά η αφήγηση

    Β. Η εξέλιξη της αφήγησης και η έκβασή της

    Γ. Η λύση: η κρίση του αφηγητή για το νόημα της ιστορίας

  - Κύριος **χρόνος** της αφήγησης είναι ο αόριστος, αλλά χρησιμοποιείται και ο παρατατικός.
  - Κύριο γνώρισμα της αφήγησης είναι οι συνδετικές λέξεις ή φράσεις που δείχνουν τη χρονική σειρά των γεγονότων και την αιτιολογική σχέση μεταξύ τους.

Διαβάζω και γράφω

1. **α.** Μετά την ανάγνωση του κειμένου 2, γράψτε ένα δικό σας τίτλο στο κείμενο, που να αποδίδει καλύτερα το θέμα του.

   β. Αφού διαβάσετε πάλι το κείμενο και παρατηρήσετε την εξέλιξη της αφήγησης, γράψτε σύντομους πλαγιότιτλους σε κάθε παράγραφο του κειμένου.

   γ. Με βάση τα προηγούμενα διαμορφώστε ένα διάγραμμα του κειμένου, συμπληρώνοντας τα εξής στοιχεία:

Τόπος – Χρόνος
Πρόσωπα-«ήρωες»
Το πρόβλημα – Ο στόχος
Η δράση – Τα αποτελέσματα
Η λύση

δ. Τώρα με βάση αυτή την οργάνωση γράψτε μια πρώτη μορφή περίληψης σε 70-80 λέξεις.

2. Ένας συμμαθητής σας έγραψε την παρακάτω περίληψη για το κείμενο «Ιστορία μιας φώκιας». Μελετήστε την περίληψη αυτή, εντοπίστε τις «αρετές» και τις «αδυναμίες» της και σχολιάστε τες. • Προκειμένου να την αξιολογήσετε, συμβουλευτείτε τη θεωρία της αφήγησης που σας δόθηκε και της περίληψης που δίνεται παρακάτω.

«Ο συγγραφέας διηγείται μια ιστορία που άκουσε στην Ολλανδία για τη σχέση μιας οικογένειας ψαράδων και μιας φώκιας. Στην αρχή, αφού περιγράφει τη φώκια, αναφέρει ότι το ζώο βοηθάει τους ψαράδες στο ψάρεμα, αλλά το χειμώνα μπαίνει στο σπίτι τους και ζητάει φαγητό. Στη συνέχεια, παρουσιάζει μια τέτοια φώκια, την οποία ο ψαράς ήθελε να ρίξει στη θάλασσα, επειδή στερούσε το φαγητό από τα παιδιά του. Η γυναίκα του προσπαθεί να τον αποτρέψει, αλλά στο τέλος πείστηκε ότι δε γινόταν αλλιώς. Τότε ο ψαράς πήγε τη φώκια σε ένα ξερονήσι, αλλά γυρίζοντας στενοχωρημένος τη βρήκε στο σπίτι. Σε λίγο καιρό προσπάθησε να τη διώξει ρίχνοντάς τη στο πέλαγος και χτυπώντας τη με το κουπί. Τη νύχτα, όμως, η φώκια γύρισε τραυματισμένη και από τότε οι ψαράδες την κράτησαν μαζί τους, γιατί άρχισαν να πιάνουν όλο και περισσότερα ψάρια».

3. Να βρείτε ένα μύθο του Αισώπου, όπου πρωταγωνιστούν ζώα. • Διαβάστε τον προσεκτικά και σημειώστε τη δομή του, τα μέρη του, όπως παρουσιάζονται στο σχήμα που σας δίνεται στη θεωρία παραπάνω.

Μαθαίνω για την περίληψη

- Η περίληψη είναι ένα **σύντομο κείμενο** το οποίο συμπυκνώνει το βασικό περιεχόμενο ενός μεγαλύτερου κειμένου και μας πληροφορεί γι’ αυτό.
- Η περίληψη μπορεί να λάβει πολλές μορφές: μπορεί να είναι ο τίτλος ενός κειμένου ή μιας παραγράφου, όπως επίσης και η σύντομη απόδοση του περιεχομένου ενός βιβλίου. Εξάλλου, συναντάμε τον περιληπτικό λόγο καθημερινά σε τίτλους ειδήσεων, διαφημίσεις, αγγελίες κτλ.
- Σ’ αυτή την ενότητα θα μάθουμε τα βασικά βήματα για την περίληψη, τα οποία είναι:
  α. Η προσεκτική ανάγνωση του αρχικού κειμένου.
  β. Ο εντοπισμός του κεντρικού θέματος (θεματικού κέντρου) του κειμένου.
  γ. Η μελέτη της δομής των παραγράφων του κειμένου και η υπογράμμιση των βασικών λέξεων.
  δ. Η γραφή σύντομων πλαγιότιτλων σε κάθε παράγραφο.
  ε. Η γραφή της περίληψης με ιδιαίτερη προσοχή:
  – να ξεκινά είτε με αναφορά στο κείμενο/συγγραφέα είτε απευθείας·
  – να αξιοποιεί με προσοχή τις απαραίτητες συνδετικές λέξεις·
  – να περιέχει την κύρια θέση και τις βασικές ιδέες του κειμένου·
  – να έχει πληροφοριακό ύφος και να μη σχολιάζει το κείμενο·
  – να μην υπερβαίνει τον αριθμό λέξεων που έχει οριστεί.

Γ2 Είδη αφήγησης

Κείμενο 7

Μόλις το πλήρωμα του *Νισίν Μάρου* απέκτησε την παράνομη έγκριση, έβαλε πλώρη για την Ανταρκτική κι όλα έδειχναν ότι τίποτα και κανένας δε θα κατάφερνε να εμποδίσει τον αφανισμό αυτών των ζώων που απειλούνται με πλήρη εξαφάνιση.

Για καλή τύχη όλων, τα πράγματα δεν ήταν έτσι, γιατί μόλις ο κυβερνήτης Τοσίρο Τανιφούτζι έδωσε τη διαταγή να σηκώσουν τις άγκυρες, οι μυρμηγκιές του οικολογικού κινήματος άρχισαν να κινητοποιούνται. Κι έτσι, το πρωί της 21ης Δεκεμβρίου 1987 τέσσερα ταχύπλοα σκάφη, που έπλεαν με τη σημαία του «Ουράνιου Τόξου», μπλόκαραν την έξοδο στην προκυμαία Μιτσουμπίσι της Γιοκοχάμα με μια φάλαινα φουσκωτή σε φυσικό μέγεθος.

Ο κυβερνήτης Τανιφούτζι σκέφτηκε ότι θα του ήταν εύκολο να διαλύσει το μουσαμαδένιο κήτος* και να συνεχίσει τη ρότα του**, αλλά τα ταχύπλοα γυρνούσαν σαν υδρόβιες σφήκες συνέχεια γύρω απ' το σκάφος, εμποδίζοντας τις μανούβρες για το βιράρισμα*** και χωρίς να τ' αφήνουν να κουνήσει ρούπι, εκτός κι αν ο Ιάπωνας ναυτικός τολμούσε να περάσει πάνω απ' τα φουσκωτά.

Ο σκοπός ήταν να κερδηθεί χρόνος. Τα ταχύπλοα ζάλιζαν το γιαπωνέζικο κολοσσό στη Γιοκοχάμα, ενώ στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες τα μέλη της Greenpeace κατόρθωναν να γίνουν δεκτά από τις κυβερνήσεις κι εξασφάλιζαν την επανεξέταση της άδειας που είχε χορηγηθεί.

Η περιπέτεια αυτή κράτησε τριάντα ώρες. Τα ταχύπλοα άλλαζαν βάρδιες για να ανεφοδιαστούν με καύσιμα και τα πληρώματα έτρωγαν και έπιναν στο πόδι. Στις 22 Δεκεμβρίου, τρεις η ώρα το απόγευμα, η μάχη κερδήθηκε ειρηνικά: η Διεθνής Επιτροπή για τις Φάλαινες CBI ακύρωνε την άδεια και εφιστούσε την προσοχή στην Ιαπωνία να σεβαστεί τη διεθνή νομοθεσία.

* **κήτος:** θηλαστικό μεγάλων διαστάσεων που ζει στο νερό, π.χ. η φάλαινα
** **ρότα:** η πορεία του πλοίου και (μεταφορικά) ο προσανατολισμός
*** **βιράρισμα:** το σήκωμα της άγκυρας του πλοίου

Louis Sepùlveda, «Ο κόσμος του τέλους του κόσμου»,
στο *Ελληνική Γλώσσα, Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας Αττικής*,
Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων/ΥΠΕΠΘ, 2000

Κείμενο 8

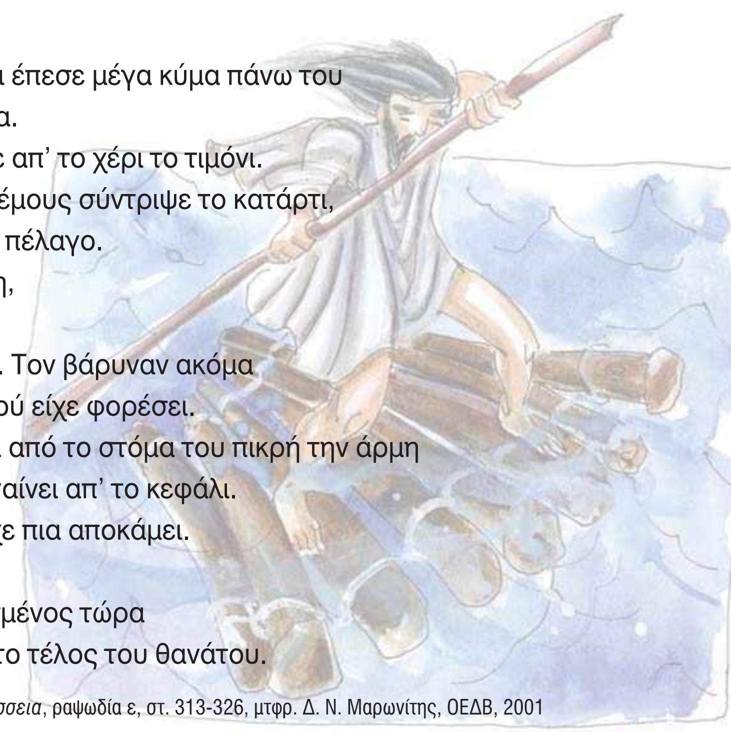

Δεν είχε καν το λόγο του τελειώσει κι έπεσε μέγα κύμα πάνω του
σαρωτικό που ταρακούνησε και τη σχεδία.
Βρέθηκε ξαφνικά μακριά της, του ξέφυγε απ' το χέρι το τιμόνι.
Η θυμωμένη θύελλα με τους μεικτούς ανέμους σύντριψε το κατάρτι,
πανί κι αντένα σφενδονίστηκαν πέρα στο πέλαγο.
Κι έμεινε αυτός ώρα πολλή μέσα στη δίνη,
κεφάλι δεν μπορούσε να σηκώσει
μπρος στην ορμή των φοβερών κυμάτων. Τον βάρυναν ακόμα
και τα ρούχα, αυτά που η θεία Καλυψώ τού είχε φορέσει.
Κάποια στιγμή ωστόσο ανάβλεψε, φτύνει από το στόμα του πικρή την άρμη
– σαν χείμαρρος κελάρυσε καθώς του βγαίνει απ' το κεφάλι.
Όμως και τη σχεδία του θυμάται κι ας είχε πια αποκάμει.
Βρήκε ξανά τη δύναμη κι αρπάζεται
μέσα απ' τα κύματα επάνω της και, καθισμένος τώρα
εκεί στη μέση, δοκίμαζε πώς να ξεφύγει το τέλος του θανάτου.

Ομήρου *Οδύσσεια*, ραψωδία ε, στ. 313-326, μτφρ. Δ. Ν. Μαρωνίτης, ΟΕΔΒ, 2001

Ακούω και μιλώ

Μελετήστε προσεκτικά τα κείμενα 7 και 8 και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Παρουσιάζουν γεγονότα πραγματικά ή φανταστικά (που μοιάζουν δηλαδή με παραμύθι);
- Σε ποιους χρόνους βρίσκονται κυρίως τα ρήματα του κειμένου 7; • Για ποιο λόγο;

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε από έναν τίτλο για τα κείμενα 7 και 8 που διαβάσατε.
2. Ποια αφήγηση από αυτές (κείμ. 7, 8) σας άρεσε περισσότερο; • Για ποιους λόγους; • Αιτιολογήστε την προτίμησή σας σε μια σύντομη παράγραφο.

Γ3 Λεξιλόγιο αφηγηματικών κειμένων

1 Βρείτε και καταγράψτε τα ρήματα των κειμένων 7 και 8 σε δύο χωριστές στήλες. Διαβάστε τα προσεκτικά και πείτε ποια από τα ρήματα αποδίδουν την ένταση της περιπέτειας.

2 Βρείτε στο κείμενο 7 τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις που δείχνουν τη χρονική σειρά των γεγονότων και τις αιτιολογικές σχέσεις μεταξύ τους.

Γ4 Δραστηριότητες **παραγωγής λόγου**

Ακούω και μιλώ

1. Αν ξέρετε κάποια ιστορία που να δείχνει τέτοια σχέση ανθρώπου-ζώου, παρόμοια με αυτή του εισαγωγικού κειμένου, αφηγηθείτε τη στην τάξη.
2. Αφηγηθείτε στους συμμαθητές σας ένα περιστατικό από μια εκδρομή στη φύση που σας έχει εντυπωσιάσει. • Προσέξτε τη δομή της αφήγησής σας, όπως και τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις που θα χρησιμοποιήσετε.
3. Σας άρεσε η αφήγηση που ακούσατε από το συμμαθητή σας; • Ποια στοιχεία της σας άρεσαν περισσότερο; • Ποιες θεωρείτε αδυναμίες της αφήγησης αυτής;
4. Δείτε προσεκτικά την εικονογραφημένη ιστορία του Quino στη διπλανή εικόνα. Μπορείτε να αφηγηθείτε με λόγια όσα δείχνουν οι εικόνες;

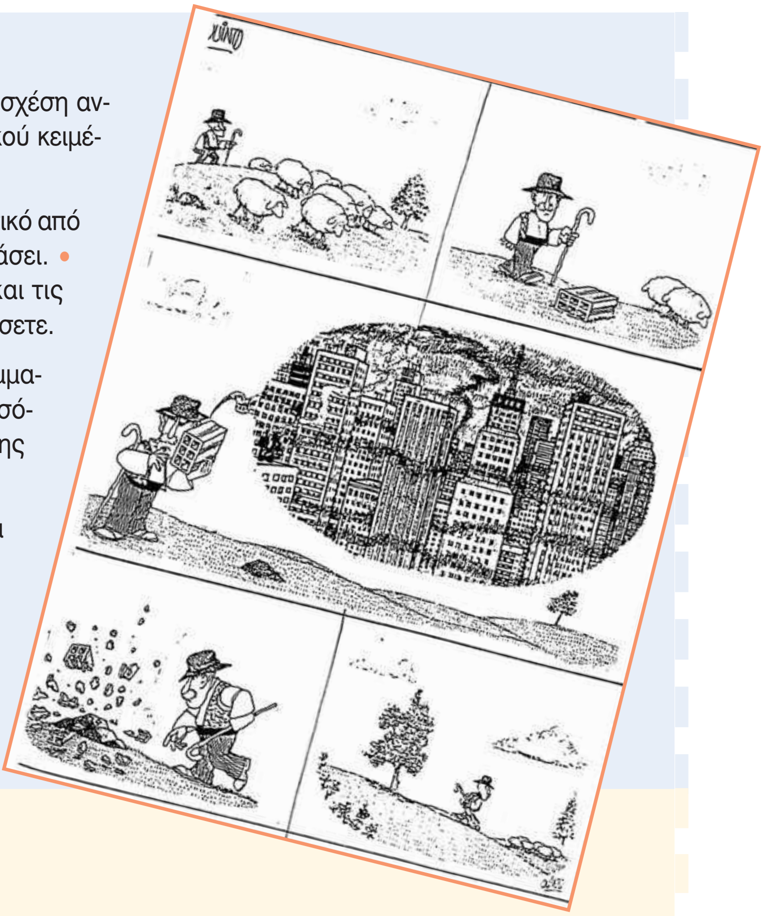

Quino, *Ο κόσμος ανάποδα*, εκδ. Ars Longa

Διαβάζω και γράφω

1. Σας δίνεται η αρχή μιας ιστορίας: «Το πλοίο ξεκίνησε, αν και ο καιρός ήταν πολύ κακός. Από την πρώτη στιγμή άρχισα να φοβάμαι. Κοιτούσα γύρω μου...». Συνεχίστε την ιστορία περιγράφοντας ένα φανταστικό επεισόδιο σε φουρτουνιασμένη θάλασσα.
2. Αφηγηθείτε μια δραστηριότητα στη φύση στην οποία συμμετείχατε στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Το κείμενό σας θα δημοσιευτεί στο μαθητικό περιοδικό του σχολείου σας.
3. Είναι καλή η αφήγηση που κάνατε στην προηγούμενη άσκηση; • Γράψτε τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία θα την αξιολογούσατε. • Αφού σημειώσετε σε συνεργασία με τον καθηγητή σας τα κριτήρια αυτά, συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα με ένα ενδεικτικό (3) στην αντίστοιχη στήλη.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κριτήρια	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
1					
2					
3					
4					
5					

• Γράψτε στη συνέχεια ένα σύντομο σχόλιο-κρίση για το κείμενό σας (2-3 σειρές).

Δ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Δ1 Στοιχεία του επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων

Ακούω και μιλώ

1. Αφού διαβάσετε το κείμενο 3, παρουσιάστε τρεις από σας το πρόβλημα στο οποίο αναφέρεται. • Οι υπόλοιποι επισημάνετε την πιο εύστοχη παρουσίαση, αιτιολογώντας την επιλογή σας.
2. Προσέξτε πώς οργανώνει ο συγγραφέας το κείμενό του.
   - **α.** Τι περιέχει ο πρόλογος-εισαγωγή του κειμένου; • Παρουσίαση του προβλήματος μόνο ή και προαναγγελία των όσων θα αναλυθούν παρακάτω; • Τι ρόλο παίζουν οι ερωτήσεις που θέτει ο συγγραφέας;
   - **β.** Εξηγήστε με βάση την 4η και την 5η παράγραφο πώς μετά τη βιομηχανική επανάσταση άρχισε η μεγάλη παραγωγή προϊόντων. • Ποια στοιχεία-παραδείγματα αναφέρονται στο κείμενο;
   - **γ.** Ποιες συνδετικές λέξεις και φράσεις χρησιμοποιεί ο συγγραφέας τόσο μεταξύ των προτάσεων όσο και μεταξύ των παραγράφων;

Διαβάζω και γράφω

1. Μετά την προηγούμενη συζήτηση, καταγράψτε σε 3-4 γραμμές το σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα με το οποίο ασχολείται ο συγγραφέας στο κείμενό του.
2. Γράψτε πλαγιότιτλους σε όλες τις παραγράφους του κειμένου.
3. Με βάση τα προηγούμενα ερωτήματα, συμπληρώστε το διάγραμμα του κειμένου που ακολουθεί επιλέγοντας φράσεις-κλειδιά από το κείμενο.

Α΄ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

– Παρουσίαση προβλήματος ....
....

– Προαναγγελία θεμάτων που θα αναλυθούν ....
....

Β΄ ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ

1. Αναφορά στο παρελθόν: αιτιολόγηση ....
....
2. Μετά τη βιομηχανική επανάσταση:
3. Τι πρέπει να κάνουμε και πώς; ....
....

Γ΄ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

....
....

4. Ο συγγραφέας έδωσε το κείμενο 3 να δημοσιευτεί σε γνωστό οικολογικό περιοδικό, συνοδευόμενο από την παρακάτω περίληψη:

«Το κείμενο αναφέρεται στη μεγάλη κατανάλωση φυσικών πόρων σήμερα, η οποία βλάπτει το φυσικό περιβάλλον και επιβάλλει τη λήψη άμεσων μέτρων. Πιο συγκεκριμένα, στην αρχή παρου-

σιάζεται η κατάσταση στο παρελθόν, όταν οι άνθρωποι ζούσαν κοντά στη φύση και χρησιμοποιούσαν μόνο ανανεώσιμους φυσικούς πόρους. Μετά τη βιομηχανική επανάσταση όμως και την εγκατάσταση σε μεγάλες πόλεις, ανακαλύφτηκαν ποικίλες μηχανές γρήγορης παραγωγής προϊόντων, ιδρύθηκαν εργοστάσια και φτιάχτηκαν λιπάσματα και φυτοφάρμακα για αύξηση των αγροτικών προϊόντων. Τότε η βιομηχανία στράφηκε στους ορυκτούς πόρους, που δίνουν εύκολη και φτηνή ενέργεια, και εγκατέλειψε τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, που δίνουν λιγότερη ενέργεια. Το κείμενο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση προτάσεων για περιορισμό της σπατάλης πόρων, την ανακύκλωση και τη χρήση περισσότερων ανανεώσιμων φυσικών πόρων».

- Προσέξτε στην περίληψη αυτή την εισαγωγή και τους τρόπους με τους οποίους το κείμενο αποκτά συνοχή.

Οι πρώτες μου γνώσεις για το επιχείρημα

- Σε μια συζήτηση ή σε ένα κείμενο, **για να υποστηρίξουμε τις θέσεις μας** ή για να αντικρούσουμε τις θέσεις άλλων, χρησιμοποιούμε **επιχειρήματα**. Η χρήση επιχειρημάτων μάς βοηθάει να κατανοήσουμε ποιες θέσεις είναι ορθότερες ή πιο σημαντικές από άλλες και κυρίως να πείσουμε τους άλλους για την ορθότητα των θέσεών μας.
- Ξεκινήσαμε με είδη απλών επιχειρημάτων, όπως τα επιχειρήματα διά μέσου παραδειγμάτων και τα επιχειρήματα με αιτίες, που είναι συνηθισμένα τόσο στις καθημερινές συζητήσεις όσο και στα «επίσημα» κείμενα, ιδιαίτερα στο χώρο των κοινωνικών και φυσικών επιστημών, όπου ανήκει το κείμενο που μελετήσαμε εδώ.

Κείμενο 9 [Πώς μπορείτε να αγοράζετε τη γη;]

[Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από την απάντηση που έδωσε ο Σιατλ, αρχηγός μιας φυλής Ινδιάνων, προς τον πρόεδρο της Αμερικής Φραγκλίνο Πιρς (1853-1857), όταν ο τελευταίος ζήτησε από το Σιατλ να πουλήσει στην κυβέρνηση τη γη του. Το κείμενο μετέφρασε ο Ζήσιμος Λορεντζάτος και το δημοσίευσε στο *ΒΗΜΑ* στις 16 Ιανουαρίου 1977].

Πώς μπορείτε να αγοράζετε ή να πουλάτε τον ουρανό – τη ζέστα της γης; Για μας μοιάζει παράξενο. Η δροσιά του αγέρα ή το άφρισμα του νερού ωστόσο δε μας ανήκουν. Πώς μπορείτε να τα αγοράσετε από μας; Κάθε μέρος της γης αυτής είναι ιερό για το λαό μου. Κάθε αστραφτερή πευκοβελόνα, κάθε αμμούδα στις ακρογιαλιές, κάθε θολούρα στο σκοτεινό δάσος, κάθε ξέφωτο και κάθε ζουζούνι που ζουζουνίζει είναι στη μνήμη και στην πείρα του λαού μου ιερό.

Ξέρουμε πως ο λευκός δεν καταλαβαίνει τους τρόπους μας. Τα μέρη της γης, το ένα με το άλλο, δεν κάνουν γι' αυτόν διαφορά, γιατί είναι ένας ξένος που φτάνει τη νύχτα και παίρνει από τη γη όλα όσα του χρειάζονται. Η γη δεν είναι αδερφός του αλλά εχθρός που πρέπει να τον κατακτήσει και αφού τον κατακτήσει πηγαίνει παρακάτω. Με το ταμάχι* που έχει θα καταπιεί τη γη και θα αφήσει πίσω του μια έρημο.

* **ταμάχι:** απληστία, πλεονεξία.

Κείμενο 10 [Τι κρίμα!]

Quino, *Μαφάλντα*, αρ. 5, μτφρ. Νίκη Τζούδα, εκδ. Πάρα Πέντε, 1991

* **μειοδοτικός διαγωνισμός:** ο διαγωνισμός που διεξάγει το κράτος και στον οποίο εξετάζονται οι προτάσεις των εργολάβων για την εκτέλεση ενός έργου με βασικό κριτήριο τη μικρότερη τιμή – χαμηλότερη σε κόστος προσφορά.

Κείμενο 11 [Το περιβαλλοντικό κόστος των μεταφορών]

Μια μακροχρόνια ευρωπαϊκή έρευνα (από τη χώρα μας συμμετείχε το Εργαστήριο Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου) υπολόγισε το περιβαλλοντικό κόστος των μεταφορών, το οποίο είναι τεράστιο (οι επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία κατέχουν το 95% των συνολικών επιπτώσεων).

Το περιβαλλοντικό κόστος των μεταφορών στην Αθήνα είναι υψηλότερο από παντού. Το μεταφορικό μέσο με το υψηλότερο περιβαλλοντικό κόστος είναι το πετρελαιοκίνητο ταξί· για κάθε χιλιόμετρο που διανύει ο επιβάτης του επιβαρύνεται με 0,60 ευρώ! Ακολουθούν το συμβατικό αυτοκίνητο με 0,15 ευρώ ανά επιβατοχιλιόμετρο, το πετρελαιοκίνητο λεωφορείο με 0,06 ευρώ, το βενζινοκίνητο καταλυτικό αυτοκίνητο με 0,014 ευρώ, το αυτοκίνητο υγραερίου με 0,013 ευρώ, το μετρό με 0,004 ευρώ, ενώ το τρόλεϊ έχει σχεδόν μηδενικό κόστος.

περ. «ΟΙΚΟ», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2002

Ακούω και μιλώ

1. Υποθέστε ότι είστε ο αρχηγός των Ινδιάνων και απευθύνεστε στον πρόεδρο της Αμερικής (ΗΠΑ). Με ποια επιχειρήματα, τα οποία υπάρχουν στο κείμενο 9, θα αρνιόσαστε την παραχώρηση-πώληση της γης σας; • Προσέξτε το είδος-προσανατολισμό των επιχειρημάτων αυτών.
2. Κάποιοι συμμαθητές σας παρατηρούν το σκίτσο με τη Μαφάλντα, αλλά δυσκολεύονται να κατανοήσουν την τελευταία εικόνα. Μπορείτε να τους εξηγήσετε τι εννοεί η Μαφάλντα ότι «εδώ το μειοδοτικό διαγωνισμό τον κέρδισε άλλος»;
3. Με βάση όσα διαβάσατε στο κείμενο 11, προσπαθήστε να πείσετε τους γονείς σας να μην επιλέξουν το αυτοκίνητο για τις μετακινήσεις τους, αλλά ένα μέσο μαζικής μεταφοράς.
4. Επισκέπτεστε ένα κατάστημα τροφίμων για να αγοράσετε αναψυκτικά και νερό. Ο πωλητής σάς δίνει τα προϊόντα σε πλαστικά κουτιά ή αλουμινένια. Εξηγήστε του γιατί προτιμάτε τις επιστρεφόμενες συσκευασίες από αυτές της μιας χρήσης. • Μπορείτε, αν θέλετε, να υποδυθεί κάποιος από εσάς το ρόλο του πωλητή κι ένας άλλος το ρόλο του αγοραστή.

Διαβάζω και γράφω

1. Υποθέστε ότι ως πρόεδρος των ΗΠΑ απαντάτε στα επιχειρήματα του αρχηγού των Ινδιάνων. Γράψτε μία παράγραφο (60-70 λέξεις) με επιχειρήματα που θα «απαντούν» στις σκέψεις του Ινδιάνου αρχηγού.
2. Παρατηρώντας τις τέσσερις εικόνες του κειμένου 10, καταγράψτε πόσα και ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί η μητέρα της Μαφάλντα.
3. Γράψτε μία παράγραφο (70-80 λέξεις) με την παρακάτω θεματική πρόταση. Στην ανάπτυξη (λεπτομέρειες) χρησιμοποιήστε στοιχεία και από το κείμενο 11.
   Θεματική πρόταση: *Ποιο μεταφορικό μέσο συμφέρει να χρησιμοποιήσω για να μη βλάπτεται το περιβάλλον;*
4. Γράψτε μία παράγραφο (80 λέξεις) στην οποία θα εξηγείτε στους γονείς σας γιατί πρέπει να αγοράζουν ποτά, αναψυκτικά κτλ. σε γυάλινη συσκευασία.

Δ2 Λεξιλόγιο επιχειρηματολογίας

1 Εντοπίστε και καταγράψτε λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιούνται στα παραπάνω κείμενα επιχειρημάτων για τη σύνδεση των προτάσεων και των παραγράφων.

2 Συνεχίστε τη συλλογή λεξιλογίου, όπως στην προηγούμενη ενότητα.

Γενικό λεξιλόγιο για τη φύση	Ειδικό λεξιλόγιο για φυσικούς πόρους-ενέργεια

Δ3 Δραστηριότητες **παραγωγής λόγου**

Ακούω και μιλώ

1. Μιλώντας προς τους συμμαθητές σας προτείνετέ τους τρόπους περιορισμού της σπατάλης προϊόντων, ανακύκλωσης υλικών και χρησιμοποίησης ανανεώσιμων φυσικών πόρων, μετατρέποντας σε αποφαντικές τις ερωτηματικές προτάσεις που βρίσκονται στο τέλος του κειμένου 3.
2. Σε ποιο συμπέρασμα-πρόβλεψη για το μέλλον βλέπετε να καταλήγει ο συγγραφέας; • Συμμερίζεστε την αισιοδοξία του για το μέλλον ή όχι; • Υποθέστε ότι απαντάτε στον καθηγητή σας, που έχει ανάλογες απόψεις με αυτές του κειμένου.

Διαβάζω και γράφω

Στην περιοχή σας οργανώνεται από το Δήμο και διάφορες οικολογικές ομάδες μια εκστρατεία διαφώτισης των πολιτών για τη μείωση της ρύπανσης και των σκουπιδιών. Η τάξη σας ανέλαβε να γράψει ένα κείμενο τεσσάρων παραγράφων, το οποίο θα απευθύνεται στους μεγαλύτερους συμπολίτες σας. Αφού περιγράψετε την κατάσταση, να τους προτείνετε τρόπους με τους οποίους θα βοηθήσουν να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της ρύπανσης και των σκουπιδιών στην πόλη σας.

Πολυτροπικό κείμενο (συνδυάζει **εικόνα** και **λόγο**)

Κείμενο 12 [Ένας λύκος... στον υπολογιστή σας]

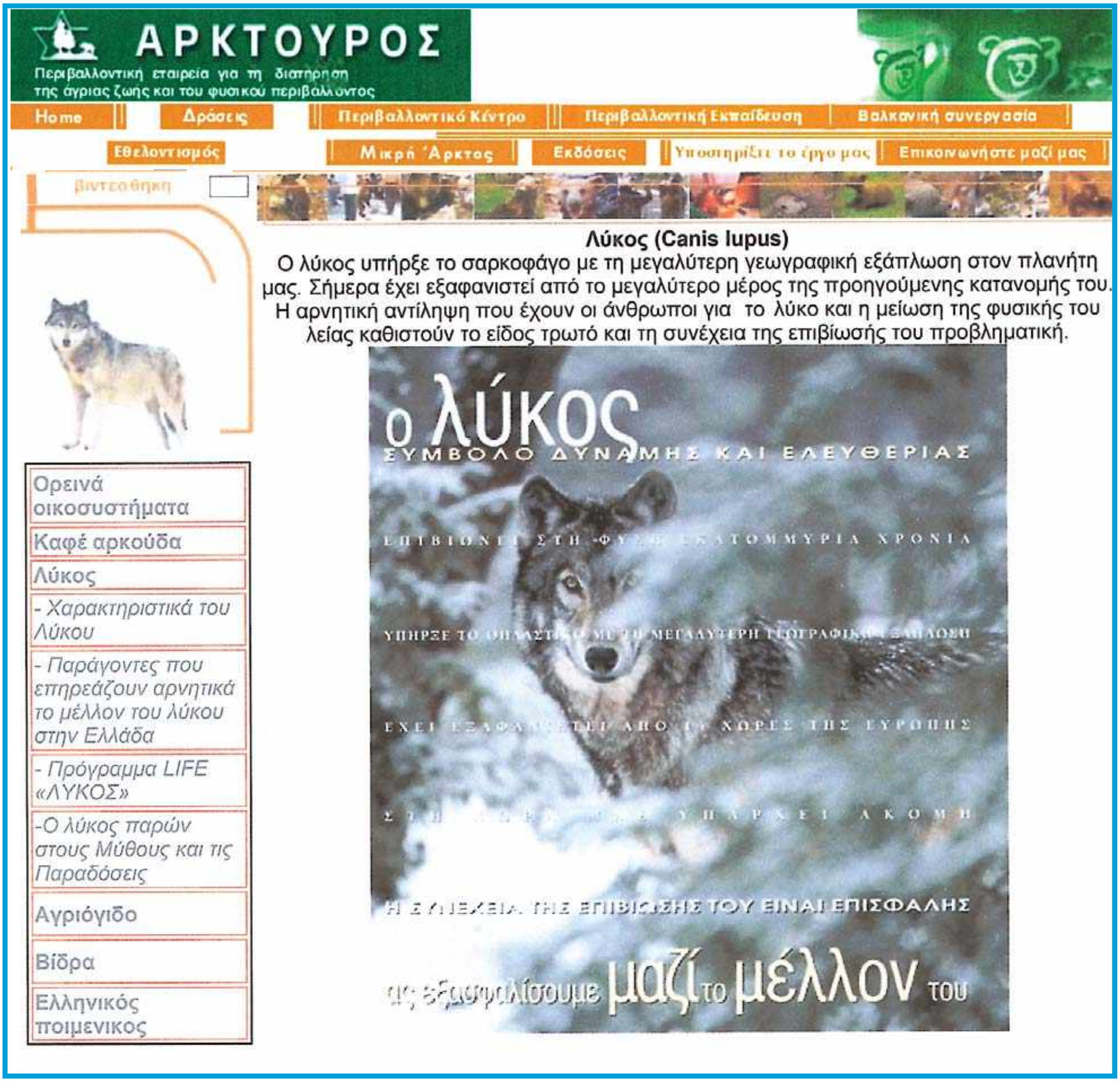

ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ
Περιβαλλοντική εταιρεία για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος

Home | Δράσεις | Περιβαλλοντικό Κέντρο | Περιβαλλοντική Εκπαίδευση | Βαλκανική συνεργασία
Εθελοντισμός | Μικρή Άρκτος | Εκδόσεις | Υποστηρίξτε το έργο μας | Επικοινωνήστε μαζί μας
Βιντεοθήκη

Λύκος (Canis lupus)

Ο λύκος υπήρξε το σαρκοφάγο με τη μεγαλύτερη γεωγραφική εξάπλωση στον πλανήτη μας. Σήμερα έχει εξαφανιστεί από το μεγαλύτερο μέρος της προηγούμενης κατανομής του. Η αρνητική αντίληψη που έχουν οι άνθρωποι για το λύκο και η μείωση της φυσικής του λείας καθιστούν το είδος τρωτό και τη συνέχεια της επιβίωσής του προβληματική.

- Ορεινά οικοσυστήματα
- Καφέ αρκούδα
- Λύκος
- *- Χαρακτηριστικά του Λύκου*
- *- Παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά το μέλλον του λύκου στην Ελλάδα*
- *- Πρόγραμμα LIFE «ΛΥΚΟΣ»*
- *-Ο λύκος παρών στους Μύθους και τις Παραδόσεις*
- Αγριόγιδο
- Βίδρα
- Ελληνικός ποιμενικός

http://www.arcturos.gr

Κείμενο 13 [Οδηγός εναλλακτικών διακοπών]

ΟΔΗΓΟΣ... ΔΙΑΚΟΠΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΜΗΛΙΑ

Επειδή η Μηλιά μπορεί να φιλοξενήσει μόνο τριάντα πέντε άτομα, πρέπει να κάνετε κράτηση πριν την επισκεφτείτε. Διαλέξτε βολικά και ζεστά ρούχα να πάρετε μαζί σας, γιατί έχει αρκετή υγρασία. Εφοδιαστείτε με ένα φακό για να κινείστε στον οικισμό το βράδυ.

Πώς να πάτε

Ο οικισμός της Μηλιάς βρίσκεται στο νομό Χανίων περίπου 50 χιλιόμετρα από τα Χανιά. Θα κατευθυνθείτε προς το Καστέλλι, αλλά αρκετά πριν φτάσετε θα στρίψετε αριστερά προς το χωριό Καλουδιανά. Αφού περάσετε τα χωριά Καλουδιανά, Τοπόλια και Μίλι, θα στρίψετε προς το χωριό Βλάτος. Μετά το Βλάτος, περίπου πέντε χιλιόμετρα αρκετά «εύκολου» χωματόδρομου θα σας οδηγήσουν στον οικισμό.

Τι να κάνετε

Στη Μηλιά μπορείτε να μην κάνετε τίποτα και σχεδόν τα πάντα. Μπορείτε να παραμείνετε στον οικισμό παίζοντας επιτραπέζια παιχνίδια, συζητώντας, τρώγοντας και πίνοντας. Μπορείτε να διαλέξετε ένα από τα πέντε σημαδεμένα μονοπάτια που ξεκινούν από τον οικισμό και να περπατήσετε από τριάντα λεπτά έως και επτά ώρες, ανάλογα τη διάθεση και τις αντοχές σας.

Πόσο θα πληρώσετε

Το «σπιτάκι» που μπορεί να φιλοξενήσει δύο άτομα θα σας κοστίσει από 47 έως 56 €, ανάλογα το μέγεθος, με πρωινό, εφόσον κάθε κατάλυμα έχει τη δική του προσωπικότητα. Το «τρίκλινο» 70 € και το «τετράκλινο» 80 €. Στην τραπεζαρία της Μηλιάς μπορείτε να φάτε πολύ καλά, με κατά μέσον όρο 10 € το άτομο. Μαρμελάδες, λάδι (πιστοποιημένο βιολογικό από τον οργανισμό ΔΗΩ) και βότανα πωλούνται επίσης στη Μηλιά.

περ. «ΟΙΚΟ», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2002

Ακούω και μιλώ

1. Για ποιους λόγους τα κείμενα αυτά είναι πιο πετυχημένα με τις εικόνες που τα συνοδεύουν από ό,τι θα ήταν χωρίς αυτές;
2. Το κείμενο 12 είναι μια σελίδα του διαδικτύου. Ποιας εταιρείας την ιστοσελίδα επισκεφτήκαμε και βρήκαμε το κείμενο; • Τι είδους εταιρεία είναι αυτή; • Ποιες άλλες πληροφορίες για την εταιρεία αυτή είναι διαθέσιμες στην ίδια ιστοσελίδα;
3. Ποιο ρόλο παίζει η κεντρική φωτογραφία του κειμένου 12; • Για ποιο λόγο νομίζετε ότι την έβαλαν οι δημιουργοί της ιστοσελίδας; • Για ποιο λόγο έγραψαν τις λέξεις «λύκος», «μαζί», «μέλλον» με μεγαλύτερα γράμματα;

Οι πρώτες μου γνώσεις για την πολυτροπικότητα

Όπως είδαμε στην πρώτη ενότητα, στην εποχή μας υπάρχουν πολλά κείμενα που συνοδεύονται από εικόνες, χωρίς τις οποίες δεν έχουν νόημα μερικές φορές ή δε μεταφέρουν αποτελεσματικά το μήνυμά τους. Η **εικόνα**, δηλαδή, συχνά συμπληρώνει **το νόημα των λέξεων** (ιδιαίτερα όταν το κείμενο μας δίνει πληροφορίες) ή ενισχύει το μήνυμα που επιδιώκει να μεταφέρει το κείμενο (συνήθως σε διαφημίσεις ή αφίσες ευαισθητοποίησης σε κοινωνικά ζητήματα) ή κάνει απλώς πιο ελκυστικό το κείμενο. Υπάρχει βέβαια και η περίπτωση οι λέξεις να επεξηγούν απλώς την εικόνα, οπότε η εικόνα παίζει τον κύριο ρόλο, ενώ το κείμενο το βοηθητικό.

Διαβάζω και γράφω

1. Ποιες από τις λειτουργίες της εικόνας, τις οποίες διαβάσατε παραπάνω (*Οι πρώτες μου γνώσεις για την πολυτροπικότητα*), επιτελεί κάθε εικόνα από αυτές που συνοδεύουν τα κείμενα 12 και 13;
2. Βρείτε φωτογραφίες και χάρτη μιας ήσυχης παραλίας από τη μια και ενός πολυσύχναστου τουριστικού θέρετρου από την άλλη. • Γράψτε τα αντίστοιχα κείμενα και φτιάξτε δύο αποσπάσματα οδηγών διακοπών που να έχουν τη μορφή του κειμένου 13. Τα κείμενά σας θα ενσωματωθούν σε πόστερ που φτιάχνει η τάξη σας (βλ. *Διαθεματική εργασία* στο τέλος της ενότητας).

Διαθεματική εργασία

«Ήσυχες γραφικές παραλίες ή πολυσύχναστα τουριστικά θέρετρα;»

- Από περιοδικά, εφημερίδες, τουριστικούς οδηγούς, λογοτεχνικά έργα, εγκυκλοπαίδειες, το διαδίκτυο, σχολικά βιβλία Ιστορίας και Γεωγραφίας, βρείτε κείμενα και εικόνες, φωτογραφίες και σκίτσα που να αφορούν ήσυχες παραλίες από τη μια και παραθαλάσσια μέρη με μεγάλη τουριστική κίνηση από την άλλη. Χωριστείτε σε ομάδες.

  1η ομάδα: Οργανώστε το υλικό που θα βρείτε, βάλτε τίτλους, προσθέστε σχόλια στις εικόνες, γράψτε τις δικές σας περιγραφές στα τοπία και φτιάξτε ένα πόστερ / μία αφίσα για την τάξη σας.

  2η ομάδα: Γράψτε ένα κείμενο 2-3 παραγράφων με επιχειρήματα υπέρ των διακοπών σε ήσυχες γραφικές παραλίες και ένα άλλο υπέρ των διακοπών σε πολυσύχναστα τουριστικά θέρετρα.

  - Στη συνέχεια αξιολογήστε τα κείμενα αυτά, διαλέξτε τα δύο πιο αποτελεσματικά, με βάση κριτήρια τα οποία θα συμφωνήσετε με τον καθηγητή σας, και προσθέστε τα στην αφίσα.

  3η ομάδα: Ρωτήστε 100 ανθρώπους από το σχολικό, το οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό σας περιβάλλον αν προτιμούν διακοπές σε μια ήσυχη γραφική παραλία ή σε ένα πολυσύχναστο τουριστικό θέρετρο. Αποδώστε το αποτέλεσμα σχηματικά είτε με ένα ραβδόγραμμα είτε με μία πίτα είτε με οποιαδήποτε άλλη μαθηματική παράσταση θέλετε, αξιοποιώντας γνώσεις και υλικό από το μάθημα της Πληροφορικής. Εξηγήστε με ένα σύντομο συνοδευτικό κείμενο τι παρουσιάζει η παράσταση που θα φτιάξετε και προσθέστε τη στην αφίσα.

- Μην ξεχάσετε, επίσης, να βάλετε τους δύο οδηγούς διακοπών (*Πολυτροπικότητα, Διαβάζω και γράφω*, ερώτ. 2) που φτιάξατε.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Υπάρχουν τρία είδη κειμένου: **α.** .... **β.** .... **γ.** ....
- Η περιγραφή συνδέεται με το ....
- Σε ένα κείμενο μπορεί να περιγραφεί ένα τοπίο
  ....
  ....
  ....
- Η αφήγηση συνδέεται με το .... και χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι η χρήση λέξεων ή φράσεων που δείχνουν ....
  ....
- Κείμενα επιχειρημάτων χρησιμοποιούμε για να...
  ....
- Πολυτροπικά ονομάζονται τα κείμενα που συνδυάζουν...
  ....
- Με την περίληψη .... το βασικό περιεχόμενο ενός κειμένου.
- Για να γράψουμε την περίληψη ενός κειμένου: (βάλτε στη σωστή σειρά τα βήματα που ακολουθούμε)
  α. υπογραμμίζουμε τις βασικές λέξεις κάθε παραγράφου,
  β. εντοπίζουμε το κεντρικό θέμα του κειμένου,
  γ. γράφουμε την περίληψη,
  δ. γράφουμε πλαγιότιτλους σε κάθε παράγραφο,
  ε. διαβάζουμε προσεκτικά το κείμενο.

4η ενότητα

ΦΡΟΝΤΙΖΩ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΜΟΥ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε για το **ρόλο** του **ουσιαστικού** και του **επιθέτου** στην πρόταση.

Θα μάθουμε τις διαφορετικές **κλίσεις** των **ουσιαστικών** και των **επιθέτων**.

Θα αντιληφθούμε πώς λειτουργούν οι βασικότεροι μηχανισμοί δημιουργίας λέξεων, η **παραγωγή** και η **σύνθεση**.

Θα συζητήσουμε και θα γράψουμε περιγράφοντας τη **διατροφή** μας σήμερα.

Κείμενο 1 [Είμαστε ό,τι τρώμε]

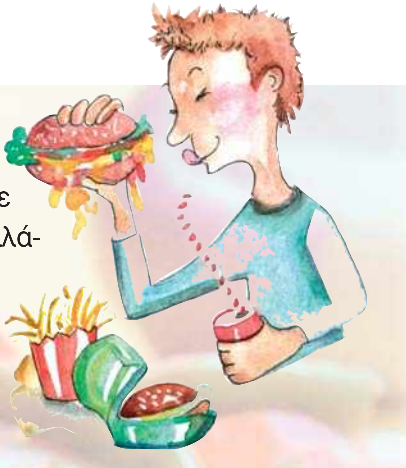

Το ένα στα δέκα Ελληνόπουλα είναι παχύσαρκο! Το ένα στα δύο δε συνηθίζει να τρώει πρωινό και όλα σχεδόν έμαθαν να τρώνε σαν τα Αμερικανάκια. Και όλα αυτά όταν στη νότια Ασία το 50% των παιδιών υποσιτίζονται! Ας δούμε λοιπόν πόσο κακό κάνουμε στον εαυτό μας και ας πάρουμε την απόφαση να αλλάξουμε τις κακές μας συνήθειες... έτσι... σαν δώρο στον εαυτό μας.

Όπως λοιπόν δείχνουν οι έρευνες, ένα στα τρία Ελληνόπουλα τρώει τουλάχιστον μια δυο φορές την εβδομάδα σε φαστφούντ, κυρίως τα αγόρια, και το 20% από αυτά τα παιδιά πηγαίνουν στα φαστφουντάδικα μαζί με τους γονείς τους. Αυτό σημαίνει ότι πολλοί γονείς δε διαφωνούν και ίσως μάλιστα να προτρέπουν τα παιδιά τους στο εύκολο και γρήγορο φαγητό.

Το 56% των μαθητών τρώει τουλάχιστον μία φορά την ημέρα τσιπς, κρουασάν και άλλα παρόμοια τρόφιμα. Όμως το χειρότερο από όλα είναι ότι τα παιδιά στην Ελλάδα δε συνηθίζουν να τρώνε πρωινό. Σύμφωνα πάντα με τις έρευνες, η έλλειψη πρωινού από το διαιτολόγιο κάθε παιδιού έχει ως αποτέλεσμα περισσότερη κατανάλωση των τροφών των φαστφούντ! Και να σκεφτεί κανείς ότι η σωστή διατροφή στην εφηβική ηλικία βοηθάει στην ομαλή, σωματική και ψυχολογική ανάπτυξη των ανθρώπων. Στην ηλικία αυτή μπαίνουν οι βάσεις για τη μελλοντική μας υγεία. Εδώ, λοιπόν, πρέπει να συμφωνήσουμε με την παρακάτω παροιμία:

«Το πρωινό να το τρως μόνος σου, το μεσημεριανό να το μοιράζεσαι με τους φίλους σου και το βραδινό να το χαρίζεις στον εχθρό σου!!»

Σίγουρα δε φταίμε μόνο εμείς!

Υπάρχει μια τόσο μεγάλη ποικιλία νέων αγαθών που ίσως και άθελά μας ωθούμαστε στο να τα δοκιμάσουμε! Κι όμως, όλοι μπορούμε να βελτιώσουμε τις διατροφικές μας συνήθειες προσέχοντας τι τρώμε, πόσο αθλούμαστε και φυσικά κρατώντας κάποιο μέτρο στο γρήγορο φαγητό. Αν όλοι οι άνθρωποι εφάρμοζαν κατά λέξη τους κανόνες καλής διατροφής, σίγουρα θα μειωνόταν ο μέσος όρος των καρδιοπαθειών, της παχυσαρκίας και γενικά των προβλημάτων υγείας.

Τι λέτε; Κάνουμε μια προσπάθεια;

Νικολέτα Αγγελίδου, μαθήτρια Β΄ τάξης 6ου Γυμνασίου Σερρών
(http://www.6gymnasio.gr)

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Πώς τρέφονται τα Ελληνόπουλα σήμερα, σύμφωνα με το κείμενο;
2. Τι μπορεί να μας προσφέρει μια σωστή και ισορροπημένη διατροφή;

Κείμενο 2 [Παρατηρώντας τα γλυκά...]

Στα παιδικά μου χρόνια όλες οι επισκέψεις –συγγενών και φίλων– συνοδεύονταν απαραιτήτως από κάποιο γλυκό δώρημα*.

Μεγάλα και μικρά κουτιά σε χρώμα ροζ ή φιστικί, με λευκές κορδέλες και ασύμμετρους φιόγκους, μικρά τσίγκινα ταψιά, γυάλινα βάζα και δοχεία.

Απογεύματα της Κυριακής με ζαχαρώδη φιλέματα, πάστες διάφορες –κυρίως νουγκατίνες–,

στρογγυλά και τετράγωνα σοκολατάκια, αμυγδαλωτά, πολύχρωμα πτιφούρ, αλλά και σαραγλί, μικρά κουρκουμπίνια, σοροπιαστό κανταΐφι, πάλλευκους κουραμπιέδες.

Κουβεντούλες τρυφερές και σκληρές αντιδικίες μέσα στη θαλπωρή της ζάχαρης, λόγια κάποτε πικρά με τη γλύκα στο στόμα, ονειροπολήσεις και αδιαμόρφωτα σχέδια γύρω από την οικειότητα της σαντιγί – μεγαλώσαμε, χωρίσαμε και τους πιο πολλούς δεν τους ξαναείδα.

Όμως, ακόμα, όταν μπαίνω σε ζαχαροπλαστείο για συνηθισμένες αγορές, περιμένοντας τη σειρά μου, περιεργάζομαι την παράταξη των γλυκισμάτων.

Και τότε, παρατηρώντας τα αρμονικά και με ακρίβεια τεμαχισμένα γλυκά ταψιού και τις μηλόπιτες, έχω την εντύπωση πως βλέπω εν σειρά τα κομμάτια από τα περασμένα μου χρόνια, ενώ οι μισές φέτες του πορτοκαλιού μες στο σιρόπι επαναφέρουν κάτι από τον ήλιο που έδυε εκείνα τα κυριακάτικα απογεύματα.

Τέλος, οι μικροί αφράτοι μπεζέδες, που τρίβονται αμέσως στο στόμα και λιώνουν, κρατάνε πάνω στην επιφάνειά τους τις μορφές κάποιων προσώπων, χωρίς όνομα, χωρίς ηλικία, αλλά μόνο με την ελαφρά θαμπή γεύση της μνήμης.

δώρημα: οτιδήποτε κάνουμε δώρο, χαρίζουμε σε κάποιον.

Γιάννης Ευσταθιάδης, *Με γεμάτο στόμα*, εκδ. Ύψιλον, 2002

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Τι θυμίζουν στο συγγραφέα τα γλυκά που του έφερναν ως δώρο στα παιδικά του χρόνια;

2 Όταν ο συγγραφέας μπαίνει σε ζαχαροπλαστείο και περιεργάζεται τα γλυκά, τι φέρνει στο νου του;

Κείμενο 3 Η μεσογειακή διατροφή

Στην παραδοσιακή ελληνική διατροφή γεύματα όπως οι σούπες και οι σαλάτες περιλαμβάνουν μεγάλες ποσότητες ψωμιού ολικής αλέσεως, ελαιόλαδου, όσπριων και λαχανικών. Η πρόσληψη γάλακτος είναι μέτρια, αλλά η κατανάλωση τυριού και σε μικρότερο βαθμό γιαουρτιού είναι υψηλή. Η φέτα προστίθεται συνήθως στις περισσότερες από τις σαλάτες και τα μαγειρεμένα λαχανικά. Η κατανάλωση κρέατος είναι λίγες φορές το μήνα. Η κατανάλωση ψαριών είναι συνάρτηση της απόστασης από τη θάλασσα. Το κρασί καταναλώνεται σε μετρημένες ποσότητες από τους ενήλικες και σχεδόν πάντοτε κατά τη διάρκεια των γευμάτων.

Πρόσφατα το Υπουργείο Υγείας συνέταξε διατροφικές οδηγίες για τους ενήλικες Έλληνες. Οι οδηγίες αυτές αποσκοπούν στο να παρουσιαστεί ένα διατροφικό πρότυπο, το οποίο δρα ευεργετικά στην υγεία των ατόμων και βασίζεται στην ελληνική παραδοσιακή διατροφή.

Πολύ συχνά οι διατροφικές οδηγίες απεικονίζονται με τη μορφή τριγώνου ή πυραμίδας, η βάση της οποίας αναφέρεται σε τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται πολύ συχνά και η κορυφή σε τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται σπάνια, με τα υπόλοιπα τρόφιμα να καταλαμβάνουν τις ενδιάμεσες θέσεις. Στη διατροφική πυραμίδα του Υπουργείου Υγείας, η έμφαση δίνεται στη συχνότητα κατανάλωσης των τροφίμων και όχι σε ακριβείς ποσότητες, οι οποίες εξαρτώνται από το φύλο, την ηλικία, τη σωματική διάπλαση και τη φυσική δραστηριότητα των ατόμων (βλ. σχήμα).

Διαγραμματική απεικόνιση των διατροφικών συστάσεων σε επίπεδο τροφίμων

Η πυραμίδα της μεσογειακής διατροφής απεικονίζει τις συστάσεις/παρέχει μία διαγραμματική απεικόνιση των συστάσεων για την κατανάλωση των διάφορων ομάδων τροφίμων και για τη φυσική δραστηριότητα. Αξίζει, όμως, να επισημανθούν και τα παρακάτω πρόσθετα στοιχεία:

- Μην ξεπερνάτε το επιθυμητό βάρος για το ύψος σας.
- Τρώτε αργά, κατά προτίμηση σε συγκεκριμένες ώρες της ημέρας, χωρίς άγχος και με τη συντροφιά προσφιλών προσώπων.
- Προτιμάτε φρούτα ή ξηρούς καρπούς και όχι γλυκίσματα στα ενδιάμεσα μικρογεύματα.
- Προτιμάτε ψωμί ή ζυμαρικά ολικής αλέσεως.
- Προτιμάτε το νερό και όχι τα αναψυκτικά.
- Τα υγιή άτομα (πλην των εγκύων) δε χρειάζονται διατροφικά συμπληρώματα (βιταμίνες, ιχνοστοιχεία κ.λπ.), όταν ακολουθούν μια ισορροπημένη διατροφή.
- Τα υποθερμιδικά (light) τρόφιμα δεν αποτελούν υποκατάστατο της φυσικής άσκησης για τον έλεγχο της παχυσαρκίας. Επιπλέον, η κατανάλωσή τους σε μεγάλες ποσότητες έχει αποδειχθεί ότι οδηγεί σε αύξηση του σωματικού βάρους.
- Η υποδειγματική διατροφή αποτελεί τον τελικό στόχο, αλλά η υιοθέτησή της σε καθημερινή βάση μπορεί να γίνει προοδευτικά.

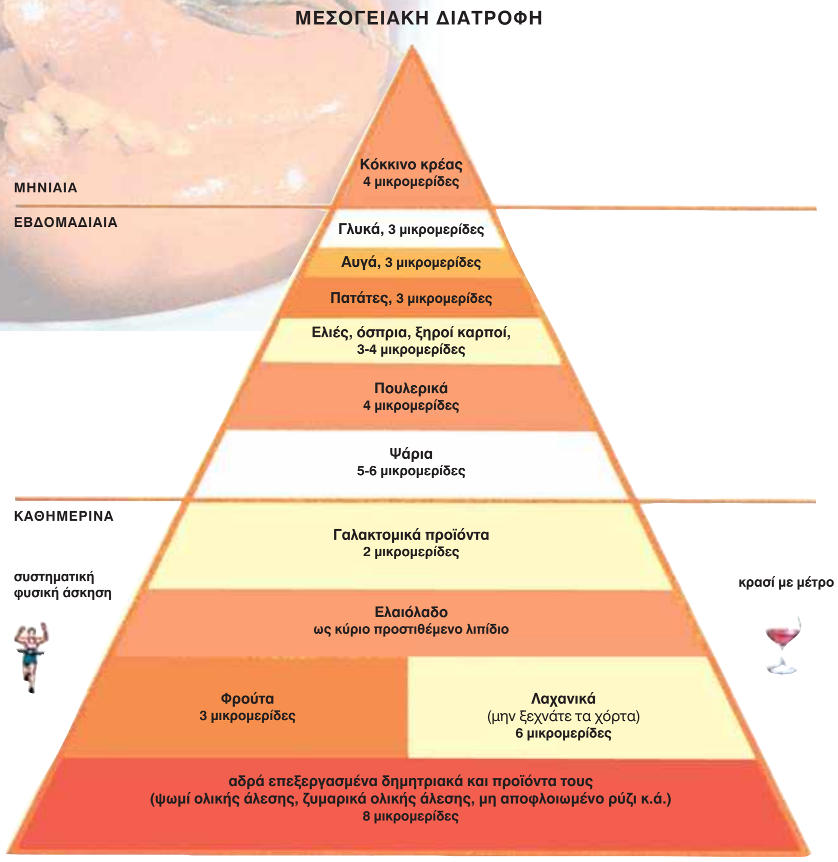

Αντωνία Τριχοπούλου, στο *Ανιχνεύοντας το Σήμερα, προετοιμάζουμε το Αύριο*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2001

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ελληνικής διατροφής;

2 Παρατηρώντας την πυραμίδα της διατροφής, προσέξτε ποιες τροφές πρέπει να καταναλώνονται συχνά και ποιες σε αραιά διαστήματα. • Εσείς ακολουθείτε αυτές τις οδηγίες στη διατροφή σας;

Β1 Τι είναι η **ονοματική φράση** και ποια η **λειτουργία** της στην πρόταση;

Ακούω και μιλώ

Ένας συμμαθητής σας διαβάζει σκόρπιες φράσεις από τα εισαγωγικά κείμενα.

1. Ταιριάξτε τις φράσεις των δύο στηλών για να ενώσετε τις προτάσεις.

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
1. Τα παιδιά	συνέταξε διατροφικές οδηγίες (κείμ. 3)
2. Οι βάσεις για τη μελλοντική μας υγεία	δε συνηθίζουν να τρώνε πρωινό (κείμ. 1)
3. Τα υγιή άτομα	μπαίνουν στην ηλικία αυτή (κείμ. 1)
4. Το Υπουργείο Υγείας	δε χρειάζονται διατροφικά συμπληρώματα (κείμ. 3)

2. Τι κοινό έχουν οι φράσεις της στήλης Α; • Ποιο μέρος του λόγου βλέπετε να έχει κυρίαρχη θέση στις φράσεις της στήλης Α και ποιο στις φράσεις στη στήλη Β;

3. Συνεχίστε μιλώντας για τη διατροφή σας: Βρείτε μια ανάλογη φράση με αυτές της στήλης Α και ζητήστε από ένα συμμαθητή σας να τη συμπληρώσει με μια ανάλογη φράση με αυτές της στήλης Β.

Οι πρώτες μου γνώσεις για τα μέρη της πρότασης

Ας θυμηθούμε ορισμένα πράγματα που ήδη έχουμε μάθει στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού σχολείου:

- Σε κάθε κείμενο, άρα και σε αυτά που διαβάσαμε προηγουμένως, κύριο συστατικό-βασική μονάδα αποτελεί η πρόταση.
- Κάθε πρόταση αποτελείται από δύο βασικά μέρη. Στο ένα μέρος κεντρική λέξη είναι το ουσιαστικό, ενώ στο άλλο μέρος το ρήμα. Το ένα μέρος, λοιπόν, θα το αναφέρουμε από εδώ κι εμπρός ως **ονοματική φράση**, ενώ το άλλο ως **ρηματική φράση**.

Διαβάζω και γράφω

1. Χωρίστε τις προτάσεις που ακολουθούν στις ονοματικές και τις ρηματικές τους φράσεις (ΟΦ, ΡΦ), όπως στο παράδειγμα:

Το ένα στα δέκα Ελληνόπουλα	είναι παχύσαρκο
ΟΦ	ΡΦ

«Οι μισές φέτες του πορτοκαλιού μες στο σιρόπι επαναφέρουν κάτι από τον ήλιο». (κείμ. 2)
«Οι οδηγίες αυτές αποσκοπούν στο να παρουσιαστεί ένα διατροφικό πρότυπο». (κείμ. 3)
«Το 56% των μαθητών τρώει τουλάχιστον μία φορά την ημέρα τσιπς». (κείμ. 1)
«Οι μικροί αφράτοι μπεζέδες, που τρίβονται αμέσως στο στόμα και λιώνουν, κρατάνε πάνω στην επιφάνειά τους τις μορφές κάποιων προσώπων». (κείμ. 2)

Τι παρατηρείτε για τις ΟΦ που ξεχωρίσατε; • Μπορείτε να βρείτε την κεντρική λέξη (ουσιαστικό) της καθεμιάς από αυτές;

B ΟΝΟΜΑΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ – ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ

Διαπιστώνω ότι:

- Η **ονοματική φράση** μπορεί να έχει **απλή μορφή** (π.χ. άρθρο + ουσιαστικό → *τα παιδιά*) ή **διευρυμένη μορφή** (π.χ. άρθρο + επίθετο + ουσιαστικό → *τα υγιή άτομα*).
- Η διευρυμένη μορφή της ονοματικής φράσης μπορεί να περιέχει οποιοδήποτε άλλο μέρος του λόγου που μπορεί να λειτουργήσει ως συμπλήρωμα ή προσδιορισμός του ουσιαστικού (π.χ. αριθμητικό, επίθετο ή και ολόκληρη ονοματική πρόταση).

  ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: *Οι μικροί αφράτοι μπεζέδες, που τρίβονται αμέσως στο στόμα και λιώνουν,*

Ακούω και μιλώ

Παρατηρήστε τις ρηματικές φράσεις που ξεχωρίσατε προηγουμένως, καθώς και εκείνες της στήλης Β στην άσκηση 1. • Τι μπορείτε να πείτε για τα συστατικά στοιχεία μιας ΡΦ; • Από ποιες άλλες φράσεις μπορεί να αποτελείται;

Διαπιστώνω ότι:

- Η **ρηματική φράση** είναι ο συνδυασμός του ρήματος με τα συμπληρώματα και τους προσδιορισμούς του.
- Μια ονοματική φράση μπορεί να είναι μέρος μιας ρηματικής φράσης:

  [*Το Υπουργείο Υγείας*]ΟΦ [*συνέταξε* [*διατροφικές οδηγίες*]ΟΦ]ΡΦ

Διαβάζω και γράφω

1. Βρείτε τις ονοματικές φράσεις που υπάρχουν μέσα στις ρηματικές φράσεις των παρακάτω προτάσεων:
   – Τα παιδιά τρώνε τσιπς.
   – Οι άνθρωποι δεν εφαρμόζουν τους κανόνες καλής διατροφής.
   – Οι επισκέπτες έφερναν πάντα κάποιο γλυκό δώρημα.
   – Η υποδειγματική διατροφή αποτελεί τον τελικό στόχο.
2. Χωρισμένοι σε ομάδες των δύο ατόμων εντοπίστε στα εισαγωγικά κείμενα έξι προτάσεις στις οποίες να διακρίνετε την ονοματική φράση από τη ρηματική φράση. • Προσέξτε, ώστε να επιλέξετε τρεις προτάσεις στις οποίες η ονοματική φράση να έχει απλή μορφή και τρεις με διευρυμένη μορφή.

Ακούω και μιλώ

Από τις ονοματικές φράσεις της άσκησης 1 (*Διαβάζω και γράφω*) στην προηγούμενη σελίδα, ποιες απαντούν στην ερώτηση *ποιος*; • Ποιες απαντούν στην ερώτηση *ποιον* ή *τι*; • Υποθέστε ότι σας κάνουν αυτές τις ερωτήσεις και πρέπει να απαντήσετε.

B2 Επιθετικός προσδιορισμός

Μαθαίνω ότι:

Η ονοματική φράση έχει πολλές λειτουργίες στις προτάσεις.

Συγκεκριμένα λειτουργεί ως:

- **Υποκείμενο** του ρήματος, δηλαδή μία λέξη ή φράση που δηλώνει ποιος ενεργεί (όπως εδώ *οι γονείς*) ή δέχεται μια ενέργεια ή βρίσκεται σε μια κατάσταση:

  Πολλοί γονείς *δε διαφωνούν.* (κείμ. 1)
- **Κατηγορούμενο** (του υποκειμένου):

  Το 1 στα 10 Ελληνόπουλα είναι ***παχύσαρκο.*** (κείμ. 1)
- **Αντικείμενο**, δηλαδή το πρόσωπο ή το πράγμα στο οποίο μεταφέρεται η ενέργεια του υποκειμένου ενός ρήματος:

  Το Υπουργείο Παιδείας συνέταξε **διατροφικές οδηγίες**. (κείμ. 3)
- **Ύστερα από πρόθεση**:

  Λόγια κάποτε πικρά με ***τη γλύκα στο στόμα***. (κείμ. 2)
- **Συμπλήρωμα ενός ουσιαστικού** (= άλλης ονοματικής φράσης) σε πτώση γενική:

  Περιεργάζομαι την παράταξη ***των γλυκισμάτων***. (κείμ. 2)

Ακούω και μιλώ

1. Στον πίνακα της τάξης γράψαμε ορισμένες ονοματικές φράσεις που εντοπίσαμε στα εισαγωγικά κείμενα 1, 2, 3. • Κρύψτε τη στήλη με τα επίθετα και δείτε μόνο τα ουσιαστικά. • Στη συνέχεια αποκαλύψτε ένα ένα τα επίθετα. • Ποια ιδιότητα δίνει κάθε επίθετο στο κάθε ουσιαστικό;

ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ (ΟΦ)		
Κείμενο	**Επίθετα**	**Ουσιαστικά**
1	(τις) κακές (της) καλής (η) μεγάλη (των) νέων	συνήθειες διατροφής ποικιλία αγαθών
2	(τα) μεγάλα και μικρά (τις) λευκές	κουτιά κορδέλες
3	(η) υψηλή (οι) διατροφικές	κατανάλωση οδηγίες

2. Μελετήστε πιο προσεκτικά τα επίθετα που προσδιορίζουν τα συγκεκριμένα ουσιαστικά. • Είναι διαφορετικού ή ίδιου γένους; • Μήπως διαφέρουν στην πτώση ή στον αριθμό

3. Περιγράψτε τι φάγατε σήμερα στο πρωινό σας, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα επίθετα που να αποδίδουν τις ιδιότητες των τροφίμων που καταναλώσατε.

Κείμενο 4 [Η ταινία *Πολίτικη κουζίνα*]

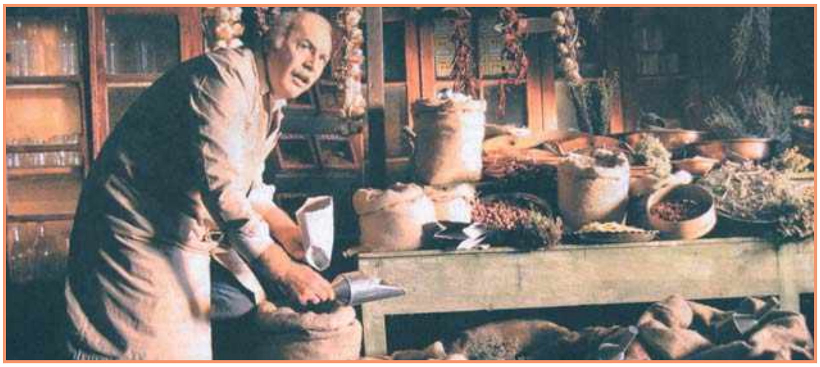

Η υπόθεση της ταινίας έχει ως κέντρο τη ζωή του Φάνη Ιακωβίδη. Από τα παιδικά χρόνια στην εφηβεία και από εκεί στη γοητευτική ηλικία του σαραντάρη καθηγητή Αστροφυσικής, του οποίου οι δύο παιδικοί έρωτες δεν έσβησαν ποτέ: Ο πρώτος, η ξεχωριστή προσωπικότητα του παππού του, που με τις μαγικές ιστορίες για μπαχάρια και αστέρια τον έδεσε για πάντα με την τέχνη της μαγειρικής. Ο δεύτερος, η παιδική του φίλη Σαϊμέ, που τον σαγήνευε με τους ανατολίτικους σκοπούς που του χόρευε.

Ενημερωτικό φυλλάδιο της εταιρείας διανομής κινηματογραφικών ταινιών Village films

Κείμενο 5 [Ένα «νόστιμο» καλτσόνε]

Νίκος Μαρουλάκης,
περ. «Ερευνητές»
εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*,
2004

Διαβάζω και γράφω

1. Στα κείμενα 4 και 5 υπογραμμίστε τα επίθετα μαζί με τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν. • Προσέξτε ώστε να υπάρχει συμφωνία ουσιαστικού-επιθέτου στο γένος, τον αριθμό και την πτώση. • Μεταφέρετε τα επίθετα και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν στον πίνακα που ακολουθεί.

Κείμενο	Επίθετο ως επιθετικός προσδιορισμός	Ουσιαστικό που προσδιορίζει
4	τα παιδικά	χρόνια
5	ιταλικό (συνεχίστε...)	γλέντι

Μαθαίνω ότι:

- Το επίθετο μπορεί να προσδιορίζει ένα ουσιαστικό και να του δίνει μια (μόνιμη) ιδιότητα. Σε αυτή την περίπτωση λέμε ότι λειτουργεί ως **επιθετικός προσδιορισμός**.
- Αυτός ο προσδιορισμός είναι στο **ίδιο γένος**, στην **ίδια πτώση** και στον **ίδιο αριθμό** με το ουσιαστικό.

2. Διαβάστε πάλι τα κείμενα 4 και 5 χωρίς τα επίθετα που προσδιορίζουν συγκεκριμένα ουσιαστικά. • Τι παρατηρείτε; • Αλλάξτε τώρα τα παρακάτω επίθετα με συνώνυμα ή τα αντίθετά τους στη σημασία και προσέξτε τις αλλαγές στη σημασία των λέξεων συμπληρώνοντας τον πίνακα που ακολουθεί:

Επίθετα	Συνώνυμα-αντώνυμα επιθέτων	Ουσιαστικά
μαγικές		ιστορίες
ανατολίτικους		σκοπούς
άπλυτα		ρούχα
πεντανόστιμη		πίτσα

Κείμενο 6 [Γονείς και διατροφή]

Οι γονείς θα πρέπει να δείξουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη διατροφή των παιδιών τους στο σπίτι, αλλά και στο σχολείο. Πρέπει από μικρά να τα εκπαιδεύσουν σε όλες τις γεύσεις και σε όλα τα τρόφιμα, ώστε να είναι αποδεκτά από αυτά, όταν το φαγητό γίνει συνειδητή και αυτόνομη διαδικασία. Επίσης, θα πρέπει να ενδιαφέρονται για το τι τρώνε στο σχολείο ή στις εξόδους τους, ώστε να μη μάθουν τα παιδιά στην εύκολη επιλογή του φαστφούντ και της υποκατάστασης του σπιτικού φαγητού από χαμηλής θρεπτικής αξίας τρόφιμα και σνακ.

Το μαγειρεμένο φαγητό με τη σαλάτα θα πρέπει να υπάρχει καθημερινά (ή σχεδόν καθημερινά) στο τραπέζι και η λύση του «έτοιμου φαγητού» θα πρέπει να περιορίζεται σε ελάχιστες ειδικές μέρες, όταν οι υποχρεώσεις δεν αφήνουν χρονικά περιθώρια για μαγειρική παρασκευή. Πρέπει να φροντίζουν να τρώνε σαλάτες και φρούτα, να προτιμούν τους φυσικούς χυμούς από τα αναψυκτικά, να προ-

τιμούν μια φέτα ψωμί με μέλι από μια τυρόπιτα και να τρώνε εξίσου τα όσπρια με το κρέας. Ειδικότερα, όταν υπάρχει και παιδική παχυσαρκία, θα πρέπει να ωθήσουν τα παιδιά τους να γίνουν πιο δραστήρια.

περ. «Ε-Ιατρικά», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2003

Διαβάζω και γράφω

1. Αναζητήστε επιθετικούς προσδιορισμούς στα κείμενα 1 και 6 και καταγράψτε τους στο τετράδιό σας. • Χρησιμοποιήστε όσους από τους επιθετικούς προσδιορισμούς μπορείτε σε ένα κείμενο που να απευθύνεται προς τους γονείς σας και θα τους ζητάει να προσέχουν πώς τρέφονται τα παιδιά τους.
2. Μερικοί συμμαθητές σας «ανακάλυψαν» ορισμένα επίθετα στα προηγούμενα κείμενα, τα οποία δε φαίνεται να λειτουργούν ως επίθετα. • Μελετήστε και εσείς και προσέξτε πώς λειτουργούν.

Λέξη	Είναι επίθετο	Γίνεται ουσιαστικό
πρωινό	πρωινό φαγητό	δε συνηθίζουν να τρώνε πρωινό (κείμ. 1)
αναψυκτικά	αναψυκτικά ποτά	προτιμούν τους φυσικούς χυμούς από τα αναψυκτικά (κείμ. 6)

Συνεχίστε την αναζήτηση στο κείμενο 1.

Γ ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Γ1 Κλίση ουσιαστικών

Ακούω και μιλώ

1. Από το Δημοτικό σχολείο έχετε μάθει τι είναι τα ουσιαστικά. Αναζητώντας ουσιαστικά στα κείμενα 1, 2 και 3, προσπαθήστε να θυμηθείτε και να γνωρίσετε καλύτερα αυτές τις λέξεις, που είναι σημαντικές για την επικοινωνία. Χωρίστε τα παρακάτω ουσιαστικά σε κατηγορίες ανάλογα με το γένος τους (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο).

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ
(κείμενο 1) των μαθητών • οι άνθρωποι • τους κανόνες • την απόφαση • την ημέρα • τους φίλους • το δώρο • ο (μέσος) όρος • τα αγόρια
(κείμενο 2) (στην) επιφάνεια • τον ήλιο • τους κουραμπιέδες • το στόμα
(κείμενο 3) το κρασί • τους Έλληνες • η κορυφή • (του) κρέατος

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ		
Αρσενικά	**Θηλυκά**	**Ουδέτερα**
των μαθητών	την απόφαση	το δώρο
οι άνθρωποι	την ημέρα	τα αγόρια
(συνεχίστε...)	(συνεχίστε...)	του κρέατος
		(συνεχίστε...)

Παρατηρώ ότι:

- Πολλές φορές το **φυσικό γένος** ενός ουσιαστικού άλλοτε ταυτίζεται και άλλοτε όχι με το γένος που έχει στη γραμματική (**γραμματικό γένος**). • Για παράδειγμα, το ουσιαστικό *το αγόρι* έχει φυσικό γένος αρσενικό, αλλά έχει γραμματικό γένος ουδέτερο, ενώ το ουσιαστικό *ο μάγειρας* έχει φυσικό και γραμματικό γένος αρσενικό.

2. Αναζητήστε ανάλογα παραδείγματα στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3) και συζητήστε τα στην τάξη.

Διαβάζω και γράφω

1. Όπως γνωρίζετε, τα ουσιαστικά έχουν δύο αριθμούς τον ενικό (όταν μιλάμε για ένα ουσιαστικό) και τον πληθυντικό (όταν μιλάμε για πολλά ουσιαστικά). • Χωρίστε σε δύο κατηγορίες ανάλογα με τον αριθμό στον οποίο βρίσκονται τα παραπάνω ουσιαστικά της άσκησης 1 (*Ακούω και μιλώ*) στην προηγούμενη σελίδα.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ	
Ενικός αριθμός	**Πληθυντικός αριθμός**

2. Παράλληλα, τα ουσιαστικά (όπως τα επίθετα, τα άρθρα και οι αντωνυμίες) κλίνονται και σχηματίζουν τύπους σε τέσσερις πτώσεις (ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική). Περισσότερα για τις πτώσεις θα διαβάσετε στη σχολική γραμματική. Συμπληρώστε στον πίνακα τις βασικές πτώσεις (ονομαστική, γενική, αιτιατική) των ουσιαστικών από τις προηγούμενες σελίδες προσέχοντας τις καταλήξεις.

Ουσιαστικά	**Πτώση**	**Επίθετα**	**Πτώση**
των μαθητών	γενική		
οι άνθρωποι	ονομαστική		
(συνεχίστε συνεργαζόμενοι με ένα συμμαθητή σας)			

Προσέχω ότι:

- **Η ονομαστική** είναι η πτώση που απαντά στο ερώτημα *ποιος, ποια, ποιο* ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση που δηλώνει το ρήμα.
- **Η γενική** είναι η πτώση που απαντά στο ερώτημα *τίνος (ποιου, ποιας, ποιου;)*.
- **Η αιτιατική** είναι η πτώση που απαντά στο ερώτημα *τι (ποιον, ποια, ποιο;)*.
- **Η κλητική** είναι η πτώση με την οποία απευθύνουμε πρόσκληση ή προσφώνηση σε κάποιον, κάποια, κάτι.

Ακούω και μιλώ

1. Επιχειρήστε να κατατάξετε τα ουσιαστικά που είδατε πριν σε απλές ομάδες (κατηγορίες) ανάλογα με την κατάληξή τους στην ονομαστική, γενική ή αιτιατική.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ						
	Αρσενικά		Θηλυκά		Ουδέτερα	
Ονομ.	φίλος	κανόνας	ημέρα	πόλη	δώρο	στόμα
Γεν.	φίλου	κανόνα	ημέρας	πόλης	δώρου	στόματος
Αιτ.	φίλο	κανόνα	ημέρα	πόλη	δώρο	στόμα
Ονομ.	φίλοι	κανόνες	ημέρες	πόλεις	δώρα	στόματα
Γεν.	φίλων	κανόνων	ημερών	πόλεων	δώρων	στομάτων
Αιτ.	φίλους	κανόνες	ημέρες	πόλεις	δώρα	στόματα

2. Ποια ουσιαστικά έχουν δύο διαφορετικές καταλήξεις, δηλ. δύο στον ενικό και δύο στον πληθυντικό (δικατάληκτα) και ποια τρεις, δηλ. τρεις στον ενικό και τρεις στον πληθυντικό (τρικατάληκτα), όταν κλίνονται;
3. Προσέξτε τώρα όσα ουσιαστικά είναι δικατάληκτα. Έχουν ίδιο αριθμό συλλαβών;

Διαπιστώνω ότι:

- Τα ουσιαστικά διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τα **δικατάληκτα** και τα **τρικατάληκτα**.
- Παράλληλα τα δικατάληκτα διακρίνονται σε **ισοσύλλαβα** (καθώς όλοι οι τύποι-πτώσεις έχουν ίδιο αριθμό συλλαβών, π.χ. *μαθητής*) και **ανισοσύλλαβα** (καθώς ορισμένοι τύποι-πτώσεις εμφανίζουν μία επιπλέον συλλαβή, π.χ. *παππούς*).

Κείμενο 7 [Πόσον η ζωή ήτο γλυκεία...]

Εσηκώθην, αισθανθείς ρώμην* τινά, κ' έφερα ολίγους γύρους περί τον αιγιαλόν, και την μικράν κοιλάδα, βλέπων πόσον η ζωή ήτο γλυκεία, εις τα ωραία, τα έρημ' ακρογιάλια της πτωχής νήσου μου. [...] Μετά εν τέταρτον της ώρας, μ' έκραξεν ο Αταίριαστος.

— Μας ήρθε, είπεν, η μυζήθρα, μυρωδάτη, αχνιστή. Την έφερε πεσκέσι το Ξενιώ, η μικρή τσούπα** του Πατσοστάθη. Ύστερ' από λίγο θα 'ρθη, λέει, ο αφέντης της –δηλαδή ο πατέρας της– να μας φέρη, λέει, το κοκορέτσι, ψημένο, έτοιμο. Όσον διά τα δύο μπούτια θα μας τα φέρη, λέει, ωμά, για να τα ψήσουμε αργότερα εδώ.

— Μπερεκέτβερσιν· (ο θεός να τα πληθύνη).

— Το άλλο το μισό κατσίκι, το εκράτησε, λέει, για τη φαμίλια του, [...] επειδή θα μας ήτον πολύ να μας το έφερνε όλο, επτά οκάδες πράμα... Τώρα θα μας έρθη κι ο Αγάλλος, να μας ζύμωση την πίττα. Σ' αρέσει η τυρόπιττα με χλωρό τυρί και με δέκα αυγά;

— Βεβαίως.

— Και πάλι τα δύο μπούτια, ο ίδιος ο Στάθης θα μας τα ψήση εδώ, για να έχουμε να δειλινίσουμε.

*** ρώμη:** η σωματική δύναμη, το σφρίγος.
**** τσούπα:** η μικρή κοπέλα, κόρη.

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «Τα ρόδιν' ακρογιάλια», *Άπαντα*, εκδ. Δόμος, 1997

Κείμενο 8 Αγνά βιολογικά προϊόντα

Διαφημιστική αφίσα

Διαβάζω και γράφω

1. Με βάση τα ουσιαστικά της άσκησης 1 στην αρχή της ενότητας Γ1 (*Ακούω και μιλώ*) και τα κείμενα 7 και 8, συμπληρώστε τον πίνακα με τις κυριότερες κατηγορίες στις οποίες διακρίνονται τα ουσιαστικά ως προς την κλίση τους (γράφοντας ένα παράδειγμα ουσιαστικού στην ονομαστική).

ΤΡΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ (ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ)	
Αρσενικά	**Θηλυκά**
ο άνθρωπος	η νήσος

ΔΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ					
ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ			ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ		
Αρσενικά	**Θηλυκά**	**Ουδέτερα**	**Αρσενικά**	**Θηλυκά**	**Ουδέτερα**
ο μαθητής	η θάλασσα	το ψωμί	ο κουραμπιές	η γεύση	το απόγευμα

2. Σχηματίστε τη γενική πληθυντικού των παραπάνω ουσιαστικών. • Μπορούν να σχηματίσουν όλα αυτά τα ουσιαστικά γενική πληθυντικού; • Λάβετε υπόψη τις οδηγίες και τα παραδείγματα της σχολικής γραμματικής για τον τονισμό των ουσιαστικών στη γενική πτώση.

3. Υποθέστε ότι γράφετε μία πρόσκληση προς το γυμνασιάρχη και τους καθηγητές του σχολείου για μια εκδήλωση των μαθητών. Χρησιμοποιήστε την κλητική πτώση στην αρχή της πρόσκλησης.

4. Τόσο στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3) όσο και στα κείμενα 5 και 7, υπάρχουν ουσιαστικά τα οποία είτε είναι άκλιτα (κυρίως ξένες λέξεις) είτε διπλοκατάληκτα, δηλαδή τα συναντάμε με δύο τύπους σε ενικό και πληθυντικό αριθμό (π.χ. *μάνες-μανάδες*). Προσπαθήστε με τη βοήθεια του καθηγητή σας και της σχολικής γραμματικής να εντοπίσετε τέτοια ουσιαστικά.

Γ2 Κλίση επιθέτων

ΕΠΙΘΕΤΑ
Κείμενο 1 παχύσαρκο (Ελληνόπουλο) • νότια (Ασία) • κακές (συνήθειες) • πολλοί (γονείς) παρόμοια (τρόφιμα) • σωστή (διατροφή)
Κείμενο 2 ζαχαρώδη (φιλέματα) • γλυκό (δώρημα) • μικρά (κουτιά) • γυάλινα (βάζα)
Κείμενο 3 μέτρια (πρόσληψη) • ακριβείς (ποσότητες) • υγιή (άτομα)

Διαβάζω και γράφω

1. Επιλέξαμε ορισμένα επίθετα από τα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3) και αρχίσαμε να γράφουμε τα υπόλοιπα γένη τους. • Συνεχίστε με τη βοήθεια της σχολικής γραμματικής. • Συνεργαστείτε σε ομάδες των τριών μαθητών.

ΕΠΙΘΕΤΑ – ΓΕΝΟΣ		
Αρσενικό	**Θηλυκό**	**Ουδέτερο**
ο παχύσαρκος	η παχύσαρκη	το παχύσαρκο
ο νότιος	η νότια	το νότιο

Διαπιστώνω ότι:

- Μερικές βασικές κατηγορίες επιθέτων είναι:

	Αρσενικό		**Θηλυκό**		**Ουδέτερο**	
1.	καλ-ός νότι-ος γλυκ-ός	**-ος/-ός**	καλ-ή νότι-α γλυκ-ιά	**-ή** **-α** **-ιά**	καλ-ό νότι-ο γλυκ-ό	**-ο/-ό**
2.	ταχύς αλλά παχύς	**-ύς**	ταχεία παχιά	**-εία** **-ιά**	ταχύ παχύ	**-ύ**
3.	ακριβής	**-ής**	ακριβής	**-ής**	ακριβές	**-ές**

- Υπάρχουν, όπως θα δούμε στη σχολική γραμματική, και άλλες κατηγορίες επιθέτων με καταλήξεις σε: -ής (καφετής), -ιά (καφετιά), -ί (καφετί)
  -ης (ζηλιάρης), -α (ζηλιάρα), -ικο (ζηλιάρικο),

  ενώ με ιδιαίτερο τρόπο κλίνεται ένα επίθετο που συναντάμε συχνά: ο πολύς, η πολλή, το πολύ (αναζητήστε την κλίση του στη σχολική γραμματική).

2. Κοιτάξτε προσεκτικά τον πίνακα των επιθέτων που συνοδεύονται από ουσιαστικά στην αρχή της ενότητας Γ2. • Τι παρατηρείτε ως προς την κλίση τους; • Μοιάζουν ή διαφέρουν;

3. Επιλέξτε δύο φράσεις από τα προηγούμενα κείμενα οι οποίες να περιέχουν επίθετο και ουσιαστικό και επιχειρήστε να τα κλίνετε παράλληλα, όπως στον παρακάτω πίνακα:

Πτώση	Επίθετο	Ουσιαστικό	Αριθμός	Επίθετο	Ουσιαστικό
ΟΝΟΜ. ΓΕΝ. ΑΙΤ.	μικρό μικρού μικρό	κουτί κουτιού κουτί	ΕΝΙΚΟΣ	ακριβής ακριβούς ακριβή	ποσότητα ποσότητας ποσότητα
ΟΝΟΜ. ΓΕΝ. ΑΙΤ.	μικρά μικρών μικρά	κουτιά κουτιών κουτιά	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ	ακριβείς ακριβών ακριβείς	ποσότητες ποσοτήτων ποσότητες

- Πηγαίνετε τώρα στο κείμενο 8. Μεταφέρετε τα επίθετα στον άλλον αριθμό από αυτόν που είναι και προσέξτε τις αλλαγές στις καταλήξεις τους. • Φτιάξτε και εσείς μια σύντομη διαφήμιση των προϊόντων που παράγει ο τόπος σας ή η οικογένειά σας, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα επίθετα.

4. Τα επίθετα που υπάρχουν στο επόμενο κείμενο 9 είναι σε ενικό αριθμό. • Μεταφέρετέ τα στον πληθυντικό και παρατηρήστε τις αλλαγές που έχουν γίνει στις καταλήξεις τους. • Φτιάξτε ένα σκίτσο με αντώνυμα (όσα βρείτε) αυτών των επιθέτων, ώστε να δώσετε κουράγιο και χαρά στο γάτο!

Κείμενο 9 [Τι πλούσια γλώσσα για έναν πεινασμένο γάτο!]

Philippe Geluck, περ. «9», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ,* 2003

Δ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

Σ' αυτή την ενότητα θα γνωρίσουμε δύο από τους βασικούς μηχανισμούς-τρόπους σχηματισμού λέξεων, την παραγωγή και τη σύνθεση. Ας αναζητήσουμε από τα εισαγωγικά κείμενα ορισμένες λέξεις, για να μελετήσουμε μαζί πώς έχουν δημιουργηθεί.

Ακούω και μιλώ

1. Ας προσέξουμε πώς έχουν σχηματιστεί οι λέξεις που είναι χωρισμένες σε δύο ομάδες.

Α΄ ομάδα		**Β΄ ομάδα**	
Αμερικανάκια διατροφή	(κείμ. 1)	παχύσαρκο καρδιοπαθειών	(κείμ. 1)
επισκέψεις κουβεντούλες	(κείμ. 2)	πολύχρωμα μηλόπιτες	(κείμ. 2)
τρόφιμα δραστηριότητα	(κείμ. 3)	μικρογεύματα ελαιόλαδου	(κείμ. 3)

α. Από ποια λέξη έχει προέλθει η κάθε λέξη της πρώτης ομάδας;
β. Με ποιο τρόπο βλέπετε να έχει γίνει ο σχηματισμός των λέξεων αυτών;
γ. Σκεφτείτε άλλες λέξεις που έχουν σχηματιστεί με τον ίδιο τρόπο.

2. **α.** Από ποιες απλές λέξεις έχουν σχηματιστεί οι λέξεις της δεύτερης ομάδας;
β. Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκουν οι λέξεις που αποτελούν το δεύτερο μέρος των σύνθετων λέξεων αυτής της ομάδας; • Ποια κοινά στοιχεία παρουσιάζει στο γραμματικό μέρος η νέα λέξη με το δεύτερο μέρος της;

Μαθαίνω ότι:

- Οι λέξεις της πρώτης ομάδας έχουν παραχθεί από άλλες λέξεις. Νέες λέξεις μπορούν να παραχθούν με δύο τρόπους:

  α΄ τρόπος: στο θέμα της αρχικής λέξης προστίθεται μία νέα διαφορετική κατάληξη που λέγεται παραγωγική κατάληξη ή επίθημα:

  π.χ. *Αμερικανός* **θέμα**: ***Αμερικαν-ός*** **παραγ. κατάληξη**: ***-άκι***.

  β΄ τρόπος: Αριστερά από το θέμα μιας λέξης προστίθεται ένα πρόθημα, όπως μια πρόθεση ή το στερητικό α- (που δηλώνει άρνηση):

  π.χ. *τροφή* **πρόθημα**: ***δια*** **παράγωγη λέξη**: ***διατροφή***

  π.χ. *φθαρτός* **πρόθημα**: ***α-*** (στερ.) **παράγωγη λέξη**: ***άφθαρτος***.

- Οι λέξεις της δεύτερης ομάδας έχουν δημιουργηθεί από την ένωση των θεμάτων δύο απλών λέξεων.

  π.χ. *παχύσαρκο*: από τις λέξεις

  παχύ: που είναι το α΄ μέρος (**πρώτο συνθετικό**) της νέας λέξης

  σάρκα: που είναι το β΄ μέρος (**δεύτερο συνθετικό**) της νέας λέξης.

Διαβάζω και γράφω

1. Να μεταφέρετε στον επόμενο πίνακα τις λέξεις της Α΄ ομάδας που μελετήσατε προηγουμένως. Βρείτε νέες λέξεις στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3).

Προθήματα	Θέμα	Παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα
	κουβέντ-α	κουβεντ-ούλα

2. Διακρίνετε το πρώτο και το δεύτερο συνθετικό των λέξεων της Β΄ ομάδας που μελετήσατε προηγουμένως. • Αναζητήστε και άλλες σύνθετες λέξεις στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3).

Σύνθετη λέξη	α΄ συνθετικό	β΄ συνθετικό

3. Εντοπίστε τα προθήματα σε παράγωγες λέξεις των κειμένων 10 και 11 που είναι υπογραμμισμένες. • Τι παρατηρείτε; • Είναι μόνο προθέσεις ή και άλλα είδη προθημάτων; • Φτιάξτε στη συνέχεια, εργαζόμενοι σε ομάδες, έναν πίνακα με τις παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα που θα συναντήσετε σε λέξεις των ίδιων κειμένων. • Χρησιμοποιήστε όσες από αυτές τις λέξεις μπορείτε σε μια διαφημιστική αφίσα κατά του καπνίσματος.

4. Αναζητήστε στο λεξικό τις διαφορετικές σημασίες που αποκτά το ρήμα **φεύγω** με την αλλαγή των προθημάτων-προθέσεων, π.χ. *απο-φεύγω, κατα-φεύγω* κτλ.

Κείμενο 10 [Προσωρινή απόλαυση, μόνιμη ζημιά]

Το κάπνισμα είναι βλαβερό για την υγεία. Οι περισσότεροι άνθρωποι το ξέρουν αυτό, αλλά λίγοι γνωρίζουν πως το κάπνισμα επηρεάζει την εικόνα τους και τη στάση που άλλοι άνθρωποι κρατάνε απέναντί τους. Το κάπνισμα προκαλεί δύσοσμη αναπνοή και κιτρινισμένα δόντια. Συχνά κάνει τους άλλους ανθρώπους να μη θέλουν να βρίσκονται κοντά τους. Ακόμη και αν δεν καπνίζετε, πιθανόν να έχετε παρατηρήσει ότι τα ρούχα μυρίζουν τσιγαρίλα, αν βρεθήκατε κοντά σε καπνιστές.

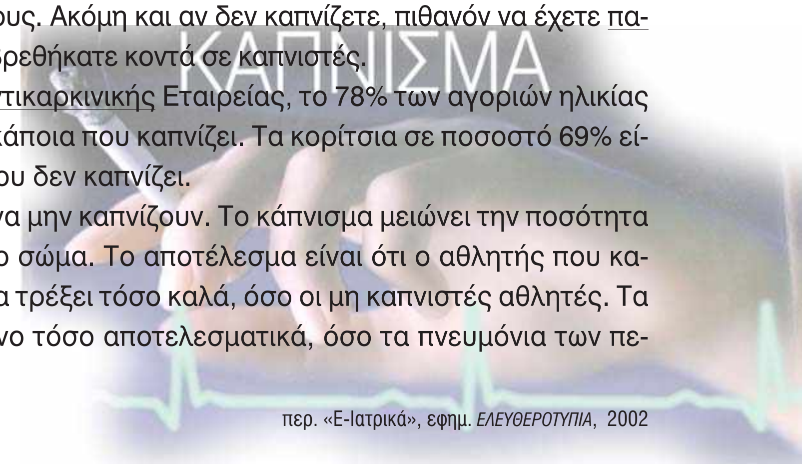

Σύμφωνα με μια έρευνα της Αμερικανικής Αντικαρκινικής Εταιρείας, το 78% των αγοριών ηλικίας 12-17 ετών δήλωσε ότι δεν επιθυμεί να βγει με κάποια που καπνίζει. Τα κορίτσια σε ποσοστό 69% είπαν ότι θα προτιμούσαν να βγουν με κάποιον που δεν καπνίζει.

Οι προπονητές απαιτούν από τους αθλητές να μην καπνίζουν. Το κάπνισμα μειώνει την ποσότητα οξυγόνου που μπορεί να μεταφέρει το αίμα στο σώμα. Το αποτέλεσμα είναι ότι ο αθλητής που καπνίζει πιθανόν να μην μπορεί να κολυμπήσει ή να τρέξει τόσο καλά, όσο οι μη καπνιστές αθλητές. Τα πνευμόνια του καπνιστή δε μεταφέρουν οξυγόνο τόσο αποτελεσματικά, όσο τα πνευμόνια των περισσότερων μη καπνιστών.

περ. «Ε-Ιατρικά», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2002

Κείμενο 11 [Τι τρώμε κατά τη διάρκεια των εξετάσεων;]

Την περίοδο των εξετάσεων είναι γνωστό πως γονείς και μαθητές ψάχνουν τη «μαγική φόρμουλα» που θα επιτρέψει στους εξεταζόμενους να έχουν μέγιστη πνευματική απόδοση, προκειμένου να αντεπεξέλθουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις απαιτήσεις των εξετάσεων.

Τι, τελικά, είναι πραγματικά αποτελεσματικό και τι μπορεί να αποβεί μπούμερανγκ* στην απόδοση του μαθητή;

Η γενική αρχή που πρέπει να διέπει τη δίαιτα του υποψηφίου είναι γεύματα εύπεπτα και τακτά.

Κατά συνέπεια, παχιά κρέατα, αλλαντικά, γλυκά πλούσια σε βούτυρο και κρέμες γάλακτος πρέπει να αποφεύγονται.

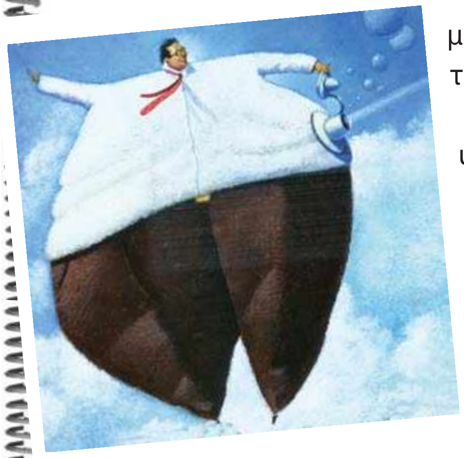

Το πρωινό βελτιώνει την πνευματική και φυσική μας κατάσταση και μας «εμποδίζει» να καταναλώνουμε μεγαλύτερες ποσότητες φαγητού την υπόλοιπη ημέρα.

Άλλωστε, αν το παραλείψουμε από το καθημερινό μας φαγητό, υπάρχει πιθανότητα να υποφέρουμε από ατονία, ζαλάδα, υπόταση και υπογλυκαιμία**.

Το ιδανικό πρωινό πρέπει να αποτελείται από γάλα, μαύρο ψωμί και δημητριακά προγεύματος, λίγο τυρί επιλογής και ποικιλία από φρούτα εποχής και χυμούς αυτών. Αν η επιθυμία για γλυκό είναι μεγάλη και για να αποφύγουν τα λιπαρά, καλό είναι οι υποψήφιοι να καταφεύγουν σε γλυκά του κουταλιού ή στο δημοφιλές και δροσιστικό ζελέ, το οποίο μπορούν να εμπλουτίζουν με φρούτα.

* **μπούμερανγκ:** η πράξη που έχει το αντίθετο από το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, στρέφεται δηλαδή εναντίον εκείνου που την έκανε με σκοπό να αποκομίσει οφέλη.

** **υπογλυκαιμία (η):** η παθολογική μείωση του σακχάρου που περιέχεται στο αίμα.

περ. «Ε-Ιατρικά», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2002

Ήδη στη 2η ενότητα μιλήσαμε για τα χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου. Αναφέραμε ανάμεσα στα χαρακτηριστικά και εκείνα τα οποία ή δε χρησιμοποιούν καθόλου τη γλώσσα (χειρονομίες, βλέμμα, έκφραση προσώπου, διάθεση κτλ.) ή χρησιμοποιούν στοιχεία συμπληρωματικά-διαμορφωτικά της γλωσσικής επικοινωνίας (επιτονισμός-ανεβοκατέβασμα της φωνής, παύσεις, ένταση φωνής κτλ.).

Κείμενο 12 [Ένας καφές = χίλιες λέξεις]

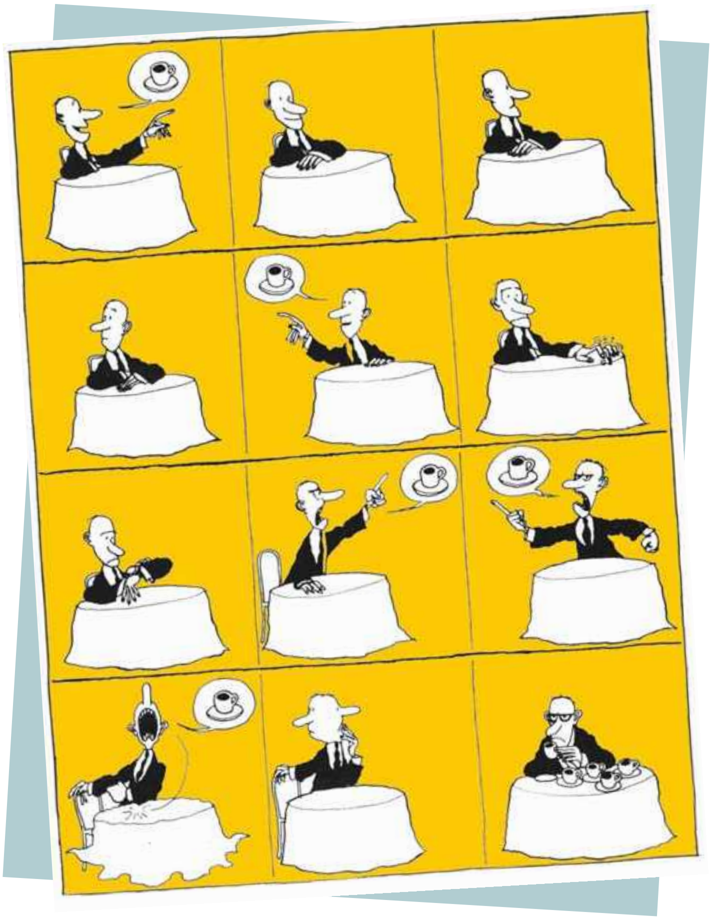

Quino, *Καλή όρεξη*, εκδ. Βαβέλ, 1987

Ακούω και μιλώ

1. Δώστε έναν άλλο τίτλο στο κείμενο 12. • Υποθέστε ότι παρακολουθείτε τον πελάτη του κειμένου 12 από το απέναντι τραπέζι. Πότε σας φαίνεται ήρεμος, πότε ανυπόμονος, πότε θυμωμένος; • Αφού τα σκίτσα δεν έχουν λόγια, πώς καταλαβαίνετε την ψυχική του διάθεση;
2. Ένας μαθητής ή μαθήτρια να ξαναδιαβάσει στην τάξη το κείμενο 1 φροντίζοντας να το συνοδεύσει με κατάλληλες χειρονομίες και να το χρωματίσει με τα σχετικά ανεβοκατεβάσματα της φωνής.

Διαβάζω και γράφω

Στο κείμενο 12 γράψτε τα λόγια και τις σκέψεις του πελάτη σε κάθε τετραγωνάκι. Προσπαθήστε να αποδώσετε κάθε φορά τα συναισθήματά του με βάση τις εκφράσεις του προσώπου του και τις χειρονομίες του.

ΣΤ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1 Συλλέξτε από τα κείμενα που μελετήσατε λέξεις και φράσεις για την υγιεινή και μη υγιεινή σύγχρονη διατροφή χρησιμοποιώντας το σχολικό λεξικό για την ερμηνεία των λέξεων:

1. ΥΓΙΕΙΝΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ		
Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα-φράσεις**
2. ΜΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ		
Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα-φράσεις**

2 Στο κείμενο 7 υπάρχουν λέξεις από παλιότερες μορφές της γλώσσας μας. Ποιες από αυτές δε γνωρίζετε; • Ξαναγράψτε το κείμενο προσαρμόζοντας όσες λέξεις κρίνετε σκόπιμο στη σημερινή μορφή της γλώσσας μας. Εννοείται πως θα χρειαστείτε τη βοήθεια του λεξικού. • Συζητήστε στην τάξη (με τον καθηγητή της Λογοτεχνίας) τις αλλαγές που κάνατε, καθώς και τη γλώσσα του συγκεκριμένου συγγραφέα.

Ζ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Ακούω και μιλώ

1. Περιγράψτε στους φίλους σας τα γλυκά που έχει ετοιμάσει για τις γιορτές των Χριστουγέννων το ζαχαροπλαστείο της γειτονιάς σας. • Φροντίστε να χρησιμοποιήσετε τα κατάλληλα επίθετα καθώς και τις σχετικές χειρονομίες/εκφράσεις για να γίνει η περιγραφή σας πιο παραστατική.
2. **Δραματοποίηση**: Κάποιος μαθητής να υποδυθεί το ρόλο ενός γονέα ο οποίος δε θέλει τα παιδιά του να τρώνε σε φαστφούντ. • Στη συνέχεια δύο άλλοι μαθητές να υποδυθούν το ρόλο των παιδιών τα οποία προσπαθούν να εξηγήσουν γιατί τους αρέσει να πηγαίνουν στο φαστφούντ.

Διαβάζω και γράφω

Περιγράψτε σε ένα κείμενο τριών παραγράφων ένα γιορτινό τραπέζι στο σπίτι σας στο οποίο είχατε προσκεκλημένους. • Ξεκινήστε την περιγραφή σας από τη διακόσμηση του χώρου, προχωρήστε μετά στην περιγραφή των προσώπων που συμμετείχαν. • Τέλος να δώσετε ιδιαίτερη έμφαση στο περιεχόμενο του τραπεζιού, περιγράφοντας όλη τη διαδικασία προετοιμασίας, παρασκευής και απόλαυσης των κύριων-«αγαπημένων» σας φαγητών. • Μπορούν να σας βοηθήσουν στην περιγραφή το σκίτσο και ο πίνακας που ακολουθούν.

Κριτήρια αξιολόγησης

- Η περιγραφή του χώρου και των προσώπων στην αρχική παράγραφο και η αναλυτική περιγραφή του περιεχομένου του τραπεζιού σε δύο παραγράφους.
- Η προσεκτική χρήση ουσιαστικών και επιθέτων ανάλογα με το είδος της περιγραφής (χώρος, πρόσωπα κ.λπ.)

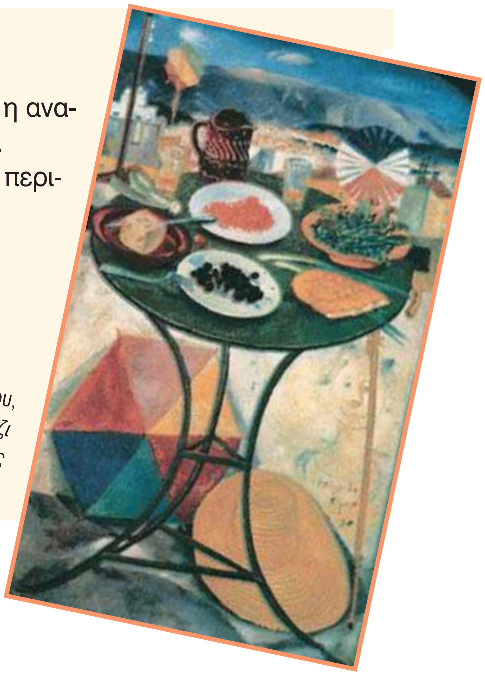

Σπύρος Βασιλείου, Το τραπέζι της Καθαρής Δευτέρας

Διαθεματική εργασία

«Το διαιτολόγιο της τάξης μας»

- Με τη συνεργασία των καθηγητών Φυσικής Αγωγής, Χημείας, Οικιακής Οικονομίας και Πληροφορικής, διαμορφώστε σ’ έντυπη και ηλεκτρονική μορφή ένα εβδομαδιαίο πρόγραμμα υγιεινής διατροφής. Μπορείτε να συλλέξετε υλικό:
  α. μελετώντας άλλα προγράμματα διατροφής (όπως αυτό που σας δίνεται παρακάτω),
  β. καταγράφοντας τις ουσίες που είναι βλαβερές για τον οργανισμό από βιβλία, εγκυκλοπαίδειες υγείας ή ηλεκτρονικές διευθύνσεις,
  γ. παίρνοντας συνέντευξη από έναν ειδικό (γιατρό ή διαιτολόγο),
  δ. συμπληρώνοντας ειδικό ερωτηματολόγιο με το βάρος και άλλα χαρακτηριστικά του κάθε μαθητή.
- Όταν ολοκληρωθεί το πρόγραμμα, επιχειρήστε να το εφαρμόσετε ως τμήμα για τρεις εβδομάδες και μετά καταγράψτε ο καθένας τα συμπεράσματά του τα οποία θα συζητήσετε στην τάξη.

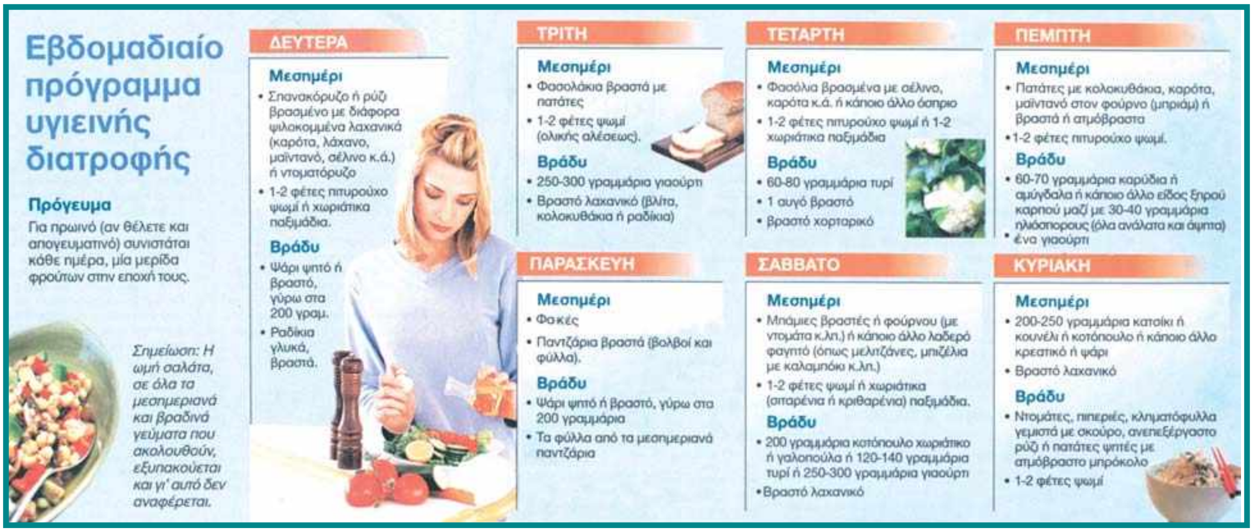

Εβδομαδιαίο πρόγραμμα υγιεινής διατροφής

Πρόγευμα
Για πρωινό (αν θέλετε και απογευματινό) συνιστάται κάθε ημέρα, μία μερίδα φρούτων στην εποχή τους.

Σημείωση: Η ωμή σαλάτα, σε όλα τα μεσημεριανά και βραδινά γεύματα που ακολουθούν, εξυπακούεται και γι’ αυτό δεν αναφέρεται.

ΔΕΥΤΕΡΑ
Μεσημέρι
- Σπανακόρυζο ή ρύζι βρασμένο με διάφορα ψιλοκομμένα λαχανικά (καρότα, λάχανο, μαϊντανό, σέλινο κ.ά.) ή ντοματόρυζο
- 1-2 φέτες πιτουρούχο ψωμί ή χωριάτικα παξιμάδια.

Βράδυ
- Ψάρι ψητό ή βραστό, γύρω στα 200 γραμ.
- Ραδίκια γλυκά, βραστά.

ΤΡΙΤΗ
Μεσημέρι
- Φασολάκια βραστά με πατάτες
- 1-2 φέτες ψωμί (ολικής αλέσεως).

Βράδυ
- 250-300 γραμμάρια γιαούρτι
- Βραστό λαχανικό (βλίτα, κολοκυθάκια ή ραδίκια)

ΤΕΤΑΡΤΗ
Μεσημέρι
- Φασόλια βρασμένα με σέλινο, καρότα κ.ά. ή κάποιο άλλο όσπριο
- 1-2 φέτες πιτουρούχο ψωμί ή 1-2 χωριάτικα παξιμάδια

Βράδυ
- 60-80 γραμμάρια τυρί
- 1 αυγό βραστό
- βραστό χορταρικό

ΠΕΜΠΤΗ
Μεσημέρι
- Πατάτες με κολοκυθάκια, καρότα, μαϊντανό στον φούρνο (μπριάμ) ή βραστά ή ατμόβραστα
- 1-2 φέτες πιτουρούχο ψωμί.

Βράδυ
- 60-70 γραμμάρια καρύδια ή αμύγδαλα ή κάποιο άλλο είδος ξηρού καρπού μαζί με 30-40 γραμμάρια ηλιόσπορους (όλα ανάλατα και άψητα)
- ένα γιαούρτι

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
Μεσημέρι
- Φακές
- Παντζάρια βραστά (βολβοί και φύλλα).

Βράδυ
- Ψάρι ψητό ή βραστό, γύρω στα 200 γραμμάρια
- Τα φύλλα από τα μεσημεριανά παντζάρια

ΣΑΒΒΑΤΟ
Μεσημέρι
- Μπάμιες βραστές ή φούρνου (με ντομάτα κ.λπ.) ή κάποιο άλλο λαδερό φαγητό (όπως μελιτζάνες, μπιζέλια με καλαμπόκι κ.λπ.)
- 1-2 φέτες ψωμί ή χωριάτικα (σιταρένια ή κριθαρένια) παξιμάδια.

Βράδυ
- 200 γραμμάρια κοτόπουλο χωριάτικο ή γαλοπούλα ή 120-140 γραμμάρια τυρί ή 250-300 γραμμάρια γιαούρτι
- Βραστό λαχανικό

ΚΥΡΙΑΚΗ
Μεσημέρι
- 200-250 γραμμάρια κατσίκι ή κουνέλι ή κοτόπουλο ή κάποιο άλλο κρεατικό ή ψάρι
- Βραστό λαχανικό

Βράδυ
- Ντομάτες, πιπεριές, κληματόφυλλα γεμιστά με σκούρο, ανεπεξέργαστο ρύζι ή πατάτες ψητές με ατμόβραστο μπρόκολο
- 1-2 φέτες ψωμί

εφημ. *ΤΑ ΝΕΑ*, 2004

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. **http://www.who.int/en** (Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας)
2. **http://www.care.gr** (Ενημερωτικός δικτυακός τόπος για υγεία, διατροφή)
3. **http://www.inka.gr** (Ινστιτούτο Καταναλωτών)
4. **http://www.health.gr** (Δικτυακός τόπος για θέματα υγείας)

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Το ουσιαστικό είναι η κεντρική λέξη της . . . . φράσης.

- Η ονοματική φράση μπορεί να λειτουργεί ως

  α. υποκείμενο
  β. . . . .
  γ. . . . .
  δ. . . . .
  ε. . . . .

- Ένα επίθετο μπορεί να . . . . ένα ουσιαστικό, να λειτουργεί δηλαδή ως επιθετικός . . . .

- Τα ουσιαστικά διακρίνονται σε:

ΔΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ (αρσενικά, θηλυκά, ουδέτερα) — ΤΡΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ (αρσενικά, θηλυκά)

	αρσενικά	**θηλυκά**	**ουδέτερα**	**αρσενικά**	**θηλυκά**
ισοσύλλαβα					
ανισοσύλλαβα	*καφές*				

- Συμπληρώστε ένα τουλάχιστον παράδειγμα σε κάθε κουτάκι του παραπάνω πίνακα.

- Νέες λέξεις δημιουργούνται με δύο τρόπους:

α. παραγωγή **και** **β. σύνθεση**

α. παραγωγή:
- στο θέμα της αρχικής λέξης προσθέτουμε μία κατάληξη, π.χ. . . . .
- αριστερά από το θέμα της αρχικής λέξης προσθέτουμε ένα πρόθημα, π.χ. . . . .

β. σύνθεση:
- ενώνουμε τα θέματα των δύο λέξεων, π.χ. . . . .

5η ενότητα

ΓΝΩΡΙΖΩ ΤΟ ΜΑΓΙΚΟ ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα καταλάβουμε το **βασικό ρόλο** του **ρήματος** στην πρόταση.

Θα μάθουμε τις **μορφές** του **ρήματος** και θα συσχετίσουμε μερικές από αυτές με τη σημασία του.

Θα μάθουμε ποια είναι τα **συνδετικά ρήματα** και πώς μπορούν να μας βοηθήσουν στην περιγραφή.

Θα αντιληφθούμε **πώς παράγουμε ρήματα** από άλλα μέρη του λόγου ή άλλα ρήματα.

Θα συνειδητοποιήσουμε **το ρόλο του ρήματος σε μια αφήγηση** και πόσο σημαντική είναι η επιλογή του κατάλληλου ρήματος σε ένα αφηγηματικό κείμενο.

Θα διαβάσουμε και θα γράψουμε αφηγήσεις για το **θέατρο** και τον **κινηματογράφο**.

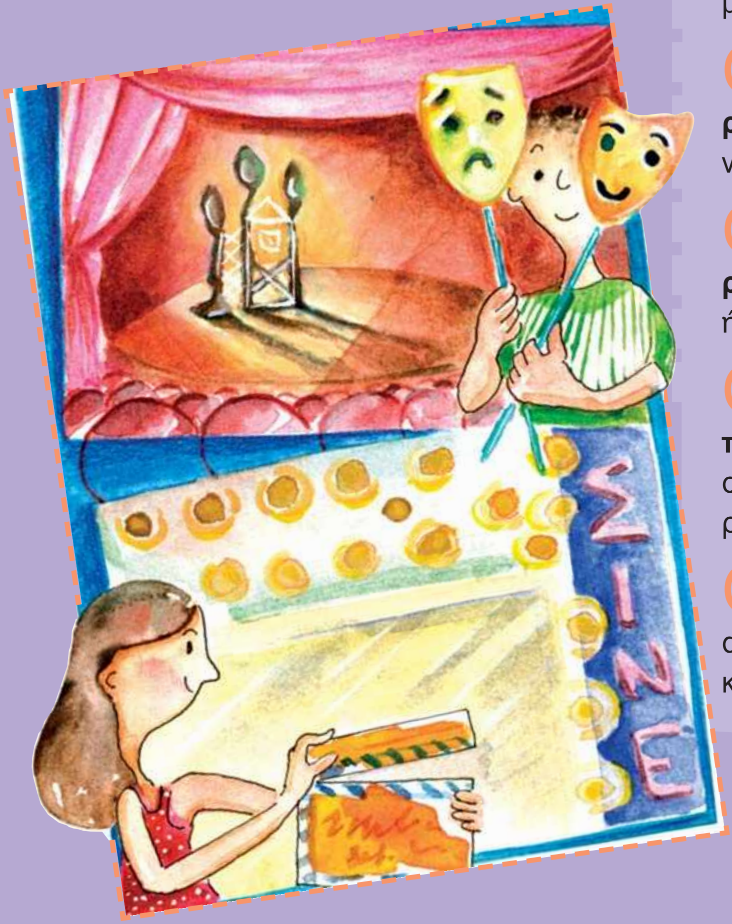

Κείμενο 1 [Η παράσταση]

Μετά άρχισε η παράσταση. Τα παιδιά που ήταν ντυμένα φουστανελάδες, τα φώναξε η κυρία κι ανεβήκαμε στη σκηνή. Ο Ίων, ο Βαγγελάκης, ο Φιλιππάκης, ο Ρούλης έκαναν τον Κολοκοτρώνη, τον Μπότσαρη, τον Καραϊσκάκη, το Νικηταρά κι εγώ δεν ξέρω ποιον έκανα και βγάλαμε τα σπαθιά και φοβερίζαμε τους Τούρκους που δε φαινόντουσαν και οι κυρίες φοβήθηκαν κι έλεγαν θα κόψουμε το λαιμό μας, αλλά τα σπαθιά ήταν ψεύτικα και δεν τον κόψαμε, αλλά εκείνες δεν το ήξεραν και είχαν φοβηθεί κι ο Ρούλης, που έκανε το Νικηταρά, πήγε να τρέξει να κυνηγήσει έναν Τούρκο, αλλά σκόνταψε κι έπεσε και κοίταζε μία τους Τούρκους, που δεν τους έβλεπε ο κόσμος, μία τον κόσμο που έβλεπε αυτόν και ντράπηκε και κοκκίνισε κι ακούστηκε η φωνή ενός Τούρκου πίσω από το πανί, που του έλεγε:

— Ρούλη, Ρούλη! Με την μπιστόλα. Με την μπιστόλα. Μπιστόλα με.

Κι ο Ρούλης σηκώθηκε και φωνάζει εμένα, αλλά εγώ πάω να τρέξω να κυνηγήσουμε μαζί τον Τούρκο και τα τσαρούχια βγήκαν από τα πόδια μου και δεν μπορούσα να τρέξω κι ενώ εγώ έτρεχα, τα τσαρούχια μου είχαν μείνει πίσω και του έλεγα δεν μπορώ ξυπόλυτος, έχει σκλήθρες* χάμω και τότε ο Βαγγελάκης που έκανε τον Μπότσαρη και τον στένευε η στολή του, έσκυψε να πάρει τα τσαρούχια μου να μου τα δώσει και φάνηκε το σώβρακό του και τα κορίτσια έβαλαν τα γέλια κι εκείνος τα κλάματα και ξέβαψε και το μουστάκι του κι έγινε όλος μουντζούρες και τα παιδιά φωνάζανε επάνω του! επάνω του! κι εμείς τραβήξαμε τα σπαθιά κι αρχίσαμε ξιφομαχία σαν το Ζορό και ακούστηκε η χορωδία πίσω από το πανί που έλεγε έχετε γεια βρυσούλες και οι κυρίες συγκινήθηκαν πάλι κι έκλαιγαν κι οι κύριοι κάπνιζαν κι ο κύριος διευθυντής ήταν πολύ υπερήφανος κι άρχισε ο αέρας να φυσάει κι η καμπάνα να χτυπάει και πετάχθηκε ο Ίων που έκανε τον Κολοκοτρώνη και λέει:

— *Εμπρός, κροτεί το τύμπανον κι η σάλπιγξ αντηχεί!*

αλλά η κυρία Κανελλοπούλου τού είπε πως αυτό έπρεπε να το πω εγώ κι εκείνος τα έχασε και είπε:

– *Δος μου μητέρα μια ευχή, κι έλα να σε φιλήσω... πάω να πολεμήσω.*

κι εγώ λέω:

— *Μέσα στο δάσος περπατώ κι ακούω τα πουλάκια...*

κι ο Βαγγελάκης μού λέει:

— Αυτό πρέπει να το πω εγώ όταν πέφτω και σκοτώνομαι, κι ο Νικηταράς λέει:

— *Ω, ελευθερία, μήτερ των λαών.*

κι ο Ίων τού λέει πως αυτό είναι παρακάτω κι εκείνος θύμωσε και του λέει δεν πάει να είναι παρακάτω, αυτός τώρα θέλει να τα πει και τα παρακάτω να τα πει αυτός και θα φάει μπουνιά κι εγώ τους λέω θα έρθουν οι Τούρκοι να μας σφάξουν όπως στην ιστορία κι ο Βαγγελάκης, που τον στένευαν τα τσαρούχια του, μου λέει ν' αλλάξουμε με τα δικά μου που ήταν μεγάλα κι η κυρία Κανελλοπούλου μάς λέει να μην ανακατώνουμε τα λόγια του έργου με τα δικά μας και μπερδευτεί ο κόσμος κι ο κόσμος δεν είχε μπερδευτεί, νόμιζε πως έτσι είναι το έργο και είχε συγκινηθεί πολύ κι έπεσε κατά λάθος το πανί κι άρχισαν τα παλαμάκια γιατί νόμισαν πως τελείωσε και βγήκε ο Καραϊσκάκης με το σπαθί και τους είπε έχει κι άλλο και σήκωσαν οι φουστανελάδες το πανί, αλλά σκάλωσε στο δέντρο που είχε φτιάξει ο Ντόντος με τη Μαρία από χαρτόνια, [...] κι ανέβηκε στη σκηνή ο Ντόντος και το σήκωσε και κάθισε από πίσω και το βάσταγε κι όλο φοβέριζε γιατί νόμιζε πως το κάνουμε επίτηδες και χτύπησε η καμπάνα και λιποθύμησε η κυρία Κανελλοπούλου και χτυπούσαν τα παλαμάκια οι μπαμπάδες κι οι μαμάδες και έκλαιγαν και ο κύριος διευθυντής σηκώθηκε επίσημα και μας πήρε όλους, και τους Έλληνες και τους Τούρκους, αγκαλιά και άρχισε να φωνάζει:

— *Ζήτω η 25η Μαρτίου!*

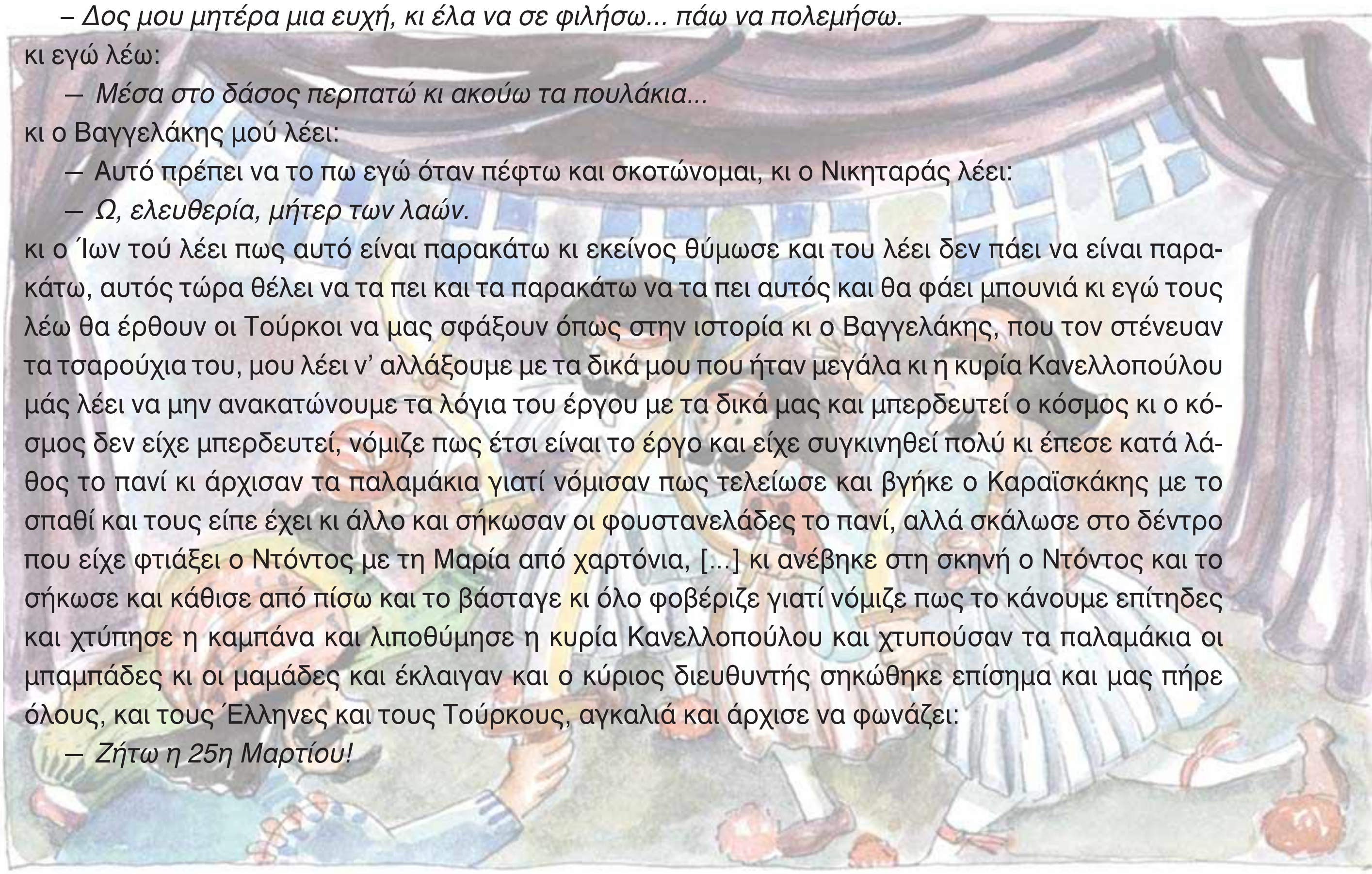

και είπε «και του χρόνου» κι όλοι σηκώσαμε τα χέρια μπροστά και είπαμε ζήτω και ζήτω κι η κυρία Ουρανία φώναξε πάλι προ-σοχή! και σταθήκαμε όλοι προ-σοχή και τραγουδήσαμε τον εθνικό ύμνο και *γιατί χαίρεται ο κόσμος και χαμογελάει πατέρα;* και φύγαμε να πάμε σπίτι μας να φάμε σκορδαλιά για το καλό της ημέρας, να κοιμηθούμε, να ξυπνήσουμε, να βάλουμε τα καλά μας και να πάμε να πούμε χρόνια πολλά του Βαγγελάκη που είχε την εθνική εορτή του.

*** σκλήθρες:** μικρά κομμάτια σκληρού ξύλου, ακίδες

Κυριάκος Ντελόπουλος, *Ο Άκης και οι άλλοι*, εκδ. Καστανιώτη, 1997

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Το κείμενο είναι αφηγηματικό. Ποιος αφηγείται και τι;

2 Ποιος είναι ο ρυθμός της αφήγησης; • Η αφήγηση σας φαίνεται ότι κυλά γρήγορα ή αργά;

3 Πώς θα χαρακτηρίζατε το ύφος του κειμένου (σοβαρό, κωμικό, τυπικό, επίσημο, απλό, οικείο, λιτό, περίτεχνο); • Αιτιολογήστε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

Κείμενο 2 [Ταινίες φαντασίας]

Ο ΑΡΧΟΝΤΑΣ ΤΩΝ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙΩΝ: Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ...
THE LORD OF THE RINGS: THE RETURN OF THE KING.
2003 (Έγχρ.) 201΄
Αμερικανική ταινία σε σκηνοθεσία **Πίτερ Τζάκσον**, με τους: Βίγκο Μόρτενσεν, Ορλάντο Μπλουμ, Λιβ Τάιλερ, Ελάιζα Γουντ, Ίαν ΜακΚέλεν. **Μέχρι ο Φρόντο να φτάσει στις Μαύρες Πύλες για να απαλλαγεί από το βάρος του δαχτυλιδιού, ο μάγος Γκάλνταφ και ο βασιλιάς Θέοντεν ενώνουν τις δυνάμεις τους για να σώσουν την πρωτεύουσα της Γκόντορ (Μίνας Τίριθ) από την τελική μάχη ενάντια στις δυνάμεις του Κακού. Το τελευταίο μέρος της τριλογίας είναι σαφώς και το καλύτερο.**
• ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΙΙ **79** (Παρ.-Πέμ.)

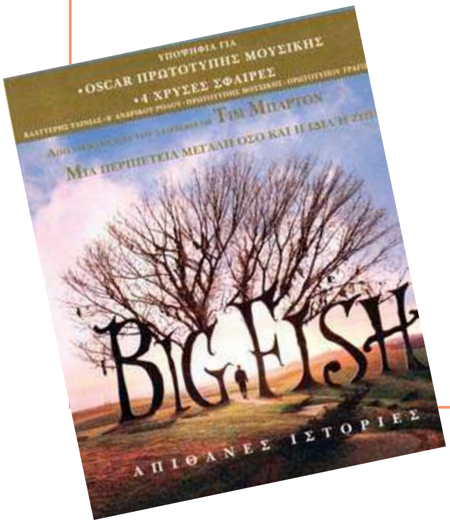

BIG FISH ΑΠΙΘΑΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ...
BIG FISH. 2003 (Έγχρ.) 110΄
Αμερικανική ταινία σε σκηνοθεσία **Τίμ Μπάρτον**, με τους: Γιούαν Μακ Γκρέγκορ, Άλμπερτ Φίνεϊ, Τζέσικα Λανγκ, Έλενα Μπόναμ Κάρτερ. Γνωστός αλλά και αγαπητός στο περιβάλλον του ως μεγάλος μυθοπλάστης, ο Έντουαρντ Μπλουμ, αν και βρίσκεται στη δύση της ζωής του, επιμένει να αφηγείται φανταστικές ιστορίες. Ο απόμακρος όμως γιος του, ο Γουίλ, δεν μπορεί να διακρίνει το αληθινό βίωμα από το μύθο και προσπαθεί, λίγο πριν από το τέλος, να βρει την αλήθεια πίσω από τις αφηγήσεις του.
• ΑΕΛΛΩ CINEMAX 5+1 ΑΙΘΟΥΣΑ 5 **50** (Παρ.-Πέμ.), ΑΕΛΛΩ CINEMAX 5+1 ΑΙΘΟΥΣΑ 5 **54** (Παρ.-Πέμ.), ΑΝΤΑΜΣ 2 **112** (Παρ.-Πέμ.), ART ECRAN CINEMA 2 **72** (Παρ.-Πέμ.), ΕΤΟΥΑΛ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ 2 **76** (Παρ.-Πέμ.), ΤΙΤΑΝΙΑ CINEMAX **10** (Παρ.-Πέμ.)

περ. *Αθηνόραμα*, 2004

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Τι κείμενα είναι αυτά; • Τι παρουσιάζουν; • Σε τι είδους έντυπα μπορούμε να συναντήσουμε τέτοια κείμενα;

2 Τι είδους πληροφορίες δίνει καθένα από τα κείμενα αυτά;

Α ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κείμενο 3 [Μια κινηματογραφική ταινία – μια φιλία]

Είδα μια ταινία στον κινηματογράφο. Και μου άρεσε πολύ. Βγήκα και πήγα σε ένα φιλικό σπίτι και τους μίλησα για την ταινία. Γελάσανε και μου είπαν «πως ήταν αηδία». Δε μίλησα, δειπνήσαμε όλοι μαζί, αργά έφυγα, στο δρόμο σκεφτόμουν «πως είμαστε διαφορετικοί», έφτασα στο σπίτι μου και ξάπλωσα. Δεν κοιμήθηκα εκείνη τη νύχτα, σκεφτόμουν πόσο διαφέραμε με τους γνωστούς μου, αποφάσισα να διακόψω τις σχέσεις μου μαζί τους και τους έστειλα ένα γράμμα που τους έγραφα ότι δε θα ήθελα να ξαναϊδωθούμε... Σε μια εβδομάδα, πήρα ένα γράμμα εκ μέρους τους με μια φράση: «Επιμένουμε πως η ταινία ήταν αηδία».

Τάκης Κανελλόπουλος, στο *Ιστορίες του Κινηματογράφου από την Ελληνική Λογοτεχνία* (Ιστορία 79η), εκδ. Αιγόκερως, 1995

Ερώτηση κατανόησης

- Γιατί ο συγγραφέας αποφάσισε να μην ξαναϊδωθεί με τους φίλους του;

Β ΤΟ ΡΗΜΑ

Β1 Ο **ρόλος** και η **λειτουργία** του ρήματος

Ακούω και μιλώ

1. «Είδα μια ταινία... και ξάπλωσα» (κείμ. 3): Ο συγγραφέας-αφηγητής αφηγείται μια προσωπική εμπειρία του. • Ποιες είναι οι ενέργειες που έκανε ο ίδιος και οι φίλοι του; • Με ποιες λέξεις διατυπώνονται οι ενέργειες αυτές; • Τι μέρος του λόγου είναι αυτές οι λέξεις;
2. Δείτε τώρα πιο προσεκτικά την πρώτη πρόταση του ίδιου αποσπάσματος. • Ποια λέξη αποτελεί το βασικό στοιχείο γύρω από το οποίο ο αφηγητής οργανώνει το μήνυμά του και δε θα μπορούσε να παραλειφθεί; • Τι μέρος του λόγου είναι η λέξη αυτή;
3. Μελετήστε και την πρώτη πρόταση του κειμένου 1. • Ποια είναι η ονοματική φράση της πρότασης αυτής και ποιος ο συντακτικός της ρόλος; • Η ίδια πρόταση εκτός από το ρήμα και το υποκείμενό του, ποια άλλη πληροφορία δίνει;

Διαπιστώνω ότι:

- **Το ρήμα**:
  - εκφράζει μια ενέργεια ή μια κατάσταση,
  - είναι το **βασικό στοιχείο κάθε πρότασης** γύρω από το οποίο οργανώνεται το μήνυμα που μεταδίδεται με την επικοινωνία,
  - ανήκει στη **ρηματική φράση**, στην οποία παίζει τον κυρίαρχο ρόλο.
- Εκτός από το ρήμα, στη ρηματική φράση μπορεί να ανήκουν ουσιαστικά ή επίθετα (δηλαδή ονοματικές φράσεις που θα είναι αντικείμενα ή κατηγορούμενα του ρήματος) ή επιρρήματα ή επιρρηματικές φράσεις που θα δίνουν μια επιπλέον πληροφορία σχετικά με το χρόνο, τον τρόπο, τον τόπο κτλ. της ενέργειας του ρήματος.

4. Στην πρώτη πρόταση του κειμένου 3 υπογραμμίστε το ρήμα και το αντικείμενό του. • Ποιο είναι το υποκείμενο; • Γιατί παραλείπεται; • Ποια πληροφορία προσθέτουν οι λέξεις «στον κινηματογράφο»; • Προσθέστε κάποιο επίρρημα στην ίδια πρόταση, ώστε να δώσετε κάποια επιπλέον πληροφορία. • Σημειώστε τι είδους πληροφορία είναι αυτή που προσθέσατε (ποια επιρρηματική έννοια αφορά). • Γιατί ο συγγραφέας προτίμησε να μην την περιλάβει στη δική του πρόταση;

Διαβάζω και γράφω

1. «... ο κύριος διευθυντής σηκώθηκε επίσημα...» (κείμ. 1):Χωρίστε την ονοματική και τη ρηματική φράση αυτής της πρότασης. • Εκτός από το ρήμα, ποια άλλη λέξη υπάρχει στη ρηματική φράση; • Τι μέρος του λόγου είναι; • Ποια πληροφορία προσθέτει; • Μπορείτε να αντικαταστήσετε τη λέξη αυτή με κάποια άλλη λέξη ή φράση, για να δώσετε μια πληροφορία σχετική με το χρόνο της ενέργειας που φανερώνει το ρήμα;
2. «... σήκωσαν οι φουστανελάδες το πανί» (κείμ. 1): Υπογραμμίστε τη ρηματική φράση. • Εκτός από το ρήμα, ποια ΟΦ υπάρχει στη ρηματική φράση; • Τι μέρος του λόγου είναι; • Ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος της; • Μπορείτε να προσθέσετε ένα επίρρημα ή μια επιρρηματική φράση, ώστε να δώσετε με αυτήν κάποια επιπλέον πληροφορία;
3. «χτυπούσαν παλαμάκια οι μπαμπάδες», «ανέβηκε στη σκηνή ο Ντόντος» (κείμ. 1): Ποια είναι η ΡΦ; • Από τι αποτελείται; • Προσθέστε επιρρήματα ή και προθετικές φράσεις, για να δώσετε περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το χρόνο και τον τρόπο.

Β2 Οι **μορφές** του ρήματος

Β2.1 Πρόσωπο και αριθμός

Ακούω και μιλώ

1. Στην παρουσίαση της ταινίας «Ο άρχοντας των δαχτυλιδιών» (κείμ. 2) βρείτε τα ρήματα. • Ποια από αυτά βρίσκονται στον ενικό και ποια στον πληθυντικό; • Από τι εξαρτάται ο αριθμός στον οποίο βρίσκονται;
2. «Είδα μια ταινία... και ξάπλωσα» (κείμ. 3): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Σε ποιο πρόσωπο και σε ποιον αριθμό βρίσκεται το καθένα από αυτά;

Θυμάμαι ότι:

- Όπως τα ουσιαστικά, έτσι και τα ρήματα έχουν δύο αριθμούς: **ενικό και πληθυντικό**.
- **Τα ρήματα** όμως δεν έχουν πτώσεις (όπως τα ουσιαστικά) αλλά **έχουν πρόσωπα**: πρώτο, δεύτερο και τρίτο πρόσωπο σε κάθε αριθμό (ενικό και πληθυντικό).

Διαβάζω και γράφω

«Δεν κοιμήθηκα εκείνη τη νύχτα... ήταν αηδία» (κείμ. 3): Υπογραμμίστε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Αναγνωρίστε σε ποιο πρόσωπο και σε ποιον αριθμό βρίσκεται το καθένα.

Β2.2 Συζυγίες και φωνές

Ακούω και μιλώ

1. «Βγήκα και πήγα... αργά έφυγα» (κείμ. 3): Χωρίστε τα ρήματα του αποσπάσματος σε δύο ομάδες. • Στην πρώτη κατατάξτε τα ρήματα που στο α΄ πρόσωπο του ενεστώτα τελειώνουν σε *-ώ* και στη δεύτερη εκείνα που τελειώνουν σε *-ώ*.

Μαθαίνω ότι:

- Το ρήμα αποτελείται από το θέμα και την κατάληξη,

  π.χ. *γράφ – ω* *αγαπ – ώ*

  γράφ – εις *αγαπ – άς*

  ... ...

- Με βάση τις καταλήξεις χωρίζουμε τα ρήματα σε **δύο συζυγίες**: στην α΄ συζυγία ανήκουν τα ρήματα που έχουν κατάληξη **-ω**, ενώ στη β΄ ανήκουν όσα έχουν κατάληξη **-ώ**.

2. «Δεν κοιμήθηκα... να ξαναϊδωθούμε» (κείμ. 3): Χωρίστε τα ρήματα του αποσπάσματος σε δύο ομάδες. • Στην πρώτη κατατάξτε όσα ρήματα στο α΄ πρόσωπο του ενεστώτα τελειώνουν σε *-ω* ή *-ώ* και στη δεύτερη εκείνα που τελειώνουν σε *-μαι*.

Μαθαίνω ότι:

- Με βάση πάλι την κατάληξη, τα ρήματα χωρίζονται σε **δύο φωνές**: την ενεργητική (ρήματα σε **-ω** ή **-ώ**) και την παθητική (ρήματα σε **-μαι**).

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε τα ρήματα που συγκεντρώσατε στην προηγούμενη άσκηση στο α΄ πρόσωπο του ενεστώτα σε δύο στήλες: στη μία όσα βρίσκονται στην ενεργητική φωνή και στην άλλη εκείνα που βρίσκονται στην παθητική φωνή. • Στη συνέχεια μετατρέψτε τα ρήματα που βρίσκονται στην ενεργητική φωνή στην παθητική και το αντίστροφο. • Μπορείτε τη μετατροπή αυτή να την κάνετε σε όλα τα ρήματα; • Τι παρατηρείτε;

Διαπιστώνω ότι:

- Πολλά ρήματα σχηματίζουν και τις δύο φωνές, ενώ κάποια άλλα μόνο μία από τις δύο, π.χ. *φτάνω, έρχομαι, πηγαίνω*... Συνεχίστε εσείς με άλλα παραδείγματα!

2. «Μετά άρχισε η παράσταση... που του έλεγε» (κείμ. 1): Μετατρέψτε τα ρήματα του αποσπάσματος στο α΄ πρόσωπο ενεστώτα και κατατάξτε το καθένα στην κατάλληλη στήλη του παρακάτω πίνακα.

-ω		-μαι	
-ω	-ώ	-ομαι	-ιέμαι, -ούμαι

Διαπιστώνω ότι:

- Κάθε φωνή έχει δύο συζυγίες.
- Η δεύτερη συζυγία κάθε φωνής χωρίζεται σε δύο τάξεις, όπως φαίνεται στο παρακάτω σχήμα:

ΦΩΝΗ	Ενεργητική -ω			Παθητική -μαι		
ΣΥΖΥΓΙΑ	α΄	β΄		α΄	β΄	
ΤΑΞΗ		α΄	β΄		α΄	β΄
ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ	-ω γράφω	-άω, -ώ αγαπάω,-ώ	-ώ μπορώ	-ομαι λέγομαι	-ιέμαι αγαπιέμαι	-ούμαι οδηγούμαι

ΠΡΟΣΟΧΗ: Οι παραπάνω διακρίσεις αφορούν τη μορφή μόνο και όχι τη σημασία του ρήματος.

Β 2.3 Διαθέσεις του ρήματος

Κείμενο 4 [Ο Καραγκιόζης]

Ο Καραγκιόζης είναι ένα γνήσιο λαϊκό θέαμα που έχει βαθιές τις ρίζες του χωμένες μέσα στο λαό, ξεκινάει από τα προβλήματά του, ικανοποιεί τις ανάγκες του, χρησιμοποιεί τη γλώσσα του χωρίς να τη δανείζεται και οικειοποιείται οτιδήποτε του χρειάζεται χωρίς ενδοιασμούς. Είναι αυτάρκης με ολοκληρωμένα μέσα, έχοντας επίγνωση της λειτουργίας και της δύναμής του.

Ο Καραγκιόζης, ανεξάρτητα από την οποιαδήποτε καταγωγή του, έχει αφομοιωθεί σε τέτοιο βαθμό από το λαό, ώστε τον εκφράζει απόλυτα. Ακόμα, σαν ζωντανή τέχνη, επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον του και συνήθως προσαρμόζεται, σχεδόν αυτόματα, στις υπάρχουσες συνθήκες, γιατί αυτό του εξασφαλίζει τη ζωντανή λειτουργία του. Συχνά αντιμετωπίζει οξύτατο το πρόβλημα της επιβίωσης, πράγμα που τον υποχρεώνει να ταυτίζεται με το κοινό του όχι μόνο για λόγους εκφραστικούς, αλλά και για καθαρά βιοποριστικούς*.

Περίπου στα 1930, ο Καραγκιόζης πρωτοαντιμετωπίζει σοβαρή κρίση. Αιτία ο οξύτατος συναγωνισμός του θεάτρου και του κινηματογράφου, που τότε γεννιέται. Είναι η τέχνη του μέλλοντος με τις απεριόριστες δυνατότητες και είναι φυσικό να έχει την προτίμηση του κοινού. Τα θεατρικά μπουλούκια διατρέχουν την επαρχία θαμπώνοντας το κοινό με πλούσια σκηνικά, φαντασμαγορίες και βεντέτες. Ο Καραγκιόζης φαντάζει πολύ φτωχός και λίγος, οι ιστορίες του ξεπερασμένες, τα μέσα του πρωτόγονα. Ο συναγωνισμός είναι εξοντωτικός, τίθεται πρόβλημα επιβίωσης. Αν δεν υπάρξει άμεση αντίδραση, το είδος πρόκειται να σβήσει παρασύροντας στην αφάνεια και τους τεχνίτες του.

βιοποριστικός: αυτός που γίνεται για την εξασφάλιση των απαραίτητων για τη ζωή μέσα από την προσωπική εργασία.

Ιάκωβος Καμπανέλης, στο *Ανιχνεύοντας το Σήμερα, προετοιμάζουμε το Αύριο*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2001

Ακούω και μιλώ

1. «Βγήκα και πήγα… και ξάπλωσα» (κείμ. 3): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Μπορείτε να πείτε τι εκφράζουν, τι φανερώνουν για το υποκείμενο (όλα εκτός από το «είμαστε» και το «ήταν»); • Σε ποια φωνή βρίσκονται τα περισσότερα από αυτά;
2. «κι ο κόσμος δεν είχε μπερδευτεί… ο Ντόντος με τη Μαρία από χαρτόνια» (κείμ. 1): Εντοπίστε στο απόσπασμα αυτό ρήματα που έχουν παθητική σημασία, φανερώνουν δηλαδή ότι το υποκείμενο «παθαίνει» κάτι.
3. Εντοπίστε στο κείμενο 4 ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο είναι ο δράστης και ο δέκτης μιας ενέργειας, δηλαδή κάνει κάτι και ταυτόχρονα δέχεται το αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής.
4. «Δεν κοιμήθηκα εκείνη τη νύχτα… τις σχέσεις μου μαζί τους» (κείμ. 3) και Big Fish… (κείμ. 2): Βρείτε στα αποσπάσματα αυτά ρήματα που να φανερώνουν ότι το υποκείμενο βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση (ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει κάτι).

Μαθαίνω ότι:

- Υπάρχουν ρήματα τα οποία έχουν ενεργητική σημασία, φανερώνουν δηλαδή ότι το υποκείμενο κάνει κάτι, ενεργεί, π.χ. *τρέχω, παίζω*. Τα ρήματα αυτά έχουν **ενεργητική** διάθεση και βρίσκονται συνήθως στην ενεργητική φωνή.
- Υπάρχουν ρήματα τα οποία έχουν παθητική σημασία, φανερώνουν δηλαδή ότι το υποκείμενο «παθαίνει» κάτι, δέχεται το αποτέλεσμα μιας ενέργειας, π.χ. *τραυματίζομαι, χτυπώ*. Τα ρήματα αυτά έχουν **παθητική** διάθεση και βρίσκονται συνήθως στην παθητική φωνή.
- Υπάρχουν ρήματα τα οποία φανερώνουν ότι το υποκείμενο είναι ο δράστης και ο δέκτης μιας ενέργειας, δηλαδή κάνει κάτι και ταυτόχρονα δέχεται το αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής, π.χ. *χτενίζομαι, αγκαλιάζομαι*. Τα ρήματα αυτά έχουν **μέση** διάθεση και βρίσκονται συχνά στην παθητική φωνή.
- Υπάρχουν ρήματα τα οποία φανερώνουν ότι το υποκείμενο βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση, ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει κάτι, π.χ. *κοιμάμαι, κάθομαι*. Τα ρήματα αυτά έχουν **ουδέτερη** διάθεση.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Οι διαθέσεις αφορούν τη σημασία του ρήματος.

Διαβάζω και γράφω

Συλλέξτε τα ρήματα των αποσπασμάτων:

α. «και τους έστειλα ένα γράμμα… ήταν αηδία» (κείμ. 3)

β. «Ο Καραγκιόζης, ανεξάρτητα από την οποιαδήποτε καταγωγή του… που τότε γεννιέται» (κείμ. 4) και κατατάξτε τα στον πίνακα που ακολουθεί:

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ			
Ενεργητική	**Παθητική**	**Μέση**	**Ουδέτερη**

Β2.4 Χρόνοι του ρήματος και ποιόν ενέργειας

Κείμενο 5 [Κινηματογράφος, κινηματογραφικά έργα και... σινεμαδάκι!]

Για έναν καλλιτέχνη, κινηματογράφος είναι ένας τρόπος για να αφηγηθείς μια ιστορία με εικόνες και ήχους.

Για έναν επιστήμονα, κινηματογράφος είναι μια συσκευή που σου επιτρέπει να προβάλλεις κινούμενες εικόνες πάνω σε μια οθόνη.

Για τους περισσότερους από τους γονείς και τους παππούδες σας όμως, κινηματογράφος (ή όπως το έλεγαν «σινεμαδάκι») ήταν η πιο αγαπημένη διασκέδαση κάθε Σαββατοκύριακο. Παρέες, ζευγάρια, οικογένειες πήγαιναν στις κινηματογραφικές αίθουσες κι εκεί, όταν τα φώτα έσβηναν, ανακάλυπταν κόσμους μαγικούς. Πότε μακρινούς, γεμάτους μυστήριο και φαντασία και πότε κοντινούς, γεμάτους ανθρωπιά και τρυφερότητα. Συχνά οι εντυπώσεις από ένα κινηματογραφικό έργο ακολουθούσαν τους θεατές στην καθημερινή τους ζωή για αρκετές μέρες και αποτελούσαν το κύριο θέμα συζήτησης στο σπίτι, στη δουλειά και στις συντροφιές.

Τώρα πια τις ίδιες εκείνες κινηματογραφικές ταινίες τις βλέπουμε στην τηλεόραση, μα έτσι χάνεται ένα μεγάλο μέρος από τη γοητεία της σκοτεινής αίθουσας και της μεγάλης οθόνης. Όσα παιδιά δοκιμάσουν τη μαγεία τέτοιων προβολών πιστεύουμε πως θα συμφωνήσουν.

Πάμε σινεμά;, Πρόγραμμα γνωριμίας με τον κινηματογράφο,
ενημερωτικό φυλλάδιο Υπουργείου Πολιτισμού/ΥΠΕΠΘ/Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης

Διαβάζω και γράφω

1. Τοποθετήστε τα ρήματα του κειμένου 5 στα σωστά σημεία του άξονα του χρόνου που ακολουθεί:

ΠΑΡΕΛΘΟΝ (πριν)	ΠΑΡΟΝ (τώρα)	ΜΕΛΛΟΝ (μετά)

Μαθαίνω ότι:

- **Χρόνο** ονομάζουμε την τοποθέτηση ενός γεγονότος, μιας ενέργειας ή κατάστασης σε ένα σημείο του χρονικού άξονα (παρελθόν, παρόν, μέλλον).
- Στην ελληνική γλώσσα υπάρχουν οχτώ χρόνοι που μπορούν να χωριστούν σε ομάδες ανάλογα με τη **χρονική βαθμίδα** (παρελθόν, παρόν, μέλλον) στην οποία τοποθετούνται.

2. Θυμάστε από το Δημοτικό σχολείο ποιοι είναι οι οχτώ χρόνοι της ελληνικής γλώσσας;

Ακούω και μιλώ

1. «Παρέες, ζευγάρια, οικογένειες πήγαιναν... και στις συντροφιές» (κείμ. 5): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Σε ποιο χρόνο βρίσκονται; • Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αυτό το χρόνο; • Τι θέλει να δηλώσει;

2. «Είδα μια ταινία... ξάπλωσα» (κείμ. 3): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Σε ποιο χρόνο βρίσκονται όλα εκτός από το «είμαστε»; • Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αυτό το χρόνο; • Τι θέλει να δηλώσει; • Γιατί δε χρησιμοποίησε το χρόνο στον οποίο βρίσκονται τα ρήματα της προηγούμενης άσκησης;
3. «Κι ενώ εγώ έτρεχα, τα τσαρούχια μου είχαν μείνει πίσω» (κείμ. 1): Στο απόσπασμα υπάρχουν δύο ρήματα που δηλώνουν δύο γεγονότα. Ποιο από τα δύο έγινε πριν από το άλλο; • Σε ποιο χρόνο βρίσκεται το ρήμα αυτό;
4. «Ο Καραγκιόζης, ανεξάρτητα... εκφράζει απόλυτα» (κείμ. 4): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Σε ποιους χρόνους βρίσκονται; • Το πρώτο ρήμα δηλώνει ένα γεγονός που έγινε στο παρελθόν ή γίνεται στο παρόν;

Μαθαίνω ότι:

- Για να αναφερθούμε σε κάτι που έγινε στο παρελθόν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κυρίως:
  - **τον παρατατικό**, με τον οποίο μπορούμε να δώσουμε έμφαση στη διάρκεια ή την επανάληψη μιας ενέργειας,
  - **τον αόριστο**, με τον οποίο παρουσιάζουμε ένα γεγονός συνοπτικά, χωρίς να μας ενδιαφέρει η διάρκειά του, αλλά το ίδιο το γεγονός,
  - **τον υπερσυντέλικο**, με τον οποίο αναφερόμαστε σε ένα γεγονός που έχει γίνει πριν από ένα άλλο,
  - **τον παρακείμενο**, για να συνδέσουμε ένα γεγονός που έχει γίνει στο παρελθόν και τα αποτελέσματά του φτάνουν στο παρόν.
- Από τους παραπάνω χρόνους, ο παρατατικός και ο αόριστος μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αναφερθούμε στο ίδιο γεγονός, έχουν όμως μια σημαντική διαφορά που έχει να κάνει με την οπτική γωνία που επιλέγει κάθε φορά ο ομιλητής ή ο συγγραφέας: αν ενδιαφέρεται δηλ. να τονίσει τη διάρκεια ή την επανάληψη (παρατατικός) ή την απλή δήλωση μιας ολοκληρωμένης πράξης (αόριστος). Αυτή τη διαφορά την ονομάζουμε **ποιόν ενέργειας**.

  π.χ. – *Χθες διάβαζα τρεις ώρες.* – *Χθες διάβασα τρεις ώρες.*

5. «Όσα παιδιά δοκιμάσουν... θα συμφωνήσουν» (κείμ. 5): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Ποιο από αυτά βρίσκεται σε χρόνο μέλλοντα; • Πρόκειται για μέλλοντα εξακολουθητικό, συνοπτικό ή συντελεσμένο; • Πώς το καταλάβατε;
6. Τι δείχνει η κατάληξη ενός ρήματος; Διαλέξτε τα σωστά:
   πτώση • γένος • αριθμό • πρόσωπο • χρόνο • ποιόν ενέργειας • φωνή • διάθεση.

Διαβάζω και γράφω

1. Συμπληρώστε τα κενά με τα ρήματα που βρίσκονται στην παρένθεση:
   α. Αν πάτε βράδυ καλοκαιριού θερινό σινεμαδάκι και σας αρέσει, μετά... κάθε βράδυ. (πηγαίνω)
   β. Όταν αρχίσει η παράσταση, εγώ... στη θέση μου. (κάθομαι)
2. Σε ποιους χρόνους βάλατε τα ρήματα στην προηγούμενη άσκηση; • Γιατί επιλέξατε τους χρόνους αυτούς; • Τι θέλατε να δείξετε κάθε φορά;
3. (α) *Στέκομαι, στεκόμουν, θα στέκομαι*
   (β) *μίλησα, θα μιλήσω*
   (γ) *έχω φωνάξει, είχα φωνάξει, θα έχω φωνάξει*
   Σε ποιους χρόνους βρίσκονται τα παραπάνω ρήματα; • Τι κοινό παρατηρείτε ότι έχουν τα ρήματα της ομάδας (α), της (β) και της (γ) μεταξύ τους;
4. Συμβουλευτείτε το σχήμα που ακολουθεί και βγάλτε τα συμπεράσματά σας για το τι εκφράζουν οι μελλοντικοί χρόνοι. Συμπεραίνω ότι χρησιμοποιούμε:

– τον εξακολουθητικό μέλλοντα για να . . . .
– το συνοπτικό μέλλοντα για να . . . .
– το συντελεσμένο μέλλοντα για να . . . .

<table>
<tr><th colspan="3">ΧΡΟΝΙΚΗ ΒΑΘΜΙΔΑ</th><th></th></tr>
<tr><td>ΠΑΡΕΛΘΟΝ</td><td>ΠΑΡΟΝ</td><td>ΜΕΛΛΟΝ</td><td>ΠΟΙΟΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ</td></tr>
<tr><td>παρατατικός</td><td>ενεστώτας</td><td>εξακολουθητικός μέλλοντας</td><td>μη συνοπτικό</td></tr>
<tr><td>αόριστος</td><td></td><td>συνοπτικός μέλλοντας</td><td>συνοπτικό</td></tr>
<tr><td>υπερσυντέλικος</td><td></td><td rowspan="2">συντελεσμένος μέλλοντας</td><td rowspan="2">συντελεσμένο</td></tr>
<tr><td colspan="2">παρακείμενος</td></tr>
</table>

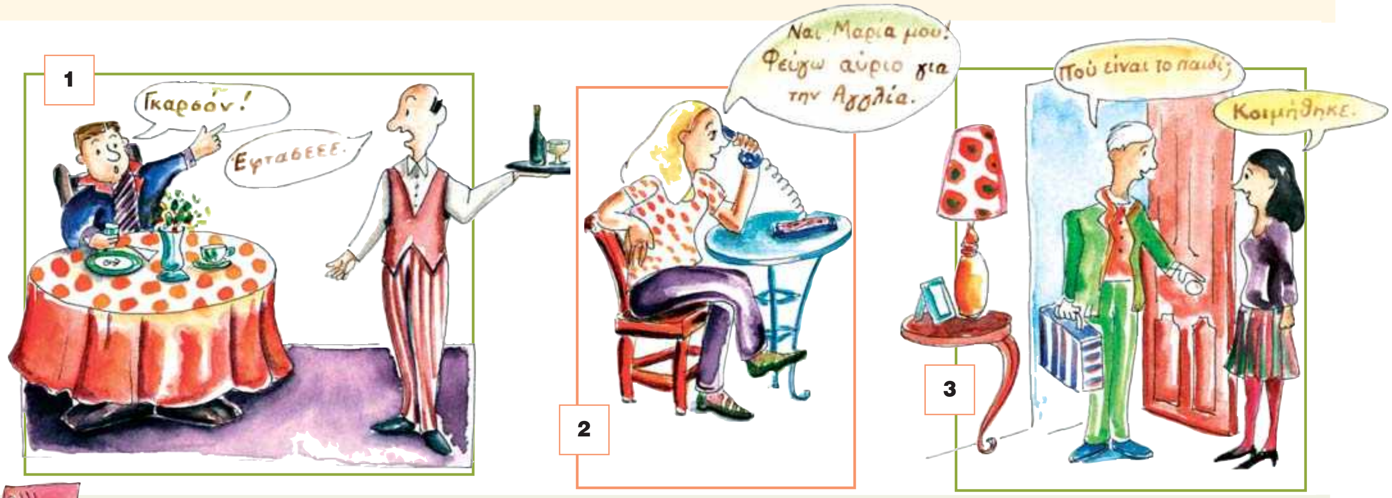

Ακούω και μιλώ

1. Με ποιους χρόνους εκφράζεται το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον στα παραπάνω σκίτσα;
2. «Περίπου στα 1930... τότε γεννιέται» (κείμ. 4): Τι παρατηρείτε σχετικά με τη χρήση του ενεστώτα; • Τι εκφράζει ο ενεστώτας στο απόσπασμα αυτό;
3. Συζητήστε τι συμπεράσματα βγάζετε για τη χρήση και τη σημασία των χρόνων.

Β3 Τα **συνδετικά** ρήματα

Ακούω και μιλώ

1. «Ο Καραγκιόζης είναι ένα γνήσιο λαϊκό θέαμα» (κείμ. 4): Ποια ιδιότητα αποδίδει ο συγγραφέας στον Καραγκιόζη (απαντήστε χρησιμοποιώντας μία μόνο λέξη); • Ποιο ρήμα συνδέει το υποκείμενο της πρότασης με τη λέξη αυτή (το κατηγορούμενο);
2. «Για έναν καλλιτέχνη... κάθε Σαββατοκύριακο» (κείμ. 5):
   Τι είναι ο κινηματογράφος
   α. για έναν καλλιτέχνη;
   β. για έναν επιστήμονα;
   γ. για τους περισσότερους από τους γονείς και τους παππούδες σας;
   - Απαντήστε χρησιμοποιώντας μόνο μια λέξη κάθε φορά.
   - Υπογραμμίστε το ρήμα που συνδέει το υποκείμενο με το κατηγορούμενο.

Β ΤΟ ΡΗΜΑ

Διαπιστώνω ότι:

- Τα **ρήματα** που συνδέουν **το υποκείμενο με το κατηγορούμενο** λέγονται **συνδετικά**.
- Εκτός από το ρήμα *είμαι* συνδετικά ρήματα είναι και όσα έχουν παρόμοια σημασία: *γίνομαι, φαίνομαι, μοιάζω, παραμένω, θεωρούμαι, διορίζομαι, εκλέγομαι* κτλ.

3. «Περίπου στα 1930, ο Καραγκιόζης... και τους τεχνίτες του» (κείμ. 4).
«Συχνά οι εντυπώσεις... στις συντροφιές» (κείμ. 5).

Υπογραμμίστε τα συνδετικά ρήματα στα αποσπάσματα αυτά και βρείτε τα υποκείμενα και τα κατηγορούμενα που συνδέουν.

4. Σε ποια από τα παρακάτω παραδείγματα η λέξη «παλιό» είναι κατηγορούμενο; • Σε ποια περίπτωση από τις παρακάτω ο συγγραφέας προτιμά να χρησιμοποιήσει συνδετικό ρήμα και κατηγορούμενο;

α. Αγοράσαμε ένα σπίτι παλιό.
β. Αγοράσαμε ένα παλιό σπίτι.
γ. Αγοράσαμε ένα σπίτι που είναι παλιό.
δ. Το σπίτι που αγοράσαμε είναι παλιό.

Διαπιστώνω ότι:

- Τα συνδετικά ρήματα χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στην **περιγραφή** προσώπων, αντικειμένων, καταστάσεων κτλ., επειδή με αυτό τον τρόπο μπορούμε να προβάλουμε την ιδιότητα αυτού που περιγράφουμε, η οποία αποτελεί συγχρόνως και νέα πληροφορία.

Γ ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΡΗΜΑΤΑ

Διαβάζω και γράφω

1. «προβάλλεις», «πήγαιναν», «ανακάλυπταν», «δοκιμάσουν» (κείμ. 5): Βρείτε τα ρήματα στο κείμενο και να γράψτε τα στο α΄ πρόσωπο ενικού στον ενεστώτα. • Χωρίστε κάθε ρήμα στα μέρη από τα οποία αποτελείται, συμπληρώνοντας τον πίνακα που ακολουθεί (στον πίνακα δίνεται ως παράδειγμα το ρήμα «κατακοκκινίζω»).

ΠΡΟΘΗΜΑ	ΘΕΜΑ	ΕΠΙΘΗΜΑ	ΚΑΤΑΛΗΞΗ
κατα	*κοκκιν*	*ιζ*	*ω*

2. «ανεβήκαμε», «φοβερίζαμε», «στένευε», «θύμωσε», «αλλάξουμε», «ανακατώνουμε» (κείμ. 1): Γράψτε τα ρήματα στο α΄ πρόσωπο ενικού στον ενεστώτα. • Συγκεντρώστε τα επιθήματα που χρησιμοποιούνται για το σχηματισμό τους και συμπληρώστε με αυτά το συμπέρασμα που ακολουθεί.

Γ ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΡΗΜΑΤΑ

Συμπεραίνω ότι:

- Για να σχηματιστούν ρήματα παράγωγα από άλλες λέξεις χρησιμοποιούνται **τα επιθήματα**:

  ....

- Λάβετε υπόψη σας και τα ρήματα: *παρκάρω, φρικάρω.*

Ακούω και μιλώ

1. Από ποιες λέξεις παράγονται τα ρήματα «προβάλλω», «ανακαλύπτω», «ανεβαίνω»; • Τι μέρος του λόγου είναι οι λέξεις αυτές;
2. Από ποιες λέξεις παράγονται τα ρήματα «δοκιμάζω», «φοβερίζω», «θυμώνω», «αλλάζω»; • Τι μέρος του λόγου είναι αυτές οι λέξεις;

Διαπιστώνω ότι:

- Χρησιμοποιούνται **προθήματα** για να γίνουν ρήματα από ρήματα.
- Χρησιμοποιούνται **επιθήματα** για να γίνουν ρήματα από άλλα μέρη του λόγου (όπως ουσιαστικά και επίθετα).

Δ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1 Συγκεντρώστε από τα κείμενα της ενότητας (1-7) τις λέξεις που αφορούν το θέατρο και τον κινηματογράφο. Συμπληρώστε έτσι τον πίνακα που ακολουθεί:

ΘΕΑΤΡΟ			ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ		
Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα**	**Ουσιαστικά**	**Επίθετα**	**Ρήματα**

2 α. Γράψτε ρήματα τα οποία δηλώνουν τα συναισθήματα των παιδιών που παρακολουθούν μια παράσταση στη διπλανή φωτογραφία.
β. Επιλέξτε κατάλληλα συνδετικά ρήματα και συνδυάστε τα με κατηγορούμενα προκειμένου να περιγράψετε τα παιδιά.

Alfred Eisenstaedt, *The puppet show*, 1963
στο *Εσωτερική αξιολόγηση και προγραμματισμός του εκπαιδευτικού έργου στη σχολική μονάδα*, επιμ. Ιωσήφ Σολομών, ΥΠΕΠΘ/ΠΙ, 1999

Ακούω και μιλώ

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε το κείμενο 3 (περιγραφικό, αφηγηματικό ή κείμενο επιχειρημάτων); • Προσπαθήστε να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
2. Χωρίστε τα ρήματα του κειμένου 3 σε δύο ομάδες. • Στην πρώτη κατατάξτε όσα δηλώνουν δράση των ηρώων και στη δεύτερη όσα εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους.

Διαπιστώνω ότι:

- Το **αφηγηματικό κείμενο** εμπεριέχει δράση και εξέλιξη και επομένως αξιοποιεί πολύ το ρήμα.
- Αναλυτικότερα, χρησιμοποιεί κυρίως ρήματα **δράσης**, π.χ. *πάω να τρέξω να κυνηγήσουμε* (κείμ. 1) και **έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων**, π.χ. *κι εκείνος θύμωσε...* (κείμ. 1).

3. Σε ποιους χρόνους βρίσκονται τα ρήματα του κειμένου 3; • Τι κοινό έχουν οι χρόνοι αυτοί; • Γιατί επιλέχτηκαν από το συγγραφέα;
4. «Περίπου στα 1930... και τους τεχνίτες του» (κείμ. 4): Σε ποιο χρόνο βρίσκονται τα ρήματα του αποσπάσματος; • Πότε έγιναν τα γεγονότα που αφηγείται το απόσπασμα; • Σας φαίνεται φυσική/λογική η επιλογή του συγκεκριμένου χρόνου; • Γιατί τον επέλεξε ο συγγραφέας;
5. Σε ποιο χρόνο αφηγείται την ιστορία του ο μαθητής στο διπλανό σκίτσο; • Τι χαρίζει στην αφήγησή του η επιλογή αυτού του χρόνου; • Πείτε τα λόγια του σε χρόνο αόριστο. • Πώς σας αρέσει περισσότερο η αφήγηση, όπως την έκανε το παιδί στο σκίτσο ή όπως την τροποποιήσατε εσείς; • Για ποιους λόγους;

Κείμενο 6 [Πίτερ Ουστίνοφ: λίγα λόγια για τη ζωή του]

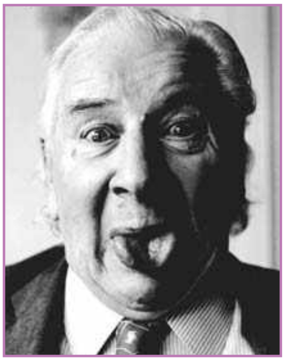

[...]Το ΧΟΛΙΓΟΥΝΤ θα ανακαλύψει το πληθωρικό ταλέντο και θα δελεάσει* τον Ουστίνοφ να υποδυθεί το Νέρωνα στην υπερπαραγωγή «Quo Vadis» (1951) του Μέρβιν Λιρόι, η οποία τον οδήγησε και στην πρώτη του υποψηφιότητα για Όσκαρ. Το 1961, ο μεγάλος Στάνλεϊ Κιούμπρικ θα καλέσει τον Ουστίνοφ να παίξει στο μεγαλεπήβολο «Σπάρτακο» στο πλευρό του Κερκ Ντάγκλας. Ο Ουστίνοφ θα δώσει τον καλύτερό του εαυτό και θα τιμηθεί με το Όσκαρ δεύτερου αντρικού ρόλου. Κάτι που θα επαναληφθεί τρία χρόνια αργότερα, για τη συμμετοχή του στο θρυλικό «Τοπ Καπί» του Ζυλ Ντασσέν. Ενδιαμέσως, θα προχωρήσει στην πιο φιλόδοξη και πιο καλλιτεχνική σκηνοθετική του δουλειά. Πρόκειται για την κινηματογραφική μεταφορά του «Μπίλι Μπαντ» του Χέρμαν Μέλβιλ, όπου ο Ουστίνοφ έκανε σχεδόν τα πάντα –έγραψε το σενάριο, έπαιξε, ανέλαβε την παραγωγή, σκηνοθέτησε– προκειμένου να αποδώσει το αλληγορικό και μεγαλόπνοο ύφος του Αμερικανού συγγραφέα. [...]

Το 1954, ο Ουστίνοφ παντρεύτηκε για δεύτερη φορά και τα δεσμά τώρα κράτησαν 17 ολόκληρα χρόνια, έως το 1971. Η σύζυγός του άκουγε στο όνομα Σουζάν Κλουτιέ.

δελεάζω: παρασύρω με ελκυστικά μέσα.

περ. «Ε», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2004

Διαβάζω και γράφω

1. Βρείτε και υπογραμμίστε τα ρήματα του κειμένου 6. • Χωρίστε τα σε τρεις ομάδες ανάλογα με τη χρονική βαθμίδα στην οποία βρίσκονται και συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί:

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ	ΜΕΛΛΟΝ

2. Ξαναγράψτε το κείμενο 6 μετατρέποντας όλα τα ρήματα σε χρόνους παρελθοντικούς. • Συγκρίνετέ το με το κείμενο που σας δόθηκε. • Ποια διαφορά στο ύφος παρατηρείτε; • Ποιο από τα δύο κείμενα σας αρέσει περισσότερο; • Για ποιους λόγους;

Συμπεραίνω ότι:

- Όταν στην αφήγηση εξιστορούμε γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν, τα ρήματα που χρησιμοποιούμε βρίσκονται συνήθως σε **παρελθοντικούς χρόνους** (αόριστο και παρατατικό).
- Μερικές φορές όμως χρησιμοποιούνται κι άλλοι χρόνοι, όπως ο ενεστώτας ή ακόμα και ο μέλλοντας, για να γίνει η αφήγηση **πιο ζωντανή** και να έρθουν τα γεγονότα πιο κοντά στη χρονική στιγμή της αφήγησης.

ΣΤ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Κείμενο 7 [Το θέατρο της Πράγας στην Αθήνα]

Πήτερ Παν από το Μαύρο Θέατρο

Τη δημοφιλή ιστορία του Πήτερ Παν και του Κάπτεν Χουκ στη Χώρα του Ποτέ παρουσιάζει ο θίασος Μαύρου Θεάτρου της Πράγας του Jiri Srnec από την Παρασκευή 30 Ιανουαρίου στο θέατρο Coronet (Φρύνης 11, Παγκράτι). Νεράιδες, χαμένα παιδιά, εντυπωσιακές πτήσεις, μαγική σκόνη και ο κροκόδειλος του Κάπτεν Χουκ ζωντανεύουν από δεκαοκτώ ηθοποιούς με την τεχνική του Μαύρου Θεάτρου. Η πρωτότυπη μουσική που γράφτηκε ειδικά γι' αυτή την παράσταση έρχεται να ολοκληρώσει μια μοναδική θεατρική εμπειρία για παιδιά, αλλά και για μεγάλους. Πληροφορίες στο τηλέφωνο 210-70.11.123.

εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2004

Ακούω και μιλώ

1. Διαβάσατε αυτή την παρουσίαση της παράστασης Πήτερ Παν στην εφημερίδα (κείμ. 7). • Μιλήστε στους φίλους σας, ώστε να τους πείσετε να πάτε να την παρακολουθήσετε. • Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι πρόκειται για καλή παράσταση;

2. Αποφασίσατε να παρακολουθήσετε την παράσταση αυτή στο θέατρο Κολεγίου Αθηνών. • Δείτε τις πληροφορίες που σας δίνονται και αποφασίστε: ποιας αξίας εισιτήρια θα αγοράσετε, ποια παράσταση θα παρακολουθήσετε, από πού και με ποιον τρόπο θα προμηθευτείτε τα εισιτήριά σας.

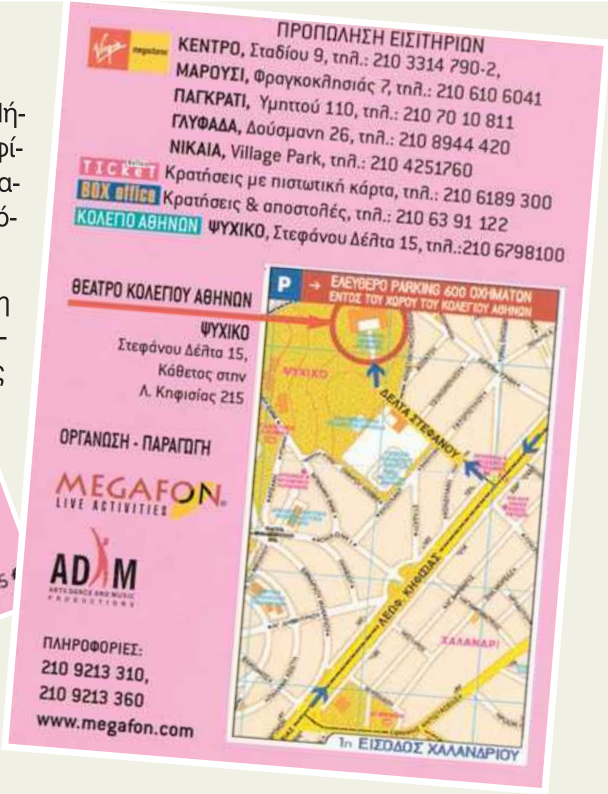

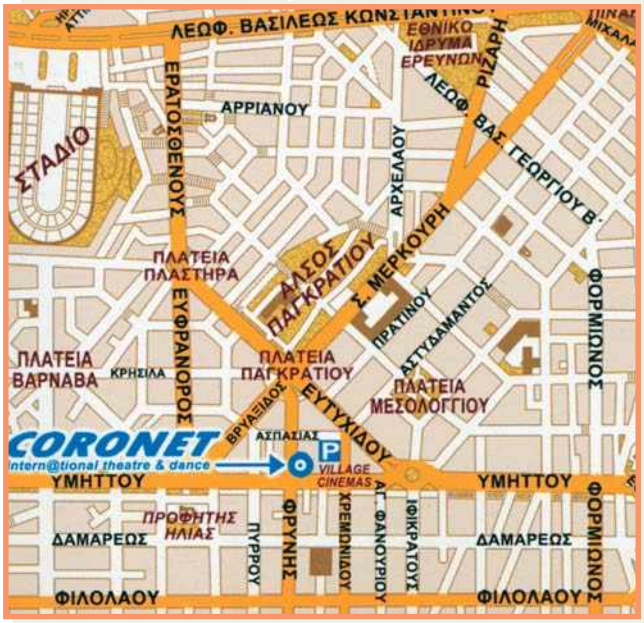

3. Τελικά κανονίσατε να δείτε την παράσταση του Πήτερ Παν στο θέατρο CORONET. Ένας από τους φίλους σας όμως χάθηκε έξω από το Παναθηναϊκό στάδιο, στη γωνία των οδών Βασιλέως Κωνσταντίνου και Ερατοσθένους. Σας παίρνει στο τηλέφωνο να τον βοηθήσετε. Εσείς έχετε το χάρτη μπροστά σας. Προσπαθήστε να τον καθοδηγήσετε από το σημείο που βρίσκεται στο θέατρο χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα ρήματα.

Διαβάζω και γράφω

1. Αφηγηθείτε το σενάριο μιας κινηματογραφικής ταινίας ή ενός θεατρικού έργου που παρακολουθήσατε και σας άρεσε. • Την αφήγησή σας θα διαβάσετε μετά στους συμμαθητές σας που δεν είδαν το έργο αυτό.

2. Η τάξη σας ετοιμάζει μια θεατρική παράσταση. Φτιάξτε μια πρόσκληση για όποιον ενδιαφέρεται να παρακολουθήσει την παράστασή σας, δίνοντάς του όλες τις απαραίτητες πληροφορίες.

3. Αφηγηθείτε τι έγινε στη μαθητική αυτή παράσταση που ανεβάσατε. • Γράψτε μια επιστολή σ' ένα φίλο σας και διηγηθείτε του με λεπτομέρειες πώς πήγε η παράστασή σας. • Δώστε στο κείμενό σας χιουμοριστικό-εύθυμο χαρακτήρα.

Κριτήρια αξιολόγησης

- Οι χρόνοι των ρημάτων είναι τέτοιοι που εξασφαλίζουν ζωντάνια και παραστατικότητα στην αφήγηση.
- Στην αφήγηση έχουν επιλεγεί τα κατάλληλα ρήματα δράσης και έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων.
- Στις περιγραφές έχουν επιλεγεί τα κατάλληλα συνδετικά ρήματα.
- Η αφήγηση κυλά γρήγορα, με σύντομες κοφτές προτάσεις.

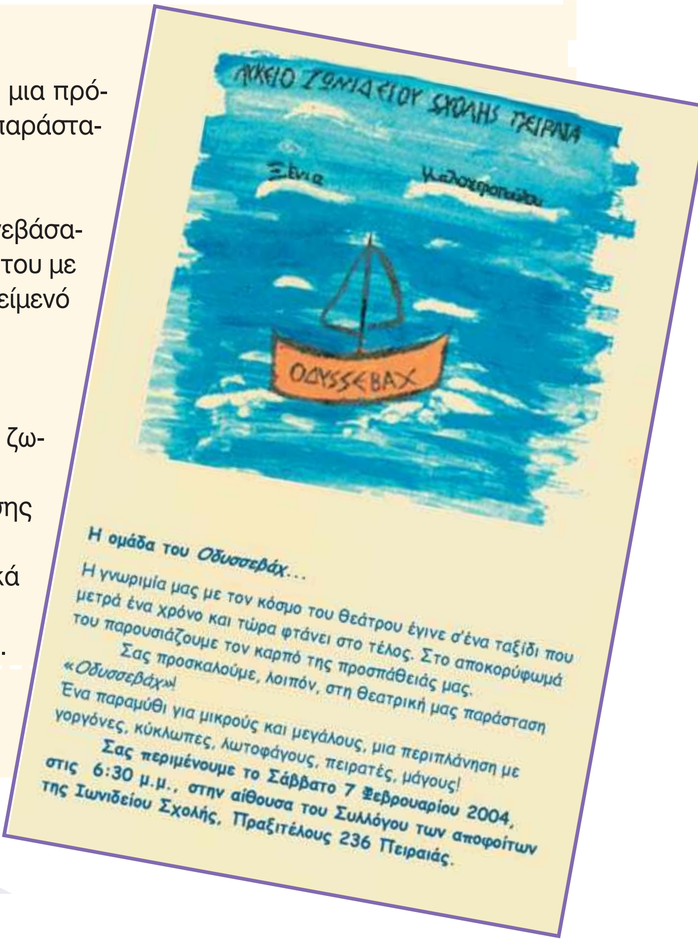
ΛΥΚΕΙΟ ΙΩΝΙΔΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ ΠΕΙΡΑΙΑ

Ξένια Καλογεροπούλου

ΟΔΥΣΣΕΒΑΧ

Η ομάδα του *Οδυσσεβάχ*...

Η γνωριμία μας με τον κόσμο του θεάτρου έγινε σ'ένα ταξίδι που μετρά ένα χρόνο και τώρα φτάνει στο τέλος. Στο αποκορύφωμά του παρουσιάζουμε τον καρπό της προσπάθειάς μας.

Σας προσκαλούμε, λοιπόν, στη θεατρική μας παράσταση «*Οδυσσεβάχ*»!

Ένα παραμύθι για μικρούς και μεγάλους, μια περιπλάνηση με γοργόνες, κύκλωπες, λωτοφάγους, πειρατές, μάγους!

Σας περιμένουμε το Σάββατο 7 Φεβρουαρίου 2004, στις 6:30 μ.μ., στην αίθουσα του Συλλόγου των αποφοίτων της Ιωνιδείου Σχολής, Πραξιτέλους 236 Πειραιάς.

Διαθεματική εργασία

1. «Ο ελληνικός κινηματογράφος παλαιότερα και σήμερα»
2. «Ας γνωρίσουμε το παιδικό θέατρο στις μέρες μας»

- Χωριστείτε σε ομάδες:

  1η ομάδα: Θα ασχοληθεί με τα πρόσωπα του ελληνικού κινηματογράφου ή του παιδικού θεάτρου.
  2η ομάδα: Θα βρει και θα σχολιάσει τις σπουδαίες κινηματογραφικές ταινίες ή παιδικές παραστάσεις.
  3η ομάδα: Θα συλλέξει στοιχεία για τους σημαντικούς σεναριογράφους του κινηματογράφου ή θεατρικούς συγγραφείς.
  4η ομάδα: Θα αναλάβει την οργάνωση της παρουσίασης του υλικού που θα συγκεντρωθεί είτε σε άλμπουμ είτε σε CD.

- Η παρουσίασή σας θα περιλαμβάνει –εκτός όλων των άλλων– και πλούσιο φωτογραφικό υλικό με λεζάντες που μπορείτε να γράψετε οι ίδιοι, αν θέλετε.
- Για τη συλλογή του υλικού σας –εκτός των άλλων πηγών– μπορείτε να οργανώσετε και μια επίσκεψη στο κινηματογραφικό μουσείο ή σε κάποιο παιδικό θέατρο, αν υπάρχει, στην περιοχή σας. Επίσης μπορείτε να επισκεφτείτε σχετικές σελίδες του διαδικτύου.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. http://www.theatredb.com
2. http://www.aeroplio.gr
3. http://www.marionette.gr
4. http://www. cultureguide.gr

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Το ρήμα είναι η κεντρική λέξη της. . . . . φράσης.

- Τα ρήματα έχουν δύο αριθμούς (ενικό, πληθυντικό) και τρία πρόσωπα σε κάθε αριθμό.
- Επίσης έχουν: 2 ΦΩΝΕΣ

		. . . .	. . . .
ΣΥΖΥΓΙΕΣ	α΄	-ω (π.χ. . . . .)	-ομαι (π.χ. . . . .)
	β΄	-άω, ώ (π.χ. . . . .)	-ιέμαι (π.χ. . . . .)
		-ώ (π.χ. . . . .)	-ούμαι (π.χ. . . . .)

- Έχουν ακόμα 4 διαθέσεις:
α. ενεργητική (π.χ. . . . .)
β. παθητική (π.χ. . . . .)
γ. μέση (π.χ. . . . .)
δ. ουδέτερη (π.χ. . . . .)

- Οι ρηματικοί χρόνοι που αναφέρονται στο παρελθόν είναι: . . . .
. . . . που αναφέρονται στο παρόν είναι: . . . .
. . . . που αναφέρονται στο μέλλον είναι: . . . .

- – Οι χρόνοι που έχουν μη συνοπτικό ποιόν ενέργειας
είναι οι . . . .
– Οι χρόνοι που έχουν συνοπτικό ποιόν ενέργειας
είναι οι . . . .
– Οι χρόνοι που έχουν συντελεσμένο ποιόν ενέργειας
είναι οι . . . .

- Συνδετικά είναι τα ρήματα . . . .
. . . .

- Νέα ρήματα παράγονται
  - από άλλα ρήματα π.χ. . . . .
  - από άλλα μέρη του λόγου π.χ. . . . .

6η ενότητα

ΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα καταλάβουμε ότι κάθε **πτώση του ουσιαστικού** έχει συγκεκριμένες λειτουργίες μέσα στην πρόταση.

Θα συνειδητοποιήσουμε το **ρόλο του ουσιαστικού**, όταν προσδιορίζει άλλο ουσιαστικό.

Θα μάθουμε πώς σχηματίζουμε **παράγωγα ουσιαστικά** από άλλα ουσιαστικά, ρήματα και επίθετα.

Θα διακρίνουμε τα **κύρια σημεία σε μια παράγραφο** και θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε **πλαγιότιτλους**.

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε για **δραστηριότητες** που μας **ψυχαγωγούν** και μας κάνουν να **νιώθουμε δημιουργικοί**.

Α ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κείμενο 1 [Μουσεία του κόσμου]

Όσο πολύπλευρη είναι η ζωή του ανθρώπου, τόσο πολυάριθμα είναι και τα είδη των μουσείων: μουσεία τέχνης, επιστημών, φυσικής ιστορίας, αρχαιολογικά, ιστορικά, εθνολογικά, λαογραφικά, νομισματικά, πολεμικά, ναυτικά... Ο κατάλογος είναι ατελείωτος! Τα μουσεία δε στεγάζονται μόνο σε κτίρια που χτίστηκαν ειδικά γι' αυτό το σκοπό. Πολλά μουσεία αρχικά ήταν σπίτια (όπως το Μουσείο Μπενάκη) ή παλάτια (όπως το Ερμιτάζ, το παλάτι του Τσάρου στην Πετρούπολη) ή ακόμα και παλιά εργοστάσια! Αλλά κι ένας υπαίθριος χώρος, ένα ενυδρείο, ένας βοτανικός ή ζωολογικός κήπος μπορούν να είναι μουσεία.

- Το μεγαλύτερο μουσείο του κόσμου είναι το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Νέας Υόρκης, στις ΗΠΑ. Αποτελείται από 19 διαφορετικά κτίρια, που επικοινωνούν μεταξύ τους εσωτερικά, συνολικής έκτασης 9 στρεμμάτων (9.000 τ.μ.)!
- Το μεγαλύτερο μουσείο της Ευρώπης είναι το Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο, με συνολική έκταση 7 στρεμμάτων. Το μεγαλύτερο μέρος του μουσείου αυτού είναι αφιερωμένο σε ευρήματα από την αρχαία Αίγυπτο, την Ελλάδα και τη Ρώμη. Εκεί βρίσκονται και τα περίφημα ελγίνεια μάρμαρα που έχουν αποσπαστεί από τον Παρθενώνα της Ακρόπολης της Αθήνας.
- Στην Ευρώπη βρίσκονται μερικά από τα σπουδαιότερα μουσεία τέχνης σε ολόκληρο τον κόσμο, που προσελκύουν εκατομμύρια επισκέπτες κάθε χρόνο. Τα Μουσεία του Βατικανού στη Ρώμη, η Πινακοθήκη Ουφίτσι στη Φλωρεντία, το Λούβρο στο Παρίσι και το Μουσείο Πράντο στη Μαδρίτη είναι μερικά από αυτά.

περ. «Ερευνητές», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 1999

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια είδη μουσείων μπορείτε να αναφέρετε από τον «ατελείωτο κατάλογο» που υπάρχει; • Ποιοι χώροι χρησιμοποιούνται ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία ενός μουσείου;

2 Αναφέρετε μερικά από τα σημαντικότερα μουσεία του κόσμου τα οποία παρουσιάζονται στο κείμενο. • Ποιο από τα μουσεία αυτά έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μας τους Έλληνες;

Κείμενο 2 [Παρατηρώντας και ζωγραφίζοντας ωραίους πίνακες]

Κάθε είδους άλογα

Εδώ υπάρχει δράση! Κοίταξε πώς γλιστράνε οι οπλές, καθώς το άλογο καλπάζει στην άδεντρη σκονισμένη πλαγιά του λόφου. Αυτό το μυώδες ζώο και ο τραχύς καβαλάρης αγωνίζονται μαζί να κρατήσουν την ισορροπία τους γέρνοντας προς την πλαγιά. Βλέπεις πώς ο Φρέντερικ Ρέμινγκτον ζωγράφισε τη χαίτη και την ουρά με αδρές πινελιές; Αυτό δίνει την εντύπωση ότι το άλογο πράγματι κινείται. Ο καβαλάρης φαίνεται επιβλητικός πάνω στο άλογο και συγχρόνως μοναχικός, γιατί το φόντο του πίνακα έχει ελάχιστες λεπτομέρειες. Σήμερα οι καουμπόηδες οδηγούν τα κοπάδια σε πολιτισμένες περιοχές. Αλλά όταν ο Ρέμινγκτον ζωγράφισε αυτή την εικόνα, υπήρχε ακόμα η Άγρια Δύση της Αμερικής.

Το περσικό άλογο και ο καβαλάρης του φαίνονται πραγματικά πολύ κομψοί. Υπάρχει κάτι στην καμπύλη του λαιμού του αλόγου που υποδηλώνει ότι το ζώο είναι από ράτσα. Αυτό το άλογο ανήκει στην εικονογράφηση του βιβλίου: *Η Μονομαχία των Γιατρών*. Αλλά δε σου δίνει την εντύπωση πως είναι ζωντανό. Ο καλλιτέχνης ενδιαφέρεται περισσότερο για τη διακοσμητική αξία και το σχήμα του αλόγου, παρά να σε κάνει να αισθανθείς ότι είναι αληθινό.

Κοίταξε το περήφανο άλογο ιπποδρομίας στον πίνακα του Ζερικό. Πόσο όμορφο είναι! Μοιάζει να είναι σε φόρμα, γεμάτο έξαψη. Το τρίχωμά του γυαλίζει κι όλα τα νεύρα του είναι τεντωμένα, λες κι οσμίζεται κίνδυνο. Δεν είναι μόνο ο τρόπος με τον οποίο ο καλλιτέχνης ζωγράφισε το σώμα και τα πόδια του αλόγου που το κάνει να μοιάζει τόσο αλαφιασμένο. Υπάρχει κάτι περισσότερο. Ένας ζωγράφος μπορεί να υπερβάλλει στις λεπτομέρειες για να κάνει την εικόνα πιο συναρπαστική.

Αυτό το άλογο φαίνεται πολύ εκνευρισμένο· μπορεί κανείς να διακρίνει το ασπράδι του ματιού του. Ο ζωγράφος φόρτωσε επίσης τον ουρανό με μαύρα απειλητικά σύννεφα για να κάνει ακόμα πιο ζοφερή την ατμόσφαιρα του πίνακα. Αυτές οι λεπτομέρειες προσθέτουν ένταση και ενδιαφέρον. Κάνουν το άλογο να φαίνεται πιο ζωηρό, πιο γρήγορο, πιο ενεργητικό. Πράγματι, παρόλο που το άλογο στέκεται ακίνητο, αυτός ο πίνακας φαίνεται να λέει: «Κοίτα πόσο γρήγορο και δυνατό είναι!».

Παρατήρησε και ζωγράφισε άλλα ζώα

Ίσως έχεις γάτα ή σκύλο στο σπίτι. Ίσως έχει κάποιος φίλος σου, για να μπορέσεις να τα παρατηρήσεις. Αν ήθελες να μιλήσεις γι' αυτά τα ζώα σε άλλους και ζωγράφιζες την εικόνα τους, τι ακριβώς θα έδειχνες; Τα ορθωμένα αυτιά; Το παιγνιδιάρικο κούνημα της ουράς; Ή το στιλπνό* τρίχωμα και τα λαμπερά μάτια ενός ζώου γεμάτου υγεία;

Ζωγράφισε δίνοντας του ζώου δύναμη και πνοή.

* **στιλπνός:** γυαλιστερός, λαμπερός.

Kennet Frances, Tery Mitcham, *Γνωριμία με τη ζωγραφική*, μτφρ. Σ. Ζαραμπούκα, εκδ. Ντουντούμη, 1982

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποια χαρακτηριστικά του αλόγου και του καβαλάρη προσπάθησε να αποδώσει ο Φρ. Ρέμινγκτον;
2. Ποια στοιχεία «κάνουν το άλογο να φαίνεται πιο ζωηρό, πιο γρήγορο, πιο ενεργητικό» στον πίνακα του Τ. Ζερικό;

Κείμενο 3 [Ένα παιχνίδι... της Νέας Τάξης]

Τρία κράτη, τρεις ιδεολογίες, τρεις θανάσιμοι εχθροί. Η σύγκρουση αναπόφευκτη. Το έπαθλο είναι η παγκόσμια επικράτηση με κάθε κόστος σε έμψυχο και άψυχο υλικό. Αυτή είναι με 24 λέξεις η ουσία του νέου Command & Conquer: Generals, η οποία, δυστυχώς, βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με την πραγματική ζωή και τρομάζει με την αληθοφάνειά της. Το καλύτερο –κατά τη γνώμη μας– παιχνίδι στρατηγικής πραγματικού χρόνου, στο οποίο ανταμείβεται εκείνος που είναι ο πιο επιθετικός, ενώ ο συνετός είναι καταδικασμένος να χάνει.

Ο τίτλος καταφέρνει να διαπρέψει με μοναδική ευκολία σε όλα σχεδόν τα επίπεδα. Η σειρά C&C περνά επιτέλους τα γραφικά της στην τρίτη διάσταση και το αποτέλεσμα είναι πραγματικά χάρμα οφθαλμών*. Ο σχεδιασμός των κτιρίων και των οχημάτων διακρίνεται τόσο για την απόδοση της λεπτομέρειας όσο και για το ρεαλισμό του. Η κίνηση των στρατιωτικών δυνάμεων έχει ένα ρεαλισμό που δεν έχουμε ξαναδεί σε παιχνίδι του είδους. Επίσης αξιόλογη δουλειά έχει γίνει στους τομείς της τεχνητής νοημοσύνης και της κίνησης στο χάρτη. Οι αντίπαλοι επιτίθενται σε συνδυαστικούς σχηματισμούς, ακολουθώντας πιστά τα στρατιωτικά εγχειρίδια τακτικής. Ο ήχος περιλαμβάνει αξιόλογα μουσικά θέματα, που είναι συνυφασμένα με την κουλτούρα του κάθε έθνους, αλλά και με την εξέλιξη της δράσης την οποία προωθούν. Το κεντρικό μενού ελέγχου (interface) είναι εύχρηστο στη δομή του, αλλά υστερεί στη διαχείριση πολλών διαφορετικών δυνάμεων, διότι δε διαθέτει δυνατότητα σωστής ταξινόμησης των μονάδων. Όλες οι στρατιωτικές δυνάμεις, τα οχήματα και οι εγκαταστάσεις είναι πλήρως ανανεωμένα συγκριτικά με αυτά των υπόλοιπων παιχνιδιών της σειράς. Παράλληλα το C&C Generals έχει σύστημα αξιολόγησης και συλλογής πόντων εμπειρίας, παρέχοντας έτσι πρόσβαση σε αναβαθμίσεις και νέα οπλικά συστήματα.

Αν και το λατρέψαμε ως παιχνίδι, έχουμε σοβαρές ενστάσεις. Κατ' αρχάς είναι μικρό σε διάρκεια, παρά το γεγονός ότι η εγκατάσταση ολοκληρώνεται σε δύο CD! Δε διαθέτει θαλάσσιες δυνάμεις, γεγονός που λειτουργεί εις βάρος του ρεαλισμού, αφού περιορίζει στα 2/3 τις διαθέσιμες επιλογές χρήσης στρατιωτικών δυνάμεων. Τέλος, η σημαντικότερη ένστασή μας αφορά την ηθική πλευρά του ζητήματος. Τα στρατόπεδα που πρωταγωνιστούν είναι τρία: ΗΠΑ, Κίνα και GLA. Οι Αμερικανοί έχουν σαφέστατη υπεροπλία, την πιο σύγχρονη τεχνολογία και τους αγαθότερους... σκοπούς όλων. Η Κίνα διαθέτει τα καλύτερα άρματα μάχης και πυρηνικά. Υπάρχει όμως και μια έρμη δύναμη, η επαναστατική GLA, της οποίας τα μέλη μοιάζουν με Άραβες τρομοκράτες, που έχουν –μεταξύ άλλων– βιοχημικά, καμικάζι με εκρηκτικά και είναι αδίστακτοι στη χρήση τους ακόμη και ενάντια στο λαό τους! Η απόπειρα προπαγάνδας είναι κάτι περισσότερο από προφανής και απαράδεκτη. Αυτός είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο δε θα επιλέγαμε το συγκεκριμένο παιχνίδι.

*** χάρμα οφθαλμών:** χαρακτηρισμός για κάτι ωραίο, γοητευτικό.

Γ. Κατσώτης, περ. *RAM*, Απρίλιος 2003 (διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια είναι τα τεχνικά πλεονεκτήματα του νέου ηλεκτρονικού παιχνιδιού, σύμφωνα με το συγγραφέα;

2 Ποιος είναι ο λόγος για τον οποίο ο συντάκτης του κειμένου δε θα επέλεγε το συγκεκριμένο παιχνίδι;

Κείμενο 4 [Έπλασε μέσα του ένα τοπίο...]

Απ' όλα τα χρόνια στο σχολείο κι απ' όλα τα συμβάντα, ένα πράγμα σημάδεψε το Στάθη για όλη του τη ζωή: μια εκδρομή που τους πήγε η δασκάλα στο ρέμα του Κηφισού. Εκεί που περνάει σήμερα η Εθνική οδός, κυλούσε το ποτάμι ανάμεσα στις καλαμιές, στις λεύκες, στα πλατάνια. Στις όχθες του καλλιεργούσανε περιβόλια και παραδίπλα υπήρχε ένα εγκαταλελειμμένο μπαρουτάδικο που έμοιαζε με κάστρο. Ανέβαιναν τ' αγόρια απ' τη μισογκρεμισμένη σκάλα σ' έναν εξώστη χωρίς στηθαίο και πηδούσαν αλαλάζοντας στην άμμο του ποταμού.

Κάποια στιγμή η δασκάλα τούς ζήτησε να κάνουν ησυχία. Το ρέμα ήταν κατοικία και πέρασμα πουλιών. Εκείνη την ώρα περνούσε ένα κοπάδι χελιδόνια. Τα παιδιά προσπαθούσαν να τα μετρή-

σουν. «Αυτά, αν προσέξετε, είναι πιο σπαθάτα. Είναι πετροχελίδονα», είπε η δασκάλα, «αλλά σωπάστε ν' ακούσουμε τ' αηδόνια».

Καθίσανε κάτω από μια μεγάλη μουριά κι αφού ακούσανε το κελάηδημα, η κυρία Σουμέλα άρχισε να τους μιλάει για το χωριό της. «Ένα ρέμα με πλατάνια, καληώρα σαν κι αυτό, ξεκινάει απ' το βουνό και καταλήγει στη θάλασσα. Κολυμπάς κι ακούς τ' αηδόνια να κελαηδούν».

«Μονάχα στον Παράδεισο μπορεί κανείς να κολυμπάει στη θάλασσα και ν' ακούει τ' αηδόνια», σκεφτότανε ο Στάθης. Κι απ' την αφήγηση αυτή έπλασε μέσα του ένα τοπίο που δεν ήταν του κόσμου ετούτου και που θα τον ακολουθούσε παντοτινά.

Λία Μεγάλου-Σεφεριάδη, *Σαν το μετάξι*, εκδ. Καστανιώτη, 1996

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Πώς περιγράφει η συγγραφέας τόσο το τοπίο στο ρέμα του Κηφισού όσο και τη συμπεριφορά των μαθητών;

2 Πώς επηρέασε η αφήγηση της δασκάλας (της κυρίας Σουμέλας) τη φαντασία του Στάθη;

Β ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ – ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΥ

Β1 Οι **πτώσεις** ως δείκτες για τη σχέση **ουσιαστικού** και **ρήματος**

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε τις προτάσεις που ακολουθούν στα αρχικά κείμενα:
- **α.** «Ο Φρέντερικ Ρέμινγκτον ζωγράφισε τη χαίτη και την ουρά» (κείμ. 2)
- **β.** «Το έπαθλο είναι η παγκόσμια επικράτηση» (κείμ. 3)
- **γ.** «Ίσως έχεις γάτα ή σκύλο στο σπίτι» (κείμ. 2)
- **δ.** «Η κίνηση των στρατιωτικών δυνάμεων έχει ένα ρεαλισμό» (κείμ. 3)
- **ε.** «Ζωγράφισε δίνοντας του ζώου δύναμη και πνοή» (κείμ. 2)

2. Από τις υπογραμμισμένες λέξεις βρείτε ποιες απαντούν στην ερώτηση *ποιος* και πείτε σε ποια πτώση βρίσκονται.

3. Από τις υπογραμμισμένες λέξεις βρείτε ποιες απαντούν στην ερώτηση *ποιον* ή *τι* και πείτε σε ποια πτώση βρίσκονται.

4. Ποια από τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά είναι υποκείμενα, ποια αντικείμενα και ποια κατηγορούμενα; (Αν χρειάζεστε βοήθεια, μπορείτε να ανατρέξετε στην ενότητα 4.)

Συμπεραίνω ότι:

- Οι πτώσεις μάς δείχνουν τη σχέση που μπορεί να έχει ένα ουσιαστικό με το ρήμα της πρότασης.
- Το **υποκείμενο** βρίσκεται πάντα σε πτώση **ονομαστική**.
- Το **αντικείμενο** μπορεί να βρίσκεται σε **αιτιατική** ή σε **γενική**. Η πτώση του αντικειμένου καθορίζεται από το ρήμα.
- Τα **συνδετικά ρήματα** (βλ. ενότητα 5) παίρνουν ως συμπλήρωμα κατηγορούμενο.
  Το κατηγορούμενο βρίσκεται σε πτώση ονομαστική, όταν μας δίνει μια πληροφορία για το υποκείμενο του ρήματος, π.χ. *Πολλά μουσεία ήταν σπίτια* (κείμ. 1) – *Ο Ρέμινγκτον θεωρείται σπουδαίος ζωγράφος.* Το κατηγορούμενο αυτό λέγεται **κατηγορούμενο του υποκειμένου.** Το κατηγορούμενο βρίσκεται σε πτώση αιτιατική, όταν μας δίνει μια πληροφορία για το αντικείμενο του ρήματος, π.χ. *Τον θεωρούν σπουδαίο ζωγράφο.* Το κατηγορούμενο αυτό λέγεται **κατηγορούμενο του αντικειμένου**.

B2 Οι **πτώσεις** ως δείκτες για τη σχέση **ουσιαστικού** και **ουσιαστικού**

Κείμενο 5 [Για μοντελιστές]

Σας ενδιαφέρει ο μοντελισμός; Αν ναι, το Models Fasma είναι το μαγαζί των θαυμάτων. Θα βρείτε ξύλινες και πλαστικές κατασκευές που θα σας κρατήσουν απασχολημένους πολλές μέρες. Ιστιοφόρα, αεροπλάνα και αυτοκίνητα περιμένουν να μεταμορφωθούν από τα χέρια σας. Στο Models Fasma θα βρείτε ακόμα συλλεκτικά μεταλλικά αυτοκίνητα, μηχανές, αεροπλάνα και όλα τα απαραίτητα σύνεργα για ένα μοντελιστή: χρώματα, αερογράφους, μπογιές. Αν είστε fan, θα βρείτε τηλεκατευθυνόμενα, αυτοκινητόδρομους, παζλ, χρώματα.

Ιπποκράτους 52 & Βαλτετσίου, Αθήνα
Τηλ. & fax: 210 3606804

περ. *Sporty Junior*, 2003

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε στα κείμενα τις φράσεις που ακολουθούν:
   - **α.** «τα πόδια <u>του αλόγου</u>» (κείμ. 2)
   - **β.** «το άλογο <u>ιπποδρομίας</u>» (κείμ. 2)
   - **γ.** «όλα τα απαραίτητα σύνεργα για ένα μοντελιστή: <u>χρώματα, αερογράφους, μπογιές</u>» (κείμ. 5)
   - **δ.** «από τον Παρθενώνα <u>της Ακρόπολης της Αθήνας</u>» (κείμ. 1)
2. Βρείτε ποιες λέξεις προσδιορίζουν τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά. • Τι μέρη του λόγου είναι;
3. Σε ποιες πτώσεις βρίσκονται τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά και σε ποιες τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν;
4. Σε κάθε φράση, πείτε αν οι υπογραμμισμένες λέξεις βρίσκονται στην ίδια ή σε διαφορετική πτώση με τις λέξεις που προσδιορίζουν.

Μαθαίνω ότι:

- Οι πτώσεις μάς δείχνουν τη σχέση που μπορούν να έχουν οι ονοματικές φράσεις (ΟΦ) μεταξύ τους. Έτσι, στο παράδειγμα *η ζωή του ανθρώπου* (κείμ. 1), η ΟΦ *του ανθρώπου* προσδιορίζει την ΟΦ *η ζωή*.
- Όταν η ΟΦ που προσδιορίζει μια άλλη ΟΦ βρίσκεται σε διαφορετική πτώση από αυτήν, όπως στο παραπάνω παράδειγμα, τότε ο προσδιορισμός ονομάζεται **ετερόπτωτος**. Αντίθετα, όταν βρίσκεται στην ίδια πτώση, ονομάζεται **ομοιόπτωτος** προσδιορισμός, π.χ. *Ο Γεωργιάδης, ο καθηγητής, μας συνόδεψε στο Μουσείο.*

5. Σε ποια πτώση βρίσκονται οι ετερόπτωτοι προσδιορισμοί της δραστηριότητας 1;
6. Σημειώστε άλλους (τουλάχιστον 3) ετερόπτωτους προσδιορισμούς σε γενική που θα βρείτε στα κείμενα 1-5.

Μαθαίνω ότι:

- Οι **ετερόπτωτοι προσδιορισμοί** είναι συνήθως σε πτώση γενική.
- **Η γενική** αυτή μπορεί να εκφράζει πολλές και διάφορες σημασίες, όπως **τον κτήτορα**, π.χ. *τα πόδια του αλόγου* (κείμ. 2), **το δράστη ή τον αποδέκτη μιας ενέργειας**, π.χ. *Μονομαχία των Γιατρών, εικονογράφηση του βιβλίου* (κείμ. 2), **τον τόπο ή το χρόνο**, **διαστάσεις και μονάδες μέτρησης**, **την ιδιότητα**, **το σκοπό ή τη χρήση**, π.χ. *άρματα μάχης* (κείμ. 3).

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε στο τετράδιό σας τουλάχιστον ένα παράδειγμα ετερόπτωτου προσδιορισμού σε γενική που να εκφράζει τον κτήτορα, το δράστη ή τον αποδέκτη μιας ενέργειας, τον τόπο, το χρόνο, τις διαστάσεις, την ιδιότητα και το σκοπό ή τη χρήση. • Αντλήστε τα παραδείγματα από τα κείμενα 1-5.
2. Στον προφορικό λόγο θα χρησιμοποιούσατε αυτές τις γενικές που βρήκατε στα κείμενα; • Ποιες ναι; • Ποιες όχι; • Πώς αλλιώς θα διατυπώνατε αυτές που δε θα χρησιμοποιούσατε;

Ακούω και μιλώ

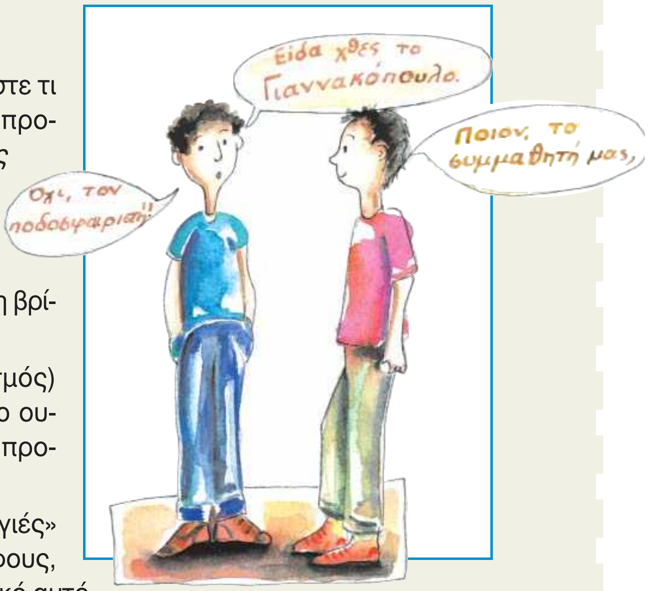

1. Στο σκίτσο συνομιλούν ο Γιώργος και ο Νίκος. Διαβάστε τι λένε και συμπληρώστε την πρόταση που ακολουθεί προσθέτοντας μόνο μία ονοματική φράση: *Χθες ο Γιώργος είδε το Γιαννακόπουλο......*
2. Η ονοματική φράση που προσθέσατε ποιο ουσιαστικό προσδιορίζει; • Σε ποια πτώση τη βάλατε; • Για ποιο λόγο; • (Για να απαντήσετε, να σκεφτείτε σε ποια πτώση βρίσκεται το ουσιαστικό που προσδιορίζει).
3. Η ονοματική φράση που προσθέσατε (προσδιορισμός) αποτελεί έννοια πιο γενική ή πιο συγκεκριμένη από το ουσιαστικό που προσδιορίζει; • Τι είδους πληροφορία προσθέτει ο προσδιορισμός;
4. Δείτε τώρα την πρόταση: «Στο Models Fasma... μπογιές» (κείμ. 5). • Η ονοματική φράση «χρώματα, αερογράφους, μπογιές» ποιο ουσιαστικό προσδιορίζει; • Το ουσιαστικό αυτό έχει έννοια πιο γενική και αόριστη ή πιο συγκεκριμένη από την υπογραμμισμένη ονοματική φράση (προσδιορισμό); • Επομένως, τι είδους πληροφορία προσθέτει ο προσδιορισμός;
5. «Εκείνη την ώρα περνούσε ένα κοπάδι χελιδόνια» (κείμ. 4): Το υπογραμμισμένο ουσιαστικό ποιο ουσιαστικό προσδιορίζει; • Βρίσκεται στην ίδια πτώση με αυτό; • Τι είδους πληροφορία προσθέτει;

Μαθαίνω ότι:

- Ένα ουσιαστικό χρησιμοποιείται ως **ομοιόπτωτος προσδιορισμός** άλλου ουσιαστικού:
  α. για να προσθέσει ένα ιδιαίτερο και γνωστό γνώρισμα. Αυτός ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός ονομάζεται **παράθεση**. Τέτοιου είδους είναι και ο προσδιορισμός που δηλώνει το περιεχόμενο (κατά παράθεση σύνταξη), π.χ. *κοπάδι χελιδόνια*.
  β. για να διασαφηνίσει το ουσιαστικό που προσδιορίζει, όταν η έννοιά του είναι γενική και κάπως αόριστη. Αυτός ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός ονομάζεται **επεξήγηση**.

Β ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ – ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΥ

Κείμενο 6 Μια camerata από εφήβους

Οι περισσότεροι είναι ακόμη έφηβοι. Παιδιά που πηγαίνουν σχολείο, συχνάζουν με την παρέα τους στα Goody's, παρακολουθούν ποδόσφαιρο, βλέπουν σινεμά, χορεύουν σε πάρτι... Κάνουν ό,τι κάνουν όλα τα παιδιά της ηλικίας τους συν κάτι άλλο. Παίζουν κλασική μουσική και μάλιστα με πολύ υψηλές επιδόσεις. Πρόσφατα επέστρεψαν από τη Μόσχα, όπου ήταν προσκεκλημένοι από το Υπουργείο Πολιτισμού και το Δήμο της. Μια πρόσκληση που καθρεφτίζει τις σπουδαίες ικανότητες της νεανικής καμεράτας «Βίος» του Δήμου Χολαργού, αφού το να παίξουν στη Μόσχα είναι «ό,τι καλύτερο μπορεί να ονειρευτεί κάποιος μουσικός, γιατί εκεί είναι μουσικό κέντρο, έχει το πιο υψηλό επίπεδο μουσικής από όλες τις χώρες του κόσμου», όπως μας λέει ο Αλέξανδρος Χαλάψης, ο 29χρονος μαέστρος της καμεράτας.

περ. «Κ», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2003

Διαβάζω και γράφω

1. Υπογραμμίστε την ονοματική φράση που λειτουργεί ως ομοιόπτωτος προσδιορισμός στο τέλος του κειμένου 6. • Ποια ονοματική φράση προσδιορίζει; • Σε ποια πτώση βρίσκονται ο προσδιορισμός και η ΟΦ που προσδιορίζει; • Ο ομοιόπτωτος αυτός προσδιορισμός είναι παράθεση ή επεξήγηση; • Τι είδους πληροφορία προσθέτει;
2. Στην πρόταση «όπως μας λέει... της καμεράτας» μπορείτε να κάνετε τις αναγκαίες αλλαγές, ώστε να γίνει η παράθεση επεξήγηση; • Τι αλλάξατε; • Για ποιο λόγο;

Γ ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Ακούω και μιλώ

1. Ας θυμηθούμε όσα μάθαμε στην 4η ενότητα:
Τι ονομάζεται παράγωγη λέξη και με ποιους τρόπους γίνεται η παραγωγή των λέξεων;
2. Αναζητήστε στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3, 4) δέκα (10) παράγωγα ουσιαστικά και επισημάνετε σε πέντε (5) από αυτά την παραγωγική κατάληξη-επίθημα και στα υπόλοιπα πέντε το πρόθημα που παίρνουν. • Τι μέρος του λόγου είναι η λέξη, από την οποία παράγονται; Ας ξεκινήσουμε μαζί με ένα παράδειγμα:

Λέξη	Θέμα	Πρόθημα	Παραγωγική κατάληξη-επίθημα	Παράγεται από
1. δυνατότητα	δυνατ-		-ότητα	δυνατός: επίθετο
2. επικράτηση	κρατ-	επι-	-ηση	(επι)κρατώ: ρήμα
(συνεχίστε...)				

Γ ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Διαβάζω και γράφω

1. Στο κείμενο 3 υπογραμμίστε πέντε (5) παράγωγα ουσιαστικά τα οποία προέρχονται από ρήματα. • Τι δηλώνουν αυτά τα παράγωγα ουσιαστικά, όταν συσχετίζονται με τη σημασία των ρημάτων από τα οποία προέρχονται;
2. Υπογραμμίστε τις παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα των παρακάτω παράγωγων ουσιαστικών και σε διπλανή στήλη γράψτε ποια είναι η σημασία τους (τι δηλώνουν).

Παράγωγες λέξεις	Παραγωγική κατάληξη-επίθημα	Σημασία
μουσείο (κείμ. 1)	-ειο	τόπος
σχολείο (κείμ. 4)		
μπαρουτάδικο (κείμ. 4)		
νοημοσύνη (κείμ. 3)		
πινελιά (κείμ. 2)		

3. Αν επισκεφτείτε ένα μουσείο (κείμ. 1), μια έκθεση ζωγραφικής (κείμ. 2) ή φωτογραφίας, ένα κατάστημα ηλεκτρονικών παιχνιδιών (κείμ. 3), ή ένα συναυλιακό χώρο (κείμ. 6), ποιους από τους παρακάτω θα βρείτε να εργάζονται εκεί;

   ξεναγός, ταμίας, πωλητής, διευθυντής, εργάτης, ψιλικατζής, προγραμματιστής, χορευτής, φωτογράφος, ζωγράφος, πιανίστας, παίκτης, διανομέας, καθηγητής, καθαριστής

4. Τα ουσιαστικά που ακολουθούν είναι θηλυκά παράγωγα που δηλώνουν επάγγελμα (= *θηλυκά επαγγελματικά*): *γλύπτρια, καμαριέρα, πιανίστα, τραγουδίστρια.* Γράψτε τις λέξεις από τις οποίες παράγονται και φτιάξτε μια λίστα με τις παραγωγικές καταλήξεις που χρησιμοποιούνται στα παραπάνω θηλυκά επαγγελματικά. • Γράψτε τα αντίστοιχα αρσενικά επαγγελματικά. Τι αλλαγές κάνατε στις καταλήξεις; • Αναζητήστε μερικά ουσιαστικά που να δηλώνουν επάγγελμα τα οποία να είναι κοινά στο αρσενικό και στο θηλυκό, π.χ. *ο/η ζωγράφος*.

Έμαθα ότι:

- **Νέα ουσιαστικά παράγονται** από άλλα ουσιαστικά, επίθετα ή ρήματα με την προσθήκη στο θέμα τους ποικίλων παραγωγικών **καταλήξεων-επιθημάτων**.
- Τα νέα ουσιαστικά έχουν ποικίλες σημασίες (δηλώνουν τόπο, επάγγελμα, ενέργεια, ιδιότητα, υποκορισμό, μεγέθυνση κτλ.).
- Νέα ουσιαστικά παράγονται και με τη χρήση **προθημάτων** όπως: *απο-, δια-, εν-, επι-, συν-, υπερ-* κτλ.

Δ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ – ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΙ

Ακούω και μιλώ

1. Τα κείμενα 3 και 4 διακρίνονται σε επιμέρους «ενότητες» οι οποίες ονομάζονται, όπως μάθατε στο Δημοτικό σχολείο, παράγραφοι. Πόσες και ποιες είναι οι παράγραφοι στα κείμενα αυτά;
2. Προσέξτε την εισαγωγή της πρώτης παραγράφου στο κείμενο 4. • Ποιο είναι το περιεχόμενό της; • Προαναγγέλλει αυτό που θα αναλυθεί στη συνέχεια; • Ελέγξτε τα ίδια πράγματα στην τρίτη παράγραφο του κειμένου 3.

Διαβάζω και γράφω

1. Είδατε ότι η εισαγωγική πρόταση ή περίοδος μιας παραγράφου συνήθως προαναγγέλλει τι θα αναλυθεί παρακάτω, γι' αυτό ονομάζεται θεματική πρόταση. Διαβάστε ξανά τις προηγούμενες παραγράφους. • Στο υπόλοιπο μέρος τους αναλύεται αυτό που προαναγγέλλεται με τη θεματική πρόταση;

Δ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ – ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΙ

2. Πώς ολοκληρώνονται οι παράγραφοι αυτές; • Υπάρχει πρόταση που συνοψίζει όσα αναλύθηκαν ή όχι; • Γιατί συμβαίνει αυτό;

Διαπιστώνω ότι:

- Μία **παράγραφος** αποτελείται από τρία μέρη:

  α. τον πρόλογο-**θεματική πρόταση**, την κύρια ιδέα της παραγράφου,
  β. την ανάπτυξη της θεματικής πρότασης, δηλαδή τις **λεπτομέρειες**
  γ. τον επίλογο-πρόταση **κατακλείδα**, η οποία συνοψίζει όσα αναλύθηκαν σχετικά με την κύρια ιδέα της παραγράφου.
  • Η πρόταση-κατακλείδα δεν είναι πάντα απαραίτητη.

3. Σε κάθε παράγραφο του κειμένου 4 υπογραμμίστε τις βασικές λέξεις, λέξεις-κλειδιά, όπως θα τις λέμε αποδώ και πέρα, και μετά σε μία πρόταση συμπυκνώστε το νόημα κάθε παραγράφου.

- Η πρόταση που γράψατε δίπλα σε κάθε παράγραφο αποδίδοντας σύντομα και περιεκτικά το νόημά της λέγεται **πλαγιότιτλος**.

4. Στο κείμενο 2 εντοπίστε τα βασικά μέρη κάθε παραγράφου και γράψτε τον πλαγιότιτλό της.

5. Γράψτε πλαγιότιτλους και διακρίνετε τα βασικά μέρη των παραγράφων στις αντίστοιχες ενότητες του μαθήματος της Ιστορίας και της Γεωγραφίας που έχετε να διαβάσετε αυτή την εβδομάδα.

Ε ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1 Αναζητήστε παράγωγα ουσιαστικά με τη χρήση των παρακάτω προθημάτων και παρατηρήστε τις αλλαγές στο σχηματισμό των νέων λέξεων. Φυσικά, θα έχετε μαζί σας και θα αξιοποιήσετε το σχολικό λεξικό.

Προθήματα	Παράγωγα ουσιαστικά	Παράγονται από	Αλλαγές
δια-			
εισ-			
εν-			
παρα-			
περι-			
συν-			
υπο-			

2 Χωρισμένοι σε ομάδες αναζητήστε στο λεξικό παράγωγα ουσιαστικά με βάση τις παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα που σας δίνονται. Σε διπλανές στήλες καταγράψτε τη σημασία τους (τι δηλώνουν τα παράγωγα αυτά) και από ποια μέρη του λόγου προέρχονται (ουσιαστικό, ρήμα ή επίθετο).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ Ε

Παραγωγική κατάληξη-επιθήματα	Παράγωγη λέξη	Σημασία	Παράγονται από
-έας			
-ιάρης			
-ίτης			
-ιστής			
-τήρι			
-τήριο			
-εία			
-ιμο			
-μός			
-μη			
-ειο			
-ότητα			
-άρα			
-ούλα			

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ ΣΤ

Ακούω και μιλώ

1. Έχετε κάποια αγαπημένη δημιουργική απασχόληση (κάποιο παιχνίδι που γεμίζει ευχάριστα τις ώρες σας, κάποιο μουσικό όργανο που μαθαίνετε) ή συμμετέχετε σε κάποια περιβαλλοντική ή άλλη ομάδα εξορμήσεων στη φύση; • Οποιαδήποτε κι αν είναι η αγαπημένη σας ασχολία, συζητήστε στην τάξη: α. Πότε και πώς αρχίσατε να ασχολείστε με αυτή; β. Τι σας προσφέρει; γ. Γιατί σας αρέσει;
2. Φέρτε στην τάξη 4-5 βιβλία με ποιήματα. • Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε ένα ποίημα που θα επιλέξετε στην ομάδα. • Συζητήστε με τα άλλα μέλη της ομάδας σας γιατί επιλέξατε το συγκεκριμένο ποίημα. • Τέλος, κάθε ομάδα θα διαβάσει στην τάξη το ποίημα που διάλεξε και θα εξηγήσει, όσο καλύτερα μπορεί, γιατί το επέλεξε.
3. Είδατε αυτή την ανακοίνωση για την έκθεση που διοργανώνει το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Συζητήστε στην τάξη γιατί θα άξιζε να επισκεφτείτε αυτή την έκθεση. • Τι θα είχατε να κερδίσετε από μια τέτοια δραστηριότητα;

Στο πολιτιστικό κέντρο «Ελληνικός Κόσμος» παρουσιάζεται η έκθεση ***«Υπάρχει σε όλα λύση; Ταξίδι στον Κόσμο των Αρχαίων Ελλήνων Μαθηματικών»***. *Μέσα από μια πρωτότυπη και σαγηνευτική συνάντηση της αρχαίας με την πιο σύγχρονη τεχνολογία αναδεικνύει το θεμελιώδη χαρακτήρα των μαθηματικών στις επιστήμες και την εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή. Η έκθεση ζωντανεύει με εύληπτο και ευχάριστο τρόπο καίριες «στιγμές» από τη γέννηση και την ανάπτυξη των μαθηματικών στην Αρχαιότητα, εξοικειώνοντας τον επισκέπτη με φαινόμενα που καθόρισαν την πορεία της επιστήμης για αιώνες.*

Ενημερωτικό φυλλάδιο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού

Διαβάζω και γράφω

1. Βρείτε διάσημους πίνακες ζωγραφικής από βιβλία τέχνης ή το διαδίκτυο ή αρχαία ελληνικά αγάλματα από το βιβλίο της Ιστορίας σας και περιγράψτε τι απεικονίζουν. • Διαβάστε τις περιγραφές σας στους συμμαθητές σας, οι οποίοι θα πρέπει να φανταστούν τον πίνακα. • Στη συνέχεια, δείξτε τους το έργο τέχνης που περιγράψατε. • Προσέξτε πολύ καλά τα συνδετικά ρήματα που θα χρησιμοποιήσετε, όπως και τα κατηγορούμενα. • Προσοχή επίσης αξίζει στους προσδιορισμούς με ουσιαστικό (ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους) που θα επιλέξετε για να κάνετε παραστατική την περιγραφή σας.
2. Συμμετείχατε σε μια δημιουργική δραστηριότητα (επίσκεψη σε μουσείο, εκδρομή στη φύση ή σε έναν αρχαιολογικό χώρο που σας άρεσε και σας συγκίνησε ιδιαίτερα, παρακολούθηση μιας μουσικής ή χορευτικής παράστασης, ενασχόληση με κάποιο παιχνίδι ομαδικό ή ατομικό κτλ.). Γράψτε ένα αφηγηματικό κείμενο δύο παραγράφων στο οποίο θα παρουσιάζετε τι έγινε στη δραστηριότητα αυτή και θα εξηγείτε στους συμμαθητές σας τους λόγους για τους οποίους σας ενθουσίασε. • Προ-

σέξτε ιδιαίτερα τη δομή των δύο αυτών παραγράφων που θα γράψετε. • Αφού γράψετε τα κείμενά σας, δώστε έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο.

3. Διαβάσατε σε μια εφημερίδα ένα άρθρο που καταδικάζει τα ηλεκτρονικά παιχνίδια τονίζοντας τις αρνητικές πλευρές τους. Γράψτε μια επιστολή-απάντηση στην εφημερίδα, υποστηρίζοντας την άποψη ότι τα ηλεκτρονικά παιχνίδια μπορούν να έχουν και θετική πλευρά και να ωφελούν τα παιδιά σε κάποιες περιπτώσεις.

Διαθεματική εργασία

«Από τα πήλινα παιχνίδια της Αρχαιότητας στα σύγχρονα ηλεκτρονικά παιχνίδια»

- Ποια είναι η ιστορία και η εξέλιξη του παιχνιδιού στους αιώνες;
  Διερευνήστε το θέμα και φτιάξτε με τα στοιχεία, τα σκίτσα και τις φωτογραφίες, που θα συγκεντρώσετε, ένα άλμπουμ πολύ παιχνιδιάρικο!
- Εργαστείτε σε ομάδες:
  Μια ομάδα θα αναζητήσει υλικό για το παιχνίδι στην Αρχαιότητα. Μια άλλη για το παιχνίδι στο Βυζάντιο. Η τρίτη ομάδα μπορεί να ασχοληθεί με το παιχνίδι στην Ευρώπη το 19ο και 20ό αι. Μια τελευταία ομάδα θα μπορούσε να ασχοληθεί με τα σύγχρονα ηλεκτρονικά παιχνίδια και να παρουσιάσει κάποιο αντιπροσωπευτικό από αυτά.
  Θα ήταν καλό κάθε ομάδα –με τη βοήθεια του καθηγητή της Τεχνολογίας– να προσπαθήσει να κατασκευάσει ή έστω να βρει και να φέρει στην τάξη ένα παιχνίδι της εποχής που μελετά.
- Υλικό για την έρευνά σας μπορείτε να βρείτε σε ιστορικά βιβλία, εγκυκλοπαίδειες, έντυπες και ηλεκτρονικές, στο διαδίκτυο, στις ηλεκτρονικές σελίδες μουσείων:

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις
http://www.benaki.gr
http://www.epirus.com/tolis
http://www.epirus.com/meligi
http://www.e-history.gr
http://www.ime.gr

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Οι πτώσεις μάς δείχνουν τη σχέση που μπορεί να έχει ένα ουσιαστικό με το ρήμα της πρότασης. Κάνετε τις σωστές αντιστοιχίσεις:

ονομαστική •	• υποκείμενο
αιτιατική •	• αντικείμενο
γενική •	• κατηγορούμενο αντικειμένου
	• κατηγορούμενο υποκειμένου

- Η ονοματική φράση που προσδιορίζει μια άλλη ονοματική φράση μπορεί:
  α. είτε να βρίσκεται στην ίδια πτώση με αυτήν
  (οπότε λέγεται .... προσδιορισμός),
  • ο προσδιορισμός αυτός μπορεί
  – να προσθέτει ένα ιδιαίτερο και γνωστό γνώρισμα,
  (οπότε λέγεται ....) ή
  – να διασαφηνίζει το ουσιαστικό που προσδιορίζει
  (οπότε λέγεται ....)
  β. είτε να βρίσκεται σε διαφορετική πτώση
  (οπότε λέγεται .... προσδιορισμός)
  • οι προσδιορισμοί αυτοί βρίσκονται συνήθως σε πλάγια πτώση και έχουν διάφορες σημασίες, π.χ. ....
  ....

- Μια παράγραφος αποτελείται από τρία μέρη:
  α. .... **β.** .... **γ.** ....

7η ενότητα

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΘΟΝΗ-ΕΙΚΟΝΑ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα αναγνωρίσουμε σε κείμενα τη σημασία και την κλίση του **άρθρου**.

Θα μάθουμε τους τρόπους **παραγωγής επιθέτων**.

Θα μελετήσουμε περισσότερο την **οργάνωση της περιγραφής** χώρου, προσώπου, κατάστασης κ.λπ.

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε για τον **κόσμο της οθόνης-της εικόνας** (της τηλεόρασης, του διαδικτύου κ.λπ).

περ. «Οικονομικός Ταχυδρόμος», εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 2003

Κείμενο 1 [Ένα παιχνίδι στο διαδίκτυο χωρίς νικητές!]

Έκανε κλικ με το ποντίκι και το παράθυρο άνοιξε περισσότερο, αποκαλύπτοντας τις πέντε επόμενες λέξεις:

ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ!
ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ
ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ
ΚΕΡΔΗ ΕΝΑΡΞΗ

Μα ήταν δυνατόν η πρώτη ενότητα του σχολικού προγράμματος στο οποίο περίμενε να συμμετέχει, να ξεκίναγε με διαγωνισμό; Φαινόταν απίστευτο στον Μπεν! Τόσο, που ξαναγύρισε στην αρχή και ξαναέδωσε εντολές να ξαναμπεί στο συγκεκριμένο παράθυρο, για να ελέγξει έτσι μην τυχόν είχε προσπεράσει στη βιασύνη του τη συγκεκριμένη ηλεκτρονική σελίδα που ήθελε κι όλα αυτά τα ωραία δεν ίσχυαν. Κι όμως, έτσι ακριβώς ήταν. Μπορεί, βέβαια, να βρισκόταν εκεί για όποιον ήθελε να ασχοληθεί με το διαγωνισμό, πέραν του τηλε-μαθήματος.

Ή να ήταν κι ένας διαγωνισμός-προσφορά από τις εταιρείες υπολογιστών και ηλεκτρονικών γενικότερα, που συμμετείχαν στο σχολικό αυτό πρόγραμμα, και χρεώνονταν τη μεγάλη του επιτυχία. Ποιος ξέρει...

Ο Μπεν αποφάσισε να συνεχίσει και να μπει κι αυτός στο διαγωνισμό. Έκανε κλικ στο ΕΝΑΡΞΗ, περίεργος να μάθει τη συνέχεια. Έμεινε κατάπληκτος! Τα ονόματα όσων έλυναν το διαγωνισμό θα τυπώνονταν σε κοντομάνικα μπλουζάκια και καπέλα του μπέιζμπολ!

«Απ' ό,τι φαίνεται εδώ μάλλον έχουν βάλει και οι καθηγητές το χεράκι τους!» μονολόγησε ο Μπεν και θυμωμένος γύρισε πίσω και έκανε κλικ στους Κανόνες Παιχνιδιού.

Τότε ήταν που πετάχτηκε από τη θέση του. Η έκθεση της παιδαγωγικής σημασίας που είχε η σκέψη αυτού του διαγωνισμού ήταν διαθέσιμη, μπροστά στα μάτια του. Ειδικά το συμπέρασμα ότι σ' αυτό το διαγωνισμό ίσως δεν υπήρχαν νικητές! Οι δραστηριότητες και τα σκαλοπάτια προς τη λύση χρειάζονταν το μυαλό και την πρωτοβουλία όλων των συμμετεχόντων.

Γι' αυτό ακριβώς το λόγο οι πρώτες ώρες του τηλε-μαθήματος ήταν στη διάθεσή τους για κουβέντα, ώστε να γνωριστούν, να ανταλλάξουν απόψεις, και να διατηρήσουν ομαδικό πνεύμα. Μόνο έτσι θα είχαν την αναμενόμενη απόδοση στους γρίφους που τους περίμεναν. Γι' αυτό και θεωρητικά δεν υπήρχαν νικητές ή χαμένοι του παιχνιδιού. Όλοι κέρδιζαν αυτή τη μοναδική εμπειρία και αντιμετώπιζαν το ίδιο πρόβλημα, που όμως έπρεπε όλοι μαζί να φέρουν εις πέρας.

Αντρέας Σλύτερ, *Κυνηγητό στο Ίντερνετ*, μτφρ. Ι. Αντωνοπούλου, εκδ. Πατάκη, 2003

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια πράγματα προκάλεσαν εντύπωση στον Μπεν, όταν ξεκίνησε την πρώτη ενότητα των τηλε-μαθημάτων που θα παρακολουθούσε;

2 Για ποιο λόγο δε θα δίνονταν βραβεία σε αυτό το διαγωνισμό;

Κείμενο 2 [Ψηφιακό ταξίδι στον πολιτισμό της αρχαίας Ελλάδας]

Το τρίτο στη σειρά πρόγραμμα εικονικής πραγματικότητας –μετά την εικονική περιήγηση στην αρχαία Μίλητο και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ελληνική ενδυμασία– έχει τίτλο «Ο Ναός του Δία στην Ολυμπία» και δημιουργήθηκε, όπως και τα προηγούμενα, εξ ολοκλήρου στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, από το τμήμα Τρισδιάστατων Αναπαραστάσεων. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα με μεγάλες εκπαιδευτικές δυνατότητες και αποτελεί την αρχή ενός μεγάλου έργου στο πλαίσιο της Ολυμπιάδας 2004.

Ο Ναός του Δία στην Ολυμπία

Η ψηφιακή αναπαράσταση του ναού είναι τόσο ακριβής, ώστε να διακρίνονται πολλές από τις αρχιτεκτονικές του λεπτομέρειες. Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να θαυμάσουν το φημισμένο άγαλμα του Δία, δημιούργημα του γλύπτη Φειδία και ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου, από το οποίο σήμερα δε σώζεται τίποτε, αλλά και τις μετόπες από τις περίφημες αναπαραστάσεις των άθλων του Ηρακλή. Επίσης, κοντά στον οπισθόδομο έχει τοποθετηθεί μια αγριελιά, που αναπαριστά την «Καλλιστέφανο Ελαία», τα κλαδιά της οποίας χρησίμευαν για να φτιάχνονται τα στεφάνια των ολυμπιονικών. Το ψηφιακό μοντέλο του ναού του Δία πλαισιώνουν η τοποθεσία της αρχαίας Άλτης και το καταπράσινο τοπίο του Κρόνιου λόφου και της Ολυμπίας, επιτυγχάνοντας μια ελεύθερη εικονική απόδοση του χώρου που περιέβαλλε το ναό.

Γενική άποψη του ναού από νοτιοανατολικά

Αξονική άποψη της ανατολικής όψης με θέα στο σηκό

Αξονική άποψη του αγάλματος του Δία

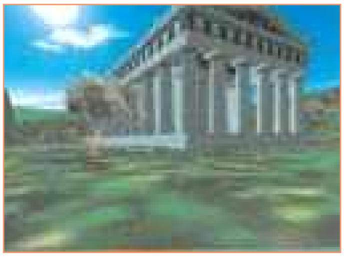

Το εξωτερικό τοπίο του ναού του Δία και η τοποθεσία της αρχαίας Άλτης

Ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, http://www.ime.gr

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Τι μπορεί να θαυμάσει ο επισκέπτης της ψηφιακής αναπαράστασης του ναού του Δία;

2 Συγκρίνοντας το κείμενο με τις εικόνες, βλέπετε να ταυτίζονται ή οι εικόνες περιέχουν πιο πολλά στοιχεία;

Κείμενο 3 [Οι σύγχρονες μαύρες τρύπες!]

Ενώ [...] οι «μίνι» μαύρες τρύπες (του διαστήματος) δεν έχουν γίνει ακόμα αποδεκτές από την επιστημονική σκέψη, ο υποφαινόμενος* υποπτεύεται ότι πράγματι υπάρχουν. Δεν έχουν όμως ηλικία 20 δισεκατομμυρίων, αλλά μόνον είκοσι ετών· και ενεδρεύουν σε κάθε ελληνικό σπίτι, σε καφενεία χωριών και σε πλατείες. Οι μαύρες αυτές τρύπες έχουν μέγεθος 14, 21 ή και 27 ίντσες κι απορροφούν οτιδήποτε, ακόμα και μια φωτεινή σκέψη, αν πλησιάσει στον ορίζοντά τους. Χρόνος, αξίες, ανθρώπινη επικοινωνία εξαφανίζονται προς ένα άγνωστο εσωτερικό, που υπακούει σε νόμους όχι οικείους στην επιστήμη αλλά γνωστούς στην αγορά.

Ας σημειωθεί ότι οι σύγχρονες μαύρες τρύπες συνήθως εκπέμπουν το χυδαίο ή την παραμόρφωση της αλήθειας, την πολιτική ασημαντότητα και την αλαζονεία των ασήμαντων. Σπάνια να προβληθεί λόγος πολιτισμένος ή η γοητεία ενός προσώπου. Ευτυχώς ο τηλεθεατής –συγγνώμη, ο φυσικός– γνωρίζει ότι η ενέργεια που εκπέμπουν αυτές οι μαύρες τρύπες αναλώνεται εις βάρος της ίδιας τους της ύπαρξης. Λέγεται μάλιστα ότι μια πειραματική συσκευή, που στη διεθνή βιβλιογραφία απαντάται με το όνομα τηλεκοντρόλ, έχει τη δυνατότητα να μεταπηδά ταχύτατα από το ένα κανάλι –συγγνώμη, τη μία μαύρη τρύπα– στην άλλη· έτσι διαχέεται η ενέργεια της κάθε μαύρης τρύπας και γίνεται λιγότερο επικίνδυνη η παρουσία της.

Υπάρχει μάλιστα και μια νεότερη θεωρία, που διατυπώνεται σε μυημένους επιστημονικούς κύκλους και σε ώρες άλαλες και μυστικές. Η θεωρία αυτή επιμένει ότι ένα από τα κουμπιά, συνήθως το επάνω δεξιά, αυτής της σωτήριας πειραματικής συσκευής είναι σε θέση να εξαφανίσει ολότελα τη μαύρη τρύπα από τον ορίζοντά μας. Τότε ο άνθρωπος ανακαλύπτει πάλι τους άλλους και τον εαυτό του. Ανακαλύπτει τις εξαίσιες ή ταπεινές μουσικές του κόσμου και της ζωής, την πραγματική ζωή που μακράν από τις μαύρες τρύπες έχει άλλες πίκρες και περιεχόμενο.

*** υποφαινόμενος:** εγώ ο ίδιος ή αυτός που υπογράφει ένα κείμενο.

Γιώργος Γραμματικάκης, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 1995 (διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Για ποιες μαύρες τρύπες 14, 21 ή και 27 ιντσών μιλάει ο συγγραφέας; • Πώς αυτές επηρεάζουν τη ζωή μας;

2 Πώς μπορεί ο τηλεθεατής να μειώσει τις βλαπτικές επιδράσεις της τηλεόρασης ή και να απαλλαγεί από αυτήν;

Κείμενο 4 [«Χάρι Πότερ» για όλες τις ηλικίες]

Όταν μια σειρά παιδικών βιβλίων έχει πουλήσει περισσότερα από εκατό εκατομμύρια αντίτυπα σε όλο τον κόσμο και έχει μεταφραστεί σε 47 γλώσσες, μπορούμε να μιλάμε για πρωτοφανές φαινόμενο. Τα τέσσερα βιβλία της σειράς της Τζόαν Ρόουλινγκ ξανάφεραν τα παιδιά στο διάβασμα και τα απομάκρυναν για λίγο από την οθόνη των βίντεο-γκέιμ. Το φαινόμενο «Χάρι Πότερ» μεταφέρθηκε και στον κινηματογράφο με μία από τις πιο πλέον πολυδιαφημισμένες παραγωγές.

Ο Αμερικανός σκηνοθέτης Κρις Κολόμπους έχει υπογράψει πολλές οικογενειακές ταινίες, όπως το «Μόνος στο σπίτι» και την «Κυρία Νταπφάιρ», ο κόσμος του όμως ήταν τελείως διαφορετικός με τον κόσμο του 11χρονου Χάρι, ενός ορφανού αγοριού, που στα γενέθλιά του μαθαίνει ότι οι γονείς του δεν

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ **Α**

έχουν πεθάνει σε τροχαίο, αλλά ότι ήταν μάγοι που νικήθηκαν από έναν ισχυρότερο μάγο αφιερωμένο στο κακό. Στο Χάρι προσφέρεται μια θέση στο σχολείο των μάγων Χόγκγουαρτς, μπροστά του ανοίγεται ένας ολοκαίνουριος μαγικός κόσμος και μέσα σε αυτόν παρουσιάζεται η ευκαιρία να αντιμετωπίσει τον υπεύθυνο για το θάνατο των γονιών του.

«Είναι μια ταινία για παιδιά όλων των ηλικιών» σύμφωνα με τον παραγωγό Ντέιβιντ Χέιμαν. Στην ταινία μία από τις πιο ενδιαφέρουσες σκηνές είναι όταν ο Χάρι ανακαλύπτει σε μια κρυφή αίθουσα ένα μαγικό καθρέφτη, μέσα στον οποίο βλέπει τον εαυτό του μαζί με τους νεκρούς του γονείς. Προσπαθεί να καταλάβει τι σημαίνει και αργότερα μαθαίνει ότι ο καθρέφτης δείχνει την πιο ποθητή μας επιθυμία. Είναι μια σκηνή γυρισμένη με πραγματική ευαισθησία και, όπως είπε ο Κρις Κολόμπους, μία από εκείνες που τον δυσκόλεψαν περισσότερο. Στην ερώτηση τι θα ήθελε να δει μέσα στον καθρέφτη, ο πρωταγωνιστής της ταινίας Ντάνιελ Ράντκλιφ είπε: «Να είμαι τόσο ευτυχισμένος σε όλη μου τη ζωή όσο και σήμερα».

ένθετο «Τέχνες και Γράμματα», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2004

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Τι κατάφερε η συγγραφέας Τζόαν Ρόουλινγκ με τα βιβλία της;

2 Ποια σκηνή της ταινίας περιγράφεται στο άρθρο που διαβάσατε; Γιατί χαρακτηρίζεται ως μία από τις πιο ενδιαφέρουσες σκηνές της ταινίας;

ΟΡΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΑΟΡΙΣΤΟ ΑΡΘΡΟ **Β**

Άρθρο - Κλίση των άρθρων

*Ήδη από τα βιβλία της Γλώσσας του Δημοτικού σχολείου γνωρίζουμε ορισμένες λέξεις που κλίνονται μαζί με τα ονόματα, **τα άρθρα**. Ας δούμε τι θυμόμαστε γι' αυτές τις λέξεις.*

Ακούω και μιλώ

1. Υποθέστε ότι ακούσατε τις απόψεις του Γ. Γραμματικάκη (κείμ. 3) σε μια τηλεοπτική συζήτηση. • Ποιες λέξεις είναι άρθρα και σε τι χρησιμεύουν; • Μπροστά από τι είδους λέξεις τα χρησιμοποιεί ο ομιλητής;
2. Στο μάθημα της Ιστορίας σε συνεργασία και με τον καθηγητή Πληροφορικής επισκέπτεστε την ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, για να «θαυμάσετε» την ψηφιακή απεικόνιση του ναού του Δία (κείμ. 2). Με την είσοδό σας ακούτε τη φωνή του «ηλεκτρονικού ξεναγού» να σας καθοδηγεί. • Παρατηρήστε αν χρησιμοποιεί άλλα άρθρα, για να αναφερθεί σε πρόσωπο ή πράγμα συγκεκριμένο-γνωστό, κι αν χρησιμοποιεί άλλα, όταν αναφέρεται γενικά σε πρόσωπα ή πράγματα.

Διαβάζω και γράφω

1. Στο κείμενο 1 υπογραμμίστε τα άρθρα, καθώς και τις λέξεις που προσδιορίζουν. Αυτές οι λέξεις είναι ονόματα ή ρήματα; • Δηλώνουν πρόσωπα, πράγματα ή κάτι άλλο;
2. Από τα προηγούμενα κείμενα διαλέξαμε τα ονόματα που ακολουθούν. Συμπληρώστε τους αντίστοιχους τύπους του οριστικού άρθρου:

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
άρθρο			**όνομα**	**άρθρο**			**όνομα**
Αρσ.	**θηλ.**	**ουδ.**		**Αρσ.**	**θηλ.**	**ουδ.**	
			χυδαίο (κείμ. 3) γοητεία (κείμ. 3) άνθρωπος (κείμ. 3)				μαύρες τρύπες (κείμ. 3) κουμπιά (κείμ. 3) καθηγητές (κείμ. 1)
			μαύρης τρύπας (κείμ. 3) σχολικού προγράμματος (κείμ. 1) κόσμου (κείμ. 1)				άθλων (κείμ. 2)
			ορίζοντα (κείμ. 3) πραγματική ζωή (κείμ. 3) όνομα (κείμ. 3)				άλλους (κείμ. 3) επόμενες λέξεις (κείμ. 1) στεφάνια (κείμ. 2)

3. Βρείτε τους τύπους του αόριστου άρθρου (ένας, μια, ένα) στα εισαγωγικά κείμενα. • Αλλάξτε τους τύπους του αόριστου άρθρου με τύπους του οριστικού άρθρου. • Τι παρατηρείτε στη σημασία των νέων φράσεων που σχηματίστηκαν;

4. Στο κόμικ που ακολουθεί (κείμ. 5), προσέξτε πότε χρησιμοποιείται το αόριστο άρθρο (ένας, μια, ένα) και πότε το αριθμητικό (ένας, μία, ένα).

Κείμενο 5 [Ηλεκτρονική γνωριμία]

Ζήσης Παπαγεωργίου, περ. *RAM*, Απρίλιος 2003

Μαθαίνω ότι:

- Τα **άρθρα** είναι λέξεις που χρησιμοποιούμε μπροστά από ουσιαστικά, κυρίως για να δηλώσουμε αν αναφερόμαστε σε κάτι (πρόσωπο, πράγμα) συγκεκριμένο ή όχι.
- Η ελληνική γλώσσα έχει δύο άρθρα, το **οριστικό** (*ο, η, το*) και το **αόριστο** (*ένας, μια, ένα*).
- Το άρθρο *μια* χρησιμοποιείται ως αόριστο άρθρο συνήθως χωρίς τόνο, ενώ το αριθμητικό *μία* χρησιμοποιείται πάντα τονισμένο.

ΟΡΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΑΟΡΙΣΤΟ ΑΡΘΡΟ B

5. Αναγνωρίστε με ποια πρόθεση συνδυάζεται το οριστικό άρθρο στις φράσεις που ακολουθούν:
– στην αγορά (κείμ. 3)
– στον οπισθόδομο (κείμ. 2)
Αναζητήστε και άλλα παραδείγματα στο κείμενο 1.

6. Αφού εντοπίσετε τα άρθρα στο κείμενο, χωρίστε τα σε δύο κατηγορίες: σ' αυτά που αναφέρονται σε πρόσωπο ή πράγμα συγκεκριμένο (οριστικό άρθρο) και σ' αυτά που έχουν γενική και αόριστη σημασία (αόριστο άρθρο).

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΑΝΑΦΟΡΑ		ΓΕΝΙΚΗ – ΑΟΡΙΣΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ	
οριστικό άρθρο	**ουσιαστικό**	**αόριστο άρθρο**	**ουσιαστικό**
τα (τέσσερα)	βιβλία	μια (κρυφή)	αίθουσα

7. Μήπως μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το οριστικό άρθρο και με άλλη σημασία; Για να απαντήσετε, να διαβάστε την πρόταση που ακολουθεί:
«Τότε ο άνθρωπος ανακαλύπτει πάλι τους άλλους» (κείμ. 3).
• Μπορείτε να σκεφτείτε και άλλα παραδείγματα, όπου το οριστικό άρθρο χρησιμοποιείται με ανάλογη σημασία;

Μαθαίνω ότι:

- Το **οριστικό άρθρο** το χρησιμοποιούμε
  α. **συγκεκριμένα**: όταν αναφερόμαστε σε κάτι που γνωρίζει ο ακροατής/αναγνώστης, ή μπορεί να το αναγνωρίσει, επειδή έχουμε ήδη μιλήσει γι' αυτό.
  β. **γενικευτικά**: όταν η λέξη που συνοδεύει είναι «ο αντιπρόσωπος» του είδους, ή όταν αναφερόμαστε στα μέλη ενός συνόλου, π.χ. *Το λιοντάρι είναι ο βασιλιάς των ζώων.*
- Το **αόριστο άρθρο** το χρησιμοποιούμε συνήθως όταν αναφερόμαστε γενικά και αόριστα σε κάτι, το οποίο ίσως είναι άγνωστο στον ακροατή/αναγνώστη μας ή του είναι γνωστό, αλλά εμείς δε θέλουμε να μιλήσουμε συγκεκριμένα, π.χ. *τηλεφώνησα σε ένα φίλο μου.*

ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΕΠΙΘΕΤΑ Γ

Ακούω και μιλώ

1. Υποθέστε ότι είστε ένας φίλος του Μπεν (κείμ. 1) και θέλετε να τον ενημερώσετε για τον «ηλεκτρονικό» διαγωνισμό που διοργανώνεται στο σχολείο σας και να τον συμβουλέψετε να πάρει μέρος. • Κάντε το σε προφορικό λόγο, στον οποίο θα χρησιμοποιήσετε και επίθετα που θα παράγονται από τα ρήματα: *αποκαλύπτω, αποφασίζω, βάλλω, σκέπτομαι.*

2. Επισκεφτήκατε μέσα από το διαδίκτυο την ψηφιακή αναπαράσταση του ναού του Δία. Σας έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση τα χρώματα μέσα και έξω από το ναό. Μιλήστε για τα χρώματα αυτά στους γονείς σας, παράγοντας με τη χρήση των κατάλληλων καταλήξεων (επιθημάτων) επίθετα, π.χ. *κίτρινος → κιτρινωπός.*

Κείμενο 6 [Οι ειδήσεις των οκτώ]

Μοιάζει με μάχη αυτό που συμβαίνει κάθε βράδυ στις 8:00 περίπου, όταν το ένα μετά το άλλο τα δελτία ειδήσεων ξεδιπλώνουν την ειδησεογραφία της ημέρας. Μάχη της οποίας οι «συγκρούσεις» έχουν προαναγγελθεί με τρέιλερ, που διαφημίζουν τα πιο αιχμηρά όπλα της κάθε ομάδας κρούσης. Είναι οι υποσχέσεις του ενημερωτικού τηλεοπτικού προγράμματος για ένα «καυτό», γευστικό θέαμα με τις πολιτικές του πτυχές, αλλά με στοιχεία ίντριγκας, με το εφέ της τραγικότητας από το ημερήσιο τροχαίο ή το έγκλημα, εγχώριο ή εισαγωγής.

Πάντως η πολιτική-θέαμα, ο έρωτας-θέαμα, τα διαζύγια-θέαμα, η μητρική αγάπη-θέαμα, ο πόνος-θέαμα, το αίμα, η καταστροφή καταναλώνονται με πάθος.

Πιερ Μπουρντιέ, *Για την τηλεόραση*, μτφρ. Α. Σωτηρίου, Κ. Διαμαντάκου, εκδ. Πατάκη, 1998

Μαθαίνω ότι:

- Επίθετα παράγονται από ουσιαστικά, ρήματα, επιρρήματα, ή άλλα επίθετα. Στον πίνακα που ακολουθεί μπορείτε να δείτε μερικά παραδείγματα.

Επίθετα από:	**ρήμα**	**ουσιαστικό**	**επίθετο**	**επίρρημα**
	*τρομα**κτικός***	*ασημ**ένιος***	*κοντ**ούλης***	*χτεσ**ινός***
	*αγαπ**ητός***	*ανοιξι**άτικος***	*μεγαλ**ούτσικος***	
	*καμαρ**ωτός***	*αγορ**ίστικος***	*ασπρ**ιδερός***	
	*εκλέ**ξιμος***	*τρομ**ερός***	*βαθ**ουλός***	

Διαβάζω και γράφω

1. «αιχμηρά, γευστικό, πολιτικές, ημερήσιο, τροχαίο, εγχώριο» (κείμ. 6): Από ποιες λέξεις παράγονται τα επίθετα αυτά;
2. Αφού μελετήσετε προσεκτικά τα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3), εντοπίστε τα επίθετα που παράγονται από ρήματα ή ουσιαστικά και δίπλα σημειώστε τις καταλήξεις (επιθήματα) που λαμβάνουν τα παράγωγα επίθετα.

Επίθετο	**Κατάληξη -επίθημα**	ΠΑΡΑΓΕΤΑΙ ΑΠΟ:	
		ουσιαστικό	**ρήμα**
αποδεκτός (κείμ. 3)	-τος		αποδέχομαι
φωτεινός (κείμ. 3)	-εινος	φως	

3. Αφού διαβάσετε το κείμενο 6, βρείτε ένα ρήμα και τρία ουσιαστικά και παραγάγετε επίθετα προσθέτοντας τα κατάλληλα επιθήματα (καταλήξεις).

Δ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Σε προηγούμενη ενότητα παρουσιάσαμε τα πρώτα βήματα για την προσέγγιση-γραφή ενός περιγραφικού κειμένου. Διαβάσαμε και γράψαμε κείμενα που αναφέρονται στην περιγραφή του χώρου. Σ' αυτή την ενότητα, ξεκινώντας από την περιγραφή του χώρου, θα μελετήσουμε και την περιγραφή αντικειμένων, προσώπων, καταστάσεων κ.λπ.

Ακούω και μιλώ

1. Βλέποντας τις εικόνες και ακούγοντας την «ψηφιακή ξενάγηση» (κείμ. 2) στο ναό του Δία, πείτε πώς ξεκινάει την περιγραφή του ο «ηλεκτρονικός ξεναγός», πώς τη συνεχίζει και πώς την ολοκληρώνει.

2. Παρατηρώντας τη φωτογραφία που είδατε στην έκθεση Έλληνα φωτογράφου, περιγράψτε το περιεχόμενό της, ξεκινώντας από το χώρο και καταλήγοντας στο πρόσωπο της φωτογραφίας.

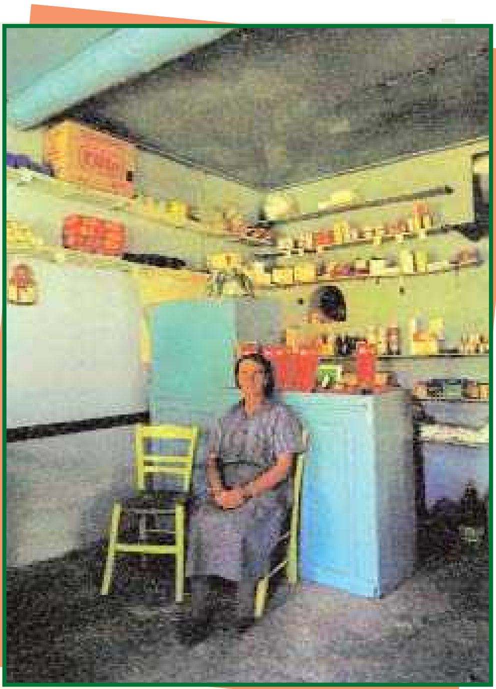

περ. *Φωτογραφία*, 2003

Διαβάζω και γράφω

1. Στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας, αναλαμβάνετε να ξεναγήσετε τους συμμαθητές σας στην ψηφιακή αναπαράσταση του ναού του Δία στην Ολυμπία. Οργανώστε την ξενάγηση γράφοντας ένα κείμενο που θα ακολουθεί ορισμένα βασικά βήματα, τα οποία έχετε συζητήσει με τον καθηγητή σας.

2. Ένας φίλος ή φίλη σας θέλει να αγοράσει ένα καινούριο κινητό τηλέφωνο. Προτείνετέ του/της να αγοράσει το μοντέλο της φωτογραφίας περιγράφοντας προσεκτικά την εμφάνισή του, δηλαδή ξεκινώντας από τα γενικά χαρακτηριστικά (γενική εικόνα, μέγεθος κ.λπ.) να πηγαίνετε προς τα επιμέρους. Λάβετε υπόψη σας την περιγραφή και τις πληροφορίες που δίνονται δίπλα από τη φωτογραφία του κινητού τηλεφώνου.

Από διαφημιστικό έντυπο

3. Αφού διαβάσετε το κείμενο 7 και τον πίνακα που το συνοδεύει, παρακολουθήστε (μέσα από ένα απλό διάγραμμα) την πορεία και τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας περιγράφει την κοπέλα. Μπορείτε να δείτε κι ένα άλλο είδος σατιρικής περιγραφής προσώπου στο ποίημα του Γ. Σουρή «Η ζωγραφιά μου» (απόσπασμα, στο Γ. Σουρής, *Άπαντα*, επιμ. Γ. Βαλέτας, εκδ. Γιοβάνη, 1966):

Μπόι δύο πήχες
όψη κακή
γένια με τρίχες
εδώ κι εκεί.

Δύο μαύρα μάτια
χωρίς κακία
γεμάτα λαύρα
μα και βλακεία.

Κούτελο θείο
λίγο πλατύ
τρανό σημείο
του ποιητή.

Μακρύ ρουθούνι
πολύ σχιστό
κι ένα πηγούνι
σαν το Χριστό.

Δ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Κείμενο 7 [Ένα ξεχωριστό κορίτσι...]

Τις τελευταίες ημέρες της παραμονής μου, εμφανίστηκε στο μπαρ ένα ξεχωριστό κορίτσι, που πραγματικά με τράβηξε στο δρόμο του. Κατέβαινε απ' το λεωφορείο τελευταία και ερχόταν στο μπαρ με παράξενο λικνισμό. Σαν να ήταν λιγάκι κουτσή, αλλά δεν ήταν. Ψηλή, λεπτοφυής, με πυκνά σκουροκάστανα μαλλιά, κουρεμένα μοντέρνα, αγορίστικα. Ήταν πιο πολύ νόστιμη παρά όμορφη, με μια υπερήφανη λύπη. Έπιανα τον εαυτό μου, τ' απομεσήμερα στο σπίτι, να σκέφτεται το πρόσωπό της. Είχε μεγάλα μάτια, μουντά πράσινα, λιγάκι εξόφθαλμα. Κατέβαιναν τα ματόκλαδα παρακάτω απ' το κανονικό. Σαν να μισοκοιμόταν. Αντιθέτως, τα τόξα των φρυδιών της ήταν ζωηρά, καλογραμμένα. Πάντως, της πήγαινε πολύ το καλοκαίρι.

Σωτ. Δημητρίου, *Η φλέβα του λαιμού*, εκδ. Πατάκη, 1998

Πίνακας του Κυριάκου Κατζουράκη από το εξώφυλλο του βιβλίου

Ε ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1 Με αφετηρία την περιγραφή ενός χώρου (του ναού του Δία), αλλά και άλλες αντίστοιχες περιγραφές που θα αναζητήσετε στα βιβλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, των Αρχαίων Ελληνικών και άλλες σε χρηστικά κείμενα των εφημερίδων (π.χ. μικρές αγγελίες), συγκεντρώστε ένα λεξιλόγιο κατάλληλο για την περιγραφή ενός χώρου ή κτιρίου.

Ουσιαστικά	Επίθετα	Ρήματα
τοποθεσία, η τοπίο, το	καταπράσινος	διακρίνω, -ομαι

2 Με αφετηρία το λογοτεχνικό κείμενο που διαβάσατε (κείμ. 7) αλλά και από τη μελέτη άλλων κειμένων (από τη λογοτεχνία, το θέατρο, τον κινηματογράφο, τα μουσεία, το διαδίκτυο κ.λπ.), συλλέξτε λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται στην περιγραφή του σώματος και του προσώπου ενός ανθρώπου (άντρα ή γυναίκας).

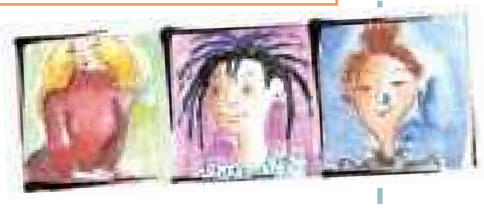

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ
το σώμα	
εμφάνιση-ενδυμασία	
βάδισμα	
πρόσωπο (μάτια, μύτη, χαμόγελο)	

Ακούω και μιλώ

1. Πριν από λίγες μέρες παρακολουθήσατε μια κινηματογραφική ταινία. Προσπαθήστε να περιγράψετε σε ένα φίλο ή σε μια φίλη σας τα χαρακτηριστικά του προσώπου των πρωταγωνιστών της ταινίας, που βλέπετε στη φωτογραφία.

Από διαφημιστικό έντυπο της κινηματογραφικής ταινίας *Τιτανικός*

2. Σε μια συζήτηση με τους γονείς σας και μερικούς φίλους τους κάποιοι σας τονίζουν ότι η πλοήγηση (το σερφάρισμα) στο διαδίκτυο περισσότερο βλάπτει παρά ωφελεί. Απαντήστε τους, αναφέροντας σε τι έχετε ωφεληθεί εσείς από τα «ταξίδια» στον Παγκόσμιο Ιστό.

Διαβάζω και γράφω

1. Στο πλαίσιο του μαθήματος των Καλλιτεχνικών, επισκεφτήκατε ηλεκτρονικά ή πραγματικά μια έκθεση ζωγραφικής με έργα Ελλήνων ζωγράφων στην Εθνική Πινακοθήκη. Σας έκαναν εντύπωση οι παρακάτω πίνακες. Σε ένα κείμενο δύο παραγράφων, το οποίο θα στείλετε σε ένα φίλο σας με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (μαζί με τις εικόνες-πίνακες), περιγράψτε το περιεχόμενο των πινάκων, ξεκινώντας από τα γενικότερα χαρακτηριστικά και πηγαίνοντας στα ειδικότερα.

Σπ. Βασιλείου, *Ο μικρόκοσμος της οδού Γουέμπστερ*, Εθνική Πινακοθήκη, Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου

Θ. Βρυζάκης, *Πολεμική σκηνή*, Εθνική Πινακοθήκη, Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου

2. Διαβάζοντας μια εφημερίδα συναντήσατε το διπλανό σκίτσο. Ποια «συμπεριφορά» αρκετών τηλεοπτικών καναλιών σατιρίζει ο σκιτσογράφος; • Σε ένα κείμενο τριών παραγράφων (300 λέξεις), που θα δημοσιευτεί στην ηλεκτρονική ή έντυπη εφημερίδα του σχολείου σας, προσπαθήστε να εξηγήσετε γιατί ορισμένοι τηλεοπτικοί σταθμοί υπερπροβάλλουν γεγονότα βίας, δυστυχημάτων κ.λπ.

Σκίτσο του Ακοκαλίδη, στο *Έλληνες γελοιογράφοι του 20ού αιώνα*, επιμ. Γήσης Παπαγεωργίου, εκδ. Αστραία, 1999

Διαθεματική εργασία

«Εικόνες του εαυτού μας και του κόσμου στο διαδίκτυο»

- Συνεργαζόμενοι σε ομάδες των δύο ατόμων και με τον καθηγητή της Πληροφορικής, επιχειρήστε να διαμορφώσετε ένα ηλεκτρονικό λεύκωμα, στο οποίο θα περιγράφετε μέσα από ποικίλο ηλεκτρονικό υλικό, εικόνες (σχέδια, σκίτσα, φωτογραφίες κ.λπ.) και κείμενα σημαντικές πτυχές της καθημερινής ζωής αλλά και του χώρου ζωής σας. Πιο συγκεκριμένα:
  - Συλλογή φωτογραφικού υλικού.
  - Απόδοση-κατασκευή μέσα από τη ζωγραφική του πορτρέτου του άλλου.
  - Σκίτσα που σατιρίζουν τον κόσμο ή τον εαυτό σας.
  - Πολιτιστικό υλικό (μουσεία, αρχεία, επιλογή κινηματογραφικών ταινιών κ.λπ.).
  - Κείμενα με βιωματικό ή κριτικό περιεχόμενο για πρόσωπα και πράγματα-γεγονότα της κοινωνικής σας ζωής.

Εναλλακτικά:

- Οργανώστε μια ηλεκτρονική έκθεση της τάξης σας στο διαδίκτυο.
  «Η πλαστή εικόνα του κόσμου από τα σύγχρονα ΜΜΕ και η ανατροπή της»
  Χωρισμένοι σε ομάδες, επιλέξτε ένα γεγονός της επικαιρότητας που απασχόλησε την κοινή γνώμη και συλλέξτε:
  - Υλικό (φωτογραφίες, ήχο). Πώς παρουσιάστηκε από τα τηλεοπτικά δελτία;
  - Πώς το παρουσίασαν το ραδιόφωνο και οι εφημερίδες;
  - Πώς παρουσιάστηκε σε σελίδες του διαδικτύου;
  - Πώς το αντιμετωπίσατε-κρίνατε εσείς (προσωπικά κείμενα);

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. http://www.ime.gr (Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού)
2. http://www.benaki.gr (Μουσείο Μπενάκη)
3. http://www.ert.gr (Ελληνική Ραδιοφωνία-Τηλεόραση)
4. http://www.google.com (Μηχανή αναζήτησης στο διαδίκτυο)

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ ΣΕ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Από τα άρθρα
  → .... Χρησιμοποιείται:
  α. συγκεκριμένα, π.χ. ....
  β. γενικευτικά, π.χ. ....
  → .... Το χρησιμοποιούμε για να αναφερθούμε γενικά κι αόριστα σε κάτι, π.χ. ....

- Εκτός από ένα χώρο, μπορούμε να περιγράφουμε και ....
  ....

8η ενότητα

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ: Παρακολουθώ και συμμετέχω

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα γνωρίσουμε την **παρατακτική σύνδεση** και το **ασύνδετο σχήμα** στο λόγο μας.

Θα μάθουμε ορισμένους **συνδέσμους** που χρησιμοποιούμε στην παρατακτική σύνδεση.

Θα μελετήσουμε τα **σημεία στίξης** που χρησιμοποιούμε στην παρατακτική σύνδεση και το ασύνδετο σχήμα.

Θα συνεχίσουμε τη **μελέτη αφηγηματικών κειμένων** και τις παρατηρήσεις μας πάνω στο λόγο της αφήγησης.

Θα συζητήσουμε και θα γράψουμε για τον **αθλητισμό** και τους **Ολυμπιακούς Αγώνες** στο παρελθόν και στην εποχή μας, είτε αθλούμαστε οι ίδιοι είτε μας αρέσει να παρακολουθούμε αγώνες.

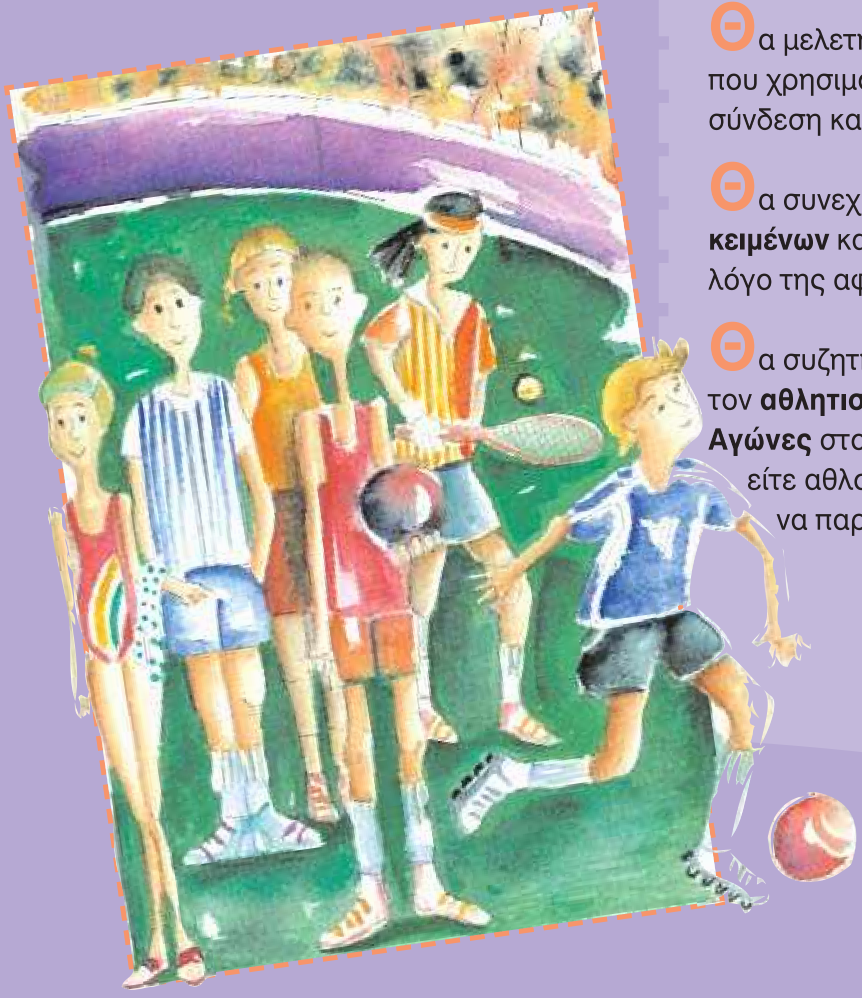

Κείμενο 1 Ένας υπέροχος μαραθωνοδρόμος

Η εκκίνηση

Εκείνη τη στιγμή ο γυμναστής πυροβόλησε στον αέρα, ο κόσμος αλάλαζε, οι αθλητές ξεχύθηκαν μπροστά. Έπρεπε να φτάσουν στον Αϊ-Γιώργη, δέκα χιλιόμετρα για να πάνε, άλλα τόσα για να γυρίσουν πίσω, να τερματίσουν στο μόλο.

Εκεί μπροστά, στην εξέδρα των επισήμων, ήταν δεμένη η κορδέλα του τερματισμού. Οι μαθητές ανέμισαν τα γαλάζια σημαιάκια. Οι μαθήτριες τα λευκά μαντίλια του χορού τους.

Ο Κηρολίβανος έφυγε σαΐτα πρώτος και χάθηκε στον ορίζοντα. Ο Πέτρος ξεκίνησε επιφυλακτικά, σχεδόν βάδιζε, γέρνοντας περισσότερο από κάθε άλλη φορά στο πλάι, και κοίταζε διαρκώς πίσω του. Πολλοί έδειχναν να δυσφορούν με το θέαμα. Ξεφυσούσαν και χειρονομούσαν.

[...]

Ο τερματισμός

Προχωρούσε τώρα μπροστά τους ξυπόλυτος πια, με τεράστιες δρασκελιές, πλησίαζε το χώρο του τερματισμού. Τα μάτια ήταν γουρλωμένα αφύσικα, πεταμένα από την υπερπροσπάθεια έξω από τις κόγχες τους, έτρεχε ο ιδρώτας ποτάμι, έμοιαζε έτοιμος να καταρρεύσει, να διαλυθεί, να βγει η ψυχή από το εξοντωμένο σώμα, το ταλαιπωρημένο, αλλά μια γλυκιά λάμψη, ένα φως γαλάζιο, είχε περιχυθεί στο πρόσωπό του. Το φαρδύ χαμόγελο λαμποκοπούσε πάνω στα δόντια του που φάνταζαν διπλάσια.

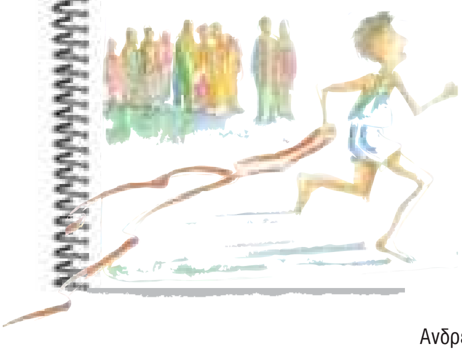

Ο Πέτρος έκοψε θριαμβευτικά την κορδέλα, την τράβηξε μαζί του με το ένα χέρι, την έσυρε πίσω του, χωρίς να ανακόψει καθόλου το ρυθμό του.

Ανδρέας Μήτσου, «Ένας υπέροχος μαραθωνοδρόμος», στο *Κότινοι και στέφανοι*, Οργανωτική Επιτροπή Αθήνα 2004

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Σε τι είδους αθλητική εκδήλωση αναφέρεται το κείμενο;

2 Πώς νιώθει ο νικητής την ώρα του τερματισμού; • Από ποια σημεία του κειμένου το καταλαβαίνουμε;

Κείμενο 2 Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα

Με τους αγώνες θεμελιώνεται το ιδανικό της ευγενικής άμιλλας, που θα αποτελέσει τη βάση της αγωγής των νέων σ' όλες τις ελληνικές πόλεις και το κύριο κίνητρο για την καλλιέργεια και μέγιστη δυνατή ανάπτυξη των σωματικών, ψυχικών και διανοητικών ικανοτήτων του ανθρώπου. Κανένας άλλος λαός, πριν και μετά τους Έλληνες, δεν έθεσε έναν τέτοιο στόχο και μάλιστα σε τόση αποκλειστικότητα και ένταση. Και σε κανέναν άλλο λαό η επιβράβευση του ιδανικού αυτού, το στεφάνι της νίκης, δε στάθηκε τόσο σταθερά το ύψιστο αγαθό ανάμεσα σε όλους τους θησαυρούς του κόσμου, που θα μπορούσαν να χορηγήσουν οι θεοί στον άνθρωπο. Το αγωνιστικό στοιχείο υπήρξε ο βασικός παράγοντας για τη διαμόρφωση του ελληνικού πολιτισμού στο σύνολό του, γιατί σ' αυτό οφείλεται κάθε σπουδαία επίτευξη όχι μόνο στην άθληση, αλλά και στα γράμματα, στις τέχνες, στην πολιτική και σε κάθε άλλη εκδήλωση της ζωής.

Ό,τι ο ελληνικός κόσμος ονειρεύτηκε και πάσχισε να αποκτήσει, την ενότητα και την ειρήνη, πραγματώθηκε στα ελληνικά ιερά που ήταν και τα αγωνιστικά κέντρα, και προπάντων στο Ιερό της

Ολυμπίας. Όσο διαρκούσε η ιερή εκεχειρία, οι Έλληνες, κάτω από την αόρατη παρουσία και προστασία των θεών, παραμέριζαν τις διαμάχες τους και επιδίδονταν σε ειρηνικά έργα. Ο διαλυτικός ανταγωνισμός και το αλληλοσπάραγμα έδιναν τη θέση τους για λίγο χρόνο στην ευγενική και δημιουργική άμιλλα. Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι είχαν τη ευκαιρία να διαβάσουν στην Ολυμπία τα έργα τους και να προτρέψουν τους Έλληνες σε ομόνοια. Και εδώ βρίσκεται η μεγάλη προσφορά του Ιερού της Ολυμπίας. Στο χώρο της συνειδητοποιούσαν οι Έλληνες την πνευματική τους ενότητα πάνω από τις επιμέρους διαφορές που τους χώριζαν. Η Ολυμπία δεν οδήγησε βέβαια σε μια πανελλήνια πολιτική ένωση, κατόρθωσε όμως κάτι σπουδαιότερο: να επιβληθούν και να αποκρυσταλλωθούν τα κοινά χαρακτηριστικά του ελληνικού πνεύματος, παρά τις αντιδικίες, τους ανταγωνισμούς και τον κατακερματισμό των Ελλήνων στις εχθρικές και απομονωμένες μεταξύ τους ελληνικές πόλεις.

Η Ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων, Εκδοτική Αθηνών, 1976

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Τι πρόσφεραν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον πολιτισμό που δημιούργησαν οι Έλληνες;
- Με ποια ιδανικά τον εμπλούτισαν;

2 Τι ήταν στην Αρχαιότητα η *εκεχειρία*;

Κείμενο 3 [Αγώνες φασουλάδας]

(Ο Καραγκιόζης έχει αποφασίσει να πάρει μέρος ως αθλητής στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ακολουθεί η συνάντησή του με το Σελήμ μπέη για να συζητηθούν οι λεπτομέρειες της συμμετοχής του.)

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Έλα, έλα, άσ' τη συζήτηση τώρα και μη χασομεράμε. Πάμε για φαΐ.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Μπα, τρομάρα να σου 'ρθει, μούργο. Πάλι φαΐ.

ΚΑΡ.: Πάψε συ, ρε γρουσούζη.

ΣΕΛΗΜ: Καλά σου λέει, Καραγκιόζη. Δεν πρέπει να τρως πολύ, γιατί θα παχύνεις, θα βαρύνεις κι ύστερα, πώς θα τρέξεις στους αγώνες;

ΚΑΡ.: Τι λέει βρε ο χάχας; Άμα δε φάω, να δυναμώσω, πώς θα τρέξω, βρε;

ΣΕΛ.: Τέλος πάντων. Ας αφήσουμε τώρα τα αστεία και να κοιτάξουμε τη δουλειά μας. Λοιπόν, Καραγκιόζη, από αύριο αρχίζει η συστηματική προπόνηση.

ΚΑΡ.: Πόσες φορές θα τρώω;

ΣΕΛ.: Μπα, κακός σου καιρός, παιδί μου! Όλο στο φαγητό είναι ο νους σου; Θα τρως, τέλος πάντων, ό,τι θέλεις.

ΚΑΡ.: Και τι θα παίρνω;

ΣΕΛ.: Ααα! Οι αθλητές δεν πληρώνονται.

ΚΑΡ.: Μπα;

ΣΕΛ.: Ε, μα βέβαια. Οι αθλητές δεν πληρώνονται, αγωνίζονται για το στεφάνι.

ΚΑΡ.: Πώς; Τι; Τι είπες, βρε γρουσούζη; Πάτε να με ξαναπαντρέψετε;

ΣΕΛ.: Όχι, παιδί μου. Στεφάνι εννοώ, δηλαδή ένα στεφάνι από κλαδί ελιάς που βάζουν στο κεφάλι του νικητή. Επίσης θα πάρεις και κάνα κύπελλο.

ΚΑΡ.: Τενεκεδένιο για το συσσίτιο;

ΣΕΛ.: Όχι, παιδί μου. Κύπελλο μεγάλο με δυο χερούλια, σε σχήμα αρχαϊκό, ωραίο.

ΚΑΡ.: Και δεν μου λες, τι θα 'χει μέσα;
ΣΕΛ.: Τίποτα.
ΚΑΡ.: Δεν το γεμίζετε με φασουλάδα;
ΣΕΛ.: Μα τρελός είναι, ντιπ για ντιπ τρελός τούτος!
ΚΑΡ.: Γιατί, βρε κουτόμπεη; Καλά σου λέω. Λεφτά δε δίνετε. Στο κύπελλο δε βάζετε φασουλάδα, ε, τότε γιατί δηλαδή ν' αγωνιστώ; Έτσι τζάμπα; Μπα, δε συμφέρει. Φεύγω.
ΣΕΛ.: Έλα δω, βρε.
ΚΑΡ.: Α, πα, πα. Δε συμφέρει, παιδί μου. Μπα... Κορόιδο, δηλαδή, πάτε να με πιάσετε;
ΣΕΛ.: Καλά, βρε παιδί μου. Το κύπελλο που θα δώσουμε σε σένα θα το γεμίσουμε με φασουλάδα.
ΚΑΡ.: Εμ έτσι βέβαια.
ΣΕΛ.: Τι να κάνουμε; Να ησυχάσω από σένα.
ΚΑΡ.: Εμ να 'χει και γούστο η υπόθεση.
ΣΕΛ.: Κοίτα όμως να έρθεις πρώτος. Να νικήσεις.
ΚΑΡ.: Μωρ' τι σε νοιάζει εσένα; Θα τους φάω όλους.
ΣΕΛ.: Αφερίμ!* Σε θέλω.

* **αφερίμ:** μπράβο

Ο Καραγκιόζης Ολυμπιονίκης, φυλλάδιο Νο 73, εκδ. Άγκυρα, αναδημοσίευση στην εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, ένθετο «Επτά ημέρες», «Παιδί και Ολυμπιακοί Αγώνες», 2004

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Γιατί τα λόγια και οι αντιδράσεις του Καραγκιόζη μάς προκαλούν γέλιο;
2. Ποια από τα ιδανικά των Ολυμπιακών Αγώνων (έτσι όπως τα είδαμε στο κείμ. 2) φαίνεται να αγνοεί και να διακωμωδεί ο Καραγκιόζης; • Γιατί παρ' όλ' αυτά μας είναι συμπαθής;

Κείμενο 4 [Ο Ολυμπιονίκης]

Ηλίας Μακρής, περ. «Κ», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2004

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Στο σκίτσο βλέπουμε έναν ολυμπιονίκη που μόλις του απονεμήθηκε το χρυσό μετάλλιο. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρουσιάζει αυτός ο ολυμπιονίκης με τους ολυμπιονίκες που έχετε συνηθίσει να βλέπετε στους Αγώνες;
2. Τι είδους συναισθήματα σας προκαλεί το σκίτσο;

Β1 Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις

Ακούω και μιλώ

1. • Βρείτε και υπογραμμίστε τα ρήματα σε κάθε απόσπασμα που ακολουθεί.
• Μπορείτε να πείτε σε ποια πρόταση ανήκει το κάθε ρήμα;
• Χωρίστε κάθε απόσπασμα στις προτάσεις που το αποτελούν.

α. «Όσο διαρκούσε η ιερή εκεχειρία, οι Έλληνες παραμέριζαν τις διαμάχες τους και επιδίδονταν σε ειρηνικά έργα» (κείμ. 2)
β. «Στο χώρο της συνειδητοποιούσαν οι Έλληνες την πνευματική τους ενότητα πάνω από τις επιμέρους διαφορές που τους χώριζαν» (κείμ. 2)
γ. «Ο Κηρολίβανος έφυγε σαΐτα πρώτος και χάθηκε στον ορίζοντα» (κείμ. 1)
δ. «Θα τρως, τέλος πάντων, ό,τι θέλεις» (κείμ. 3)

2. Ποιες από τις προτάσεις που εντοπίσατε στη δραστηριότητα 1 συμπληρώνουν το νόημα άλλων προτάσεων και δεν μπορούν να σταθούν στο λόγο μόνες τους; • Ποιες από τις προτάσεις των ίδιων αποσπασμάτων δεν εξαρτώνται από καμιά άλλη πρόταση;

3. Μερικές από τις προτάσεις που βρήκατε στην προηγούμενη δραστηριότητα ξεκινούν με μια λέξη που τις συνδέει με μια άλλη πρόταση. Μπορείτε να βρείτε τις λέξεις αυτές;

Μαθαίνω ότι:

- Ένα τμήμα του λόγου που εκτείνεται από τελεία σε τελεία λέγεται **περίοδος**.
- Η περίοδος μπορεί να αποτελείται μόνο από μία ή και από περισσότερες προτάσεις.
- Μια πρόταση που δεν εξαρτάται από καμιά άλλη λέγεται **κύρια/ανεξάρτητη πρόταση**. Μια πρόταση που συμπληρώνει το νόημα μιας άλλης και εξαρτάται από αυτήν λέγεται **εξαρτημένη/δευτερεύουσα πρόταση**.
- Οι λέξεις που συνδέουν κύριες ή δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους λέγονται **σύνδεσμοι**, π.χ. *και, όμως, ότι, μήπως* κτλ.

Διαβάζω και γράφω

1. «Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι... ελληνικές πόλεις» (κείμ. 2): Χωρίστε το απόσπασμα σε περιόδους λόγου. • Στη συνέχεια προσπαθήστε να χωρίσετε τις περιόδους σε προτάσεις. • Τέλος εντοπίστε και καταγράψτε τους συνδέσμους που υπάρχουν στο απόσπασμα και συνδέουν τις προτάσεις.

2. • Χωρίστε τις τρεις περιόδους λόγου που ακολουθούν σε προτάσεις:
α. «Το κύπελλο, που θα δώσουμε σε σένα, θα το γεμίσουμε με φασουλάδα» (κείμ. 3)
β. «Πολλοί έδειχναν να δυσφορούν με το θέαμα» (κείμ. 1)
γ. «Ξεφυσούσαν και χειρονομούσαν» (κείμ. 1)
• Ποιες από τις προτάσεις αυτές είναι κύριες και ποιες δευτερεύουσες;
• Καταγράψτε τους συνδέσμους των τριών αυτών περιόδων.

Β2 Παρατακτική σύνδεση προτάσεων-περιόδων

Κείμενο 5 [Βιογραφία του Σπύρου Λούη]

Λούης, Σπύρος (Μαρούσι, 1872 – Αθήνα, 1940). Νικητής του Μαραθώνιου δρόμου κατά τους πρώτους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896. Θρυλική μορφή του ελληνικού αθλητισμού. Ήταν νερουλάς, μετέφερε δηλαδή με το κάρο του νερό από το Μαρούσι στην Αθήνα. Επέδειξε ικανότητες δρομέα αντοχής κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας και με προτροπή γνωστών του αποφάσισε να πάρει μέρος στην Ολυμπιάδα των Αθηνών. Το αγώνισμα τελέστηκε στις 10 Απριλίου (παλιό ημερολόγιο: 28 Μαρτίου 1896) από το Μαραθώνα προς την Αθήνα (απόσταση 42.152 μ.) και πήραν μέρος σ' αυτό άλλοι 12 Έλληνες. Ο Λούης ξεκίνησε συντηρητικά τον αγώνα, άφησε τους αντιπάλους του να προηγηθούν και να καταπονηθούν και στη συνέχεια, με υπερένταση δυνάμεων, πέτυχε να τους υποσκελίσει στο ύψος της Αγίας Παρασκευής, 9 χλμ. πριν από το τέρμα, και να τεθεί επικεφαλής. Τερμάτισε πρώτος στο Παναθηναϊκό Στάδιο (σε 2 ώρες 58΄ 50΄΄), όπου του έγινε θεαματική υποδοχή από το κοινό.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, ο Λούης τιμήθηκε επανειλημμένα για τον άθλο του εκείνο, που πρόσφερε στην Ελλάδα το πρώτο χρυσό της ολυμπιακό μετάλλιο. Το 1936 μάλιστα, κλήθηκε στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου και μπήκε πρώτος στο στάδιο, φορώντας τη φουστανέλα του, επικεφαλής της ελληνικής ομάδας.

Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Εκδοτική Αθηνών, 1986

Ακούω και μιλώ

1. Χωρίστε τις τέσσερις περιόδους που ακολουθούν σε προτάσεις. • Ποιες από τις προτάσεις αυτές είναι κύριες και ποιες δευτερεύουσες;
   α. «Επέδειξε ικανότητες δρομέα αντοχής κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας **και** με προτροπή γνωστών του αποφάσισε να πάρει μέρος στην Ολυμπιάδα των Αθηνών» (κείμ. 5)
   β. «Η Ολυμπία δεν οδήγησε βέβαια σε μια πανελλήνια πολιτική ένωση, κατόρθωσε **όμως** κάτι σπουδαιότερο» (κείμ. 2)
   γ. «Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι είχαν την ευκαιρία να διαβάσουν στην Ολυμπία τα έργα τους **και** να προτρέψουν τους Έλληνες σε ομόνοια» (κείμ. 2)
   δ. «Ήταν νερουλάς, μετέφερε **δηλαδή** με το κάρο του νερό από το Μαρούσι στην Αθήνα» (κείμ. 5)
2. Τι είδους προτάσεις, κύριες ή δευτερεύουσες, συνδέουν οι υπογραμμισμένοι σύνδεσμοι σε καθεμιά από τις παραπάνω περιόδους λόγου; • Σε ποια περίπτωση έχει χρησιμοποιηθεί κόμμα ανάμεσα στις προτάσεις της κάθε περιόδου;

Μαθαίνω ότι:

- Όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις συνδέονται με συνδέσμους, όπως οι:

  και, ούτε, ή, είτε, αλλά, παρά, όμως, δηλαδή, όχι μόνο – αλλά και, λοιπόν, ωστόσο,

  τότε λέμε ότι συνδέονται **παρατακτικά**.
- **Παρατακτικά** συνδέονται **όμοιες** προτάσεις, δηλαδή κύριες με κύριες ή δευτερεύουσες με δευτερεύουσες.

Διαβάζω και γράφω

1. Καταγράψτε και μελετήστε τους υπογραμμισμένους συνδέσμους που χρησιμοποιούνται στα αποσπάσματα της δραστηριότητας 1 (*Ακούω και μιλώ*). • Γράψτε ποια σημασία έχει ο καθένας από αυτούς. • Πώς συνδέει την πρόταση που εισάγει με την προηγούμενη;
2. Βρείτε στη σχολική γραμματική όλους τους συνδέσμους που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην παρατακτική σύνδεση προτάσεων και καταγράψτε τους στο τετράδιό σας. • Στη συνέχεια φτιάξτε δικές σας περιόδους λόγου χρησιμοποιώντας μερικούς από τους συνδέσμους αυτούς.

Κείμενο 6 Δε σταματώ να τραγουδώ ποτέ!

Στο μυαλό μου ξετυλίγονται μία μία οι εικόνες. Από εκείνο το πρωινό της 12ης Ιουνίου, όταν ξημερώματα άυπνος έφευγα για το Πόρτο μέσω Φρανκφούρτης. Τότε είχα υπολογίσει να λείψω 10 ημέρες για τα τρία ματς με την Πορτογαλία, την Ισπανία και τη Ρωσία. Δεν είχαν περάσει παρά λίγες ώρες παραμονής μου στην Πορτογαλία, όταν έγινε το πρώτο θαύμα. Η Ελλάδα κέρδισε με 2-1 την οικοδέσποινα Πορτογαλία στο «Ντραγκάο» και από το πρώτο κιόλας ματς έθεσε τις βάσεις για την πρόκριση στη δεύτερη φάση. Ακολούθησε στο «Μπέσα» το 1-1 με την Ισπανία, εκείνος ο βαθμός «χρυσάφι» που ουσιαστικά «σφράγισε» την πρόκριση. Από το Πόρτο στο Φάρο για την πιο γλυκιά ήττα στην ιστορία του ελληνικού ποδοσφαίρου. Χάσαμε με 2-1 από τη Ρωσία στο «Αλγκάρβε», αλλά η πρόκριση ήταν δικιά μας. Παράταση μιας βδομάδας στο ταξίδι και από το Φάρο στη Λισαβόνα για τον προημιτελικό με τη Γαλλία. Στο μεταξύ μεγάλες δυνάμεις του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου έλεγαν αντίο. Ισπανία, Γερμανία, Ιταλία, Αγγλία έβγαιναν νοκ άουτ. Εκείνο το βράδυ της 25ης Ιουνίου στο «Ζοσέ Αβαλάδε» ήμουν σίγουρος. Το έλεγα πολύ πριν αρχίσει ο προημιτελικός ότι θα κερδίσουμε τη Γαλλία. Κάποιοι με περνούσαν για τρελό. Το πίστευα όμως ότι θα περάσουμε. Και με δικαίωσε ο... Χαριστέας. Επιστροφή στο Πόρτο και στο «Ντραγκάο» και ημιτελικός με την Τσεχία. Αυτό ήταν και το δυσκολότερο παιχνίδι. Ωστόσο αντέξαμε στην πίεση των Τσέχων και σε... νεκρό χρόνο ο Δέλλας σκόραρε και μας έδωσε το εισιτήριο για τον τελικό. Κυριακή 4 Ιουλίου. Στο στάδιο «Λουζ» της Λισαβόνας η ιστορία γράφει ότι η Ελλάδα είναι η πρωταθλήτρια Ευρώπης. Όλος ο κόσμος υποκλίνεται. Δεύτερη νίκη κατά της Πορτογαλίας με 1-0 αυτή τη φορά. Ακολούθησαν σκηνές απίστευτες, ονειρεμένες. Ο κόσμος ένα κουβάρι να τραγουδάει ασταμάτητα. Το λέει άλλωστε και το σύνθημα. «Δε σταματώ να τραγουδώ ποτέ...» Και δε θα σταματήσουμε ποτέ να τραγουδάμε γι' αυτή την ομάδα, για αυτούς τους παίκτες, αυτό τον προπονητή, που μας χάρισαν τη μεγαλύτερη χαρά. Μας απογείωσαν, μας τρέλαναν. Τους ευχαριστούμε.

εφημ. *Πρωταθλητής*, 2004

Διαβάζω και γράφω

1. «Χάσαμε με 2-1 από τη Ρωσία, αλλά η πρόκριση ήταν δικιά μας»: Χωρίστε την περίοδο σε προτάσεις. • Τι είδους πρόταση είναι η καθεμιά, κύρια ή δευτερεύουσα; • Με ποιο σύνδεσμο συνδέονται οι δύο προτάσεις; • Ποια σημασία έχει αυτός ο σύνδεσμος;
2. Στα παρακάτω αποσπάσματα βρείτε και υπογραμμίστε τους συνδέσμους που συνδέουν παρατακτικά τις περιόδους κάθε αποσπάσματος. • Ποια σημασία έχει ο καθένας από τους συνδέσμους αυτούς; • Τι προσθέτει καθένας τους στο νόημα των αποσπασμάτων αυτών; • Ποιο σημείο στίξης υπάρχει ανάμεσα στις δύο περιόδους που συνδέονται παρατακτικά;

α. «Κάποιοι με περνούσαν για τρελό. Το πίστευα όμως ότι θα περάσουμε» (κείμ. 6)
β. «Αυτό ήταν και το δυσκολότερο παιχνίδι. Ωστόσο αντέξαμε στην πίεση των Τσέχων» (κείμ. 6)
γ. «“Δε σταματώ να τραγουδώ ποτέ...” Και δε θα σταματήσουμε ποτέ να τραγουδάμε γι’ αυτή την ομάδα» (κείμ. 6)
δ. «Ας αφήσουμε τώρα τα αστεία και να κοιτάξουμε τη δουλειά μας. Λοιπόν, Καραγκιόζη, από αύριο αρχίζει η συστηματική προπόνηση» (κείμ. 3)

Διαπιστώνω για τη στίξη στην παρατακτική σύνδεση

- Πριν από τους συνδέσμους *και*, *ή / είτε* δε βάζουμε **κόμμα**.
- Συνήθως δε βάζουμε **κόμμα** πριν από το *όμως*, ενώ βάζουμε κόμμα πριν από το *αλλά*.
- Βάζουμε πάντα **κόμμα** πριν από το *αλλά και* (π.χ. *όχι μόνο νίκησαν, αλλά και θριάμβευσαν*).
- Συνήθως με το *ωστόσο* αρχίζει νέα περίοδος και έτσι πριν από αυτό υπάρχει **τελεία**.

3. Περιγράψτε και σχολιάστε σε μια παράγραφο το σκίτσο-κείμενο 4 χρησιμοποιώντας κυρίως παρατακτικό λόγο. • Προσέξτε τους συνδέσμους που θα χρησιμοποιήσετε, όπως και τα σημεία στίξης.

Β3 Ασύνδετο σχήμα

Ακούω και μιλώ

1. Χωρίστε τα παρακάτω αποσπάσματα σε προτάσεις:
α. «Εκείνη τη στιγμή ο γυμναστής πυροβόλησε στον αέρα, ο κόσμος αλάλαζε, οι αθλητές ξεχύθηκαν μπροστά» (κείμ. 1)
β. «Ο Πέτρος έκοψε θριαμβευτικά την κορδέλα, την τράβηξε μαζί του με το ένα χέρι, την έσυρε πίσω του» (κείμ. 1)
γ. «Οι αθλητές δεν πληρώνονται, αγωνίζονται για το στεφάνι» (κείμ. 3)
Τι είδους είναι οι προτάσεις αυτές, κύριες ή δευτερεύουσες; • Χρησιμοποιείται κάποιος σύνδεσμος για να συνδέσει τις προτάσεις κάθε περιόδου; • Ποιο σημείο στίξης παρεμβάλλεται και χωρίζει τις προτάσεις σε καθεμιά από τις παραπάνω περιόδους;

2. «Εκεί μπροστά, στην εξέδρα ... του χορού τους» (κείμ. 1): Πόσες προτάσεις υπάρχουν στο απόσπασμα; • Τι είδους είναι, κύριες ή δευτερεύουσες; • Συνδέονται οι προτάσεις αυτές μεταξύ τους; • Ποιο σημείο στίξης παρεμβάλλεται και χωρίζει τις προτάσεις στο απόσπασμα;

Διαβάζω και γράφω

1. «Μας απογείωσαν, μας τρέλαναν. Τους ευχαριστούμε» (κείμ. 6): Το απόσπασμα αυτό περιλαμβάνει τρεις προτάσεις, τη μία μετά την άλλη. Έχουμε παρατακτική σύνδεση ή ασύνδετο σχήμα στο απόσπασμα αυτό; • Γιατί; • Ποια σημεία στίξης χρησιμοποιούνται; • Για ποιους λόγους;

2. Προσέξτε τα αποσπάσματα που ακολουθούν από το κείμενο 1:
α. «Τα μάτια ήταν γουρλωμένα αφύσικα, πεταμένα από την υπερπροσπάθεια έξω από τις κόγχες τους».
β. «...να βγει η ψυχή από το εξοντωμένο σώμα, το ταλαιπωρημένο».
γ. «...μια γλυκιά λάμψη, ένα φως γαλάζιο, είχε περιχυθεί στο πρόσωπό του».

Υπογραμμίστε τα κατηγορούμενα της λέξης «μάτια» στο απόσπασμα **α** και τους επιθετικούς προσδιορισμούς της λέξης «σώμα» στο απόσπασμα **β**. • Οι επιθετικοί αυτοί προσδιορισμοί και τα κατηγορούμενα βλέπουμε ότι μπαίνουν στο λόγο το ένα μετά το άλλο ασύνδετα. Ποιο σημείο στίξης χρησιμοποιείται για να τους χωρίσει; • Ποιο είναι το υποκείμενο του ρήματος στο απόσπασμα **γ**; • Τι είχε περιχυθεί στο πρόσωπο του νικητή; • Υπογραμμίστε τις δύο φράσεις που δίνουν την απάντηση. • Ποιο σημείο στίξης χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να χωρίσει τις δύο αυτές φράσεις;

Μαθαίνω ότι:

- **Ασύνδετο σχήμα** έχουμε, όταν λέξεις ή φράσεις βρίσκονται στο λόγο η μία μετά την άλλη χωρίς κάποια συνδετική λέξη ανάμεσά τους. Τις λέξεις ή φράσεις αυτές, όταν γράφουμε, πάντα τις χωρίζουμε με **κόμμα.**

3. «Και δε θα σταματήσουμε ποτέ να τραγουδάμε ... τη μεγαλύτερη χαρά» (κείμ. 6): Βρείτε το ασύνδετο σχήμα που περιέχεται στο απόσπασμα και υπογραμμίστε τους όρους που έχουν παρατεθεί ασύνδετα σ' αυτό.

ΑΦΗΓΗΣΗ Γ

Κείμενο 7 Ο Σπύρος Λούης και οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες

Η εκκίνηση του Μαραθώνιου δρόμου, του πιο δημοφιλούς αθλήματος, είχε προγραμματιστεί για τις 2 το μεσημέρι της Παρασκευής 29 Μαρτίου. Οι αθλητές, Έλληνες και ξένοι, είχαν φτάσει στο Μαραθώνα από την προηγούμενη μέρα και φιλοξενήθηκαν σε σπίτια του χωριού. Το πρωί συγκεντρώθηκαν όλοι στην πλατεία και συζητούσαν περιμένοντας να έρθει το μεσημέρι. Από το πρωί η μέρα ήταν μουντή, συννεφιασμένη. Το προηγούμενο βράδυ η βροχή είχε γεμίσει τους χωματόδρομους με λάσπες και το μεσημεράκι άρχισαν πάλι να πέφτουν ψιλές σταγόνες από τον ουρανό. Ο άντρας με το μουστάκι και το στρατιωτικό παράστημα σήκωσε ψηλά το χέρι και σημάδεψε με το πιστόλι τον ουρανό. Ύστερα φώναξε δυνατά:

«Λάβετε θέσεις!»

Δεκαεφτά νέοι άνθρωποι, παραταγμένοι σε τέσσερις σειρές, περίμεναν το σύνθημα για να ξεκινήσουν. Στην τελευταία σειρά, την τέταρτη, έξι περίπου μέτρα πίσω από τους πρώτους, ο Σπύρος Λούης παρατηρούσε τις πλάτες των συναθλητών του. Ο άντρας με το μουστάκι κοίταξε το ρολόι του.

«Έτοιμοι!»

Ο πυροβολισμός που ακολούθησε τάραξε την ησυχία του τοπίου. Οι χωρικοί που είχαν συγκεντρωθεί χειροκρότησαν τους αθλητές που ρίχτηκαν μπροστά με φτερά στα πόδια. Από κοντά οι δυο άμαξες με τους γιατρούς και τους νοσοκόμους, καθώς και δύο έφιπποι αξιωματικοί που ήταν υπεύθυνοι για τη σωστή διεξαγωγή του αγώνα. Ο Σπύρος Λούης ξεχύθηκε μαζί με τους άλλους αθλητές με έναν και μοναδικό στόχο: τη νίκη!

Μέσα από αμπέλια και πεύκα, οι αθλητές έφτασαν στο Πικέρμι. Πρώτος μπήκε στο χωριό ο Γάλλος Λερμιζιό με συνοδεία δύο έφιππων αξιωματικών. Ακολουθούσαν ο Αυστραλός ολυμπιονίκης στα 800 και 1500 μέτρα Έντουιν Φλακ. Οι κάτοικοι της περιοχής χειροκροτούσαν τους αθλητές και τους έδιναν αναψυκτικά. Ο Λούης στάθηκε για λίγο να δροσιστεί σε ένα πανδοχείο.

– Τρέξε, Σπύρο! Μην κάθεσαι! του φώναζαν όλοι.

– Μη νοιάζεστε και θα τους φτάσω, απάντησε αυτός με σιγουριά.

Στο μεταξύ, επικεφαλής εξακολουθούσε να είναι ο Γάλλος Λερμιζιό. Πίσω του, σε αρκετή όμως απόσταση, έτρεχε ο Αυστραλός Φλακ, παραπίσω ο Αμερικανός Μπλέικ με τον Ούγγρο Κέλνερ κι έπειτα οι Έλληνες, ο Βασιλάκος με το Λούη και τους υπόλοιπους. Τελευταίες οι δύο άμαξες με τους γιατρούς και τους νοσοκόμους.

Στα μισά περίπου της διαδρομής ο Μπλέικ κουράστηκε και σταμάτησε. Μετά το Χαρβάτι ο δρόμος γινόταν ανηφορικός και δύσκολος. Τότε ο Φλακ βρήκε την ευκαιρία να ξεπεράσει το Λερμιζιό, ο οποίος τελικά εγκατέλειψε, εξαντλημένος από την κούραση. Σε λίγο ο Φλακ άκουσε πίσω του τα βήματα του Λούη, που πλησίαζε. [...]

Ο Λούης δεν άργησε να ξεπεράσει τον Αυστραλό, ο οποίος λίγο αργότερα λιποθύμησε και εγκατέλειψε τον αγώνα. Ο Λούης πλησίαζε τώρα στο στάδιο, ενώ ο κόσμος είχε ξεχυθεί στους δρόμους και πανηγύριζε. Σε λίγο οι θεατές του σταδίου είδαν το Λούη με τον αριθμό 17 στη φανέλα να κατευθύνεται τρέχοντας προς το τέρμα. Η χαρά των Ελλήνων θεατών δεν περιγράφεται! Αγκάλιαζαν ο ένας τον άλλο, φώναζαν ρυθμικά συνθήματα υπέρ του νικητή και όλοι, επίσημοι και μη, ήθελαν να τον συγχαρούν και να του σφίξουν το χέρι.

Κώστας Πούλος, *Ο Σπύρος Λούης και οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες*,
εκδ. Παπαδόπουλος, 2003

Ακούω και μιλώ

1. Ποιος είναι ο τόπος και ο χρόνος της ιστορίας (κείμ. 7);
2. Ποια πρόσωπα παίρνουν μέρος;
3. Ποια γεγονότα έγιναν την ημέρα του Μαραθώνιου; • Σε ποιο χρόνο κυρίως εξιστορούνται;
4. Ποια γεγονότα έγιναν πριν από το Μαραθώνιο; • Σε ποιο χρόνο κυρίως εξιστορούνται;
5. Ποιος αφηγείται την ιστορία; • Συμμετείχε ο ίδιος στα γεγονότα που εξιστορεί; • Σε ποιο πρόσωπο αφηγείται την ιστορία;
6. Εκτός από την αφήγηση, ποιος άλλος εκφραστικός τρόπος χρησιμοποιείται; • Τι προσθέτει στην αφήγηση;
7. Πώς φαντάζεστε τον καιρό την ημέρα που έγινε ο Μαραθώνιος το 1896; • Από ποια στοιχεία του κειμένου 7 το συμπεραίνετε; • Τα στοιχεία αυτά προωθούν την αφήγηση; • Γιατί δίνονται από το συγγραφέα;

Διαβάζω και γράφω

1. Στο κείμενο 7 δε δίνονται οι σκέψεις και τα συναισθήματα των ηρώων. Ο συγγραφέας περιορίζεται κυρίως στην αφήγηση των γεγονότων. Ξαναγράψτε το κείμενο εμπλουτίζοντάς το με τέτοια στοιχεία. Βάλτε τον εαυτό σας στη θέση ενός αφηγητή που γνωρίζει τι σκέφτονται και πώς αισθάνονται οι ήρωες της ιστορίας αυτού του Μαραθώνιου και πλαισιώστε τα γεγονότα με τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους.

Γ ΑΦΗΓΗΣΗ

Μαθαίνω ότι:

- Σημαντικό στοιχείο της αφήγησης είναι η θέση που παίρνει ο αφηγητής στα γεγονότα της ιστορίας που αφηγείται. Μπορεί ο αφηγητής να κρατά μια **αντικειμενική στάση**, όταν παρουσιάζει με ουδέτερο τρόπο τα γεγονότα, ή μια **υποκειμενική στάση**, όταν εκφράζει, μαζί με τα γεγονότα, προσωπικά του συναισθήματα ή διατυπώνει σχόλια.

2. Συγκρίνετε την αφήγηση της νίκης του Λούη στο Μαραθώνιο που δίνεται στο κείμενο 7 με αυτή του κειμένου 5. • Ποιες ομοιότητες και διαφορές παρατηρείτε; • Ποια αφήγηση θεωρείτε πιο έγκυρη; • Για ποιους λόγους;

3. Στο κείμενο 6 ο συγγραφέας-δημοσιογράφος αφηγείται το χρονικό της νίκης της εθνικής ομάδας ποδοσφαίρου στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα του 2004. • Ποιες διαφορές παρατηρείτε ανάμεσα στην αφήγηση αυτή και την αφήγηση της νίκης του Σπύρου Λούη στο κείμενο 7; • Ποια από τις δύο αυτές αφηγήσεις θεωρείτε πιο άμεση;

4. Στις δύο αφηγήσεις των κειμένων 6 και 7 τα γεγονότα δίνονται με τη χρονολογική τους ακολουθία ή όχι;

5. Στην *Οδύσσεια* ο Όμηρος γνωρίζουμε ότι αφηγείται τις περιπέτειες του Οδυσσέα κατά την επιστροφή του στην πατρίδα του. Αφηγείται ο Όμηρος τα γεγονότα αυτά με τη χρονολογική τους σειρά ή με κάποιον άλλο τρόπο; • Από πού αρχίζει την αφήγησή του;

Μαθαίνω ότι:

- Ο αφηγητής μπορεί να επιλέξει:
  α. τη χρονολογική ευθύγραμμη παράθεση των γεγονότων,
  β. να αρχίσει την αφήγησή του από τη μέση της υπόθεσης και, ώσπου να τελειώσει την αφήγησή του, να βρει την ευκαιρία να αφηγηθεί και τα αρχικά γεγονότα ή ακόμα να προσθέσει σχετικές με το θέμα του ιστορίες.

Δ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Ακούω και μιλώ

1. Το κείμενο 6 αναφέρεται σε ένα ομαδικό άθλημα, το ποδόσφαιρο, ενώ το κείμενο 7 σε ένα ατομικό, τους αγώνες δρόμου. Εσείς προτιμάτε τα ομαδικά ή τα ατομικά αθλήματα; • Για ποιους λόγους;

2. Δείτε τις παρακάτω φωτογραφίες και διαβάστε τα κειμενάκια που τις συνοδεύουν. • Ποιες σκέψεις σάς γεννούν για τις προσπάθειες που χρειάζεται να καταβάλουν οι αθλητές; • Τι νομίζετε ότι είναι αυτό που τους κάνει να προσπαθούν τόσο σκληρά; • Εσείς θα αποφασίζατε να ασχοληθείτε σοβαρά με κάποιο άθλημα; • Γιατί ναι; • Γιατί όχι;

Ιπτάμενα κορίτσια
Η απόσταση δίνει την εντύπωση ότι ο βατήρας απ' τον οποίο εκτινάχθηκαν οι Μεξικανές αθλήτριες της συγχρονισμένης κατάδυσης βρίσκεται πολύ ψηλότερα από τα 112 μέτρα του επιβλητικού ναού της Αγίας Οικογένειας, του Αντόνιο Γκαουντί, που διακρίνεται στο βάθος. Κατά τ' άλλα, δεν έχεις παρά να αναρωτηθείς πόσες χιλιάδες προσπάθειες έχουν προηγηθεί, για να μάθουν τα δύο σώματα να βουτούν σαν ένα.

Μέσα σε κλάσματα δευτερολέπτου κρίνονται οι κόποι ολόκληρων ετών. Αυτή δεν είναι, άλλωστε, η άγρια ομορφιά του αθλητισμού; Η Κινέζα καταδύτρια Γκούο Ζίνγκζινγκ αντιμετωπίζει την πρόκληση με τα μάτια ανοιχτά.

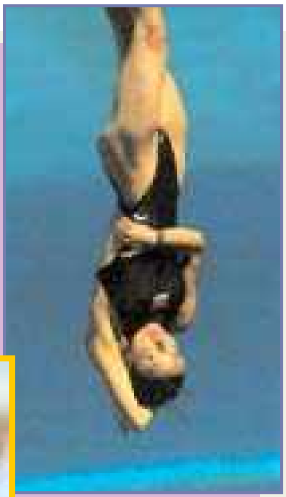

Ο φακός παγώνει το χρόνο, παρατείνει τη στιγμή της εκτίναξης από τον βατήρα επ' άπειρον, λες και τα δάχτυλα της Καναδής Έμιλι Χέιμανς είχαν δύναμη υπερφυσική και μπορούσαν να σηκώσουν το βάρος του σώματός της.
Ο φωτογράφος δικαιώνεται για την εμμονή του στις λεπτομέρειες.

περ. «Κ», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2004

3. Εξηγήστε και συζητήστε στην τάξη τις απαραίτητες προϋποθέσεις για Ολυμπιακούς Αγώνες, που να ανταποκρίνονται στην ιδέα που τους γέννησε (δεξιά στήλη) και τους κινδύνους / απειλές που διατρέχουν σήμερα οι αγώνες (αριστερή στήλη).

Διαβάζω και γράφω

1. Δημοσιεύτηκαν σε μια εφημερίδα τα αποτελέσματα μιας διεθνούς έρευνας που έγινε το 2004 για τη χρήση αναβολικών ουσιών από αθλητές. Γράψτε σε μια παράγραφο τα συμπεράσματα που βγάζετε μελετώντας τα διαγράμματα που ακολουθούν και συνοψίζουν τις απαντήσεις όσων συμμετείχαν στην έρευνα. • Τι πιστεύει ο κόσμος σήμερα για τη χρήση αναβολικών ουσιών στον παγκόσμιο και ελληνικό αθλητισμό;

εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2004

2. Αφηγηθείτε ένα αθλητικό γεγονός που ζήσατε οι ίδιοι από κοντά είτε ως θεατές είτε ως αθλητές. Η αφήγησή σας θα διαβαστεί στην τάξη.

Κριτήρια αξιολόγησης

1. Στον παρατακτικό λόγο χρησιμοποιείτε τους κατάλληλους συνδέσμους, ώστε να δένονται λογικά τα νοήματα μεταξύ τους.
2. Όποτε κάνετε στο λόγο παρατακτική σύνδεση ή ασύνδετο σχήμα, χρησιμοποιείτε σωστά τα σημεία στίξης.
3. Μαζί με τα γεγονότα αναφέρετε τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας πριν από τον αγώνα, κατά τη διάρκειά του και αμέσως μετά το τέλος του.
4. Το ύφος της αφήγησης είναι άμεσο και προβάλλεται η προσωπική σας συμμετοχή στο αθλητικό αυτό γεγονός.

Διαθεματική εργασία

«Ποια αθλήματα υπήρχαν στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες; • Ποια κατά την πρώτη αναβίωσή τους στη σύγχρονη εποχή, το 1896 στην Αθήνα; • Ποια είναι σήμερα τα ολυμπιακά αθλήματα;»

Χωριστείτε σε ομάδες.

- Η πρώτη θα συλλέξει υλικό (σχετικά κείμενα και φωτογραφίες) από τους Αγώνες στην Αρχαιότητα, η δεύτερη από τους Αγώνες του 1896 και η τρίτη από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004.
- Σε συνεργασία με τους καθηγητές της Ολυμπιακής Παιδείας και της Ιστορίας θα κάνετε έρευνα σε σχετικές πηγές και στο διαδίκτυο.
- Κατηγοριοποιήστε το υλικό που θα συλλέξετε και συνθέστε με αυτό μία αφίσα για να διακοσμήσετε την τάξη σας.

Εναλλακτικά

«***Ολυμπιακοί Αγώνες: Για ένα στεφάνι ελιάς ή για μια χούφτα δολάρια;*** **• Γιατί αγωνίζονται σήμερα οι αθλητές; Ποια από τα ολυμπιακά ιδεώδη της Αρχαιότητας διασώζονται στην εποχή μας; • Τι είδους συμφέροντα έχουν πάρει τη θέση ορισμένων από αυτά;»**

Οργανώστε μια μικρή έρευνα για να διερευνήσετε τι πιστεύει ο κόσμος σήμερα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

- Μια ομάδα από σας –σε συνεργασία με τους καθηγητές της Ολυμπιακής Παιδείας και της Ιστορίας– θα συντάξει ένα ερωτηματολόγιο.
- Μια άλλη ομάδα –σε συνεργασία με τον καθηγητή της Πληροφορικής– θα περάσει τα στοιχεία στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ μια τρίτη ομάδα θα τα επεξεργαστεί.
- Η τέταρτη ομάδα αναλαμβάνει να σχολιάσει τα συμπεράσματα που θα προκύψουν σε ένα σύντομο κείμενο και να τα παρουσιάσει στη μαθητική εφημερίδα του σχολείου ή σε έντυπο που θα μοιράσει στους μαθητές του σχολείου.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Μια πρόταση που δεν εξαρτάται από άλλη λέγεται ...., ενώ μια πρόταση που συμπληρώνει το νόημα μιας άλλης και εξαρτάται από αυτήν λέγεται ....
- Σύνδεσμοι είναι οι λέξεις που ....
....

- Δύο ή περισσότερες προτάσεις μπορούν
  - να συνδέονται μεταξύ τους με συνδέσμους:
    α. παρατακτικά, όταν ....
    β. υποτακτικά, όταν ....
  - να μη συνδέονται με κάποια λέξη (.................. σχήμα)

- Ο αφηγητής, όταν οργανώνει την αφήγησή του, έχει πολλές επιλογές:

α. να αφηγείται αντικειμενικά τα γεγονότα ή να τα συνοδεύει με δικά του σχόλια, προσωπικά συναισθήματα κτλ.

β. να παραθέτει τα γεγονότα με τη χρονολογική τους σειρά ή ....
....

9η ενότητα

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΩ ΤΗ ΜΑΓΕΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε για τις σχέσεις των λέξεων μέσα στη φράση-πρόταση, τη δυνατότητα που έχουμε να τις συνδυάζουμε και να τις αντικαθιστούμε με άλλες (**συνταγματικός – παραδειγματικός άξονας**).

Θα αντιληφθούμε την **ευελιξία** και την **οικονομία** της ελληνικής γλώσσας.

Θα κατανοήσουμε τη χρήση **ειδικού λεξιλογίου** σε διαφορετικά είδη κειμένων.

Θα ασκηθούμε **στο μετασχηματισμό ενός κειμένου** σε διαφορετικό είδος λόγου.

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε για **τη σχέση μας με το βιβλίο και τον κόσμο της γνώσης**.

περ. «Οικονομικός Ταχυδρόμος»,
εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 2003

Κείμενο 1 Πέντε ρήματα για το βιβλίο

Διαβάζω βιβλία για να κατακτήσω το χρόνο. Διαβάζοντας, το παρελθόν μού φαίνεται οικείο, το μέλλον φιλικό και προσιτό. Καταρρίπτω όρια και φραγμούς, σύνορα και προθεσμίες, απαγορεύσεις και φόβους. Η φαντασία διαστέλλεται, ο κόσμος γίνεται άπειρος ή μικρός ανάλογα με το κέφι μου. Όταν όλα σήμερα ελέγχονται και προκαθορίζονται, μονάχα το διάβασμα μού επιτρέπει την ελευθερία. Διαβάζω, άρα είμαι ελεύθερος.

Αγοράζω βιβλία για να κάνω δικό μου τον κόσμο. Τον κόσμο των ιδεών, των μύθων, της επιστήμης, του ονείρου. Μέσα από τις τυπωμένες σελίδες νιώθω να ορίζω καλύτερα το γύρω χώρο, την οικουμένη, ολόκληρο το σύμπαν. Αγοράζοντας βιβλία, πλουτίζω σε εμπειρίες και ευαισθησία, γίνομαι συμμέτοχος στο παγκόσμιο αγαθό της γνώσης.

Χαρίζω βιβλία στο όνομα της αγάπης. Με μια ποιητική συλλογή εγκαινιάζω έναν έρωτα, με ένα μυθιστόρημα σφραγίζω μια φιλία χρόνων. Κάνοντας δώρο ένα βιβλίο που έχω αγαπήσει, δίνω στον άλλο να καταλάβει τα ιδιαίτερα αισθήματα που τρέφω γι' αυτόν. Με βιβλία συνοδεύω τα "Χρόνια Πολλά", το "Καλορίζικος", το "Να μας ζήσει", τα "Συγχαρητήρια".

Δανείζω και δανείζομαι βιβλία γιατί έτσι αποκτούν πνοή ζωής. Αλλάζουν χέρια, δραπετεύουν από τα ράφια, παλιώνουν χρήσιμα οι σελίδες τους, κυοφορούν γνώσεις και απόλαυση. Τα βιβλία δεν έχουν σπίτι δικό τους και κατοικία. Οι βιβλιοθήκες, ιδιωτικές ή δημόσιες, είναι μονάχα η στάση που κάνουν για να ξεκουραστούν στο άχρονο ταξίδι της επίγειας ζωής τους.

Γράφω βιβλία για να ζήσω. Ερμηνεύω με δικό μου τρόπο τα περασμένα, βλέπω με μάτι αλλιώτικο ό,τι γίνεται ή δε γίνεται, ψυχανεμίζομαι λίγα απ' όσα η ζωή μου δε θα προφτάσει. Γράφω γιατί έχω την αυταπάτη πως είμαι ένας μικρός θεός: παίρνω αφορμή από το τίποτα και ανασταίνω ζωές, πιάνω στα χέρια μου μολύβι και στήνω ένα χάρτινο σύμπαν αληθινό. Γράφω γιατί μονάχα έτσι υπάρχω.

Κώστας Ακρίβος, περ. της *ΕΝΕΒΕ*, τεύχ. 1, 2002

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Γιατί διαβάζει, αγοράζει, δανείζει-δανείζεται και χαρίζει βιβλία ο συγγραφέας;
2. Για ποιους λόγους εκτός από αναγνώστης είναι και συγγραφέας;
3. Εσείς ποια σχέση έχετε με το βιβλίο; Απαντήστε ακολουθώντας τα ρήματα με τα οποία ξεκινάει το κείμενό του ο συγγραφέας.

Κείμενο 2 [Η μονοκαλλιέργεια του πνεύματος φτωχαίνει τους ορίζοντές μας...]

Η Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι της πάνω στο τραπέζι και σκούπισε τα χείλη της.

– Θα φωτογραφίσουμε την αρχαία Πέλλα, τη γενέτειρα του Μεγαλέξανδρου, πρόσθεσε. Τα ψηφιδωτά της είναι γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Ο δάσκαλος δεν έχασε την ευκαιρία.

– Η Πέλλα, είπε, υπήρχε από την Εποχή του χαλκού. Όμως από τότε που ο Αρχέλαος μετέφερε εκεί, από τις Αιγές, την πρωτεύουσα της Μακεδονίας, έγινε σπουδαίο πολιτιστικό κέντρο. Οι πιο φημισμένοι ζωγράφοι, όπως ο Ζεύξης και ο Γνώσης, σπουδαίοι ποιητές, φιλόσοφοι και τραγικοί φιλοξενήθηκαν στην αυλή του. Ανάμεσά τους κι ο Ευριπίδης, που έγραψε εκεί την τραγωδία *Ιφιγένεια εν Αυλίδι*.

– Ο Ευριπίδης έζησε στην Πέλλα μέχρι το τέλος της ζωής του, συμπλήρωσε η Αργυρώ κι ο καθηγητής την καμάρωσε.

– Μπράβο σου, Αργυρώ! Δεν είσαι μόνο καλή γεωπόνος, αλλά κι από ιστορία, τα πας μια χαρά, βλέπω!

– Κύριε καθηγητά, γέλασε η Αργυρώ, η μονοκαλλιέργεια του πνεύματος έχει συνέπειες παρόμοιες με τη μονοκαλλιέργεια του εδάφους. Φτωχαίνει τους ορίζοντές μας. Γινόμαστε σοφοί σ' έναν τομέα και στραβοί –συγχωρήστε με για την έκφραση– σ' όλους τους άλλους. Άλλωστε η κάθε επιστήμη, όπως ξέρετε, δεν μπορεί να σταθεί μόνη της, αν δε στηριχτεί στις υπόλοιπες. Η ιστορία, για παράδειγμα, είναι πολύτιμος σύμβουλος σ' επιστήμες, που με την πρώτη ματιά φαίνονται άσχετες, όπως τα μαθηματικά και η ιατρική. Θυμηθείτε το «Δήλιον πρόβλημα» και τον περίφημο Μιθριδατισμό.

Ο καθηγητής γέλασε με κρυφό καμάρι για τη νεαρή συνεργάτισσά του.

– Εντάξει, Αργυρώ, μας έπεισες ότι έχεις όλα τα προσόντα, για να εξελιχθείς σε μεγάλη επιστημόνισσα!

Οι δάσκαλοι καμάρωναν –και με το δίκιο τους– την ανιψιά τους, που τιμούσε το σόι. Μα η γιαγιά Λένη πετάχτηκε πάλι αγανακτισμένη.

– Μπρε, πάλι τα ίδια θα λέμε; Όλες οι 'πιστήμες του κόσμου είναι λόγια της καταστροφής, αν δεν έχουνε την αγάπη μέσα τους.

– Μπράβο σου, ακόμα μια φορά, κυρα-Λένη! Τούτη την κουβέντα σου, να ξέρεις, θα τη μεταφέρω στους φοιτητές μου μέσα στο αμφιθέατρο.

Η Αργυρώ αγκάλιασε τη γιαγιά της.

– Εγώ, γιαγιάκα μου, θα τη γράψω με μεγάλα γράμματα σ' ένα χαρτόνι και θα το κολλήσω πάνω από το γραφείο μου.

Κατερίνα Μουρίκη, *Στο γαλαξία της Ε.Ε.*, έκδ. Άγκυρα, 1996

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Γιατί χαίρεται ο καθηγητής για τη φοιτήτριά του; • Πώς δικαιολογεί η Αργυρώ την ανάγκη για ευρύτερη και όχι μονόπλευρη μόρφωση;

2 Ποια ήταν η γνώμη της γιαγιάς Λένης για την επιστήμη και πώς αντέδρασαν ο καθηγητής και η εγγονή της;

Κείμενο 3 [Η Μονς στα ίχνη της Βαβέλ]

Από τις 17 έως τις 26 Σεπτεμβρίου η πόλη της Μονς, στο Βέλγιο, αναζήτησε τα ίχνη του πύργου της Βαβέλ οργανώνοντας φεστιβάλ γλωσσών ανοιχτό σε όλους.

Ο στόχος, όπως αναφερόταν στον ιστοχώρο της εκδήλωσης: «Να ευαισθητοποιηθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι πολίτες στη σπουδαιότητα και τον πολιτιστικό πλούτο από τη γνώση των γλωσσών είτε για επαγγελματικούς λόγους είτε για λόγους προσωπικής ανάπτυξης ή ανοίγματος στους άλλους... αλλά και να ενθαρρυνθεί ο πληθυσμός της πόλης να μετάσχει σε δραστηριότητες εκμάθησης, όποια κι αν είναι τα κίνητρά του, ανεξάρτητα από ηλικία και κοινωνικοοικονομική θέση...».

Και οι ευκαιρίες δεν έλειψαν. Τα εστιατόρια οργάνωσαν συζητήσεις στα δανέζικα, τα αγγλικά ή ακόμη και τα ελληνικά, με την καθοδήγηση καθηγητών γλωσσών. Χάρη σ' ένα φεστιβάλ τραγουδιών, μιμήσεων και θεατρικών σκετς, οι δάσκαλοι και οι μαθητές τους μοιράστηκαν τη χαρά των γλωσσών με το κοινό. Τοπικοί καταστηματάρχες βοήθησαν να οργανωθεί πολύγλωσσος διαγωνισμός αινιγμάτων. Σχηματίστηκε μια αλυσίδα φιλίας. Χάρη στο διαδίκτυο, οι κάτοικοι της Μονς είχαν τη δυνατότητα ανταλλαγών με κατοίκους διάφορων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για δέκα μέρες τα γερμανικά, τα αγγλικά, τα δανέζικα, τα ελληνικά, τα ιταλικά και τα ολλανδικά, ακόμη και η νοηματική γλώσσα, γνώρισαν μεγάλη διάδοση στη Μονς. Το σχέδιο αυτό ήταν ένα από τα πολλά στο πλαίσιο του «Ευρωπαϊκού έτους γλωσσών».

Οικοδομώντας την Ευρώπη των λαών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2002

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποιος ήταν ο στόχος του φεστιβάλ γλωσσών που οργανώθηκε στην πόλη Μονς του Βελγίου;

2 Με ποιους τρόπους οι κάτοικοι και οι επισκέπτες του φεστιβάλ ήρθαν σε επαφή με μια μεγάλη ποικιλία γλωσσών;

3 Πώς αισθάνεστε εσείς όταν βρίσκεστε σε ένα περιβάλλον πολύγλωσσο όπου μιλιούνται πολλές γλώσσες;

Ακούω και μιλώ

1. Μόλις διαβάσατε ένα λογοτεχνικό βιβλίο το οποίο σας έφεραν δώρο στη γιορτή σας οι φίλοι σας. Με δύο απλές προτάσεις εξηγήστε τι σας προσέφερε η μελέτη αυτού του βιβλίου. (Χρησιμοποιήστε ως παράδειγμα προτάσεις από το κείμενο 1, όπως: Η φαντασία διαστέλλεται. Ο κόσμος γίνεται άπειρος.)
2. Στις προτάσεις που φτιάξατε οι λέξεις συνδυάζονται-συντάσσονται με βάση συγκεκριμένους κανόνες. Για να τους ανακαλύψετε, προσέξτε τη σχέση ανάμεσα στο άρθρο και το ουσιαστικό που συνοδεύει.
3. Μια φίλη σας που γράφει ποιήματα και διηγήματα, σας εξηγεί πώς νιώθει γράφοντας λογοτεχνικά κείμενα. Αναφέρει ότι: 1) νιώθω μικρός θεός, 2) πιάνω μολύβι και στήνω ένα χάρτινο σύμπαν. Ποιες σχέσεις διακρίνετε να υπάρχουν ανάμεσα στο υποκείμενο και στο ρήμα στις προτάσεις αυτές; Παρατηρήστε, για παράδειγμα, πώς συμφωνεί το ρήμα με το υποκείμενο ως προς τον αριθμό ή και το πρόσωπο.

Διαβάζω και γράφω

1. Από το κείμενο 2 επιλέγουμε την πρόταση: «Η Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι». Υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στα άρθρα (*η, το*) και στα ουσιαστικά που προσδιορίζουν στο γένος, τον αριθμό ή και την πτώση; • Μήπως υπάρχει και λογική σύνδεση ανάμεσα στο υποκείμενο (*Η Αργυρώ*) και το αντικείμενο (*το φλιτζάνι*) με το ρήμα; • Αν αλλάξει το πρόσωπο του ρήματος (*Η Αργυρώ άφησα*) μπορεί να σταθεί λογικά η πρόταση;
2. Ποια λάθη παρατηρείτε στις παρακάτω προτάσεις;
   – Η Αργυρώ άφησες το φλιτζάνι.
   – Την Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι.
   – Η Αργυρώ άφησε του φλιτζανιού.
   Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί είναι λάθος αυτές οι προτάσεις;

3. Μπορείτε να επεκτείνετε την προηγούμενη πρόταση από το κείμενο προσθέτοντας λέξεις; Για παράδειγμα:
   – Η Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι στο τραπέζι.
   – Η Αργυρώ άφησε το μικρό φλιτζάνι στο στρογγυλό τραπέζι.
   – Η Αργυρώ άφησε το μικρό φλιτζάνι στο στρογγυλό τραπέζι της κουζίνας.

Μαθαίνω ότι:

- Συνταγματικές είναι οι σχέσεις μεταξύ ενός γλωσσικού στοιχείου και άλλων στοιχείων που προηγούνται ή ακολουθούν μέσα στην ίδια συντακτική ενότητα, φράση, πρόταση. Οι σχέσεις αυτές αναπτύσσονται στον οριζόντιο άξονα: στο **συνταγματικό άξονα**.

4. Από το κείμενο 2 επιλέγουμε τις επόμενες προτάσεις. • Μετακινήστε λέξεις ή λεκτικά σύνολα αυτών των προτάσεων, ώστε να αλλάξει η σειρά τους στις προτάσεις, όχι όμως και το νόημά τους.

Προτάσεις
– Τα ψηφιδωτά της Πέλλας είναι γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο. – Ο Ευριπίδης έζησε στην Πέλλα μέχρι το τέλος της ζωής του. – Τούτη την κουβέντα σου θα τη μεταφέρω στους φοιτητές μου μέσα στο αμφιθέατρο.
Μετακίνηση λέξεων
- - -

Μπορείτε τώρα να απαντήσετε γιατί συχνά αλλάζουμε τη σειρά των λέξεων σε μια πρόταση;

5. Επιλέξαμε τρεις προτάσεις από το κείμενο και μετακινήσαμε λέξεις ή λεκτικά σύνολα. Τι παρατηρήσεις έχετε να κάνετε σχετικά με το αν διατηρείται ή όχι το νόημα των προτάσεων;
   – Στο Βέλγιο η πόλη Μονς αναζήτησε τα ίχνη του πύργου της Βαβέλ.
   – Μοιράστηκαν με το κοινό τη χαρά των γλωσσών οι δάσκαλοι και οι μαθητές τους.
   – Συζητήσεις στα δανέζικα, τα αγγλικά ή και στα ελληνικά ακόμα οργάνωσαν τα εστιατόρια.
6. Οι παρακάτω προτάσεις είναι αποδεκτές στην ελληνική γλώσσα; • Αν όχι, γιατί; • Αναζητήστε στο κείμενο 3 μια πιο αποδεκτή εκδοχή τους.
   – Διαγωνισμός αινιγμάτων να οργανωθεί πολύγλωσσος βοήθησαν καταστηματάρχες τοπικοί.
   – Με κατοίκους τη δυνατότητα είχαν οι κάτοικοι της Μονς ανταλλαγών διαφόρων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κατάλαβα ότι:

- Η ελληνική γλώσσα είναι **ευέλικτη**.
- Η οριζόντια μετακίνηση λέξεων ή λεκτικών συνόλων σε μια πρόταση πρέπει να γίνεται με προσοχή και μέσα σε συγκεκριμένα **όρια**.
- Η οριζόντια μετακίνηση λέξεων ή λεκτικών συνόλων σε μια πρόταση «αποκαλύπτει» πού θέλει ο ομιλητής ή ο συγγραφέας να δώσει **έμφαση** ή τι να τονίσει.

Γ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Μάθαμε προηγουμένως να συνδυάζουμε, να μετακινούμε λέξεις-φράσεις οριζόντια σε μια πρόταση.

Μπορούμε να κάνουμε το ίδιο, όχι όμως οριζόντια, αλλά κάθετα. Περίεργο ε; Ας δούμε μαζί κι αυτή τη «μαγική» λειτουργία της γλώσσας.

περ. «Βιβλιοθήκη», εφημ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 2004

Ακούω και μιλώ

1. Υποθέστε ότι ήρθε στην τάξη σας ο συγγραφέας του κειμένου 1, ο οποίος σας εξήγησε γιατί διαβάζει, αγοράζει, χαρίζει, δανείζει και γράφει βιβλία. Σας ρωτάει ποια είναι η δική σας σχέση με τα βιβλία. Απαντήστε του αλλάζοντας τα παραπάνω ρήματα με συνώνυμά τους.
2. Παρακολουθήσατε τη συζήτηση της Αργυρώς με τον καθηγητή (κείμ. 2) και είδατε ότι «οι δάσκαλοι καμάρωναν την ανιψιά τους». Σκεφτείτε ποιοι άλλοι, εκτός από τους δασκάλους, θα καμάρωναν την ανιψιά τους.

Διαβάζω και γράφω

1. Ας θυμηθούμε την πρόταση (κείμ. 2) στην οποία «παίξαμε» ένα παιχνίδι οριζόντιας μετακίνησης των λέξεων. • Ας αλλάξουμε μαζί είτε την ονοματική φράση είτε τη ρηματική φράση, αρχικά με συνώνυμες λέξεις-φράσεις και μετά με άλλες που έχουν διαφορετική σημασία:

– Η Αργυρώ	άφησε το φλιτζάνι	
– Η φοιτήτρια	*(συνέχισε)*	
– Η κοπέλα		
– Εκείνη		

– Οι δάσκαλοι *(συνέχισε)*	καμάρωναν	

Συμπεραίνω ότι:

- Μπορούμε να αλλάξουμε ορισμένες λέξεις ή φράσεις σε μια πρόταση με άλλες που παίζουν τον ίδιο ρόλο στην πρόταση. Αυτό δε γίνεται οριζόντια αλλά κάθετα με την αλλαγή κάθε φορά των λέξεων-φράσεων (**παραδειγματικός άξονας**).

2. Αντικαταστήστε τις υπογραμμισμένες λέξεις στις παρακάτω προτάσεις με άλλες, είτε συνώνυμες είτε όχι, προσέχοντας πώς το νόημα κάθε πρότασης παραμένει το ίδιο ή αλλάζει ανάλογα με τα παραδείγματα που θα επιλέξετε.

– Η Αργυρώ	**σκούπισε** τα χείλη της. (κείμ. 2)
– Η Αργυρώ	**αγκάλιασε τη γιαγιά της**. (κείμ. 2)
– **Ο δάσκαλος**	δεν έχασε την ευκαιρία. (κείμ. 2)
– Τα εστιατόρια	**οργάνωσαν συζητήσεις στα δανέζικα**. (κείμ. 3)

Μαθαίνω ότι:

- *Εύλογα θα αναρωτηθεί κανείς: Γιατί τα μαθαίνουμε όλα αυτά; Για να κατανοήσουμε ότι:*
όταν φτιάχνουμε προτάσεις, εργαζόμαστε παράλληλα και στους δύο άξονες, από τη μία συνδυάζοντας και βάζοντας σε λογική σειρά τις λέξεις (**συνταγματικός άξονας**) και από την άλλη επιλέγοντας τις κατάλληλες λέξεις (**παραδειγματικός άξονας**).

Κείμενο 4 [Χιούμορ και ανάγνωση βιβλίων]

Σκίτσα του Κ. Μητρόπουλου, στο *Έλληνες γελοιογράφοι του 20ού αιώνα*, επιμ. Γιώργης Παπαγεωργίου, εκδ. Αστραία, 2002

Κείμενο 5 Μ' ένα βιβλίο (ακόμα) ξεχνιέμαι...

Η μυρωδιά του καινούριου βιβλίου, η ηδονή στο σκίσιμο των κολλημένων σελίδων, η επιλογή σελιδοδείκτη ή το τσάκισμα της σελίδας κάνουν το βιβλίο ίσως το πιο λατρεμένο αντικείμενο. Παρότι η τεχνολογία έχει παρεισφρήσει στον τρόπο που αγοράζουμε βιβλία –πολλοί τα παραγγέλνουν πλέον μέσω Ίντερνετ–, δεν έχει καταφέρει να αλλάξει την τελετουργία της ανάγνωσης. Πολλοί συγγραφείς, όπως ο Στίβεν Κινγκ, έχουν εκδώσει βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή, ώστε να διαβάζονται μέσω Ίντερνετ. Αυτή η μόδα, όμως, δεν επικράτησε. Ένα βιβλίο που δεν κρατάς στα χέρια σου, που δε γέρνει στο στήθος σου, όταν σε παίρνει ο ύπνος με αυτό στην αγκαλιά, που δεν κουβαλάς στην παραλία ή στο λεωφορείο, ένα βιβλίο που δεν μπορείς να δανείσεις ή να μουτζουρώσεις, απλώς δεν είναι βιβλίο. Κατά έναν τρόπο δεν υπάρχει. Δεν μπορείς καν να το κλείσεις μετά το τέλος του και να το κρατήσεις λίγο ακόμα στα χέρια σου κοιτώντας το κενό για να συνειδητοποιήσεις ότι τελείωσε. Άλλωστε, το χάζι των βιβλίων στη βιβλιοθήκη σου είναι μια βόλτα στη ζωή σου.

περ. «ΒΗΜΑgazino», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2003

Διαβάζω και γράφω

1. Στην πρόταση που ακολουθεί μπορείτε να σημειώσετε με βέλη τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των λέξεων (συνταγματικός άξονας →) και να αντικαταστήσετε κάποιες από αυτές με άλλες που θα έχουν την ίδια λειτουργία στην πρόταση (παραδειγματικός άξονας ↓). Ένα πρώτο παράδειγμα σας δίνεται παρακάτω:

   →
   Η τεχνολογία
   Ο υπολογιστής ↓ δεν κατάφερε να αλλάξει την τελετουργία της ανάγνωσης.

2. Από το κείμενο 4 διαλέξτε μία πρόταση και εργαστείτε επιλέγοντας και συνδυάζοντας λέξεις (στο σχήμα που ακολουθεί).

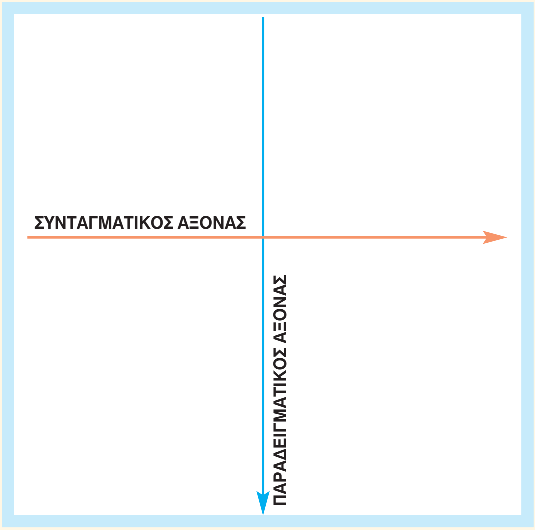

3. Στο κείμενο 5 αντικαταστήστε λέξεις ή φράσεις στις υπογραμμισμένες προτάσεις, εργαζόμενοι άλλοτε στο συνταγματικό και άλλοτε στον παραδειγματικό άξονα.

4. Αν η πρώτη παράγραφος του κειμένου 1 άρχιζε με τη φράση: «Ένας άνθρωπος διαβάζει βιβλία για να...», πώς θα συνεχιζόταν; • Κάντε όσο περισσότερες αλλαγές μπορείτε στο συνταγματικό και παραδειγματικό άξονα.

Κατανόηση λεξιλογίου σε ποικίλα κείμενα

1 Στο κείμενο 6 που ακολουθεί επιλέξτε ειδικές λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται στη «γλώσσα» της μελέτης του διαστήματος. Στη συνέχεια, για όσες από τις λέξεις αυτές δε γνωρίζετε την ερμηνεία τους ή θέλετε περισσότερες πληροφορίες, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ένα ερμηνευτικό λεξικό ή μια εγκυκλοπαίδεια στη βιβλιοθήκη του σχολείου.

Λέξεις ή φράσεις για το διάστημα	«Άγνωστες» λέξεις	Ερμηνεία

Κείμενο 6 [Η γλώσσα των άστρων]

Νεφελώματα στον αστερισμό του Τοξότη

Όπως γνωρίζουμε σήμερα, ο Γαλαξίας μας όχι μόνο δεν είναι μοναδικός, αλλά υπάρχουν δισεκατομμύρια άλλοι! Και ο αριθμός των αστέρων κάθε γαλαξία φτάνει τις μερικές εκατοντάδες δισεκατομμύρια. Μερικοί γαλαξίες μοιάζουν με δίσκο, όπως ο δικός μας, κι άλλοι έχουν σπειροειδή μορφή. Υπάρχουν ακόμα ελλειπτικοί γαλαξίες και επίσης γαλαξίες με εξαιρετική φωτεινότητα –οι μυστηριώδεις κβάσαρς– που ανιχνεύονται στις εσχατιές του Σύμπαντος. Δεν είναι, όμως, μόνον η έκταση και οι αριθμοί που εντυπωσιάζουν στην εικόνα που αποκάλυψε το Σύμπαν. Είναι και η απέραντη ποικιλία των αστρικών αντικειμένων, όπου η ύλη συχνά οδηγείται σε ακραίες καταστάσεις. Είναι οι αστέρες νετρονίων και οι μαύρες τρύπες, οι μεγαλειώδεις εκρήξεις αστεριών και τα νεφελώματα, οι αναρίθμητοι κομήτες και οι ερυθροί γίγαντες, οι λευκοί νάνοι αλλά και οι συγκρούσεις των γαλαξιών. Οι σκέψεις παγώνουν από το δέος ενώπιον των μεγεθών και του αγνώστου, αλλά και από την πραγματική (ή φαινομενική!) ασημαντότητά μας. «Για τον αστρονόμο ο άνθρωπος δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια κουκκίδα χωρίς σημασία σε ένα άπειρο Σύμπαν», παρατήρησε κάποιος στον Αϊνστάιν. «Συχνά αισθάνομαι το ίδιο», απάντησε ο Αϊνστάιν. «Συνειδητοποιώ, όμως, ότι αυτή η ασήμαντη κουκκίδα, που είναι ο άνθρωπος, είναι επίσης ο αστρονόμος».

Ο γαλαξίας της Ανδρομέδας

Νέφη γέννησης άστρων

Γ. Γραμματικάκης, στο *Ανιχνεύοντας το σήμερα, προετοιμάζουμε το αύριο*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2001

2 Επισκεφτήκατε με τους φίλους σας ένα βιβλιοπωλείο και βρήκατε ένα βιβλίο που σας έκανε εντύπωση, όταν διαβάσατε προσεκτικά το οπισθόφυλλο (κείμ. 7). Επειδή δεν καταλάβατε καλά τη σημασία ορισμένων φράσεων, προσπαθήστε να ξαναδιαβάσετε το κείμενο, προσέχοντας ιδιαίτερα τις φράσεις που συνοδεύουν τις «δύσκολες» λέξεις και βοηθούν στην κατανόηση της σημασίας τους. • Για την ανάγνωση του εξώφυλλου του βιβλίου (κείμ. 7) εκτός από τις γλωσσικές σας γνώσεις ποιες άλλες χρησιμοποιήσατε; • Για ποιο λόγο;

Δ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Κείμενο 7 [Μαθηματικά και ομορφιά]

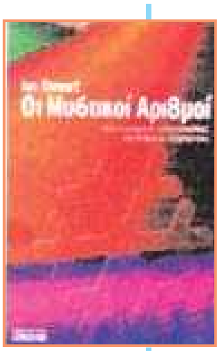

Ο συγγραφέας, μαθηματικός στο Πανεπιστήμιο του Γουόρικ της Αγγλίας, είναι γνωστός από το βιβλίο του *Παίζει ο Θεός ζάρια;*. Εδώ προσπαθεί να εξηγήσει πώς φτιάχνονται τα υπέροχα σχήματα στη φύση. Θαυμάζουμε τα αστέρια που σπινθηροβολούν στον ουρανό. Μένουμε εκστατικοί μπροστά στον ιστό μιας αράχνης. Μας μαγεύουν οι φωτογραφίες του Σύμπαντος. Ζηλεύουμε την ικανότητα της μέλισσας που φτιάχνει τις τέλειες εξαγωνικές κηρήθρες. Πώς γίνονται όλα αυτά; Πρόκειται για έναν υπέροχο συνδυασμό μαθηματικών και ομορφιάς. Αυτό πραγματεύεται και ο συγγραφέας, το να βρει δηλαδή τον τρόπο που οι φαινομενικά ψυχροί αριθμοί βρίσκουν έκφραση στην ομορφιά της φύσης.

Ian Stewart, *Οι Μυστικοί Αριθμοί,* μτφρ. Α. Σπανού,
εκδ. Π. Τραυλός, 2003

«Άγνωστες» λέξεις (κείμ. 7)	Συνοδευτικές φράσεις-συμφραζόμενα	Σημασία
– σπινθηροβολούν		
– εκστατικοί		
– εξαγωνικές		

Ε ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Ακούω και μιλώ

1. Οργανώστε με τους καθηγητές της τάξης σας, γι' αυτή τη σχολική χρονιά, τακτικές επισκέψεις στη βιβλιοθήκη του σχολείου ή στη Δημοτική βιβλιοθήκη της περιοχής σας. Στην πρώτη επίσκεψη σας ρωτούν τι είδους βιβλία σάς αρέσουν και θα θέλατε να δανειστείτε. Απαντήστε, αιτιολογώντας γιατί προτιμάτε συγκεκριμένες κατηγορίες βιβλίων.
2. Σε κάποιο περιοδικό εβδομαδιαίας εφημερίδας διαβάσατε την παρακάτω είδηση (κείμ. 8) για τη δημιουργία «ιπτάμενων αυτοκινήτων». Τηλεφωνήστε σε ένα φίλο σας και περιγράψτε του πώς θα είναι τα αυτοκίνητα αυτά, ποιος θα τα κατασκευάσει, πόσο θα κοστίσουν και τι προβλήματα, πιθανόν, να δημιουργήσουν.

Κείμενο 8 Εμπρός καλό μου αυτοκίνητο!

Κάθε μέρα οι δρόμοι των μεγαλουπόλεων ανά τον κόσμο παρουσιάζουν την ίδια ασφυκτική εικόνα: βρίσκονται μπλοκαρισμένοι από εκατοντάδες αυτοκίνητα, με οδηγούς βουτηγμένους στο άγχος, γιατί δε θα προλάβουν να φτάσουν στον προορισμό τους την ώρα που πρέπει. Το πρόβλημα του κυκλοφοριακού ήταν το κίνητρο για κάποιους επιστήμονες να επινοήσουν ένα πρωτότυπο μέσο μεταφοράς, με σκοπό να μας απαλλάξει από την καθημερινή ταλαιπωρία στους δρόμους. Ο λόγος για τα ιπτάμενα αυτοκίνητα, ελικοφόρα δηλαδή τετράτροχα, τα οποία στα μποτιλιαρίσματα θα μπορούν να ίπτανται. Σαν το καπέλο του... αστυνόμου Σαΐνη, το οποίο έβγαζε έλικες και τον βοηθούσε να πετάξει.

Η ιδέα δεν είναι καινούρια, αφού στο παρελθόν έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για την υλοποίησή της, οι οποίες όμως απέτυχαν, επειδή τα οχήματα που κατασκευάζονταν ήταν ακριβά, βαριά και αργά. Τη λύση σε αυτά τα εμπόδια αναμένεται να δώσει η NASA, η οποία σκοπεύει να κατασκευάσει ιπτάμενα αυτοκίνητα, μετατρέποντας τον εξοπλισμό των λεγόμενων μικρών αεροπλάνων. Αν και τα μικρά αεροπλάνα δεν είναι πρακτικά για την πλειοψηφία των ανθρώπων, ερευνητές της NASA ελπίζουν ότι στα επόμενα πέντε χρόνια η εξέλιξη της τεχνολογίας θα επιτρέψει την κατασκευή μικρών αεροπλάνων που θα είναι φθηνά, αθόρυβα, εύκολα στην οδήγηση και θα κοστίζουν γύρω στα 100.000 δολάρια. Αυτή η γενιά αεροπλάνων εκτιμάται ότι θα προετοιμάσει με τον καλύτερο τρόπο το έδαφος για την άφιξη των ιπτάμενων αυτοκινήτων. Ωστόσο η εταιρεία Boeing έχει σχεδιάσει το πρώτο ιπτάμενο τετράτροχό της. Βέβαια, μαζί με τα σχέδια για τα ιπτάμενα αυτοκίνητα, θα πρέπει να βρει και τρόπους να αντιμετωπιστεί το ενδεχόμενο ενός κυκλοφοριακού χάους, όχι πια στους δρόμους, αλλά στους ουρανούς!

περ. «ΒΗΜAgazino», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2004

Διαβάζω και γράφω

1. Αφού μιλήσατε με το φίλο σας για τα «ιπτάμενα» αυτοκίνητα, γράφετε μια φανταστική ιστορία με πρωταγωνιστή τον εαυτό σας να οδηγεί ένα τέτοιο αυτοκίνητο πάνω από την πόλη ή την περιοχή σας.
2. Υποθέστε ότι είστε ο συγγραφέας του κειμένου 1, που γράφει για την αξία του βιβλίου. Σας επισκέπτεται ένας μαθητής-δημοσιογράφος σχολικής εφημερίδας για να σας πάρει συνέντευξη. Γράψτε μια τέτοια (φανταστική) συνέντευξη, αντλώντας υλικό για τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις από το κείμενο αυτό.
3. Από μια εταιρεία νέων τεχνολογιών σάς έστειλαν ένα διαφημιστικό υλικό (κείμ. 9) για να αγοράσετε ή εσείς ή το σχολείο σας ένα ρομπότ-δάσκαλο αγγλικών. Απαντήστε στην πρότασή τους με μια επιστολή 2-3 παραγράφων (λαμβάνοντας υπόψη και το κείμενο 3 του Τετραδίου Εργασιών).

Κείμενο 9 Ρομποτοδιδάσκαλος αγγλικών

Το κοριτσάκι της φωτογραφίας χρησιμοποιεί την οθόνη αφής του «Irobi», ενός «έξυπνου» ρομπότ που διδάσκει αγγλικά στους χρήστες του μέσω ενσωματωμένων προγραμμάτων, τα οποία μπορεί μάλιστα και αναβαθμίζει μέσω του Internet. Το ρομπότ λειτουργεί και με τηλεχειρισμό αλλά και με φωνητικές εντολές του χρήστη. Διαθέτει επίσης ενσωματωμένη κάμερα, με την οποία μπορεί ο ιδιοκτήτης του να βλέπει και να ελέγχει τι γίνεται στο σπίτι ή στο χώρο που το έχει τοποθετήσει απ' όπου κι αν βρίσκεται.

ένθετο «Science», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2004

Διαθεματική εργασία

«Ταξίδι στον κόσμο της γραφής και της ανάγνωσης»
Η τάξη ή το σχολείο σας οργανώνει ένα διαγωνισμό ανάγνωσης βιβλίων και γραφής λογοτεχνικού κειμένου.

- Μια ομάδα θα καταγράψει τις προτιμήσεις των μαθητών και θα προτείνει τις κατηγορίες (πεζογραφία, ποίηση, ιστορία, επιστημονική φαντασία, θέατρο, γεωγραφία κ.λπ.) από τις οποίες κάθε ομάδα μαθητών (3-4 ατόμων) θα επιλέξει δύο βιβλία, που θα διαβάσει σε ορισμένο χρονικό διάστημα.
- Στη συνέχεια θα γίνει παρουσίαση των βιβλίων απ' όλα τα μέλη κάθε ομάδας και θα υπάρξει βράβευση των καλύτερων παρουσιάσεων από επιτροπή μαθητών, εκπαιδευτικών, τοπικών πνευματικών φορέων.
- Θα ζητηθεί απ' όποιον μαθητή επιθυμεί να γράψει οποιοδήποτε είδος λογοτεχνικού κειμένου (διήγημα, ποίημα, χρονογράφημα, θεατρικό μονόπρακτο κ.λπ.) και να το παραδώσει στην επιτροπή του διαγωνισμού.
- Θα ακολουθήσει η βράβευση των καλύτερων κειμένων κατά κατηγορία και η ανάγνωσή τους από τους μαθητές.
- Θα εκδοθεί ειδικός τόμος-τεύχος από το σχολείο με όλα τα κείμενα των μαθητών που συμμετείχαν στο διαγωνισμό.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. http://www.biblionet.gr (Δικτυακός τόπος με όλες τις ελληνικές εκδόσεις των τελευταίων χρόνων)
2. http://www.linguapax.org (Σχέδιο της Unesco για την προώθηση του πολιτισμού και της ειρήνης διαμέσου της πολύγλωσσης εκπαίδευσης)
3. http://www.elia. org.gr (Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο)
4. http://www.mpi.nl/DOBES (Ειδική ιστοσελίδα για τις γλώσσες που κινδυνεύουν με εξαφάνιση)
5. http://www.vlib.org (Εικονική βιβλιοθήκη για τις επιστήμες, τις τέχνες και τον πολιτισμό)
6. http://book.culture.gr (Το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου της χώρας μας)

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Μέσα σε μια πρόταση οι .... ή τα .... μπορούν να μετακινηθούν, «αποκαλύπτοντας» αυτό που θέλουμε να τονιστεί.
- Μπορούμε να .... λέξεις ή φράσεις σε μια πρόταση οι οποίες να παίζουν τον ίδιο ρόλο στην πρόταση, ανάλογα με αυτό που θέλουμε να εκφράσουμε.
- Σε κάθε κείμενο χρησιμοποιείται .... λεξιλόγιο το οποίο «αποκρυπτογραφούμε», προκειμένου να κατανοήσουμε το περιεχόμενό του.
- Μπορούμε να .... κείμενα, ανάλογα με τους παράγοντες και τις συνθήκες επικοινωνίας.

10η ενότητα

ΓΝΩΡΙΖΩ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΟΥ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μάθουμε να διακρίνουμε τις **δευτερεύουσες** προτάσεις από τις **κύριες** και να αναγνωρίζουμε τις λειτουργίες τους μέσα στην περίοδο.

Θα μελετήσουμε την **υποτακτική σύνδεση** των προτάσεων και τους συνδέσμους που χρησιμοποιούμε σε αυτήν.

Θα προσπαθήσουμε να αναγνωρίσουμε το ρόλο των **σημείων στίξης** στο λόγο.

Θα ασκηθούμε στη **χρήση λεξικών**.

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε ο καθένας για **τον τόπο του και τον πολιτισμό του**.

1. Ελλάς, Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2004
2. Ευγενία Φακίνου, Ελληνικό Πανόραμα, εκδ. Κέδρος, 1995

Κείμενο 1 Μάνη

Το Γύθειο, η Αρεόπολη, το Οίτυλο, ο Κάμπος, ο Κότρωνας και άλλα 270 χωριά και χωριουδάκια αποτελούν τη Μάνη. Έναν από τους πιο ιδιόρρυθμους και γοητευτικούς χώρους της πατρίδας μας.

Οι άνεμοι, που φυσούν σχεδόν ακατάπαυστα, και το βραχώδες έδαφος δεν αφήνουν τίποτα να φυτρώσει. Η ανατολική μόνο πλευρά της Μάνης έχει βελανιδιές, ελιές και αμπέλια. Στην υπόλοιπη κυριαρχούν οι φραγκοσυκιές. Η περιοχή κατοικείται συνεχώς από τα αρχαία χρόνια. Την εποχή του Βυζαντίου, μαζί με το Μιστρά και τη Μονεμβασιά, αποτελούσαν τα κυριότερα κάστρα. Στον αγώνα του 1821 οι Μανιάτες, άρχοντες και λαός, πήραν μέρος δείχνοντας εξαιρετική ανδρεία. Η γλώσσα, η φορεσιά, τα ήθη και τα έθιμα των παλιών Μανιατών περισσότερο συγγένευαν με τα νησιά, και ιδιαίτερα την Κρήτη, και λιγότερο με την υπόλοιπη Πελοπόννησο. Τα σπίτια της Μάνης –οι πύργοι, όπως ονομάζονται– μοιάζουν με πραγματικά φρούρια, καθώς έχουν μικροσκοπικά παράθυρα και πολλές «τουφεκήθρες». Αυτό ήταν απαραίτητο, επειδή η περιοχή ήταν πολύ εκτεθειμένη σε πειρατικές επιδρομές, αλλά και εξαιτίας των διαφορών που χώριζαν τις οικογένειες μεταξύ τους. Πολλοί οικισμοί της Μάνης έχουν κηρυχθεί «διατηρητέοι» και δεν επιτρέπεται ν' αλλάζει η εξωτερική όψη των σπιτιών. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα έθιμα του γάμου, της «αδελφοποίησης», της «βεντέτας», της ταφής, καθώς και τα μοιρολόγια.

Τα μοιρολόγια ήταν συνήθως στίχοι που σχεδίαζαν οι ίδιες οι γυναίκες της Μάνης – οι μοιρολογίστρες. Ήταν θρήνοι προορισμένοι να παινέψουν τον άνθρωπο που χάθηκε και να παρηγορήσουν τους ζωντανούς.

Η βεντέτα ή «γδικιωμός» ήταν η έχθρα που χώριζε κάποιες οικογένειες στη Μάνη κι έπαιρνε μορφή πολέμου, συχνά με πολλούς νεκρούς. Κρατούσε χρόνια, κι έφτανε αρκετές φορές να μη θυμούνται οι νεότεροι το λόγο που τους χώριζε από τους «εχθρούς» τους.

Ευγενία Φακίνου, *Ελληνικό Πανόραμα*, εκδ. Κέδρος, 1995

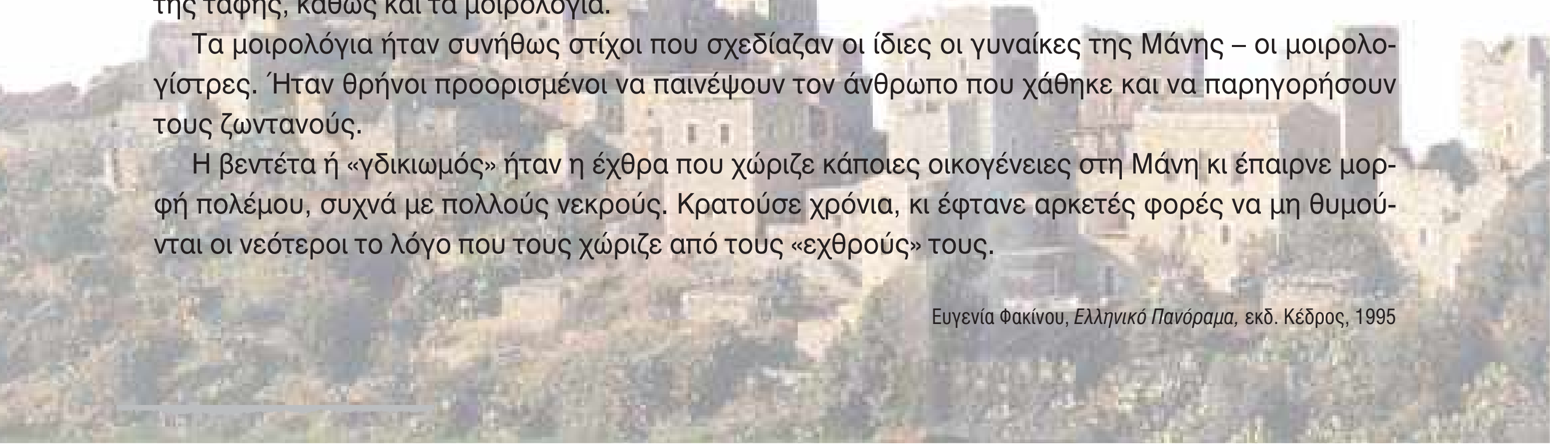

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Τι είδους πληροφορίες μάς δίνει η συγγραφέας για τη Μάνη; • Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί:

Φύση	Ιστορία	......	......	......

2 Τι εικόνα σχηματίζουμε για την αρχιτεκτονική της περιοχής από το κείμενο;

Κείμενο 2 [Οι ξένοιαστες μέρες]

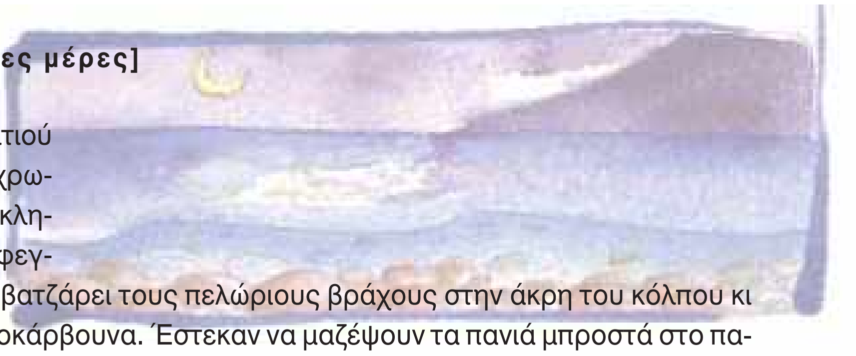

Από τα ανατολικά παράθυρα του σπιτιού μας έβλεπα κατάρτια, πανιά και πολύχρωμες σημαίες ν' ανεμίζουν πάνω απ' την κληματαριά. Όταν άσπριζε η κάμαρα κι έφευγαν οι τοίχοι, τα ιστιοφόρα είχαν πια καβατζάρει τους πελώριους βράχους στην άκρη του κόλπου κι έρχονταν να φορτώσουν ξυλεία και ξυλοκάρβουνα. Έστεκαν να μαζέψουν τα πανιά μπροστά στο παράθυρο και χάνονταν κάτω από τις φουντωτές κρεβατίνες της πλατείας.

Στις μύτες των ποδιών εγώ τέντωνα το λαιμό μου για να τα δω να πλευρίζουνε, μα το περβάζι ήταν ψηλό. Δεν έφτανα. Κουβέντες δυνατές, φωναχτά παραγγέλματα, ο θόρυβος του κάβου, τρεχάματα, ζωηρές χαιρετούρες περνούσαν μέσα από τα κληματόφυλλα. Κι έτρεχα τότε στο γωνιακό υποδωμάτιο, έσπρωχνα ένα σκαμνί στο παράθυρο, μα μονάχα τη βάρκα μας κατάφερνα να δω, δεμένη στην ακροθαλασσιά, στο τέλος του κήπου.

Στρωμένος ψιλό ψιλό βότσαλο ο γιαλός γυάλιζε κι έλαμπε τις ηλιόλουστες μέρες, σκούραινε κι ασήμιζε μετά τις βροχές. Το Βασιλικό ήταν μια όμορφη θαλασσινή αγκαλιά που δεν την έφταναν τα πελαγίσια κύματα. Τα βράχια στην είσοδο του κόλπου έσπαζαν την ορμή του πόντου. Ένα μικρό φυσικό λιμάνι στο μεγάλο ναυτικό δρόμο από την Κωνσταντινούπολη για Πύργο, Βάρνα, Κωνστάντζα, Οδησσό.

Από τα δυτικά παράθυρα του σπιτιού, πάνω από τις μουσμουλιές και τις συκιές του κήπου, έβλεπα αμπέλια, μπαχτσέδες, στάρια, κριθάρια και δασωμένες πλαγιές. Μαύριζε ο Παππιάς απ' τα ψηλά βαθύσκιωτα δέντρα, μαύριζαν τα χωράφια μετά το θερισμό, πλούσια τα χώματα, πηχτά σαν τον πηλό. Βούλιαζαν οι ρόδες των κάρων που κουβαλούσαν από την άνοιξη τους μεγάλους κορμούς στις αποθήκες του πατέρα. Βούλιαζαν οι βοϊδάμαξες κι έτρεχαν απ' τα χωράφια οι συγχωριανοί να βοηθήσουν. Το καλοκαίρι πάλι, που στέριωνε το χώμα, κατέβαιναν βιαστικά και τριζάτα. Τρίζαν οι ρόδες στους άξονες, τρίζανε σιδερικά και ξύλα. [...]

Έπεφτε γρήγορα το φως και βγαίναν οι μαυροντυμένες γυναίκες να ανάψουν τα καντήλια στα εξοχικά προσκυνητάρια. Μια μουρμουριστή προσευχή ερχόταν από τον κάμπο. Μέσα στο πρώτο σκοτάδι της νύχτας άκουγα τα βότσαλα που τα ξέσερνε το κύμα... ώσπου... με έπαιρνε σηκωτό ο πατέρας από το παράθυρο, να μ' ακουμπήσει κοιμισμένο στο κρεβάτι.

Οι ήχοι της θάλασσας, ήχοι του έξω κόσμου.
Οι ήχοι του κάμπου, ήχοι του χωριού μου.

Τον έξω κόσμο τον γνώρισα, τον έφαγα με το κουτάλι. Το χωριό μου όμως το έχασα, μα το φυλάω καλά στα βλέφαρα του νου μου.

Μαριάννα Κορομηλά, *Ευτυχισμένος που έκανε το ταξίδι του Οδυσσέα*, εκδ. Libro, 1989

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Πώς φαντάζεστε το λιμάνι του Βασιλικού, όπου ζούσε ο ήρωας του αποσπάσματος;

2 Ο ήρωας φαίνεται δεμένος με τον τόπο του. • Πώς αποδεικνύεται η στενή αυτή σχέση μέσα από το κείμενο;

Κείμενο 3 Η Καπνικαρέα

Η βοή του κόσμου που βγήκε για ψώνια, οι επιγραφές, τα φώτα και οι βιτρίνες των καταστημάτων, οι φωνές των πλανόδιων που διαλαλούν την πραμάτεια τους, επιφωνήματα και γέλια μικρών και μεγάλων που συνωστίζονται για να δουν καλλιτέχνες του δρόμου, μουσικές που μας ξαφνιάζουν από άλλες εποχές και άλλα μέρη. Ο κόσμος της αγοράς απλώνεται μπροστά μας, καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού. Ένας κόσμος ζωντανός που αλλάζει συνέχεια. Στο βάθος του δρόμου διακρίνεται ο παλαιότερος κάτοικος. Επιβλητική και ήσυχη η Καπνικαρέα γνωρίζει όλα τα μυστικά της περιοχής [...].

Η Καπνικαρέα, σύμβολο μιας άλλης εποχής στην καρδιά της πόλης, τόπος συνάντησης και ξεκούρασης για τους περαστικούς, χώρος συγκέντρωσης και προσευχής για τους πιστούς, σημείο προσέλευσης επισκεπτών, μάρτυρας της ανάπτυξης και των αλλαγών της μεγαλούπολης, αγαπημένη εκκλησία παλαιότερων και νεότερων, αδιάφορη για άλλους, είναι εκεί, στο κέντρο, μέσα στον περίπατό σου, για να αναπτύξεις τη δική σου σχέση μαζί της.

Καπνικαρέα, ένα μνημείο στο κέντρο της αγοράς,
Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, Ενημερωτικό φυλλάδιο Υπουργείου Πολιτισμού

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Τι θα δούμε, καθώς θα κατηφορίζουμε την οδό Ερμού στην Αθήνα;
2. Τι αποτελεί η Καπνικαρέα για την Αθήνα και τους ανθρώπους που κυκλοφορούν σε αυτήν;

Κείμενο 4 Μυτιλήνη. Λιμάνι τέχνης και πολιτισμού

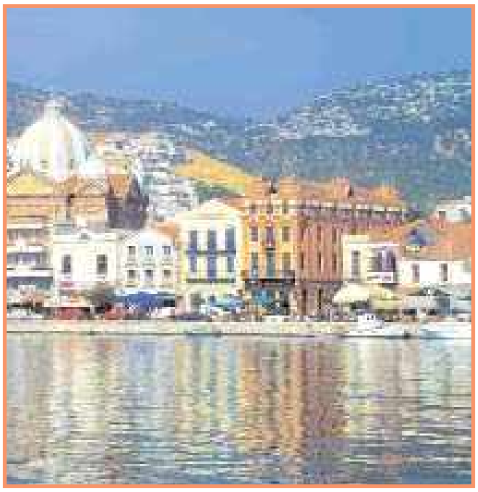

Το τρίτο σε έκταση νησί της χώρας είναι συνδεδεμένο με την ιστορία, την τέχνη και τον πολιτισμό. Τόσο στα αρχαία χρόνια όσο και στα νεότερα δεν έλειψαν από τη Λέσβο σπουδαίοι πνευματικοί άνθρωποι, από τον Πιττακό (ένας από τους εφτά σοφούς), τη Σαπφώ, τον Αλκαίο και το Θεόφραστο, έως τους Εφταλιώτη, Βενέζη.

Νησί θαυμάσιας αρχιτεκτονικής (περίπου τρεις χιλιάδες κτίσματα έχουν κριθεί διατηρητέα μόνο μέσα στην πρωτεύουσα!). Από τα πλέον δασοσκεπή νησιά της Ελλάδας, η Λέσβος παρουσιάζει θαυμάσιες βλαστικές εναλλαγές (ελαιώνες, αμπέλια, πεύκα, βελανιδιές, καστανιές, έλατα κ.ά.). Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τα απολιθωμένα δάση με κορμούς είκοσι και πλέον εκατομμυρίων ετών που υπάρχουν κυρίως

στην περιοχή μεταξύ Σιγρίου-Άντισσας-Ερεσού. Κάθε σημείο του νησιού, κάθε ακτή, κάθε χωριό είναι και μια έκπληξη· η ομορφιά είναι διάσπαρτη. Εντυπωσιάζουν οι κόλποι της Γέρας και της Καλλονής, που εισχωρούν τόσο βαθιά στο νησί, ώστε μοιάζουν με λιμνοθάλασσες! Είναι θαυμάσιος ο γύρος του νησιού. Ξεκινώντας από το ανατολικό σημείο, σταματά κανείς στη Σκάλα Συκαμιάς και απολαμβάνει φρέσκο ψάρι δίπλα ακριβώς στην περίφημη εκκλησία της Παναγιάς της Γοργόνας. Διασχίζει το Μανταμάδο και φτάνει στη Μήθυμνα (Μόλυβο) και την Πέτρα στα βόρεια. Στη συνέχεια, κατεβαίνει στην Άντισσα, το πανέμορφο Σίγρι, την Ερεσό, την Καλλονή, τον Πολιχνίτο, το Πλωμάρι και στα ορεινά, στην πανέμορφη Αγιάσο. Σε όποιο χωριό, σε όποια ακτή, η καθαριότητα και η ομορφιά πανταχού παρούσες. Χαίρεσαι να κολυμπάς και να ταξιδεύεις. Υψηλός είναι επίσης ο πολιτισμός της γεύσης, με γνήσια παραδοσιακά προϊόντα και συνταγές αιώνων. Λείψανα της Αρχαιότητας και της Ενετοκρατίας παντού. Νησί ταυτόσημο της τέχνης και της φυσικής ομορφιάς.

περ. «Γεωτρόπιο», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2004

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Γιατί στον τίτλο του άρθρου ονομάζεται η Μυτιλήνη «λιμάνι τέχνης και πολιτισμού»; • Δικαιολογήστε το χαρακτηρισμό αυτό με στοιχεία από το κείμενο.

2 Δείξτε με βέλη στο χάρτη της Μυτιλήνης το γύρο του νησιού που προτείνει ο συγγραφέας του άρθρου.

Β ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Β1 Δευτερεύουσες προτάσεις

Ακούω και μιλώ

1. Χωρίστε τις παρακάτω περιόδους σε προτάσεις:
   - **α.** «Ο κόσμος της αγοράς απλώνεται μπροστά μας, καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού» (κείμ. 3)
   - **β.** «Αυτό ήταν απαραίτητο, επειδή η περιοχή ήταν πολύ εκτεθειμένη σε πειρατικές επιδρομές» (κείμ. 1)
   - **γ.** «Οι άνεμοι, που φυσούν σχεδόν ακατάπαυστα, και το βραχώδες έδαφος δεν αφήνουν τίποτα να φυτρώσει» (κείμ. 1)

   • Ποιες από τις προτάσεις αυτές συμπληρώνουν το νόημα μιας άλλης πρότασης, εξαρτώνται δηλαδή από μια άλλη πρόταση; • Βρείτε τες και υπογραμμίστε τες. • Θυμάστε πώς ονομάζονται οι προτάσεις αυτές; • Αν όχι, ανατρέξτε στην 8η ενότητα του βιβλίου σας.

2. Τι είδους πληροφορίες δίνουν οι προτάσεις που υπογραμμίσατε παραπάνω; • Σε ποιες ερωτήσεις απαντούν; • Μπορείτε να σκεφτείτε και να διατυπώσετε τις ερωτήσεις αυτές;
3. Βρείτε και υπογραμμίστε τις δευτερεύουσες προτάσεις στα παρακάτω αποσπάσματα:
   α. «Όταν άσπριζε η κάμαρα κι έφεγγαν οι τοίχοι, τα ιστιοφόρα είχαν πια καβατζάρει τους πελώριους βράχους στην άκρη του κόλπου κι έρχονταν να φορτώσουν ξυλεία» (κείμ. 2)
   β. «Με έπαιρνε σηκωτό ο πατέρας από το παράθυρο, να μ' ακουμπήσει κοιμισμένο στο κρεβάτι» (κείμ. 2)
   • Τι είδους πληροφορίες δίνουν οι προτάσεις που υπογραμμίσατε; • Διατυπώστε τις ερωτήσεις στις οποίες απαντούν.

Μαθαίνω ότι:

- Οι δευτερεύουσες προτάσεις λειτουργούν είτε ως **αντικείμενο ή υποκείμενο** του ρήματος της κύριας πρότασης, π.χ. *Είπε ότι θα φύγει από τον τόπο του,* είτε ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί**· δηλώνουν δηλαδή:
  – **χρόνο**, π.χ. *Όταν κατηφορίζεις την Ερμού, έχεις όλη την πόλη μπροστά σου.*
  – **αιτία**, π.χ. *Θύμωσε, επειδή ο Γιάννης αποφάσισε να φύγει.*
  – **σκοπό**, π.χ. *Τα καράβια έρχονταν (για) να φορτώσουν ξυλεία.*
  – **αποτέλεσμα**, π.χ. *Μιλά πολύ σιγά, ώστε μόλις ακούγεται.*
  – **υπόθεση**, π.χ. *Αν πάτε στη Μυτιλήνη, θα περάσετε ωραία.*
  – **εναντίωση**, π.χ. *Αν και περνάει δύσκολα, δεν αφήνει τον τόπο του.*

Κείμενο 5 [Κόρινθος]

...Λέγεται ότι πρώτοι οι Κορίνθιοι χρησιμοποίησαν το σημερινό τρόπο κατασκευής των καραβιών κι οργάνωσης του ναυτικού κι ότι στην Κόρινθο, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ναυπηγήθηκαν τριήρεις. Και φαίνεται πως ο Κορίνθιος ναυπηγός Αμεινοκλής έφτιαξε τέσσερα πολεμικά καράβια για τους Σαμιώτες. [...]

Επειδή οι Κορίνθιοι έχτισαν την πόλη τους πάνω στον Ισθμό, έγινε από πολύ παλιά εμπορικό κέντρο, γιατί οι Έλληνες, τα παλιά τα χρόνια, επικοινωνούσαν περισσότερο από στεριά παρά από θάλασσα και τόσο αυτοί που έμεναν στην Πελοπόννησο όσο κι εκείνοι που κατοικούσαν έξω απ' αυτήν ήταν υποχρεωμένοι να έρχονται σε επικοινωνία μεταξύ τους διαμέσου της χώρας των Κορινθίων. Έτσι οι Κορίνθιοι έγιναν πολύ πλούσιοι, όπως μαρτυρούν κι οι παλιοί ποιητές που επονόμασαν την πόλη πλούσια...

Θουκυδίδη *Ιστορία*, Βιβλίο Ι, 13, εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, 1985

Διαβάζω και γράφω

1. «Λέγεται ότι πρώτοι οι Κορίνθιοι... παρά από θάλασσα...»: Βρείτε και υπογραμμίστε τις δευτερεύουσες προτάσεις του αποσπάσματος αυτού στο κείμενο 5.
2. Ποιες από τις δευτερεύουσες προτάσεις αυτές είναι υποκείμενο ή αντικείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης; • Ποιες λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί; • Τι δηλώνουν;

Β2 **Υποτακτική σύνδεση** προτάσεων

Ακούω και μιλώ

1. Μελετήστε ξανά τα αποσπάσματα που σας δόθηκαν στις δραστηριότητες 1 και 3 (*Ακούω και μιλώ*) της υποενότητας Β1. • Με ποιους συνδέσμους εισάγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που περιλαμβάνονται σε αυτά;
2. Βρείτε με ποια πρόταση συνδέει κάθε σύνδεσμος που εντοπίσατε τη δευτερεύουσα πρόταση που εισάγει. • Ποιες από τις προτάσεις αυτές είναι κύριες και ποιες δευτερεύουσες;
3. Βρείτε τους συνδέσμους που εισάγουν τις δευτερεύουσες προτάσεις του αποσπάσματος: «Λέγεται ότι πρώτοι οι Κορίνθιοι... παρά από θάλασσα...» (κείμ. 5)

Μαθαίνω ότι:

- Όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις δεν είναι ισοδύναμες (η μία εξαρτάται από την άλλη), συνδέονται μεταξύ τους με κάποιον από τους υποτακτικούς συνδέσμους ή με μια αναφορική αντωνυμία. Αυτός ο τρόπος σύνδεσης των προτάσεων ονομάζεται **υποτακτική σύνδεση**.
- Συνηθισμένοι **υποτακτικοί σύνδεσμοι** είναι οι:
  ότι, πως, να, μήπως, γιατί, επειδή, όταν, αφού, ώστε κ.ά.

Διαβάζω και γράφω

1. Μελετήστε το απόσπασμα: «Βούλιαζαν οι βοϊδάμαξες κι έτρεχαν απ' τα χωράφια οι συγχωριανοί να βοηθήσουν» (κείμ. 2) • Ποιες προτάσεις του αποσπάσματος συνδέονται παρατακτικά και ποιες υποτακτικά;
2. «Πολλοί οικισμοί της Μάνης έχουν κηρυχθεί "διατηρητέοι" και δεν επιτρέπεται ν' αλλάζει η εξωτερική όψη των σπιτιών» (κείμ. 1): Σε ποιο σημείο του αποσπάσματος έχουμε παρατακτική σύνδεση και σε ποιο υποτακτική;
3. «Ξεκινώντας από το ανατολικό σημείο... στην πανέμορφη Αγιάσο» (κείμ. 4): Στο απόσπασμα κυριαρχεί η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων. Ξαναγράψτε το ίδιο, προσπαθώντας να μετατρέψετε την παρατακτική σύνδεση σε υποτακτική. • Σχολιάστε τις αλλαγές που κάνατε. • Γιατί νομίζετε ότι ο συγγραφέας του άρθρου προτίμησε την παρατακτική σύνδεση;

Β3 Η **στίξη** στην **υποτακτική** σύνδεση

Κείμενο 6 Η Λήμνος

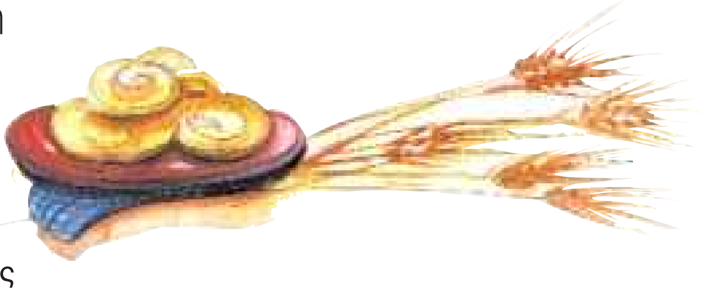

Το νησί είναι γνωστό από την αρχαιότητα για το περίφημο κρασί του, που έπιναν ως εκλεκτό ποτό οι ήρωες της Ιλιάδας. Έχει να επιδείξει όμως και μια ευφάνταστη κουζίνα, που από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα πατάει πάνω στα στέρεα υλικά του λαδιού, του κρασιού, του σταριού κι ενός μοναδικού μελιού τοπικής παραγωγής.

Η Ουρανία Βαγιάκου συγκέντρωσε σε ένα βιβλίο τις γεύσεις του νησιού κι ανέλαβε να μας μυήσει. Αν, λοιπόν, βρεθείτε στη Λήμνο, θα δοκιμάσετε φλομάρια (χυλοπίτες δηλαδή) με κόκορα, τσου-

ρεκάκια (δεν είναι γλυκό, αλλά στριφτές πίτες με τυρί), αστακό με χόρτα του βουνού ή με κριθαράκι, καλαμάρια γεμιστά με αμύγδαλα και σταφίδες και κλίκια (τυρόψωμα).

περ. «Ε», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2002

Ακούω και μιλώ

1. Βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις της δεύτερης παραγράφου του κειμένου 6. • Ποιες από αυτές χωρίζονται με κόμμα από τις κύριες και ποιες όχι; • Οι δευτερεύουσες προτάσεις που χωρίζονται με κόμμα από την κύρια, από την οποία εξαρτώνται, λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί ή ως αντικείμενο ή υποκείμενο;
2. «ανέλαβε να μας μυήσει» (κείμ. 6): Τι φανερώνει η δευτερεύουσα πρόταση του αποσπάσματος; • Παίζει ρόλο επιρρηματικού προσδιορισμού, υποκειμένου ή αντικειμένου; • Γιατί νομίζετε ότι δε χωρίζεται με κόμμα από την κύρια πρόταση;
3. Παρατηρήστε για άλλη μία φορά το απόσπασμα: «Λέγεται ότι πρώτοι οι Κορίνθιοι ... παρά από θάλασσα...» (κείμ. 5) • Σε ποιες περιπτώσεις υποτακτικής σύνδεσης προτάσεων χωρίζεται η κύρια πρόταση από τη δευτερεύουσα με κόμμα; • Σε ποιες δεν υπάρχει κόμμα ανάμεσα στην κύρια και τη δευτερεύουσα πρόταση;

Μαθαίνω για το κόμμα στην υποτακτική σύνδεση

- Όταν μια δευτερεύουσα πρόταση λειτουργεί ως αντικείμενο ή υποκείμενο στο ρήμα μιας άλλης πρότασης, τότε οι δύο προτάσεις **δε** χωρίζονται με κόμμα, π.χ. *Λέγεται ότι οι πρώτοι Κορίνθιοι χρησιμοποίησαν το σημερινό τρόπο κατασκευής των καραβιών.* (κείμ. 5)
- Όταν η δευτερεύουσα πρόταση δηλώνει κάποια επιρρηματική σχέση (χρόνο, αιτία, σκοπό κ.λπ.), τότε συνήθως χωρίζεται με κόμμα από την πρόταση που προσδιορίζει, π.χ. *Ο κόσμος της αγοράς απλώνεται μπροστά μας, καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού.* (κείμ. 3)

Διαβάζω και γράφω

Γράψτε μια παραδοσιακή συνταγή του τόπου σας, μια συνταγή για κάποιο γλυκό ή φαγητό. Αν δε γνωρίζετε, ρωτήστε τη μητέρα ή τη γιαγιά σας ή άλλο συγγενικό σας πρόσωπο. • Χρησιμοποιήστε υποτακτική σύνδεση προτάσεων. • Προσέξτε σε ποιες περιπτώσεις θα χρησιμοποιήσετε κόμμα.

Γ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

Ακούω και μιλώ

1. Ξαναθυμηθείτε τις περιπτώσεις στις οποίες βάζουμε κόμμα (συμβουλευτείτε τις ενότητες 8 και 10) και συζητήστε τες στην τάξη.
2. Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα δυνατά και ακούγοντάς τα παρατηρήστε πότε χρησιμοποιείται το κόμμα:
   α. «Το Γύθειο, η Αρεόπολη, το Οίτυλο, ο Κάμπος, ο Κότρωνας και άλλα 270 χωριά και χωριουδάκια αποτελούν τη Μάνη» (κείμ. 1)
   β. «Έτρεχα τότε στο γωνιακό υπνοδωμάτιο, έσπρωχνα ένα σκαμνί στο παράθυρο, μα μονάχα τη βάρκα μας κατάφερνα να δω» (κείμ. 2)
   γ. «Τον έξω κόσμο τον γνώρισα, τον έφαγα με το κουτάλι» (κείμ. 2)
   δ. «Αν βρεθείτε στη Λήμνο, θα δοκιμάσετε φλομάρια» (κείμ. 6)

3. Διαβάστε δυνατά τα παραπάνω αποσπάσματα. • Σε ποια σημεία παρατηρείτε παύση, ένα μικρό σταμάτημα της φωνής σας; • Πώς αποδίδεται αυτή η παύση στο γραπτό λόγο;
• Διαλέξτε τα σωστά, βάζοντας ✓ στα κατάλληλα κουτάκια:

Βάζουμε κόμμα	❑ Για να χωρίσουμε κύριες από δευτερεύουσες προτάσεις ❑ Πριν από κάθε σύνδεσμο ❑ Στο τέλος μιας περιόδου ❑ Για να χωρίσουμε όμοιες προτάσεις στο ασύνδετο σχήμα ❑ Για να χωρίσουμε λέξεις ή φράσεις ασύνδετες ❑ Για να χωρίσουμε το αντικείμενο από το υποκείμενο ❑ Για να χωρίσουμε την κλητική από την υπόλοιπη πρόταση (π.χ. *Γιάννη, έλα κοντά μας*)

4. Θυμηθείτε τον ορισμό της περιόδου στην ενότητα 8. Ποιο ρόλο παίζει η τελεία εκεί;

5. Διαβάστε δυνατά το κείμενο 6.
• Διαλέξτε το σωστό, βάζοντας ✓ στο κατάλληλο κουτάκι:

Τελεία βάζουμε για να αποδώσουμε στο γραπτό λόγο	❑ Μεγάλο σταμάτημα της φωνής ❑ Μικρό σταμάτημα της φωνής ❑ Καθόλου σταμάτημα της φωνής

Κείμενο 7 [Το τρενάκι του Πηλίου]

[...] Δεν έχει καν το ύφος ότι εκτελεί συγκοινωνία. Θαρρείτε πως βγήκε περίπατο για τη δική του ευχαρίστηση. Πηγαίνει αργά – σαν για να χαρεί περισσότερο τη φύση και τον ανοιξιάτικο ήλιο. Σταματάει κατά το κέφι του – σαν για να θαυμάσει μια ωραία θέα. Και στους μικρούς σταθμούς όπου ξαποσταίνει από το άσθμα του, δημιουργεί μια ατμόσφαιρα οικεία και εγκάρδια.

Στους σταθμούς αυτούς είναι ανθισμένα πεζούλια, καφενεδάκια κάτω από ριγηλές* λεύκες, κόσμος που γνωρίζεται με τον κόσμο του τρένου. Αρχίζουν, λοιπόν, ατέλειωτες κουβέντες, ο μοναδικός υπάλληλος του τρένου παίρνει παραγγελίες και καλάθια για τον παραπέρα σταθμό, ένας ρομαντικός ταξιδιώτης κατεβαίνει να κόψει λουλούδια των χωραφιών, άλλοι παραγγέλνουν καφέ, άλλος πάει για τις μικρές του ανάγκες πίσω από τις ανθισμένες βραγιές... Το μικρό τρένο δίνει σ' όλους καιρό – για όλ' αυτά. Κι όταν σφυρίζει, δεν είναι για ν' αναγγείλει ασυζήτητα ότι φεύγει, αλλά για να ρωτήσει: «Ε, τι λέτε; Πάμε τώρα;». Κι αν κανείς πίσω από τις ανθισμένες βραγιές δεν έχει τελειώσει ακόμα, το μικρό τρένο τον περιμένει με μακροθυμία. Δε βιάζεται!

Κι αλήθεια: γιατί να βιαστεί; Θα ήταν ανόητο. Είναι τόσο ωραία όλα: το ανοιξιάτικο πρωί, η φύση, ο Παγασητικός... Τόσο ωραία! Πουθενά αλλού δε θα 'βρισκε κανείς τόση ομορφιά συνδυασμένη με τόση πραότητα και ειρήνη! Όλη η φύση, από το Βόλο στις Μηλιές, έχει μια κυριακάτικη εμφάνιση. Όλα είναι καθαρά στα μικρά χωριά που περνάμε –Αγριά, Λεχώνια– όλα είναι γιορταστικά στα χωράφια, στο φως, στα νερά του κόλπου! Στ' ακροθαλάσσι, μπρος στη φωτεινή, την ονειρώδη γαλήνη του γλαυκού Παγασητικού, βλέπεις γέρικες βάρκες, ξεχασμένες σε μια γλυκιά υπνηλία· κάτω από τις ασημένιες ελιές βόσκουν νωθρά κοπάδια προβάτων· σ' όλο το μάκρος του δρόμου κυλάν ρυάκια ανάμεσα από παπαρούνες και χαμομήλια· οι κερασιές είναι ανθισμένες κι ο ανοιξιάτικος αέρας είναι γεμάτος ευωδίες.

* **ριγηλός:** αυτός που τρεμουλιάζει, που τρέμει από το κρύο, τον αέρα.

Κώστας Ουράνης, *Ταξίδια στην Ελλάδα*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1998

Διαβάζω και γράφω

1. Υπογραμμίστε όλες τις προτάσεις του κειμένου 7 που έχουν ερωτηματικό στο τέλος και όλες όσες έχουν θαυμαστικό. • Τι εκφράζει καθεμιά απ' αυτές;
2. Ανατρέξτε στην 1η ενότητα του βιβλίου σας και στη γραμματική σας και γράψτε σε ποιες προτάσεις βάζουμε ερωτηματικό. • Σε ποιες προτάσεις βάζουμε θαυμαστικό;

Ακούω και μιλώ

1. Συζητήστε στην τάξη τι κερδίζει το κείμενο με τα ερωτηματικά και τα θαυμαστικά που έχει χρησιμοποιήσει ο συγγραφέας του.
2. Εντοπίστε τα σημεία εκείνα στα οποία υπάρχει διπλή τελεία. • Γιατί τη χρησιμοποιεί ο συγγραφέας; • Τι θέλει να δηλώσει με αυτήν;
3. Σ' ένα σημείο του κειμένου ο συγγραφέας χρησιμοποιεί εισαγωγικά. Σε ποιο; • Σε τι του χρησιμεύουν τα εισαγωγικά;
4. Βρείτε τα δύο σημεία του κειμένου στα οποία ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αποσιωπητικά. • Τι θέλει να δηλώσει με αυτά σε καθεμιά περίπτωση;
5. Βρείτε τη διπλή παύλα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο κείμενο 7. • Γιατί τη χρησιμοποιεί; • Σε τι τον εξυπηρετεί;
6. Λίγο παρακάτω, στην υποενότητα Δ, θα βρείτε ένα απόσπασμα από μία σελίδα λεξικού. Προσέξτε την άνω τελεία που υπάρχει στην πρώτη σειρά. • Συζητήστε στην τάξη γιατί χρησιμοποιείται αυτό το σημείο στίξης. Τι εξυπηρετεί;
7. Στο ίδιο απόσπασμα του λεξικού παρατηρήστε και συζητήστε τη χρήση της διπλής τελείας. • Τι συμπεράσματα βγάζετε για το ρόλο που παίζει στο γραπτό λόγο;
8. Στο κείμενο 6, βρείτε τα σημεία εκείνα στα οποία χρησιμοποιούνται παρενθέσεις. • Για ποιους λόγους τις χρησιμοποιεί ο συγγραφέας;

Διαβάζω και γράφω

1. Καταγράψτε τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση που προηγήθηκε στην τάξη και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα. Αν θέλετε, συμβουλευτείτε και το βιβλίο γραμματικής.

Σημείο στίξης	Το χρησιμοποιούμε όταν θέλουμε…
Διπλή τελεία	
Εισαγωγικά	
Αποσιωπητικά	
Διπλή παύλα	
Άνω τελεία	
Παρένθεση	

2. Ηχογραφήστε ένα σύντομο δελτίο ειδήσεων (ενός λεπτού). • Στη συνέχεια μετατρέψτε το προφορικό κείμενο σε γραπτό, σημειώνοντας τα κατάλληλα σημεία στίξης.

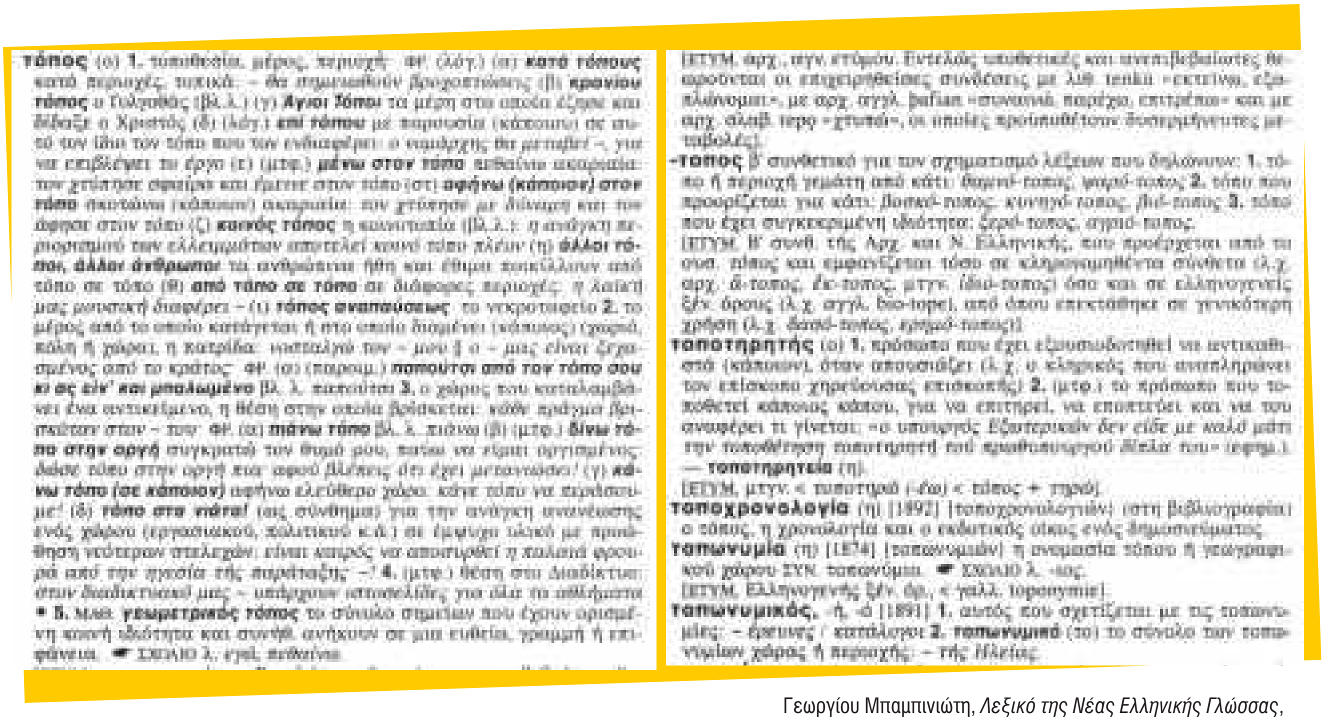

Γεωργίου Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998

Ακούω και μιλώ

1. Πόσες σημασίες της λέξης «τόπος» δίνονται σε αυτή τη σελίδα του λεξικού;
2. Ο τίτλος της ενότητας αυτής του βιβλίου σας περιέχει τη λέξη «τόπος». • Ποια σημασία έχει; • Διαλέξτε μία από όσες διαβάσατε στο λεξικό.
3. Πλάι στο λήμμα «τόπος» υπάρχει (*ο*). Καταλαβαίνετε τι σημαίνει;

Διαβάζω και γράφω

1. Στο κείμενο 7 υπάρχει η λέξη «καιρός». Βρείτε σε ένα λεξικό τις σημασίες που μπορεί να έχει η λέξη αυτή και γράψτε στο τετράδιό σας αυτή που νομίζετε ότι δίνει την ερμηνεία της λέξης μέσα στο συγκεκριμένο κείμενο.
2. Στο τέλος κάθε λήμματος στη σελίδα του λεξικού που σας δόθηκε γράφει ΕΤΥΜ. Ξέρετε τι σημαίνει αυτό; • Τι σημαίνει «ετυμολογία της λέξης»;
3. Καταγράψτε τις συντομογραφίες που υπάρχουν στη σελίδα του λεξικού που σας δόθηκε. • Μπορείτε να φανταστείτε τι σημαίνει καθεμιά; • Αν όχι, ανοίξτε ένα λεξικό. Στις πρώτες του σελίδες θα τις βρείτε.
4. Ένα λεξικό μπορεί να είναι: ερμηνευτικό, ορθογραφικό, ετυμολογικό, συνωνύμων-αντιθέτων κ.ά. Τι άλλο μπορεί να είναι ένα λεξικό; • Ξέρετε άλλα είδη λεξικών;
5. Τι σημαίνει «ερμηνευτικό» και τι «ετυμολογικό» λεξικό;

Ακούω και μιλώ

1. Ποια από τις φωτογραφίες της πρώτης σελίδας της ενότητας (σελ. 149) σας θυμίζει τον τόπο σας; • Για ποιους λόγους; • Συζητήστε στην τάξη: αν σας ζητούσαν να βγάλετε μια αντιπροσωπευτική φωτογραφία από τον τόπο σας, τι θα φωτογραφίζατε και γιατί;
2. Ο συγγραφέας στο κείμενο 8 που ακολουθεί μεγάλωσε στην Αλεξάνδρεια. • Ποιες εικόνες (οπτικές και ακουστικές) της πόλης του δίνει στο κείμενο; • Αν περπατούσατε στο δρόμο της πόλης αυτής, τι θα μυρίζατε; • Ποια στοιχεία συνθέτουν, σύμφωνα με το συγγραφέα, την εικόνα της πόλης του και τον πολιτισμό της;

Κείμενο 8 Αναμνήσεις από την Αλεξάνδρεια

Οι αφεντάδες παίζουν τάβλι, αδιάφοροι για τον ήχο της θάλασσας και τη φωνή της Ομ Καλσούμ που ξεχύνεται στην ατμόσφαιρα. Τα ζαχαροπλαστεία ξεχειλίζουν από ποικιλόχρωμα γλυκά, πολύχρωμα λουκούμια, ιριδίζοντα ποτά. Στο δρόμο τα καροτσάκια πουλάνε ξερά φρούτα, ελιές, αρνίσια σουβλάκια και το τσάι με τη μέντα.

Αντικριστά, λαμπτήρες με νέον και λάμπες πετρελαίου, μεγάλα κτίρια και ταπεινά μαγαζάκια, κάρα και αμερικάνικα αυτοκίνητα· η Αλεξάνδρεια δείχνει ταυτόχρονα τα δύο της πρόσωπα.

Η τρυφερότητα, η φιλοξενία, το χιούμορ μ' ανέθρεψαν και με πότισαν όσο και οι τηγανίτες από κουκιά και ο χυμός των χαρουπιών.

Ζωρζ Μουστακί, *Αναμνήσεις από την Αλεξάνδρεια*
περ. *Ομπρέλα*, 2002

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε για το ημερολόγιό σας μια παράγραφο για τις αλλαγές που παρατηρείτε τα τελευταία χρόνια στην περιοχή που μένετε ή άλλες αλλαγές που προβλέπετε ότι θα γίνουν. • Παράλληλα, γράψτε και τα συναισθήματα που σας προκαλούν οι αλλαγές αυτές.
2. Γνωρίστε τα τοπωνύμια ή τα ονόματα μεγάλων οδών της περιοχής σας. • Από πού προέρχεται η ονομασία της πόλης ή του χωριού σας; • Βρείτε και καταγράψτε τέτοιου είδους πληροφορίες και διαβάστε τες στην τάξη σας, για να γνωρίσετε καλύτερα την περιοχή σας.
3. Από ένα σχολείο που βρίσκεται μακριά από το δικό σας, σας ζητούν ένα κείμενο για την περιοχή σας, για να το δημοσιεύσουν στη σχολική τους εφημερίδα. Γράψτε τους για τον τόπο σας, το όνομά του, τις φυσικές ομορφιές του, το πώς ήταν παλιότερα και σήμερα (σπίτια, δρόμοι κ.λπ.), κάποια γνωστή προσωπικότητα που έζησε σε αυτόν ή όποιο άλλο στοιχείο σάς εντυπωσιάζει. • Μπορείτε να καθορίσετε –με τη βοήθεια του καθηγητή σας– 3-4 κριτήρια αξιολόγησης που θα μπορούσατε να χρησιμοποιήσετε για να κρίνετε τα κείμενά σας; • Μην παραλείψετε να συμπεριλάβετε σε αυτά τη σωστή χρήση των σημείων στίξης που διδαχτήκατε σε αυτή την ενότητα.

Διαθεματική εργασία

«Αποφασίσατε να ετοιμάσετε ένα ενημερωτικό φυλλάδιο για τον τόπο σας (πόλη ή χωριό) το οποίο θα μπορείτε να δίνετε σε ξένους για να τον γνωρίσουν ή να το αναρτήσετε στο διαδίκτυο για να προσελκύσετε επισκέπτες στην περιοχή σας».

- Χωριστείτε σε ομάδες.
  - Η πρώτη θα ασχοληθεί με την ιστορία του τόπου.
  - Η δεύτερη με την αρχιτεκτονική (σπίτια, δημόσια κτίρια κ.λπ.).
  - Η τρίτη με τοπική μουσική και χορούς.
  - Η τέταρτη με την τοπική κουζίνα-κρασιά / προϊόντα της περιοχής.
  - Η πέμπτη με ήθη και έθιμα των κατοίκων.
  - Η έκτη με τις ασχολίες-επαγγέλματα των κατοίκων.
  - Η έβδομη με το φυσικό περιβάλλον.
- Κάθε ομάδα θα συγκεντρώσει υλικό από διάφορα βιβλία και το διαδίκτυο. Παράλληλα θα συγκεντρώσει και φωτογραφίες για τον τόπο στο παρελθόν και σήμερα.
- Μπορείτε ακόμα να πάρετε και συνεντεύξεις από παλιούς κατοίκους της περιοχής, που θα σας μιλήσουν για τις αλλαγές που έγιναν στον τόπο σας. Τέλος, συνθέστε το φυλλάδιό σας με τα στοιχεία που συγκεντρώσατε.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Μια δευτερεύουσα πρόταση μπορεί να λειτουργεί
  α. ονοματικά: ως .... ή ....
  Σε αυτή την περίπτωση .... κόμμα.
  β. επιρρηματικά: να δηλώνει δηλαδή
  ....
  ....

- Οι πιο συχνοί υποτακτικοί σύνδεσμοι είναι οι ....
  ....

- Με τα σημεία στίξης καταλαβαίνουμε:
  α. το είδος της πρότασης (αποφαντική, ...
  ....
  β. τις παύσεις και τα ανεβοκατεβάσματα της φωνής μέσα σε μια περίοδο λόγου,
  γ. τις συντακτικές σχέσεις που συνδέουν ορισμένα στοιχεία της περιόδου (αν π.χ. πρόκειται για δευτερεύουσα πρόταση ή πρόκειται για παράθεση ή επεξήγηση, υπάρχει κόμμα).

- Υπάρχουν πολλά είδη λεξικών:
  π.χ. ....

Α. ΓΛΩΣΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

- **ανισοσύλλαβα ονόματα** Ονόματα των οποίων ορισμένοι τύποι εμφανίζουν κατά την κλίση τους μια συλλαβή παραπάνω
- **δικατάληκτα ονόματα** Ονόματα που κατά την κλίση τους εμφανίζουν δύο διαφορετικές καταλήξεις
- **δραματοποίηση** Η αναπαράσταση ενός γεγονότος, μιας κατάστασης κτλ. στην τάξη και η υπόδυση των αντίστοιχων ρόλων από μαθητές και διδάσκοντα
- **επιθήματα** Παραγωγικά στοιχεία της γλώσσας που προστίθενται (ακολουθούν) στο θέμα μιας λέξης, σχηματίζοντας μια νέα παράγωγη λέξη
- **ισοσύλλαβα ονόματα** Ονόματα των οποίων όλοι οι τύποι διατηρούν, όταν κλίνονται, τον ίδιο αριθμό συλλαβών
- **παραγωγή** Ένας από τους βασικούς τρόπους σχηματισμού νέων λέξεων που βασίζεται στην προσθήκη προθημάτων και επιθημάτων στο θέμα
- **περίσταση επικοινωνίας** Το σύνολο των εξωκειμενικών στοιχείων της περίστασης όπου παράγεται και χρησιμοποιείται ένα κείμενο, τα οποία λειτουργούν περιοριστικά για το κείμενο, αφού καθορίζουν το είδος, το θέμα, τα νοήματα και τις σημασίες του κειμένου, καθώς και την έκταση και το ύφος του
- **προθήματα** Παραγωγικά στοιχεία της γλώσσας που μπαίνουν μπροστά από το θέμα μιας λέξης, σχηματίζοντας μια νέα παράγωγη λέξη. Μαζί με τα επιθήματα ονομάζονται προσφύματα
- **σύνθεση** Βασικός τρόπος σχηματισμού νέων λέξεων με συνδυασμό άλλων
- **τρικατάληκτα ονόματα** Ονόματα τα οποία, όταν κλίνονται, εμφανίζουν τρεις διαφορετικές καταλήξεις.
- **υποκοριστικά** Ονόματα που παράγονται με τη χρήση επιθημάτων τα οποία δηλώνουν ποσοτική ή συναισθηματική σμίκρυνση

Β. ΞΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

- **άλμπουμ** **1.** βιβλίο με χοντρό εξώφυλλο, λευκά φύλλα ή θήκες για τη συλλογή και ταξινόμηση φωτογραφιών, γραμματοσήμων, αυτογράφων **2.** πολυτελής έκδοση όπου ανθολογούνται έργα τέχνης, τραγούδια ή στίχοι
- **κόμικ(ς)** σειρά από ασπρόμαυρα ή έγχρωμα σχέδια που αφηγούνται ποικίλου περιεχομένου ιστορίες και δημοσιεύονται είτε σε συνέχειες σε εφημερίδες και περιοδικά είτε σε αυτοτελείς εκδόσεις
- **λεζάντα** το σύντομο επεξηγηματικό κείμενο, που συνοδεύει εικόνα, σκίτσο, σχέδιο ή φωτογραφία
- **πορτρέτο** **1.** προσωπογραφία **2.** οτιδήποτε λειτουργεί ως παρουσίαση προσώπου ή πράγματος, σκιαγράφηση των βασικών του χαρακτηριστικών
- **πόστερ** η αφίσα, κυρίως αυτή που προορίζεται να διακοσμεί τοίχους δωματίου
- **σερφάρισμα** γρήγορη περιδιάβαση στο διαδίκτυο, στον κυβερνοχώρο, αναζητώντας πληροφορίες, μηνύματα, εικόνες κτλ.
- **σκίτσο** **1.** πρόχειρο σχέδιο προσώπου ή πράγματος στις πολύ βασικές του γραμμές **2.** σχέδιο με γελοιογραφικό ή άλλο περιεχόμενο, που δημοσιεύεται σε εφημερίδες ή περιοδικά ως σχόλιο της επικαιρότητας.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ

- **Αγώνες** Ολυμπιακοί **124-126, 128, 131-132, 134, 136**
- **αθλητές 76, 124-125, 130-136**
- **αθλητισμός 123, 128, 134-135**
- **αντικείμενο 84-85, 103, 110, 141, 154, 156-157**
- **άξονας** παραδειγματικός **143-144**
- **άξονας** συνταγματικός **141, 143-144**
- **άρθρο** αόριστο **116-117**
- **άρθρο** οριστικό **115-117**
- **άρθρων** κλίση **115-116**
- **αφήγηση 47-51, 58, 83, 94, 97, 103, 132-133, 135**
- **βιβλίο 138, 141-148**
- **γλωσσική** ποικιλία **31, 140**
- **Γυμνάσιο 10, 22, 24, 26, 35**
- **δημιουργική** απασχόληση **109**
- **διαδίκτυο 29, 31, 58, 60, 109-110, 112, 117, 120-122, 136, 140, 161**
- **διατροφή 60-65, 67, 72, 74, 78-79**
- **δομή 47- 48, 51, 102, 110**
- **εικόνα 11, 13, 43, 51, 54, 56- 57, 76, 100-101, 119, 122, 145, 147, 150, 160**
- **επεξήγηση 35, 105-106, 161**
- **επίθετο 22, 36, 43, 46, 65, 67-69, 73-74, 78, 80, 84, 93, 106-107, 117-118, 120**
- **επιθέτων** κλίσεις **72**
- **επίθημα 75, 106-107, 109, 118**
- **επικοινωνία 11, 14-15, 17-18, 20-21, 24, 27, 29, 31, 33, 38, 68, 77, 84, 114**
- **επικοινωνίας** παράγοντες **12**
- **επικοινωνίας** συνθήκες/περιστάσεις **148**
- **επιτονισμός 31, 77**
- **επιχείρημα 53**
- **θέατρο 93, 95-97, 120, 148**
- **θεματική** πρόταση **34-35, 43, 55, 107-108**
- **κατακλείδα 34-35, 37, 108**
- **κατάληξη 75, 80, 86, 90, 106-107, 109, 118**
- **κατηγορούμενο 65, 91-92, 103, 110**
- **κειμένου** είδη **58**
- **κινηματογράφος 84-85, 87, 89, 91, 93, 97, 114, 120**
- **κώδικες** επικοινωνίας **15**
- **λεξικό 36, 75, 78, 108, 145, 158-159, 161**
- **λεπτομέρειες 30, 34, 37, 43, 46, 55, 97, 100-102, 108, 113, 125, 134**
- **λόγος** γραπτός **22, 28-29, 31**
- **λόγος** προφορικός **28-29, 31, 33, 37, 45, 77, 105, 117**
- **μόρφωση 139**
- **οθόνη 18, 89, 114, 148**
- **ουσιαστικό 22, 36, 63, 65, 67-71, 73, 78, 84-85, 93, 103-110, 116-118, 120, 141**
- **ουσιαστικών** κλίσεις **68**
- **παιχνίδι 13, 18, 34, 38, 101-102, 109-110, 112, 129-130, 142**
- **παράγραφος 20-21, 34-35, 37-38, 43, 46-48, 50, 52, 55, 58, 79, 107-108, 110, 130, 135, 144, 160**
- **παραγωγή 74, 80, 106**
- **παράθεση 105-106**
- **παράσταση 13, 58, 82, 86, 90, 93, 96-97, 109**
- **περιγραφή 43-47, 58, 78-79, 92, 109, 118-120**
- **περίληψη 44, 48, 52-53, 58**
- **περίοδοι** λόγου **127**
- **πλαγιότιτλος 43, 44, 47-48, 52, 58, 108, 110**
- **πολιτισμός 113, 124-125, 148, 152-153, 160**
- **πολυτροπικό** κείμενο/πολυτροπικότητα **17, 56-58**
- **πρόθημα 75, 80, 106**
- **προσδιορισμός** επιθετικός **65, 67-68, 131**
- **προσδιορισμός** ετερόπτωτος **104-105**
- **προσδιορισμός** ομοιόπτωτος **104-106**
- **προτάσεων** είδη **20, 24**
- **πρόταση** απλή **18, 24**
- **πρόταση** αποφαντική **20-21, 24**
- **πρόταση** αρνητική **21**
- **πρόταση** δευτερεύουσα **127-130, 153-157**
- **πρόταση** ελλειπτική **17-19**
- **πρόταση** επαυξημένη **18-19**
- **πρόταση** επιφωνηματική **20, 24**
- **πρόταση** ερωτηματική **20-21, 24, 55**
- **πρόταση** καταφατική **21**
- **πρόταση** κύρια **127-130, 154-157**
- **πρόταση** προστακτική **20-21, 24**
- **ρήμα 19, 22, 36, 43, 47, 50, 63-65, 70, 84-97, 103, 106, 110, 115, 117-118, 127, 131, 138, 141-142, 154, 156**
- **ρήμα** συνδετικό **91-93, 97-98, 103, 109**
- **σήματα 12, 15-17, 22, 24**
- **στίξης** σημεία **19, 21, 129-131, 135, 158, 160-161**
- **σύνδεση** παρατακτική **128-130, 135, 155**
- **σύνδεση** υποτακτική **155-156**
- **σύνδεσμοι 127-130, 136, 155, 157, 161**
- **συνδετικές** λέξεις **35-36, 47-48, 50-52, 131**
- **σύνθεση 22, 46, 74, 80**
- **σχήμα** ασύνδετο **130-131, 135**
- **σχολείο 12, 26, 28-29, 31, 33-35, 37-38, 51, 63, 67-68, 72, 102, 106-107, 115, 117, 121, 136, 145-148, 160**
- **ταινία 66, 83-84, 90, 96, 115, 121**
- **τόπος 40, 45, 47-48, 79, 84, 105, 107, 132, 148, 151-152, 154, 156, 159, 160-161**
- **υγεία 54, 60-61, 63, 76, 79, 101**
- **υποκείμενο 80, 85, 88, 91-92, 103, 110, 131, 141, 154, 156-157**
- **ύφος 14-15, 24, 28, 33, 37, 43, 48, 83, 95, 135**
- **φαγητό 18, 48, 60, 67-68, 76, 78, 125**
- **φράση** ονοματική **63-65, 80, 84, 85, 105-106, 110, 142**
- **φράση** ρηματική **63-64, 85, 142**
- **φύση 40, 42, 45, 51, 53, 55, 109, 146, 150, 157**
- **χειρονομίες 11, 29, 31, 38, 77-78**

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.